

Психологічний інструментарій

**Технологія
попередження
дисграфії**

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ

Кондратенко Л.О., Прищепа О.Ю.

**Технологія
попередження
дисграфії**

Київ
ГЛАВНИК
2005

ББК 88.8
К64

Серію засновано в 2003 році

*Друкується за ухвалою Вченої ради Інституту психології
імені Г. С. Костюка Академії педагогічних наук України*

Кондратенко Л. О., Прищепа О. Ю.

К64 **Технологія попередження дисграфії** /Л.Кондратенко,
О.Ю.Прищепа. — К.: Главник, 2005.— 96 с.: іл. — (серія «Психол. інстру-
ментарій»).

ISBN 966-8479-20-3

Формування навичок письма має велике не тільки педагогічне, а й суспіль-
но-виховне значення. Привчаючись до чіткого, акуратного, усталеного пись-
ма, дитина формує у себе звичку до старанності у виконанні будь-якої роботи,
а не тільки письмової. Вироблення розбірливого й швидкого письма за корот-
кий час неможливе, бо ця навичка формується протягом кількох років.

Збірник розрахований на вчителів, керівників закладів освіти, шкільних
психологів, методистів, студентів та аспірантів педагогічних навчальних за-
кладів, батьків і широкий загаль читачів.

ББК 88.8

*Всі права захищені. Жодна частина посібника не може бути відтворена
у будь-якій формі без письмового дозволу власників авторських прав*

© Кондратенко Л.О., Прищепа О.Ю., 2005

© Главник, видавець, 2005

© Главник, оформлення, 2005

ISBN 966-8479-20-3

Чому виникають труднощі в оволодінні письмом

Дисграфія (частковий розлад письма), якщо вона, звичайно, не досягає рівня аграфії (важкого розладу письма, включно до повної нездатності до писемної мови), рідко викликає справжнє занепокоєння вчителів і батьків. Вважається, що з часом дитина так чи інакше «випишеться». Однак дисграфія, навіть в своєму мінімальному вияві – поганого, нечіткого почерку, є виявом несформованості надзвичайно важливих ментальних структур дитини, пов'язаних зі здатністю не тільки до письма, а й до більш «значущих» (з погляду дорослих) умінь дитини – читати і рахувати. Корекція навіть найменших проявів дисграфії є водночас дієвою пропедевтикою можливих ускладнень в швидкості опанування читанням та лічбою.

Чому ж виникають труднощі в оволодінні дитиною писемною мовою, а найперше – в опануванні каліграфією. Процес оволодіння письмом і навіть його першою складовою – графікою є далеко не таким легким, як це здається на перший погляд – він має багатокomпонентну психофізіологічну структуру. Чітке виразне письмо залежить від якості роботи зорового, слухового та тактильного аналізаторів, від здатності проводити координацію та регуляцію рухів. Дитина повинна мати хорошу просторову орієнтацію, вміти локалізувати об'єкт у просторі, мати навички малювання та перемальовування предметів. Маленький школяр повинен уміти аналізувати та синтезувати явища навколишньої дійсності. Адже для того, щоб написати або бодай переписати найпростіше слово, потрібно уміти, з одного боку, перекодувати звук у фонему, фонему у букву, а з другого – уміти перешифрувати різні варіанти однієї і тієї ж букви. (Друковану в рукописну, велику в маленьку, розуміти несуттєвість відмінностей рукописних літер залежно від почерку.)

Технічно сам процес письма може ускладнюватись такими незалежними від дитини факторами, як рівнем окостеніння зап'ястків і фаланг пальців, рівнем збудливості нервової системи, загальною фізичною витривалістю, зокрема, здатністю переносити довготривалі статичні навантаження. Водночас досвід вчителів показує, що робота з правописання, навіть на етапі оволодіння графікою, має загальнорозвиваючий вплив на дитину, формує здібності, потрібні не тільки (і не стільки) для набуття красивого і виразного почерку, але для навчання в цілому.

Формування навичок письма має велике не тільки педагогічне, а й суспільно-виховне значення. Привчаючись до чіткого, акуратного, усталеного письма, дитина формує у себе звичку до старанності у виконанні будь-якої роботи, а не тільки письмової.

Вироблення в першокласників розбірливого й швидкого письма за короткий час неможливе, бо ця навичка формується протягом кількох років.

Навчання письма пов'язане з рівнем розвитку дрібних м'язів кисті руки, регуляцією рухів під час письма, витривалістю до відносно довгочасних напружень. Багатогранність рухових дій і одночасне виконання письмових

правил викликають у дітей сильне напруження руки, а то й усього тулуба. Спостерігається затерплість пальців. Рука стає малорухливою, темп письма гальмується, стимуляція з боку дорослого (батьків, вчителя) призводить не до пришвидшення, а лише до ще більшого уповільнення темпу письма, іноді до його повної зупинки. Тому при оволодінні дитиною азів писемної мови будь-які часові обмеження на виконання тієї чи іншої роботи недоцільні. Перше письмо дітей має бути неквапливим, щоб вони в повній мірі усвідомили процес і змогли пройти його подальшу інтеріоризацію.

Порушення просторової орієнтації, незрілість контролю тонких рухів руки і м'язово-суглобного відчуття обумовлюють графічні помилки. Чим складніший малюнок (елемент, графема), тим більших викривлень він зазнає. Для письма дітей характерні («тремтячі») лінії, вихід елементів букви за межі рядка, дзеркальне зображення графем, пропуск елементів літер, дописування зайвих, зміна форми графем та ін. Навчання письма, як бачимо, не є легким процесом, воно вимагає відповідного психофізіологічного розвитку дитини та певних умінь і навичок.

Щоб простежити тенденції в розвитку письмових здібностей дитини, можна завести табличку для запису змін, які відбуваються в оволодінні дитиною навичок письма. Фіксувати зміни доцільно один раз на тиждень.

До уваги беруться:

- ◀ Посадка дитини за столом, партою (правильна «+», неправильна – «-»);
- ◀ Положення ручки в руці (правильне «+», неправильне – «-»);
- ◀ Положення зошита на столі, парті (правильне «+», неправильне – «-»);
- ◀ Рухливість пальців під час письма (є «+», немає «-»);
- ◀ Сила стискання ручки в руці, натиск нею на папір (надмірна або замала сила натиску – «-», у нормі «+»);
- ◀ Нахил (однаковий «+», різний «-»);
- ◀ Поєднання (правильні «+», неправильні «-»).

За такими показниками протягом року можна ефективно координувати роботу індивідуального і фронтального характеру. Якщо ж, попри зусилля вчителя, не вдається подолати труднощі в оволодінні письмом, до роботи повинен братися психолог. Його діяльність поділяється на дві частини – діагностику та корекцію. Допомогти психологу в цьому і покликана дана робота.

Діагностика вивчення характеру графічних помилок

Починати діагностику доцільно зі спостереження та систематизації помилок, які допускають діти при письмі. При цьому можна орієнтуватись на так звану шкалу Грея, яка, не дивлячись на свій досить вже «похилий» вік, може стати непоганою підмогою на перших етапах вивчення графічних спроможностей дітей. (Схема Грея і коментарі до неї даються за: Гурьянов Е.В. Учет школьной успешности: Школьные тесты и стандарты – М.: Работник просвещения, 1929, с.123-124.)

Кожен із фіксованих у схемі Грея елементів почерку оцінюється самостійним балом, при чому для різних особливостей почерку пропонується різна кількість балів. Хоча оцінка за допомогою цих балів носить повністю суб'єктивний характер, тим не менш вона виступає цінним допоміжним засобом для вирішення питання про вибір методів для виправлення недоліків письма.

Аналітична стандартна карта Грея для оцінки почерку

Особливості почерку	Можливий вищий бал	Оцінка якості почерку в окремих роботах									
		№№ робіт									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	...
1. Натиск	3										
2. Нахил: – звичайний; – змішаний	5										
3. Величина: – нормальна; – надто велика; – надто мала	7										
4. Як пов'язується із рядком	8										
5. Віддаль між рядками: – звичайна; – надмірно мала; – надмірно велика	9										
6. Віддаль між словами: – надмірно велика; – надмірно мала	11										
7. Віддаль між літерами: – нормальна; – замала (літери розташовані тісно); – завелика (літери стоять далеко одна від одної)	18										

Технологія попередження дисграфії

Особливості почерку	Мож-ливий ви-щий бал	Оцінка якості почерку в окремих роботах									
		№ № робіт									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	...
8. Акуратність виконання робіт: – виправлення; – недбале, неакуратне виконання	13										
9. Форма літер: – точність передачі загальної форми; – рівномірність написання; – букви не дописуються; – є пропуски частин букв; – є невластиві для букви частини	(26) 8 6 5 5 2										
Загальний бал	100										

Представлена таблиця дає змогу простежити характерні для кожної дитини порушення письма і визначити, які з них з'являються постійно, а які носять ситуативний характер і можуть залежати від специфічних умов виконання конкретної роботи. Таке розмежування помилок має величезне значення для побудови правильної корекційної роботи. Якщо графічна помилка з'являється постійно, присутня в домашніх і класних роботах, списуваннях за зразком із зошита та дошки, при переведенні форми друкованої літери в рукописну, при диктанті і самостійному письмі дитини, то це свідчить про недостатню розвиненість певної функції, яка відповідає за графічну спроможність (тобто слід далі перевіряти розвиток дрібної моторики, координацію рухів, здатність до копіювання, сформованість зорово-просторової координації, розвиненість саморегуляції та інші психофізіологічні складові здатності до письма). Якщо ж помилки з'являються тільки в якомусь одному виді робіт або в роботах, які виконуються тільки в школі чи тільки дома, то треба перевіряти домашній та класний статус дитини, її налаштованість до школи і навчання, а також показники якості зору та слуху.

Недоліком карти Грея, і досить значним, є занадто ускладнена і непрозора система оцінювання. Тому кожен психолог може визначити свою систему характеристики представлених в таблиці якостей. Можна навіть обмежитись постановкою значків «+» та «-». Головне, щоб запропонована карта була зрозуміла і виразно представляла досліджуване явище.

Після виявлення найбільш характерних недоліків слід переходити до їх систематизації. При цьому можна орієнтуватись на представлені нижче схе-

ми. Перша з них розроблена на основі списку Рівеса і Фрімена (Гурьянов Е.В. Учет школьной успешности: Школьные тесты и стандарты – М.: Работник просвещения, 1929, с.125), друга – наводиться із статті О. Прищепи та Н. Присяжнюк «Труднощі у засвоєнні графічних навичок письма та шляхи їх подолання».

Можливі причини графічних відхилень

Надто великий нахил:

1. Дитина тримає руку, якою пише, надто близько до тіла.
2. Великий палець занадто напружений.
3. Кінчик ручки (яким пишуть) знаходиться занадто далеко від пальців.
4. Неправильно розміщений зошит.
5. Неправильний напрям натиску.

Занадто прямий почерк:

1. Дитина тримає руку, якою пише, занадто далеко від тіла.
2. Пальці розташовуються занадто близько до кінця ручки, якою пишуть.
3. Ручка спрямовується одним лише вказівним пальцем.
4. Неправильно розміщений зошит.

Занадто сильний нажим (кінчик ручки вдавлюється в папір):

1. Вказівний палець надто сильно давить на ручку.
2. Бліде чорнило.
3. Занадто тонка ручка.

Занадто слабкий нажим:

1. Ручка тримається або занадто косо, або занадто прямо.
2. Ручка тримається ребром.
3. Надмірно товста ручка.

Незграбний почерк:

1. Занадто напружено тримається великий палець.
2. Занадто слабо тримається ручка.
3. Дуже повільний рух ручки в зошиті.

Нерівномірний почерк:

1. Відсутня свобода руху.
2. Повільно рухається ручка.
3. Кулька кулькової ручки або перо дряпають папір.
4. Неправильна або незручна поза.

Занадто розгонистий почерк:

1. Занадто швидко ручка рухається праворуч.

Занадто велика відстань між елементами:

1. Занадто швидкі рухи ручки в сторони.

Ускладнення в оволодінні навичками письма, які зумовлені психофізіологічними особливостями розвитку шестирічних дітей

Недостатній розвиток окоміру:

- ◀ вихід елементів букви за межі рядка;
- ◀ різна висота букв в одному слові;
- ◀ різна відстань між окремими елементами, буквами.

Недостатній розвиток координації руху руки:

- ◀ вихід елементів букви за межі рядка, різний нахил складових елементів букви та букв у слові;
- ◀ різна висота букв в одному слові;
- ◀ різна відстань між окремими елементами, буквами;
- ◀ відсутність плавності письма;
- ◀ наявність тремтячих ліній, неправильного поєднання букв у складі, слові.

Недостатній розвиток просторового сприймання:

- ◀ вихід елемента букви за межі рядка;
- ◀ різний нахил складових елементів букв та букв у слові;
- ◀ різна висота букв в одному слові;
- ◀ різна відстань між окремими елементами, буквами;
- ◀ дописування зайвих елементів у букві;
- ◀ зворотний порядок накреслення літери;
- ◀ наявність неправильного поєднання букв у складі, слові;
- ◀ написання друкованої літери замість рукописної;
- ◀ невміння побачити і назвати всі наявні елементи у букві;
- ◀ пропуск рядків;
- ◀ письмо поза основним рядком.

Недостатній розвиток вольових якостей:

- ◀ вихід елемента букви за межі рядка;
- ◀ різний нахил складових елементів букви та букв у слові;
- ◀ різна висота букв в одному слові;
- ◀ різна відстань між окремими елементами, буквами;
- ◀ недописування елементів у букві;
- ◀ непослідовне називання елементів у букві;
- ◀ повільний процес перекодування друкованої букви у рукописну.

Недостатній розвиток самоконтролю:

- ◀ вихід елемента букви за межі рядка;

- ◀ різний нахил складових елементів букви та букв у слові;
- ◀ різна висота букв в одному слові;
- ◀ письмо поза основним рядком;
- ◀ різна відстань між окремими елементами, буквами;
- ◀ дописування зайвих елементів у букві;
- ◀ зворотний порядок накреслення літери;
- ◀ дзеркальне зображення, надмірне стискання ручки;
- ◀ непомірний натиск на папір;
- ◀ недописування елементів у букві;
- ◀ відсутність поєднання букв;
- ◀ неправильне поєднання букв у слові;
- ◀ письмо друкованої літери замість рукописної;
- ◀ непослідовне називання елементів у букві;
- ◀ заміна однієї рукописної букви іншою (подібною за формою);
- ◀ повільне перекодування друкованої букви у рукописну.

Недостатній розвиток довільної уваги:

- ◀ вихід елемента букви за межі рядка;
- ◀ різний нахил складових елементів букв та букв у слові;
- ◀ різна висота букв в одному слові;
- ◀ різна відстань між окремими елементами, буквами;
- ◀ зворотний порядок накреслення літери;
- ◀ недописування елементів у букві;
- ◀ письмо друкованої букви замість рукописної;
- ◀ зміна однієї рукописної букви іншою (подібною за формою).

Недостатній розвиток дрібних м'язів кисті:

- ◀ вихід елементів букви за межі рядка;
- ◀ різний нахил складових елементів букви та букв у слові;
- ◀ різна висота букв в одному слові;
- ◀ поява тремтячих ліній під час проведення прямих і ламаних, при зображенні овалів та півовалів;
- ◀ різна відстань між окремими елементами, буквами;
- ◀ надмірний натиск на папір, стискання ручки, відсутність плавності письма;
- ◀ недописування елементів у букві;
- ◀ відсутність поєднання букв;
- ◀ неправильне поєднання букв у складі, слові;
- ◀ повільне перекодування друкованої букви у рукописну;
- ◀ швидка стомлюваність руки.

Незавершене окостеніння кисті руки:

- ◀ вихід елемента букви за межі рядка;

- ◀ різний нахил складових елементів букви та букв у слові;
- ◀ поява тремтячих ліній;
- ◀ різна відстань між окремими елементами, буквами;
- ◀ відсутність плавності письма;
- ◀ недописування елементів у букві;
- ◀ відсутність поєднання букв;
- ◀ неправильне поєднання букв у складі, слові;
- ◀ повільне перекодування друкованої букви у рукописну;
- ◀ швидка стомлюваність руки.

Знижена здатність до автоматизації:

- ◀ різний нахил складових елементів букви та букв у слові;
- ◀ різна висота букв у слові;
- ◀ відсутність плавності письма (окреме письмо елементів), відсутність поєднання букв.

Розкоординованість процесів розвитку зорового та рухового аналізаторів:

- ◀ різний нахил складових елементів букви та букв у слові;
- ◀ різна відстань між окремими елементами, буквами;
- ◀ відсутність плавності письма;
- ◀ дописування зайвих елементів у букві.

Відсутність перспективного бачення:

- ◀ вихід елементів букви за межі рядка;
- ◀ різний нахил складових елементів букви та букв у слові;
- ◀ різна висота букв в одному слові;
- ◀ відсутність плавності;
- ◀ відсутність поєднання букв;
- ◀ неправильне поєднання букв у слові, складі.

Загальне зниження працездатності:

- ◀ вихід елементів букв за межі рядка;
- ◀ різна висота букв в одному слові;
- ◀ різна відстань між окремими елементами, буквами;
- ◀ порушення гігієнічних правил письма;
- ◀ дописування зайвих елементів у буквах;
- ◀ відсутність поєднання букв;
- ◀ неправильне поєднання букв у складі, слові;
- ◀ письмо поза рядком.

Повільність сприйняття і запам'ятовування послідовності дій:

- ◀ різна висота букв в одному слові;
- ◀ різна відстань між окремими елементами, буквами;

- ◄ зворотний порядок накреслення літери;
- ◄ непослідовне написання елементів у букві.

Слабка сформованість розумових дій (аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення):

- ◄ недописування елементів у букві;
- ◄ дописування зайвих елементів у букві;
- ◄ зворотний порядок накреслення літери;
- ◄ дзеркальне зображення букви;
- ◄ письмо друкованої літери замість рукописної;
- ◄ невміння побачити і назвати елементи у букві;
- ◄ непослідовне написання елементів у букві.

Нездатність до диференціювання рухів:

- ◄ відсутність поєднання букв;
- ◄ неправильне поєднання букв у слові;
- ◄ заміна однієї букви іншою;
- ◄ зміна елементів у букві;
- ◄ дописування зайвих елементів у букві;
- ◄ недописування елементів;
- ◄ зворотне зображення букви.

Як ми бачимо, спостереження дозволяє визначити лише загальний напрямок наступних пошуків, оскільки один і той же симптом може бути ознакою багатьох, абсолютно різних за походженням причин. Тому попередній діагноз ставиться на основі не одного, хай навіть дуже характерного, недоліку письма, а всього комплексу помилок. Визначивши напрямок пошуку, можна переходити до уточнення діагнозу.

В роботі з шестирічними першокласниками слід намагатися використовувати прості діагностичні процедури, пов'язуючи їх із ігровою діяльністю або змаганнями. Саме такою є методика О. Петерсон, яка сама працювала методистом у загальноосвітній школі, а тому запропонована нею програма вивчення дітей дозволяє досить легко виявити недостатньо розвинені здатності дитини. Нижче наводяться ті частини програми обстеження, які мають безпосереднє відношення до графічних здібностей дітей.

Комплексна методика О. Петерсон

для визначення можливих ускладнень у навчанні

1. Здатність до інтеграції та координації рухів.

- ◄ Кидання м'яча.

Шестирічна дитина повинна вміти кинути обома руками м'яч (тримаючи його обіруч зверху) на віддаль у 2-3 м.

- ◄ Ловлення м'яча.

Дитина повинна уміти зловити обома руками м'яч, кинутий з віддалі 2-3 м. При проведенні цього тесту особливу увагу звертайте на здатність до координації зору та руху та моторний контроль.

◀ Здатність плигати.

Дитина повинна бути здатною проплигати 3 м на правій нозі, а потім стільки ж на лівій.

◀ Ходіння по стрічці.

Дитина повинна бути здатною пройти 3 м по стрічці (завширшки 2,5–3 см), ставлячи одну ногу перед іншою так, щоб носок торкався п'ятки.

◀ Ходіння назад.

Попросіть дитину пройти рівно назад (позадкувати), тримаючи голову повернутою рівно вперед. Вона повинна бути здатною пройти таким чином не менше 10 сек. Відмітьте, як вона може тримати рівновагу, як зберігає напрям, яка у неї моторна координація.

◀ Ходіння вгору та вниз із ногами, що чергуються. Плавність ходи.

Використайте один марш сходинок, не більше 8 сходинок, щоб проаналізувати особливості руху на сходах.

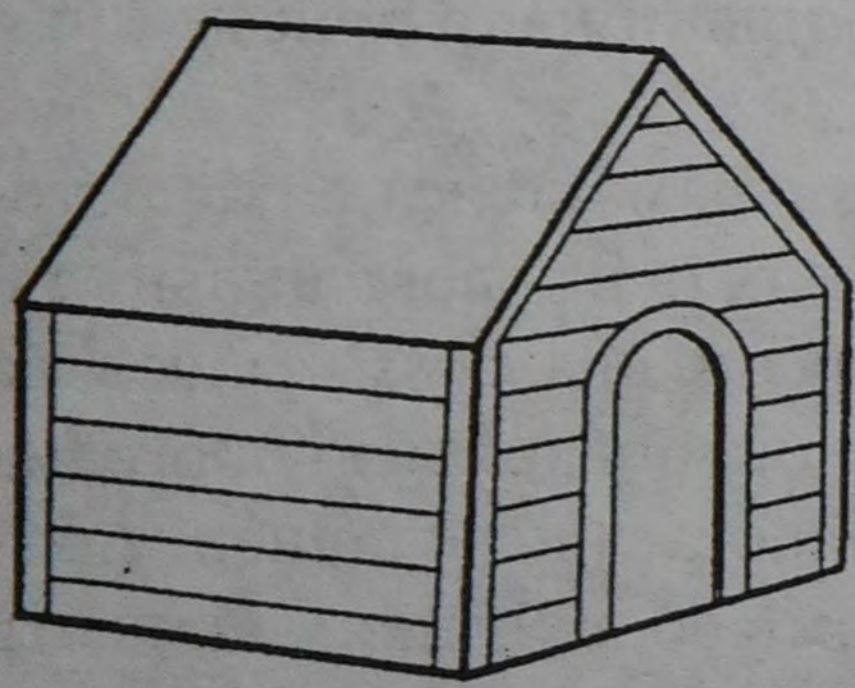
2. Спостереження за роботою дрібної моторики кисті руки.

◀ Здатність розфарбувати внутрішні лінії.

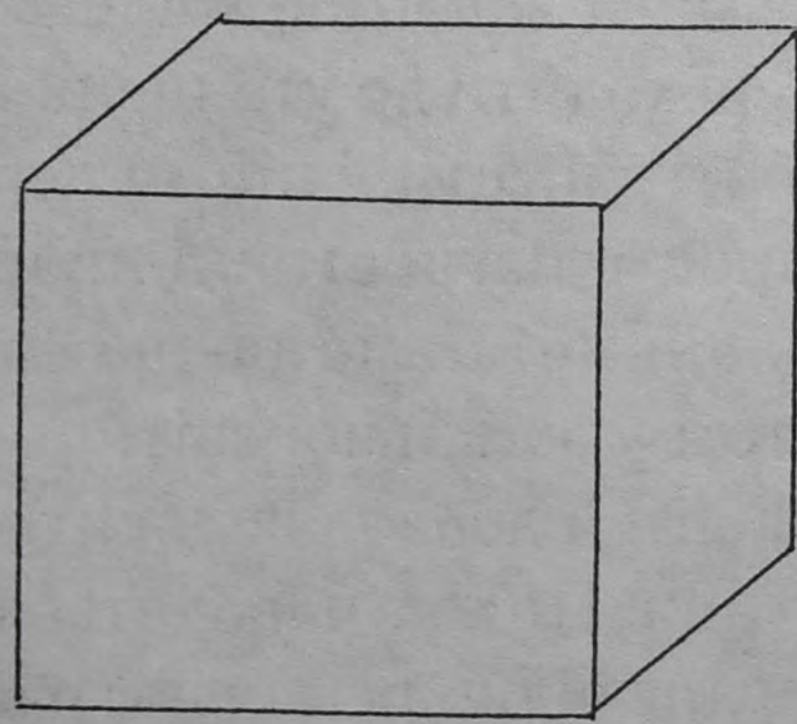
Дайте дитині малюнок будки собаки. Запропонуйте розфарбувати її так, як їй подобається (див. мал. 1).

◀ Здатність вирізувати по лініях.

Дайте дитині малюнок кубика (див. мал. 2). Запропонуйте його акуратно вирізати. Накладіть вирізаний кубик на його зображення на бланку. Оцініть моторну координацію, вміння користуватися ножицями, візуальну перцепцію, зоро-ручну координацію, наполегливість.

Мал.1

Мал.2

◀ Здатність відтворювати цілісний об'єкт.

Перевірте здатність дитини скласти невеличкі пазли. Чи уміє вона підбирати шматочки, відповідні за формою, кольором, змістом?

◀ Здатність плавно говорити

Спостерігайте, як дитина говорить. Чи вільно володіє своїми губами та язиком під час мовлення? Чи правильна у неї артикуляція?

3. Спільна з дитиною робота з іграшковими конструкторами дозволить вам відмітити рівень розвитку таких здібностей маленького школяра, як:

◀ Здатність утримувати увагу.

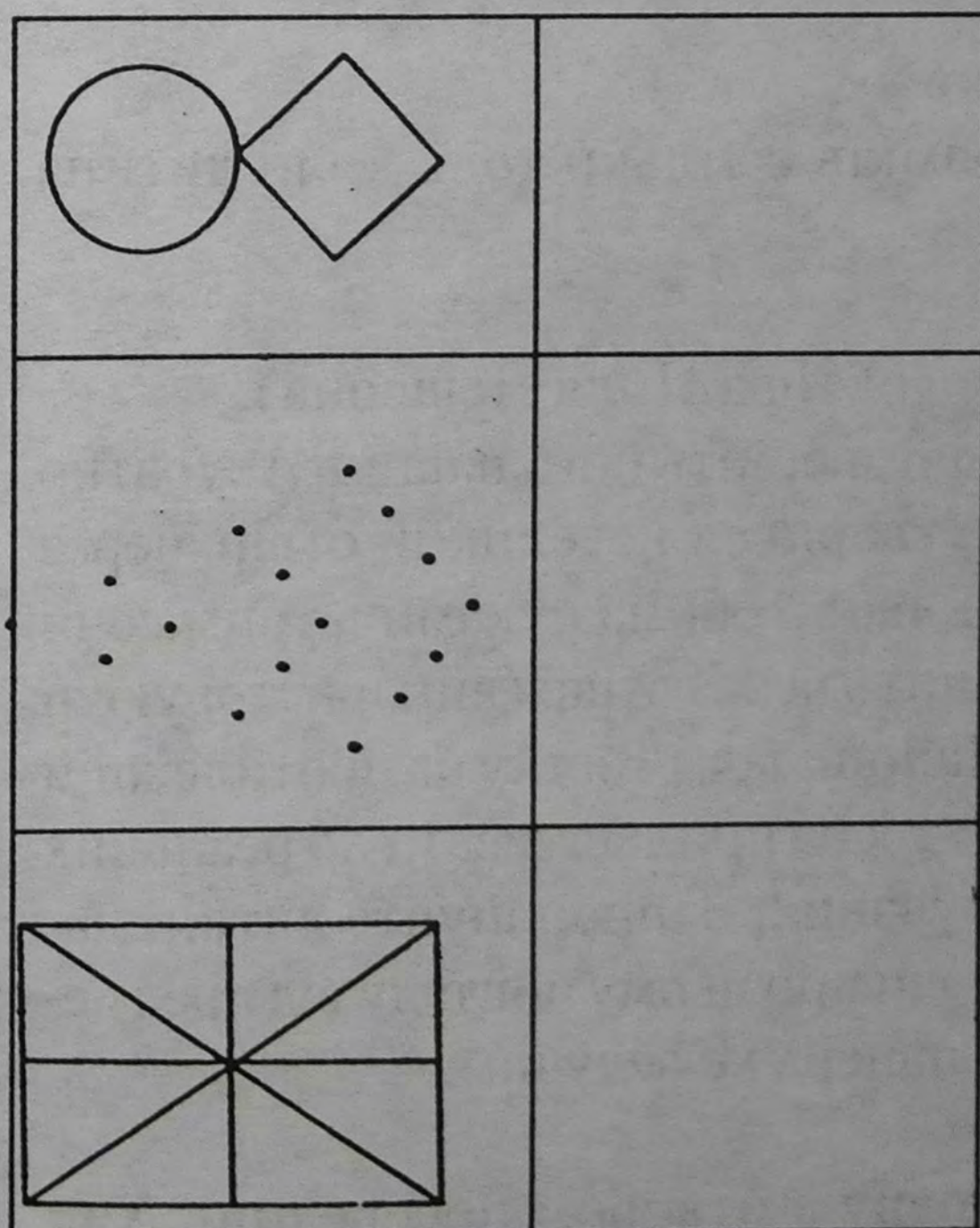
Дайте дитині будь-яку гру на конструювання типу Лего, а ще краще – звичайний конструктор. Цей субтест проводиться як ігрова пауза і не повинен сприйматись дитиною як завдання. Відмітьте проміжок часу, під час якого дитина активно гралась із наданим їй матеріалом. Відмічайте моменти наростання втоми та речі, що відволікали дитину від гри по конструюванню.

◀ Фрустраційний поріг.

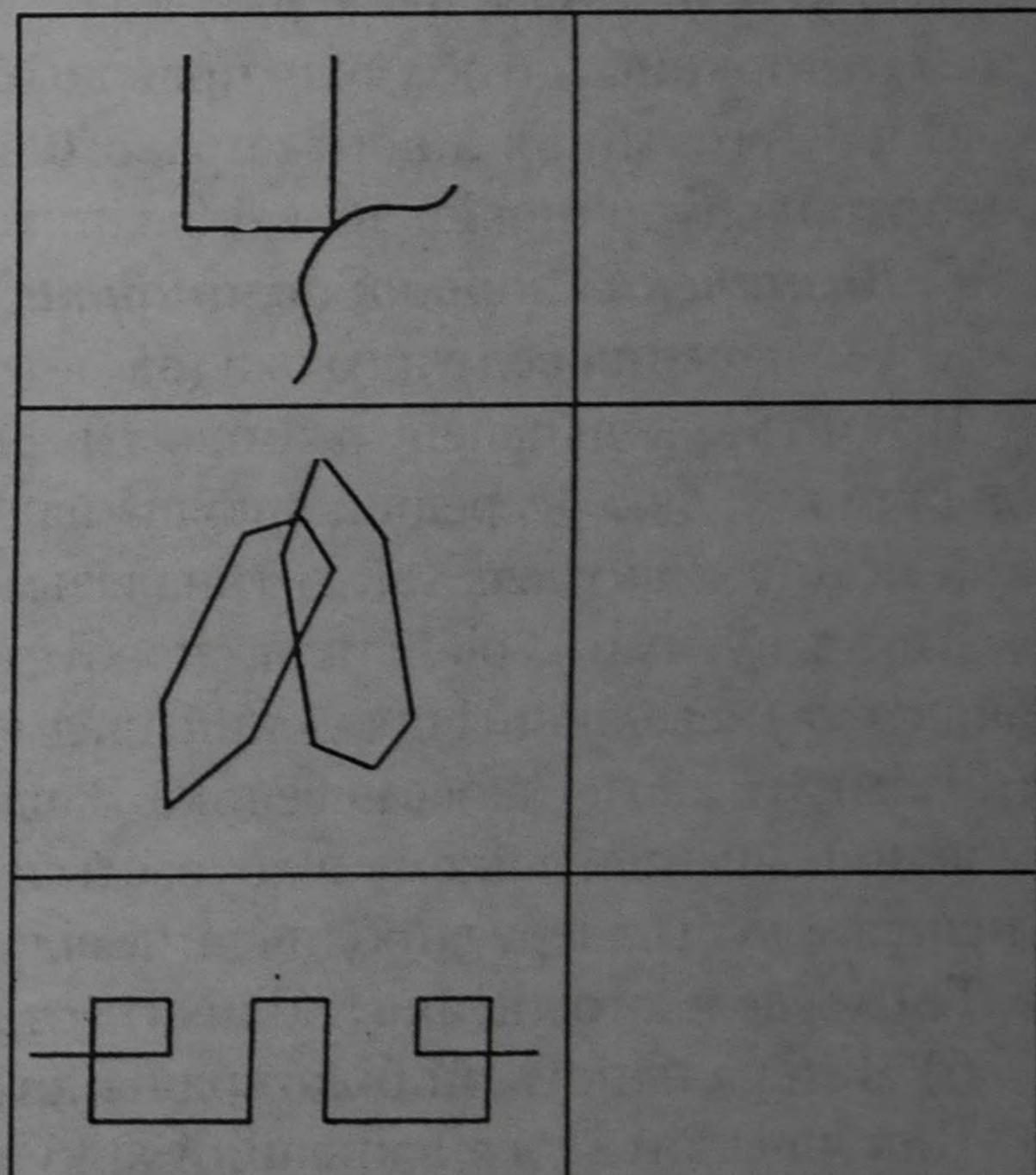
Під час проведення попередньої гри відмічайте всі ознаки появи тривоги та роздратування. Припиніть спостереження і переключіть увагу дитини на іншу роботу, коли побачите, що прояви фрустрації нарастають. Пам'ятайте, що фрустрація є зовсім необов'язковим явищем і у більшості дітей або не настає взагалі, або настає у дуже незначній формі. Відмітьте низький, середній або високий рівень фрустрації.

4. Візуально-моторну координацію дитини перевіряємо за допомогою геометричних малюнків (на основі Бендер візуально-моторного гештальт-тесту).

а) Дайте дитині бланк (див. мал. 3а) і м'який фломастер. Скажіть: «Бачиш, тут є кілька геометричних малюнків для перемальовування. Ти маєш перемалювати їх у сусідні прямокутники». Вкажіть дитині, куди саме слід перемальовувати. Можна навіть поставити туди її руку із фломастером: «Перемалюй сюди ось цей малюнок. Коли перемалюєш, перейди сюди і перемалюй цей малюнок. Закінчи перемальовувати всі малюнки, і тоді тільки зупинись».

Мал. 3а

Мал. 3б

б) Дайте дитині бланк (див. мал. 3б). Проведіть точно таке ж інструктування, як і для мал. 3а.

Якщо під час роботи дитина починає запитувати – чи повинна вона рахувати крапочки чи лінії, слід просто сказати, що це як їй хочеться. Головне, щоб малюнок був перемальований якомога точніше.

Важливо пам'ятати!

1. Що під час проведення цього тесту абсолютно недопустиме використання лінійок, трикутників, шаблонів (навіть якщо у ролі такого шаблону виступає монетка або край зошита чи книги) і тому подібне.

2. Дитині надається стільки часу для виконання цієї роботи, скільки їй буде потрібно. Жодні часові обмеження тут недопустимі.

Шестирічний першокласник повинен уміти точно відтворити малюнки 3а і схоже передати мал. 3б.

5. Знання про праве й ліве (не тест дзеркального сприйняття).

Ця робота не визначає рівень розвитку просторової орієнтації дитини, але дає чітке уявлення про розуміння самих термінів і уміння діяти відповідно до отриманої інструкції.

Мати наготові книжку й ручку.

Дайте дитині наступну інструкцію: «Уважно слухай, що я тобі говоритиму. Коли я закінчу говорити, зроби те, що я тобі сказав. Готовий (пауза). Добре».

а) Візьми ручку правою рукою.

б) Підними ліву руку.

в) Доторкнись до мене лівою рукою.

г) Відкрий книгу правою рукою.

д) Дай мені книгу лівою рукою.

е) Доторкнись до обличчя правою рукою.

Повне розуміння лівого і правого напрямків є тільки тоді, коли дитина дає правильну відповідь на всі 6 запитань.

6. Визначення зорової домінанти.

а) Визначення ведучого ока (за методом доктора Поля Левісона).

Візьміть аркуш паперу розміром 9×11. Двічі зверніть його навпіл. Акуратно відріжте кут, щоб усередині аркуша паперу утворився невеликий отвір, через який можна дивитися. Хай дитина візьме цей папір обома руками і, тримаючи руки витягнутими на рівні талії, спробує побачити через отвір (використовуючи обидва ока) невеликий віддалений предмет. Наприклад, розетку на протилежній стіні кімнати або ще щось невелике. Завдання треба прилаштувати до реальних умов приміщення, в якому відбувається тестування. Запропонуйте дитині наблизити аркуш паперу до обличчя, не відриваючи при цьому погляду від предмета. Те око, до якого дитина наблизить отвір у папері, і є ведучим.

б) Латеральність чи білатеральність.

Використайте уже вживаний аркуш паперу з отвором посередині. Хай дитина знову візьме його обіруч витягнутими на рівні талії руками, розташу-

вавши отвір посередині тіла, орієнтуючись на пупок. Край листа проходить по лінії дещо вище пупка. Знову запропонуйте дитині поглянути на віддалений предмет через отвір, а далі, не відриваючи погляду від предмета, наблизити аркуш паперу до обличчя. Спостерігайте за тим, як саме дитина піднімає аркуш паперу. Якщо вона рівно тримає аркуш, наближаючи до обличчя, і тільки тоді, коли аркуш майже торкнеться перенісся, переміщає отвір до одного ока, то це означає, що дитина все ще є білатеральною, що властиве 5-літкам і молодшим за розвитком дітям.

Якщо ж дитина підніматиме майже одразу лист аркуша по діагоналі, то це означає, що у неї уже розвинулась латеральність, що характерне для дітей старших за 5-років.

в) Здатність контролювати поглядом предмет, що рухається (і розташований на невеликій відстані).

Для цього найкраще використати маленький дзвіночок, підвішений на мотузочці. (Замість дзвіночка можна взяти будь-який невеличкий предмет, тягар, металевий маятник, намистинку, навіть гудзик.)

Тримайте дзвіночок, прив'язаний до мотузочки на віддалі приблизно 33 см від дитини, навпроти перенісся, точно на рівні очей. Рухайте дзвіночок у напрямку перенісся. Хай дитина стежить за дзвіночком і в ту хвилину, коли він почне двоїтися, повідомить вам про це. Зверніть увагу на її очі. Одне око має відхилитися від орієнтації на предмет, за яким спостерігає. Якщо ж воно не відхиляється, то це означає, що одне око, можливо, перестає працювати.

7. Визначення ведучої руки.

Культуро незалежний тест, розроблений Л. Бендер та П. Шілдером.

Дайте дитині наступну інструкцію:

1. Стань прямо. Ноги і ступні стоять поряд, торкаючись одна одну.
2. Руки витягнуті вперед, підняті на висоту плечей.
3. Долоні, від зап'ястя, опущені вниз.
4. Очі закриті.

5. Починай рахувати, говори – один, два, три... і далі, поки я не звелю зупинитись.

Поки дитина рахує, спостерігайте за автоматичними рухами руки: домінуюча рука буде розміщатися вище.

Спостерігайте протягом всього тестування, якою рукою дитина бере об'єкти, малює, вирізує і тому подібне.

Попросіть дитину замкнути долоні «у замок». Зазвичай великий палець домінуючої руки знаходиться зверху.

8. Розпізнавання фігур.

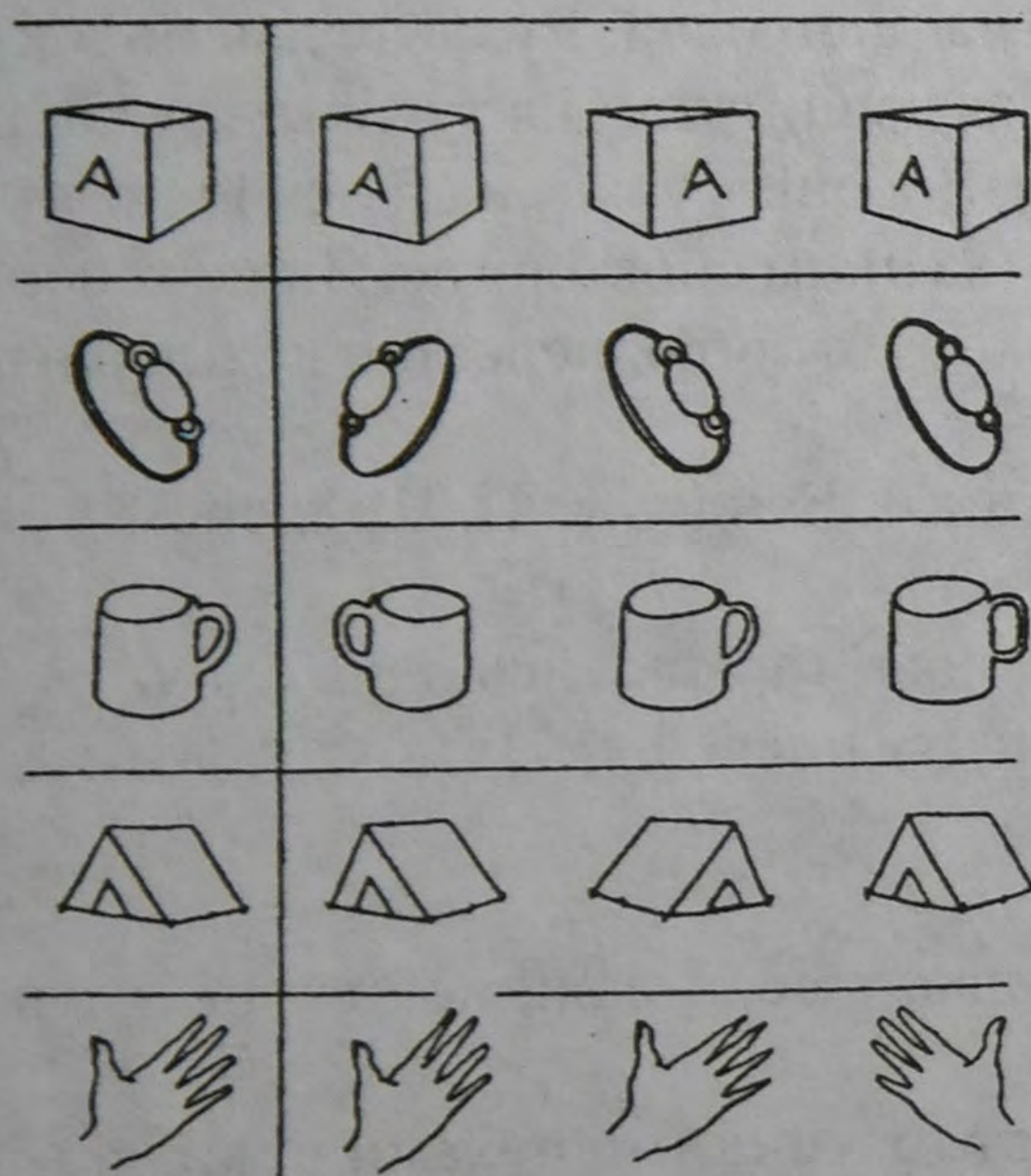
а) Розпізнавання фігур, розміщених однаково.

Перед дитиною кладеться мал. 4а і дається в руки фломастер та пустий аркуш паперу. Дитині пропонується закрити все, що намальовано на бланку, окрім першого рядочка. Далі говориться: «Поглянь на першу картинку», вкажіть олівцем або указкою на першу картину на бланкові, що

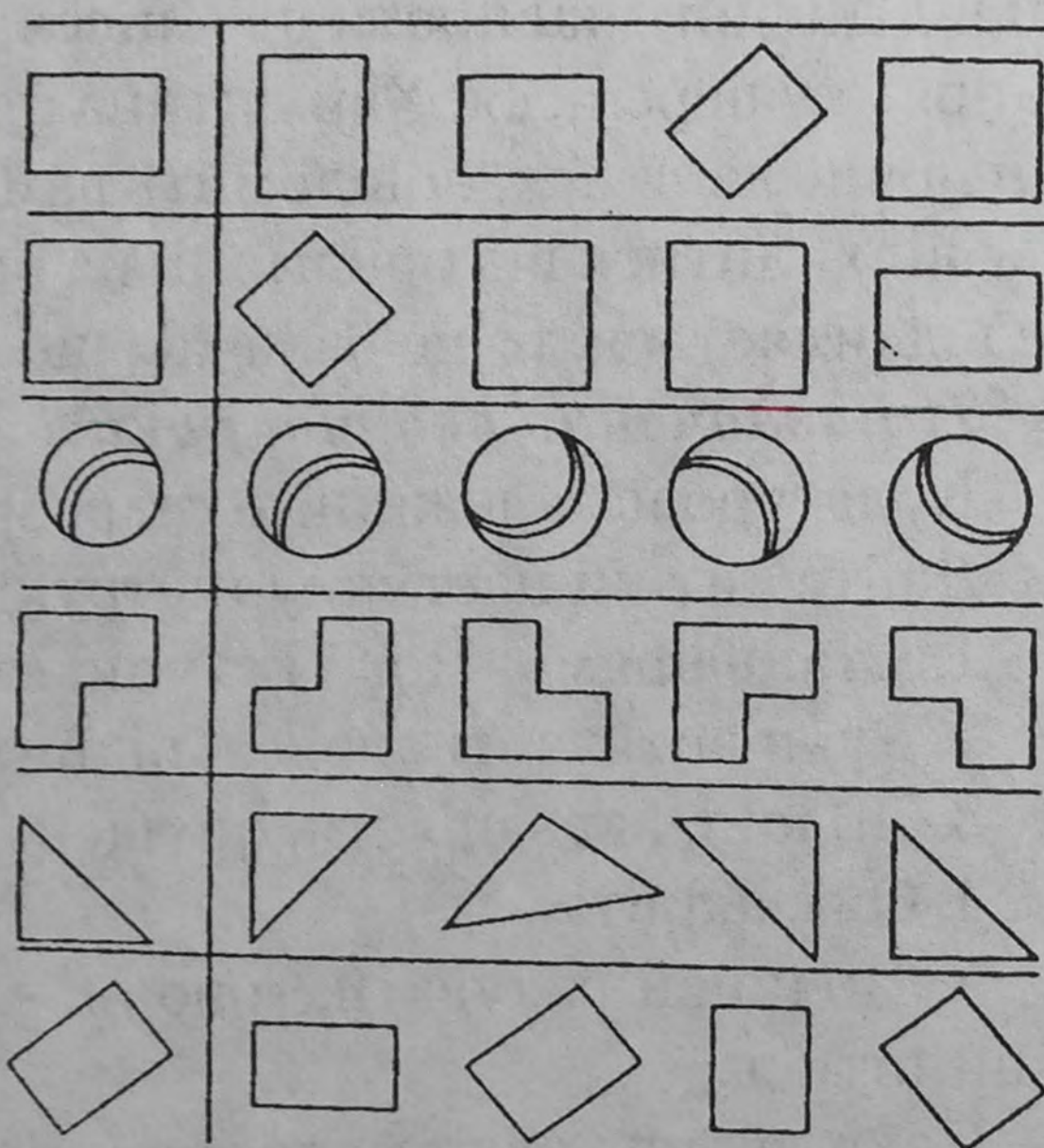
ідентичний тому, який лежить перед дитиною. Ви маєте тримати свій бланк точно в тій позиції, як той, що лежить перед дитиною. «А тепер поглянь на всі інші картинки, що є в цьому рядку. Знайди серед них точно таку ж, як та, що зображена першою (кажучи це, вкажіть першу картинку на своєму бланкові). Обведи знайдену тобою точно таку ж картинку». На дошці намалюйте коло, щоб бути впевненим, що дитина правильно розуміє вираз «обвести малюнок». Перевірте виконання завдання в зошиті і при потребі ще раз повторіть інструкцію, а також докладно покажіть дитині, що вона мала зробити. Далі запропонуйте їй відсунути аркуш, що прикриває бланк на рядок нижче, і самостійно виконати друге завдання. Після виконання другого завдання аркуш, що прикриває бланк, знімається і дитина виконує роботу до кінця. Правильне виконання одного завдання оцінюється в один бал. Перший рядок не оцінюється. Максимальна можлива оцінка – 5 балів.

Хорошим визнається результат в 4-5 балів, задовільним – 3 бали (див. мал. 4а).

б) Розпізнавання фігур у перевернутій позиції.

Мал. 4а

Мал. 4б

Покладіть перед дитиною бланк 4б і повторіть попередню інструкцію, звернувши увагу, що на цьому малюнку фігури розташовані по-різному, перевернуті. Використайте роботу з першим рядочком для пояснення й уточнення завдання. Переконайтесь, що дитина розуміє, що означає вираз «фігурка в перевернутій позиції». Покажіть на дошці, як може змінюватись позиція фігури (але вибрати слід таку фігуру, якої, звичайно, немає на бланку) у ході її перевертання.

Максимальна можлива оцінка – 5 балів.

Хорошим визнається результат в 4-5 балів, задовільним – 3 бали (див. мал. 4б).

9. Здатність відтворювати ритмічний сигнал.

Дитині дається олівець і пояснюється, що вона зараз спробує записати те, що буде стукати викладач. Короткий удар вона має записати крапкою, довгий – рисочкою. З дитиною проводиться попереднє навчання до того моменту, поки ви переконаєтесь, що вона правильно розуміє інструкцію.

Далі по чергово простукайте наступні ритмічні уривки (автори уривків Strauss та Lehtinen). Ритмічні уривки повторюються один і тільки один раз:

1) .. _ _	7) _ _ _ . .
2) _ _ . .	8) . _ . _
3) . . . _ _	9) _
4) _ . _ _ _	10) _ . . _ .
5) . . _ _ _	11) _ _ _ . .
6) . _ _ .	12) . . _ . _

Запишіть кількість правильних відповідей. Максимальний бал – 12.

Хороший результат – 8-12 балів.

Задовільний – 5-7 балів.

11. Розпізнавання образу (варіант проби Поппельрейтера).

Адаптація на основі Strauss та Lehtinen.

Покладіть бланк перед дитиною (див. мал. 5) і одразу (не даючи дитині змоги проаналізувати побачене) починайте вказувати по чергово на малюнки, запитуючи, що тут намальовано. Порядок указування малюнків наступний:

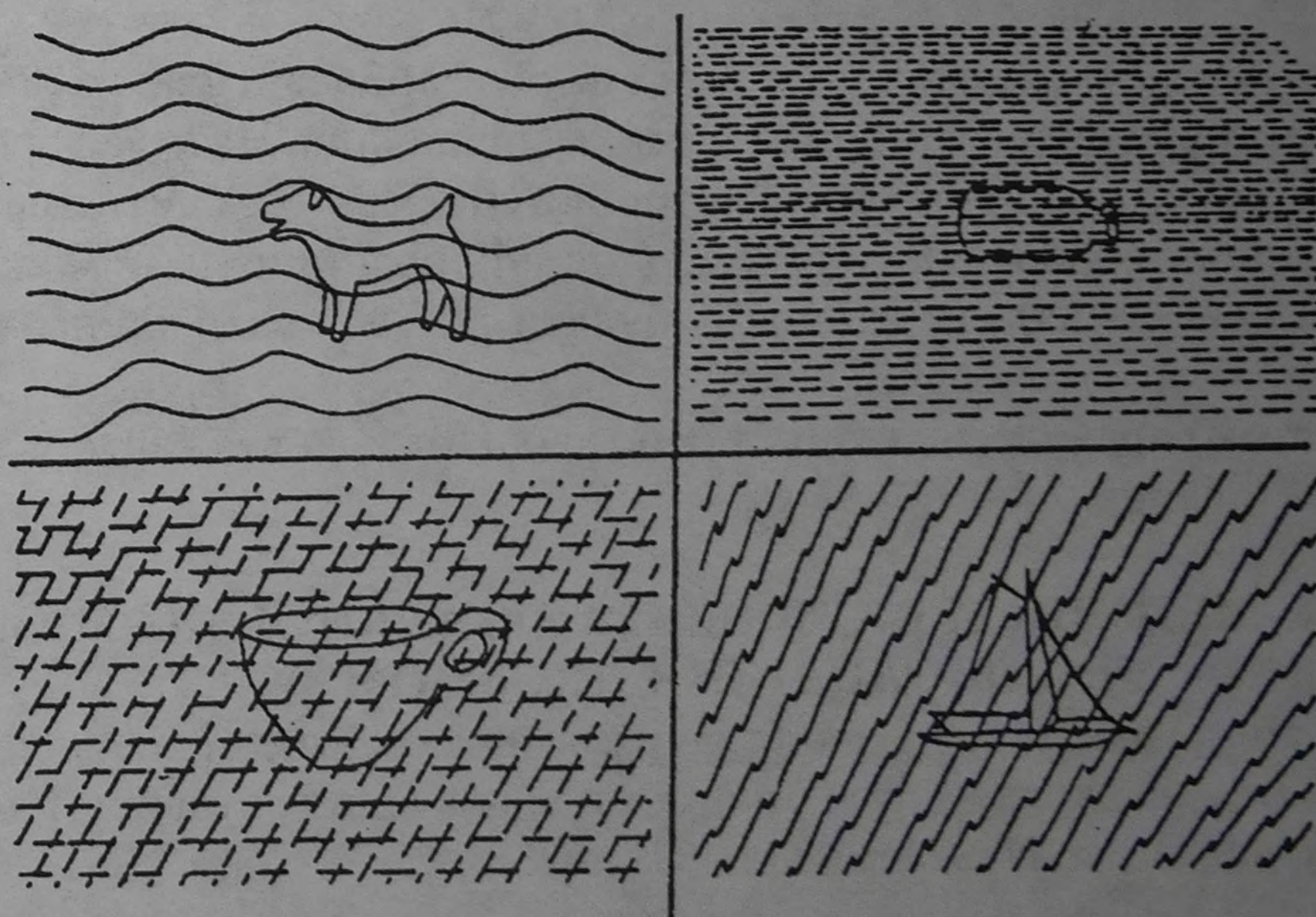
собака, пляшка, чашка, човен.

Запишіть кількість правильних відповідей. Максимально можливий бал – 4.

Відмітьте, чи була дитина уважною й здатною ідентифікувати форми.

Хороший результат – 4 бали.

Задовільний – 3 бали.

Мал. 5

12. Виконання абстрагованих дій.

Для проведення цього тесту слід приготувати 9 різнокольорових кубиків та три таблиці. Кольори на різних гранях кубиків мають бути такі: 1. Зелений 2. Червоний 3. Голубий 4. Фіолетовий 5. Коричневий 6. Жовтий.

Розмір грані кубика повинен відповідати розміру клітинки на дошці, щоб можна було розташувати кубик на клітинці.

Перша дошка, яка надається для роботи дітям до шести років, має такі розфарбовані квадратики (див. мал. 6а).

Друга дошка, розрахована на дітей шести років і старших, розфарбована так (див. мал. 6б).

	фіолетовий		зелений	
		червоний		
	зелений		фіолетовий	

Мал. 6а

		зелений		
	синій		червоний	
зелений		зелений		зелений
	червоний		синій	
		зелений		

Мал. 6б

Третя дошка не розфарбована. Дитині даються кубики (до шести років – 5 кубиків, шестирічкам і старшим – 9 кубиків) і дві дошки – одна розфарбована й одна ні.

Запропонуйте дитині накласти кубики на розфарбовані квадратики так, щоб верхній колір кубика й колір квадрата співпадали. На незафарбовані (білі) квадратики кубики ставити не потрібно. Після того як дитина розставить кубики на зафарбовані квадратики (при цій розстановці їй можна допомагати), її слід похвалити й запропонувати розташувати таким же чином кубики на нерозфарбованій дошці.

Відмітьте, як справилась дитина з роботою. Нормою вважається тільки правильне виконання.

ЕКСПРЕС-МЕТОДИКИ ВИЯВЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ЗДАТНОСТІ ДО ОВОЛОДІННЯ ПИСЬМОМ

Дуже часто методики визначення рівня розвитку дитини до оволодіння письмом входять до складу загальних тестів визначення готовності дитини до шкільного навчання. Наведемо кілька з них:

Методика Керна-Ірасека

у модифікації лабораторії психодіагностики

Для його проведення готується набір із 10 карток (див. мал. 7).

1. Вел зу бот	6. Бру то шас
2. Ко рат вен	7. Їор же мур
3. Са пре веж	8. Лу кеб шан
4. Їуи ке баш	9. Су боз кин
5. Кот взо ли	10. Їор ну маж

Мал. 7

На кожній картці написаний набір безглузвих складів. Десять карток готується для того, щоб запобігти спробам батьків попередньо навчити дитину.

Один набір складів із наведених десяти пред'являється дитині на спеціальній картонці.

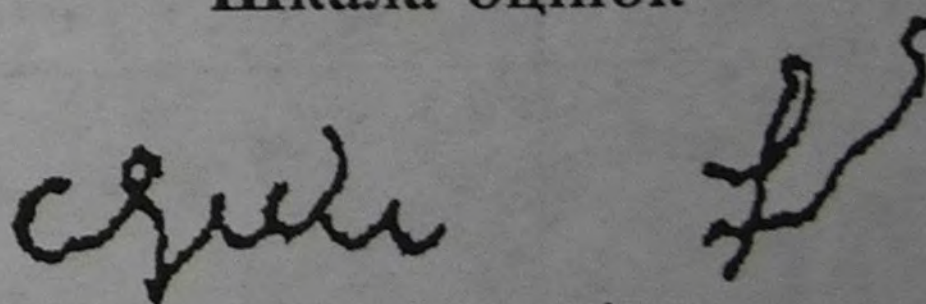
«Подивись, – говорить перевіряючий, – тут щось написано. Виявляється, у нас в гостях був зайчик (інопланетянин) і залишив тобі записку. Ти що писати не вмієш, але спробуй це перемалювати. Гарненько придивись, як тут написано, і напиши так само ось на цьому листочку. Намагайся намалювати точнісінько так, як тут. І якомога швидше».

Час виконання завдання не обмежується. Однак перевіряючі звертають увагу на випадки, коли дитина виявляє особливу повільність, яка свідчить про приналежність її до флегматичного типу темпераменту.

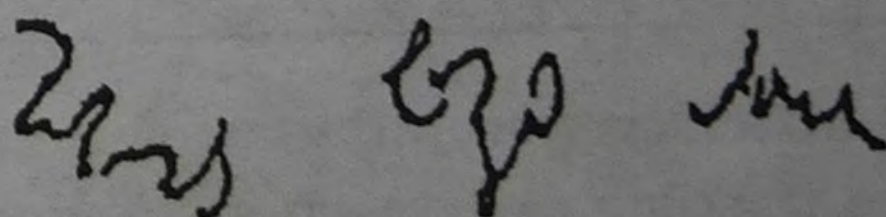
Буває, що несмілива, сором'язлива дитина каже, що вона не може перемалювати букви, бо не вміє писати. В такому випадку їй можна запропонувати перемалювати спочатку будиночок, потім простий геометричний візерунок – квадратики, кубики, ромбики, і лише потім, після неодноразового заохочення виконаних дій, знову запропонувати перемалювати склади з букв. Оцінюється, звісно, тільки це останнє завдання.

Шкала оцінок

1 бал – каракулі:

2 бали – є схожість із зразком, але розпізнаються не більше трьох літер:

3 бали – прочитуються принаймні 4 літери:

Кот 830 м

4 бали – можна прочитати всі літери:

Кот 830 м

5 балів – кожна літера написана чітко, вся фраза має нахил не більше ніж на 30°:

Кот 830 м

Можуть з приводу цього тексту виникати питання. По-перше, чому цей тест характеризує розвиток саме здатності до саморегуляції? Відповідь має бути такою: щоб більш-менш точно скопіювати той або інший набір складів, дитина повинна виконати цілий комплекс регулятивних дій: 1) проаналізувати заданий зразок, виділити в ньому основні елементи; 2) зафіксувати першу частину в своїй зоровій короткочасній пам'яті; 3) перевірити якість відображення цієї частини на папері, порівняти з відповідним еталоном; 4) за необхідності – виправити допущені помилки і лише потім перейти до копіювання наступного елемента. Як бачимо, все це операції, з яких складається структура будь-якої письмової дії.

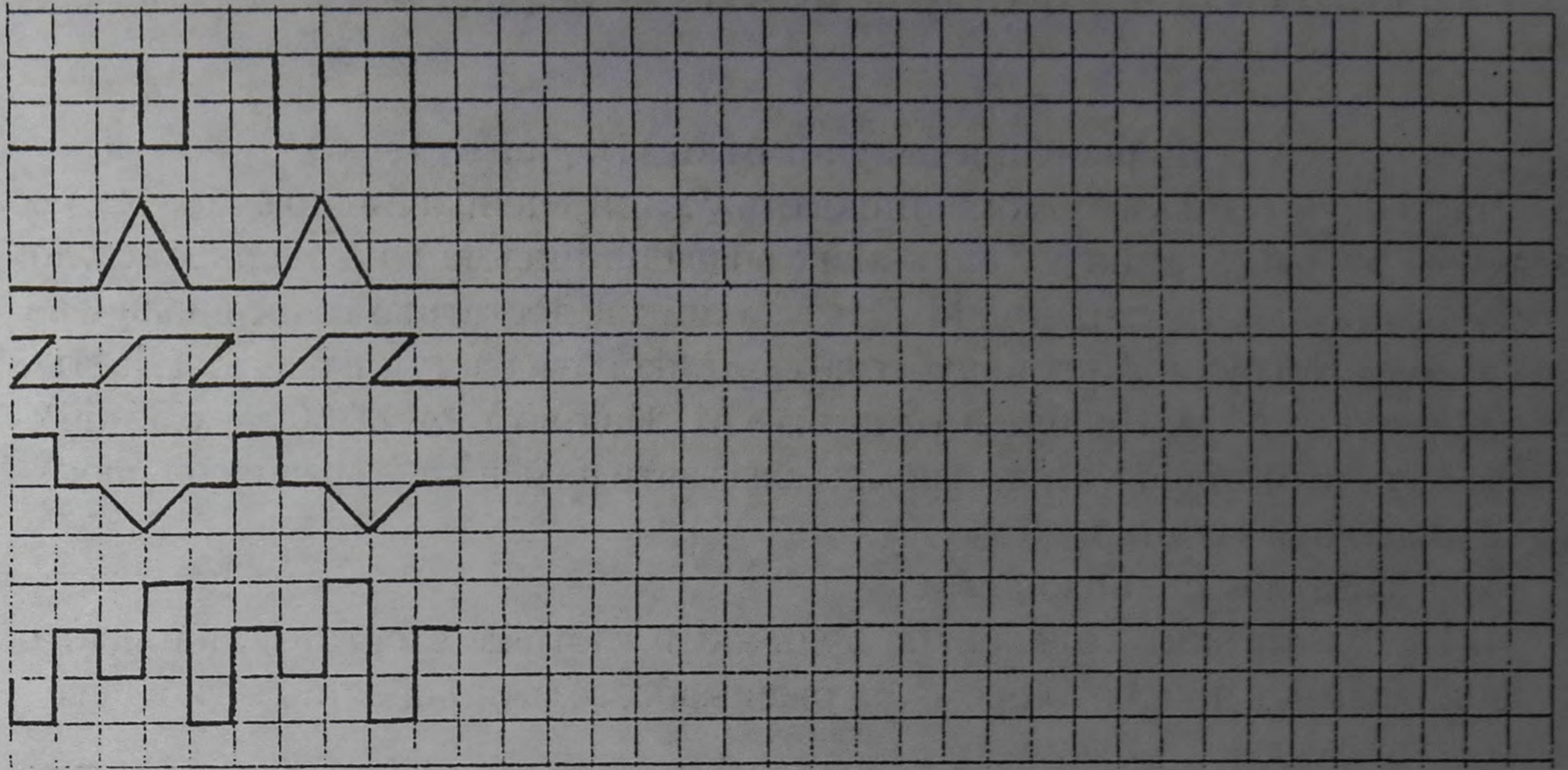
Друге питання стосується врахування вікових відмінностей між шестирічками і семирічками. Як показав проведений нами аналіз, вимоги до семирічок у цьому тесті не повинні перевищувати вимоги до шестирічок. Рівень розвитку саморегуляції під час виконання графічних дій у цих двох вікових групах також визначається за єдиними критеріями. Ось вони:

Кількість отриманих балів	Рівень розвитку саморегуляції
1	низький
2-3	середній
4-5	високий

Продовження орнаменту (модифікація тесту Д. Ельконіна)

Дане тестування проводиться фронтально. У кожної дитини є бланк, на якому намальовані графічні візерунки.

Закінчи орнамент

Інструкція. «Ми будемо гратись у школу. Усі ви знаєте, що учні у школі багато пишуть, читають, малюють. І от ми зараз спробуємо, як справжні школярі, закінчити візерунки, початок яких зображено на ваших аркушах. Головна ознака орнаментів у тому, що їх окремі елементи повторюються. (Покажіть дітям малюнки простих орнаментів.)

А тепер поставте ручку на початок першого орнаменту, наведіть його і продовжте до кінця рядочка. Закінчивши перший візерунок, перейдіть до виконання другого і т. д.».

Більше жодних роз'яснень дітям не давайте. Відведіть на виконання 15 хвилин.

Оцінювання

Діти від 6,5 років

Зараховується стільки балів, скільки дитина правильно, без помилок продовжить орнаментів. Уже одне порушення послідовності передачі елементів орнаменту або зміна в їх розмірах виключає орнамент, у якому допущена помилка, із підсумкової кількості балів. Невелике заокруглення кутів, незначна нерівність прямих ліній, перервані лінії внаслідок відриву ручки від паперу до помилок не належать. Максимально можлива оцінка — 5 балів.

Діти до 6,5 років

0 балів — каракулі, що жодним чином не схожі на пред'явлений зразок. 1 бал — рисунок, у якому є намагання передати форму зразка, але без збереження розмірів і врахування клітинок. 2 бали — хоча б у 1-му і 2-му рисунках є спроба передати форму зразка з урахуванням клітинок. 3 бали — хоча б у 1-му і 2-му рисунках передано форму і враховано клітинки (є незначні похибки). В останніх рисунках є загальне збереження форми зразка. 4 бали — 1—2 рисунок без помилок. 3—4 рисунки — зберігається форма, враховуються клітинки, є помилки. 5 рисунок — є намагання змалювати

по клітинках, але структура може й не зберігатись. 5 балів — перші три рисунки без помилок.

Визначення ведучої руки (Варіант 1)

Часто проблеми з письмом виникають у дітей з неправильно визначеною ведучою рукою. У випадку будь-яких розладів письма слід звернутись до тесту французької дослідниці М. Озьяс, який дає достатньо точне визначення саме ведучої руки. Запропонуйте дитині виконати наступні роботи (Дається за Безруких М.М. Проблемные дети. — М.: Изд-во УРАО, 2000. — с.55-56):

1. Закрутити кришечки на пляшках (слід взяти не менше 3-х різних пляшок).
2. Запалити сірники.
3. Розрізати папір ножицями.
4. Наколоти щось голкою або будь-яким гострим стержнем, нанизати гудзики, намистинки (при цьому стержень або, голку слід вставляти в невеликі отвори гудзиків, бусин).
5. Почистити взуття щіткою.
6. Намотати нитку на катушку.
7. Перелити воду із одної посудини в іншу.
8. Потрапити голкою, булавкою в невеличку крапочку.
9. Відгвинтити гайку (рукою, ключем).
10. Скласти разом дрібні деталі (гудзики, намистинки) у вузький циліндр.
11. Розкласти (роздати), картки (карти).
12. Проколоти дірочки (5-6 ударів). Ведучою є та рука, що здійснює дію. Дитина може тримати голку правою рукою, але діяти лівою, насаджуючи папір на голку.
13. Стерти гумкою попередньо намальовані хрестики.
14. Втягніть нитку в голку. Тут теж треба уважно дивитись, яка рука здійснює основну дію — та, що тримає голку, або та, що тримає нитку, бо можна як просувати нитку через вушко голки, так і одягати вушко голки на нитку.
15. Почистити себе, стряхнути з себе смітинки, пил.
16. Капнути із піпетки у вузький отвір пляшечки.
17. Дістати намистинку ложкою із стакану.
18. Подзвонити дзвіночком, смикнути за шнур дзвінка.
19. Закрити, відкрити блискавку на сумці.
20. Взяти стакан і зробити кілька ковтків води.

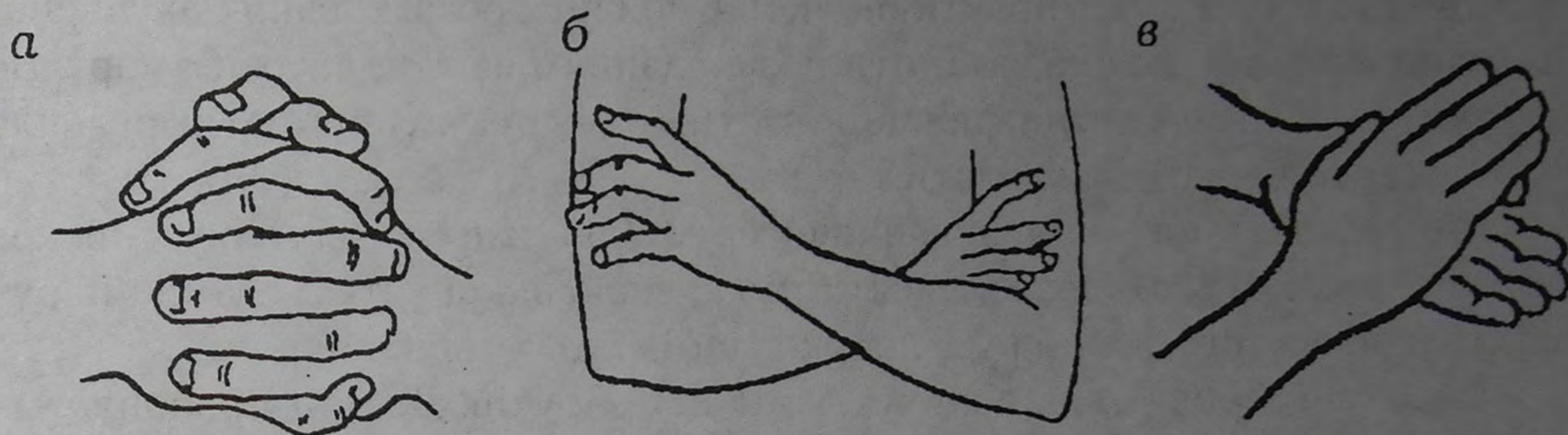
Ведучою визнається та рука, яка частіше виконує зазначену дію. Якщо ж перевага практично відсутня (дитина використовує то праву, то ліву руку), то, швидше за все, перед нами дворукий учень, або амбідекстр, і вибір руки для письма залежить від його суб'єктивного відчуття. Хай пише тією рукою, яка йому самому здається більш вправною.

Часто ведучу руку перевіряють за іншим тестом, що складається із трьох завдань:

1. Слід дуже швидко, не задумуючись, переплести пальці рук, склавши їх у так званий «замок». У правшів зверху опиняється великий палець правої руки, а у лівшів – лівої (див. мал. 8а).

2. Скласти руки у позу «Наполеона». У правшів права кисть опиниться зверху на лівому передпліччі, а ліва кисть – під правим передпліччям; у лівшів – зверху кисть лівої руки, а під лівим передпліччям – права (див. мал. 8б).

3. Це завдання має назву «оплески». У правшів при аплодуванні більш активна права рука, а у лівшів – ліва. Нажаль, це завдання інформативне лише відносно дорослих, так як діти плескають у долоні обома руками (див. мал. 8в).

Мал. 8

Слід відмітити, що цей тест, попри свою величезну розповсюдженість, недостатньо точний і може носити лише допоміжний характер. При виборі ж ведучої руки краще користуватись 2-3 методиками, зокрема тестом М. Озьяс та методикою М.Г. Князевої та В.Л. Вільдавського. Останню наводимо за Безруких М.М. Проблемные дети. – М.: Изд-во УРАО, 2000, – с.57-60. Методика складається із дев'яти завдань.

Визначення ведучої руки (Варіант 2)

Перше завдання – малювання. Покладіть перед дитиною аркуш паперу і олівець (фломастер), запропонуйте їй намалювати те, що вона хоче (або може). Не квапте дитину. Після того як вона закінчить малюнок, попросіть її намалювати те ж саме іншою рукою. Часто діти відмовляються: «Я не умію», «У мене не вийде». Можете заспокоїти її: «Я знаю, що це важко – намалювати такий же малюнок лівою рукою, але ти постарайся», підбадьорити, що вона робить все вірно. В цьому завданні враховується не тільки те, якою рукою дитина зазвичай працює (тобто якою вона починає працювати), але й те, якою рукою краще, якісніше виконується малюнок.

Друге завдання – відкривання невеличкої коробочки, наприклад сірникової. Дитині пропонується кілька коробочок, щоб повторення дії виключило випадковість в оцінці цього тесту. Завдання: «Знайди сірник в одній із коробочок». Ведучою вважається та рука, яка здійснює активний рух (відкриває, закриває).

Третє завдання – побудова колодязя із паличок (сірників). Ведучою є та рука, яка використовується більш активно.

Четверте завдання – гра в м'яч. Потрібний невеличкий м'яч, найкраще брати тенісний, який можна і брати, і ловити однією рукою. М'яч кладеться на стіл прямо перед дитиною, і дорослий просить взяти м'яч, кинути йому і спіймати декілька разів.

П'яте завдання – вирізування ножицями по контуру малюнка із будь-якої листівки (вирізати квіточку, зайчика, будиночок тощо). Ведуча – більш активна рука, причому це не обов'язково та рука, в якій дитина тримає ножиці, так як ножиці можуть бути нерухомими, а листівку дитина буде повертати, полегшуючи процес вирізування. Вирізування може бути важким та неінформативним в тих випадках, коли розмір і форма ножиць не відповідають руці дитини (до того ж у нас практично немає ножиць, розрахованих на лівшів). Тому це завдання можна замінити розкладанням карток лото або карт. Всі картки (10-15 штук) дитина повинна взяти в одну руку, а другою (як правило, ця рука і є ведучою) розкласти картки.

Шосте завдання – нанизування бісеру (або гудзиків) на голку з ниткою або шнурок. Ведучою вважається та рука, якою виконується активний рух, незалежно від того, в якій руці дитина тримає голку або шнурок.

Сьоме завдання – виконання обертальних рухів. Дитині пропонується відкрити кілька пляшок із кришечками, що закручуються. Ведучою є більш активна рука. Врахуйте, дитина може тримати пляшку за кришечку і крутити саму пляшку.

Восьме завдання – розв'язування вузликів. Заздалегідь нещільно зав'яжіть кілька вузликів із шнура середньої товщини. Ведучою вважається та рука, яка розв'язує вузлик (друга – тримає вузол).

В цьому завданні буває важко виділити ведучу руку, так як розв'язування вузликів процес доволі складний і дитина використовує обидві руки. Можна використати інший варіант цього завдання – складання ланцюжка із скріпок. Як правило, дитина в одній руці тримає одну скріпку, а іншою намагається приєднати до неї другу.

Дев'яте завдання – гра з кубиками. Дитині пропонується побудувати із кубиків будинок, огорожу, скласти малюнок за зразком. Ведучою виступає та рука, яка частіше здійснює роботу.

Для того щоб не тримати в пам'яті результати виконання завдань, зручно занести їх в таблицю, зразок якої наводиться:

Вік		Дата тестування	
Завдання	Ліва рука	Обидві руки	Права рука
1.	+	-	-
2.	-	+	-
3.	-	-	+
...			
10. (Сім'я)			

Якщо дитина явно віддає перевагу лівій руці, то у відповідній колонці ставиться «+», а в двох інших «-». Якщо перевага на боці правої

руки, то «+» ставиться в колонку права рука. Якщо при виконанні тесту перевагу виявити не вдається, то «+» ставиться в колонку «Обидві руки».

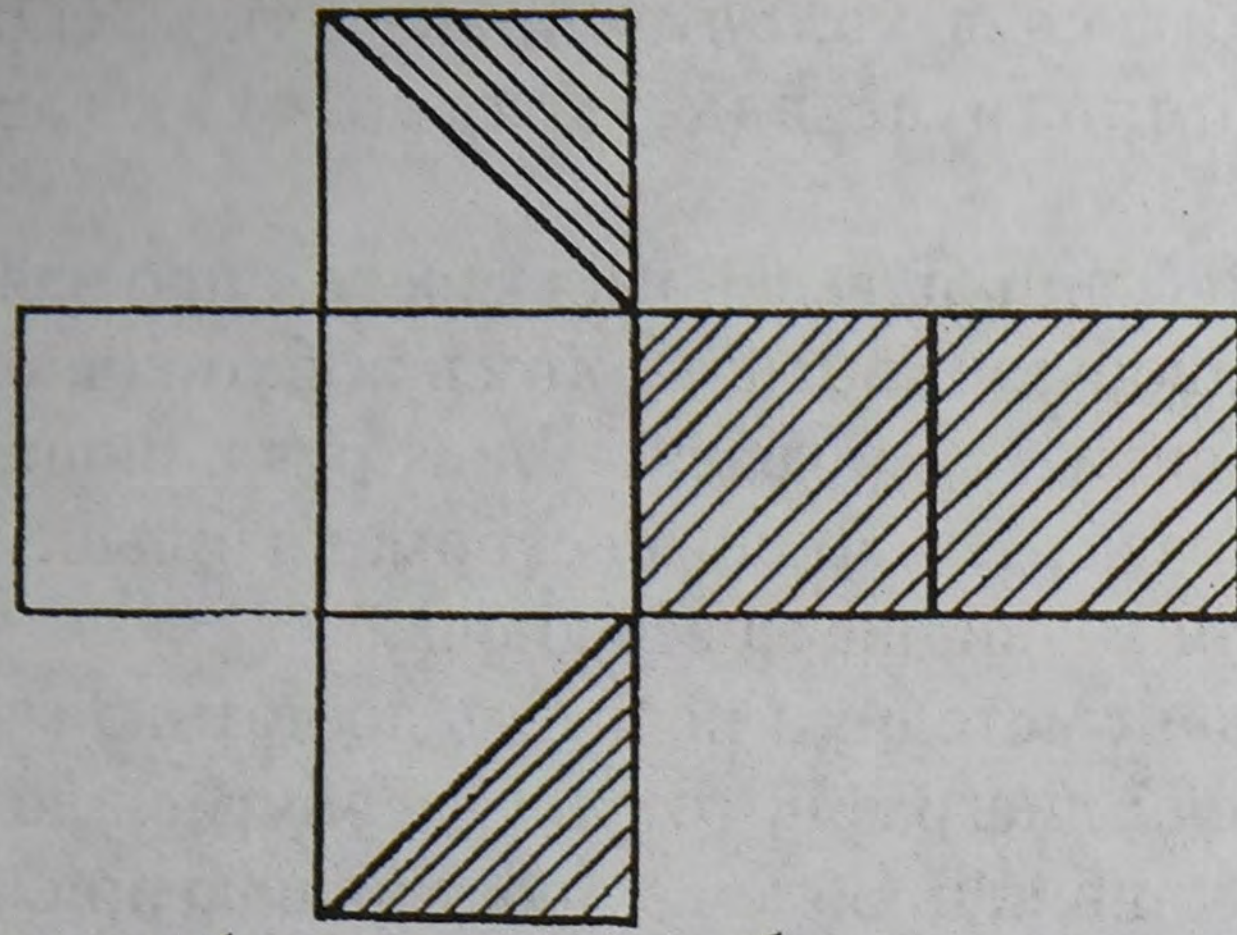
Десятий рядок таблиці відведено відомостям про наявність лівші в сім'ї. Якщо у дитини є ліворукий родич – хтось із батьків, брат, сестра, бабуся, дідусь – слід поставити «+» у графу – ліва рука, якщо всі правші, то «+» ставиться у графу права рука. Якщо ви отримали більше семи плюсів в графі «Ліва рука», то дитина швидше за все лівша.

Якщо представлені методики не дають достатньо матеріалу для визначення причин дитячої дисграфії, то слід звернутись до спеціальних тестів для визначення можливих проблем з просторовою орієнтацією дитини, побудовою схеми тіла, розвитку дрібних м'язів руки, взаємодією півкуль головного мозку, реципрокної координації рухів, зорово-просторовим праксисом та гнозисом. Більшість з таких тестів входить в психолого-педагогічне обстеження на медико-педагогічних комісіях.

Вивчення рівня розвитку просторового аналізу та синтезу

Як показує шкільна практика, вчителі, батьки і навіть психологи при аналізі дисграфічних ускладнень дитини явно недостатню увагу звертають на розвиток її просторової орієнтації, на просторовий аналіз та синтез. А саме ці здатності досить часто стають причиною, на перший погляд, алогічних ускладнень не тільки письма, а й читання. Буває, що у дитини нормально розвинені м'язи руки, вона знає літери, володіє прийомами їх графічної передачі, а от із читанням і письмом справи ідуть дуже повільно – дитина важко читає навіть склади, а слова й взагалі не даються. На письмі ж плутаються або не дописуються елементи літер, надзвичайно ускладнений і повільний процес перекодування друкованої букви у рукописну, нездатність адекватно переписати текст із книжки або дошки. В таких випадках вчителі і навіть батьки схильні звинувачувати дитину в чому завгодно – лінощах, неувазі, відсутності старанності, нехлюйському ставленні до роботи, навіть в розумовій обмеженості, а причина полягає в простій нерозвиненості здатності до просторового аналізу та синтезу, конструктивного просторового праксису (праксис – здатність здійснювати цілеспрямовані дії, рухи). Найпростіше такі ускладнення виявляються (водночас і виправляються) за допомогою маніпуляцій з кубиками Кооса. Представимо методику, включену в батарею тестів Д. Векслера.

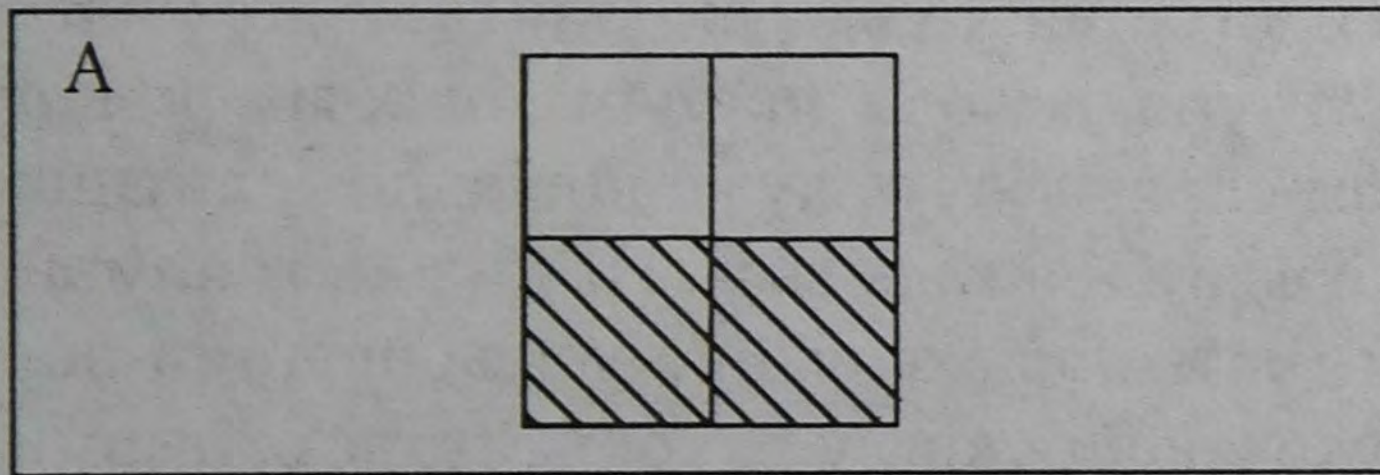
Для проведення даного тесту використовується набір із 9 однакових кубиків. Кубики пофарбовані в два кольори – червоний і білий, межа між цими кольорами проходить по діагоналі, що розрізає кубики на дві симетричні частини. Розгортка такого кубика представлена нижче (замість червоного кольору на малюнках використана штриховка). Реальний розмір грані кубика – 25 мм (1 дюйм).

Мал. 9. розгортки кубика – вигин кубика – за площину малюнка

Інструкція. Орнамент А. Візьміть чотири кубики в руку і скажіть, звертаючись до дитини: «Ти бачиш, що у цих кубиків різні сторони розфарбовані по-різному. Однак всі кубики абсолютно однакові. (Іноді дитину доводиться переконувати, що кубики дійсно однакові. Тому завжди доцільно переконатися, що це саме так. Дайте дитині погратися ним. Запропонуйте знайти два різні кубики. Коли це не вдасться, знову повторіть, що різних кубиків немає, всі вони однакові. Я складу їх разом, і у мене вийде візерунок. Слідкуй за моїми діями».

Повільно розташуйте чотири кубики так, як показано на картці.

Час виконання – 45 сек.

Потім дайте дитині чотири кубики і скажіть: «А тепер зроби саме так, як я». Якщо дитина не справляється із завданням, зверніться до неї: «Подивись знову, як я це роблю». Проведіть повторну демонстрацію, використовуючи ті кубики, які були у дитини. Потім дитячі кубики переміщайте, а свої залиште так, як були розкладені у потрібний орнамент (вони є зразком, за яким має працювати дитина). Скажіть дитині: «Спробуй ще раз і зроби саме так, як я».

В лівому кутку кожної картки позначте час (в секундах), який відводить-ся на виконання кожного орнаменту (у нас час виконання пишеться під картою). Хронометрування кожної спроби починається в той момент, коли прозвучить останнє слово інструкції. Якщо при виконанні завдання А, В і С дитині надається друга спроба, то час фіксується заново.

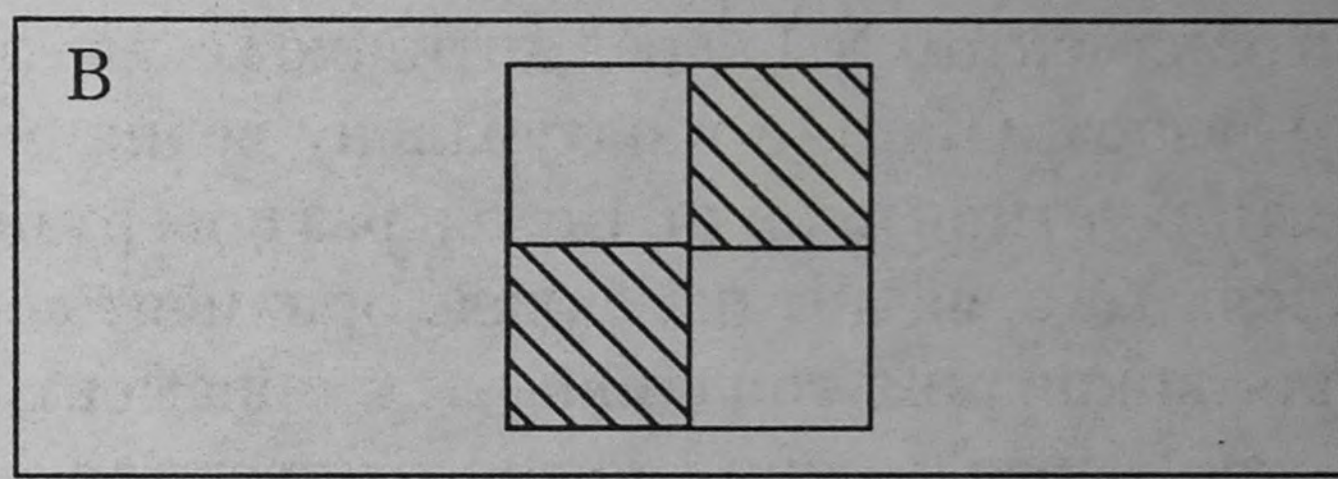
Завдання вважається невиконаним у двох випадках: якщо дитина взагалі не може скласти орнамент або якщо вона не встигає скласти орнамент за відведений час. Якщо при виконанні завдань А, В та С дитина не вкладається в ліміт часу, то роботу слід зупинити і надати їй другу спробу (відповідно до правил, що стосуються кожного із цих завдань).

Примітка

Будь-який відступ від зразка, як: інша орієнтація до сторін світу та порушення внутрішньої структури – вважається помилкою. Перед тим як надати дитині другу спробу, скажіть: «Подивись, кубики повинні лежати ось так». Переставте ті кубики, які ви дали дитині, щоб вони відповідали зразку. Потім, повернувши кубики у вихідне положення, запропонуйте ще раз спробувати самотійно скласти візерунок. Якщо і при цій спробі дитина повторює свої помилки, то вона отримує 0 балів. Однак якщо вона скоректує свій орнамент і складе його правильно, то отримає 1 бал. Такі ж зауваження стосуються завдань В та С.

Оцінювання: 2 бали – за виконання завдання з першої спроби; 1 бал – за виконання завдання з другої спроби.

Інструкція. Орнамент В. Перед продовженням роботи перемішайте всі кубики. Потім за ширмою (її функції може виконати розкрита папка, книжка, зошит) складіть орнамент В і покажіть його дитині.

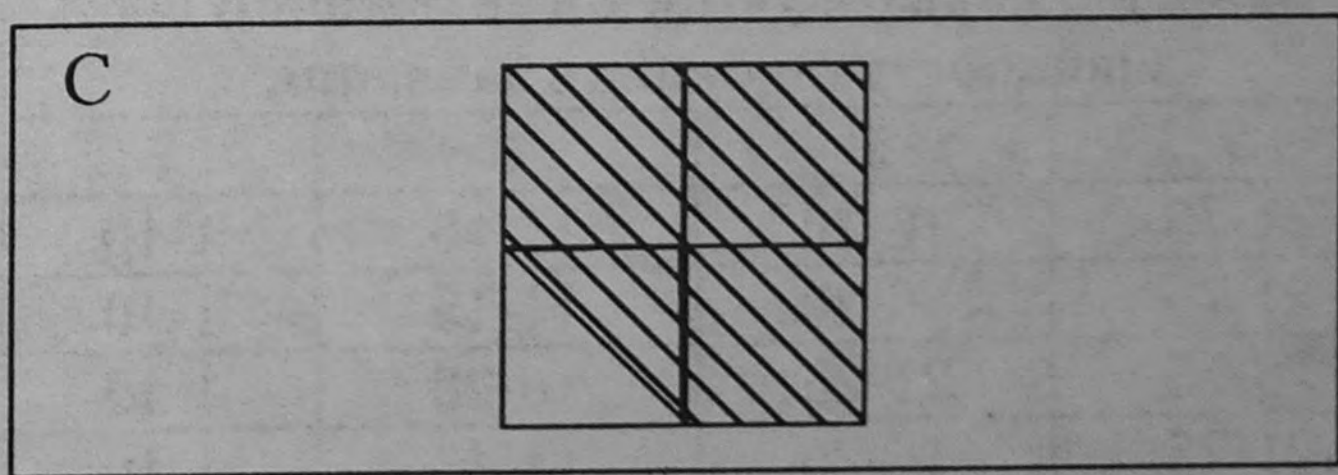
Час виконання – 45 сек.

При цьому скажіть: «А тепер зроби так, як тут самотійно». Якщо дитина з першої спроби не справляється з орнаментом В, переверніть її кубики і скажіть: «Подивись, як це зроблю я». Залиште модель перед очима дитини, а з кубиків дитини зробіть її копію. Після демонстрації поверніть кубики у вихідне положення і скажіть: «А тепер спробуй зробити це сам».

Оцінювання: 2 бали – за виконання з першої спроби, 1 бал – за виконання з другої спроби.

Тестування припиняється, якщо дитина не справилась із завданням навіть із другої спроби.

Інструкція. Орнамент С. Якщо дитина з першої або другої спроби справилась з орнаментом В, приберіть кубики, які слугували за зразок, і на їх місце покладіть картку із завданням С. Починаючи з цього завдання, всі зразки пред'являються лише за допомогою карток.

Час виконання – 45 сек.

Зверніться до дитини: «Зараз ми спробуємо так зібрати кубики, щоб вони виглядали, як на цьому малюнку. Спочатку подивися, як це робитиму я». Дуже повільно складіть орнамент і, як тільки закінчите, скажіть:

«Бачиш, верх кубиків виглядає також, як і на малюнку». Поверніть кубики, що використовувались під час демонстрації, у вихідне положення і скажіть: «А тепер подивись на картинку і сам склади цей орнамент із кубиків. Починай».

Якщо дитина не справляється зі складанням орнаменту, знову поверніть кубики у вихідне положення і скажіть: «Подивись, як я це роблю». Складіть орнамент знову. Потім поверніть кубики у вихідне положення і скажіть: «Починай, подивимось, чи вийде у тебе цього разу».

Оцінювання: 2 бали – за виконання завдання з першої спроби, 1 бал – з другої.

Тестування припиняється, якщо дитина не справилась із завданням навіть із другої спроби.

Якщо дитина справилась із завданням С (з першої або другої спроби), продовжуйте тестування, починаючи із завдання 1, і проводьте його до того часу, поки не буде 2 невдачі підряд.

Виконання завдань 1-7.

Інструкція. Покладіть картку з орнаментом №1 перед дитиною і скажіть: «А тепер зроби так, як тут намальовано». (Картки в натуральну величину представлені в додатках.) Дайте дитині чотири кубики. Кожен раз повертайте кубики у вихідне положення після того, як дитина складе орнамент або закінчиться час, передбачений для виконання завдання. Для орнаментів №1-7 повторних спроб не передбачено. Пред'явлення кожного нового орнаменту супроводжується словами: «А тепер зроби так, як тут».

Якщо дитина підійде до завдання №5 (а це вже досить складне завдання для дитини 6-7 років), візьміть ще 5 кубиків і скажіть: «А тепер зроби так, як тут, використовуючи всі 9 кубиків».

Тестування припиняється при двох невдачах підряд.

Хронометраж: Фіксуйте час, який був потрібний дитині для завершення кожного завдання. За швидке і абсолютно правильне виконання завдання нараховуються також преміальні бали (див. нижче таблицю оцінювання).

Оцінювання: За правильне виконання кожного з орнаментів № 1-7 нараховується по 4 бали (плюс премія за швидкість). За неповне виконання орнаменту або його частково правильне виконання бали не нараховуються.

Максимальна оцінка – 55 балів.

Орнамент	Ліміти часу в секундах	Бали, що нараховуються в залежності від швидкості виконання завдання			
		4	5	6	7
1	75	21-75	16-20	11-15	1-10
2	75	21-75	16-20	11-15	1-10
3	75	26-75	21-25	16-20	1-15
4	75	21-75	16-20	11-15	1-10
5	150	66-150	46-65	36-45	1-35
6	150	81-150	66-80	56-65	1-55
7	150	91-150	66-90	56-65	1-55

Оцінювання: Для дітей від 5 р. 8 місяців до 6 років і 3 місяці результатом, який може свідчити, що проблеми письма можуть зумовлюватись недостатнім розвитком просторового аналізу, синтезу та конструктивного праксису, є набір менше 7 балів.

Для дітей від 6 років і 3 місяців до 6 років і 7 місяців – менше 8 балів.

Для дітей від 6 років і 8 місяців до 6 років і 11 місяців – менше 9 балів.

Для дітей від 7 років рівно до 7 років і 7 місяців – менше 11 балів.

Для дітей від 7 р. 8 місяців до 11 місяців – менше 14 балів.

Складання фігур із розрізнених деталей. Тест Д. Векслера

Зорово-рухову інтеграцію та візуальну перцепцію, здатність складати цілісність із розрізнених елементів, досить точно визначає тест «Складання фігур із розрізнених деталей» із того ж тесту Д. Векслера.

Дитині пред'являються всі чотири завдання цього субтесту. При пред'явленні завдання надзвичайно важливо пам'ятати схему розкладки елементів фігур і знати правила оцінювання, оскільки вона проводиться не після завершення роботи, а під час складання фігури. За правильне і швидке виконання нараховуються додаткові бали.

Якщо час уже вийшов, а дитина продовжує роботу, її не слід зупиняти, але бали нараховуються лише за те, що вона правильно склала на кінець ліміту часу. Це дуже важливо, оскільки в цьому тесті бали нараховуються і за часткове складання фігури.

Завдання перше: «Хлопчик»

Інструкція. Відповідно до наведеної нижче схеми розмістіть деталі за ширмою. (На схемі показано як вихідне розміщення деталей, так і цілісну, вже зібрану картинку.) Потім скажіть: «Якщо ці деталі скласти правильно, то вийде хлопчик. Починай і склади деталі разом». Якщо дитина перевертає деталі, то слід їх повернути знову на лицьовий бік.

Схема складання фігури «хлопчик» (див. мал. 10). Перед дитиною розкладаються тільки окремі деталі; цілісна фігура наводиться для психолога.

Хронометраж – до 120 секунд. Якщо в межах цього ліміту дитина безпомилково виконає завдання, зафіксуйте витрачений час.

Оцінювання: Бездоганне виконання – 4 бали і більше (див. таблицю нижче).

Оцінювання при помилках у складанні: Ліва нога поставлена на місце правої, а права на місце лівої, все останнє правильно – 3 бали.

Ноги приєднані перевернутими, приєднані до тулуба з боку черевиків, все останнє правильно – 3 бали.

Ноги приєднані до рук, все останнє правильно – 2 бали.

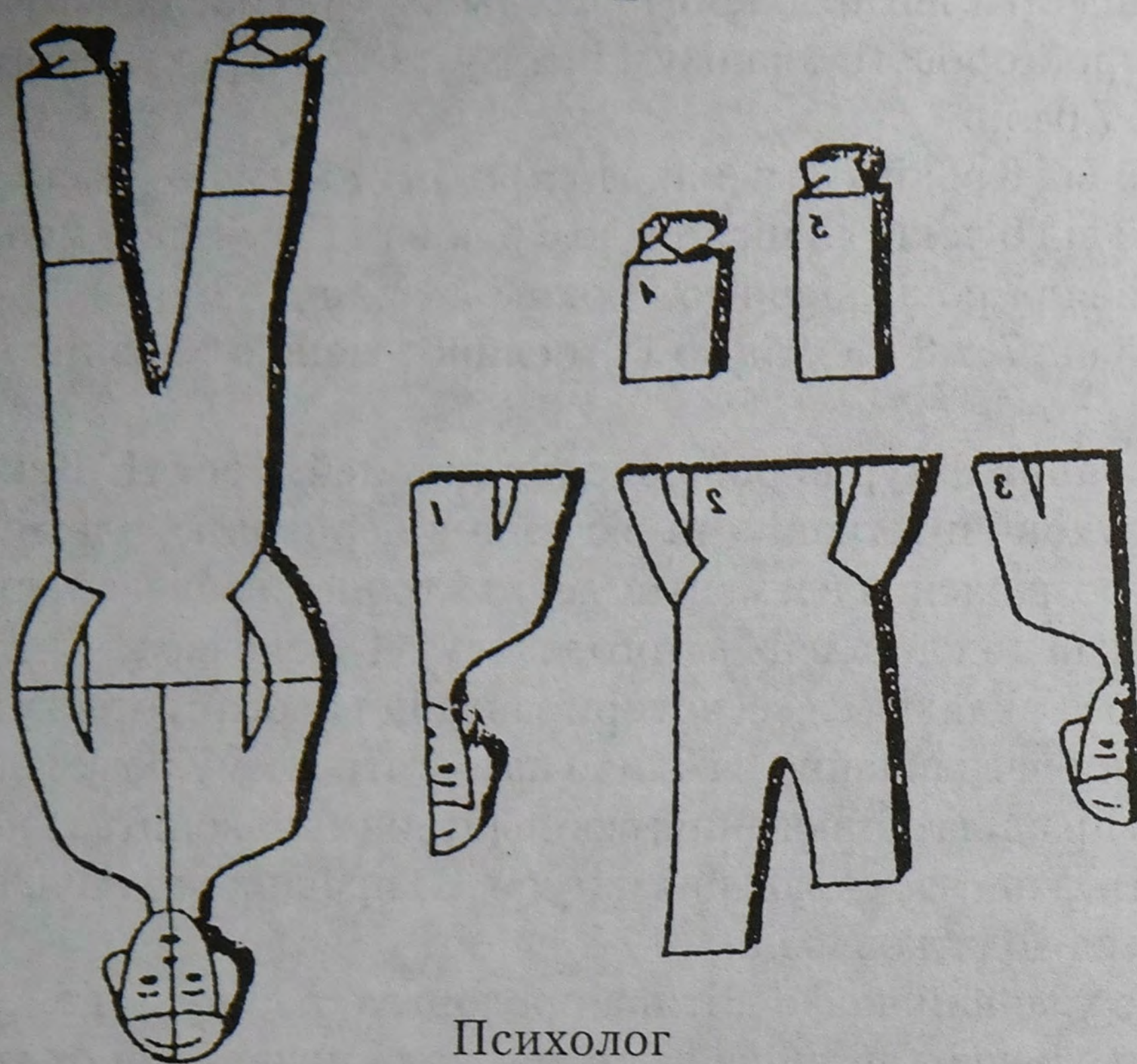
Немає ніг – 2 бали.

Правильно зібрано лише тулуб – 1 бал.

Завдання друге: «Коник»

Інструкція. Відповідно до наведеної схеми розкладіть деталі за ширмою. Потім скажіть: «Це розрізаний коник. Збери деталі якомога швидше».

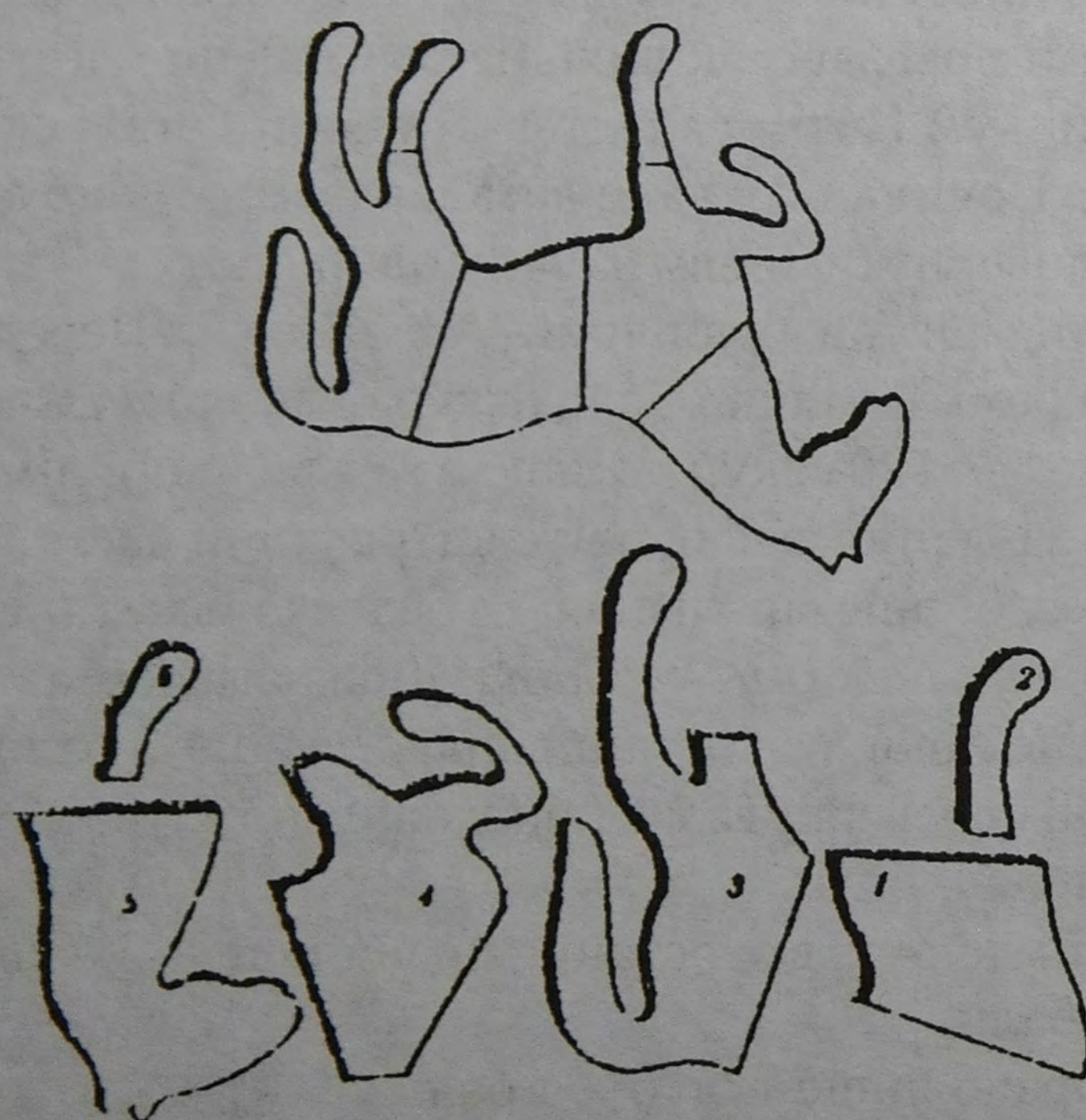
Дитина

Психолог

Мал. 10

Дитина

Психолог

Мал. 11

Хронометраж – до 120 секунд. Якщо в межах ліміту дитина безпомилково збере фігуру коника, зафіксуйте витрачений час.

Схема складання фігури «Коник» (див. мал. 11). Перед дитиною розкладаються тільки окремі частинки, цілісна фігура наведена лише для психолога. В жодному разі її не можна показувати дитині.

Оцінювання: Бездоганне виконання – 6 балів і більше, залежно від швидкості завершення роботи (див. таблицю).

Оцінювання при помилках у складанні: Середня частина (№1) перевернута, все останнє правильно – 5 балів.

Середня частина (№1) відсутня, все останнє правильно – 4 бали.

Ноги переплутані місцями або копита повернуті в неправильному напрямку, все останнє правильно – 4 бали.

Середня частина (№1) перевернута, а ноги переплутані місцями – 3 бали.

Дві середні частини (№1 і №4) переплутані місцями, останнє все правильно – 2 бали.

Середня частина відсутня, а ноги переплутані місцями – 2 бали.

Загальне правило при неповному складанні: 1 бал за кожне правильне приєднання однієї частини до другої, наприклад, частина № 3 приєднана до частини № 6; частина №1 приєднана до частини № 4.

Завдання третє: «Обличчя»

Інструкція. Відповідно до наведеної схеми розмістіть деталі за ширмою. Потім скажіть: «Збери це разом якомога швидше». На відміну від попереднього завдання, що саме буде збиратися, дитині не повідомляється.

Схема складання фігури «Обличчя» (див. мал. 12). Перед дитиною розкладаються тільки окремі частинки, цілісна фігура наведена лише для психолога. В жодному разі її не можна показувати дитині.

Хронометраж – до 180 секунд. Якщо в межах цього ліміту дитина безпомилково виконає завдання, зафіксуйте витрачений нею час.

Оцінювання: За правильне виконання – 6 балів і більше (див. таблицю).

Загальний підхід: 0,5 бала – за кожне правильне з'єднання елемента з елементом. Це правило діє і в тих випадках, коли кілька елементів складаються окремо від основної фігури і залишаються в неї не включеними на момент закінчення хронометражу. Хрестиками на схемі показані ті контактні точки, за з'єднання яких дитина отримує по 0,5 бала.

Наведемо деякі приклади оцінювання при неповному складанні: око (№1) перевернуте в сегменті №7, все останнє правильно – 5 балів.

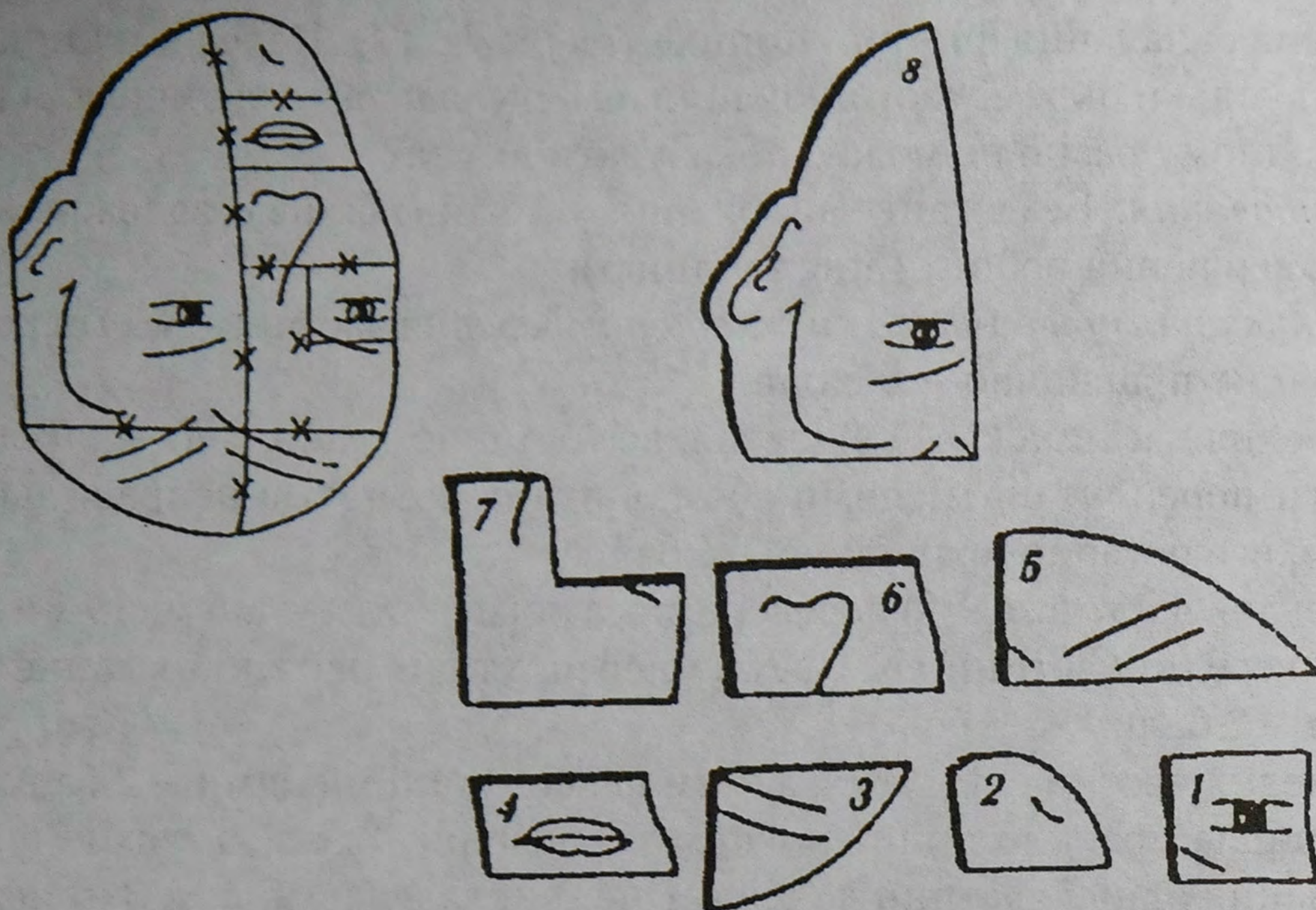
Деталі з волоссям (№3 і 5) відсутні, все останнє правильно – 4,5 бали, заокруглюємо до 5 балів.

Деталь № 6 (ніс) відсутня, все останнє правильно – 4 бали.

Деталь № 4 (рот) і деталь №4 (підборіддя) відсутні, все інше правильно – 4 бали.

З'єднані тільки дві деталі – половина обличчя (№8) і волосся (№5), все останнє відсутнє – 0,5 бала, заокруглюємо до 1 бала.

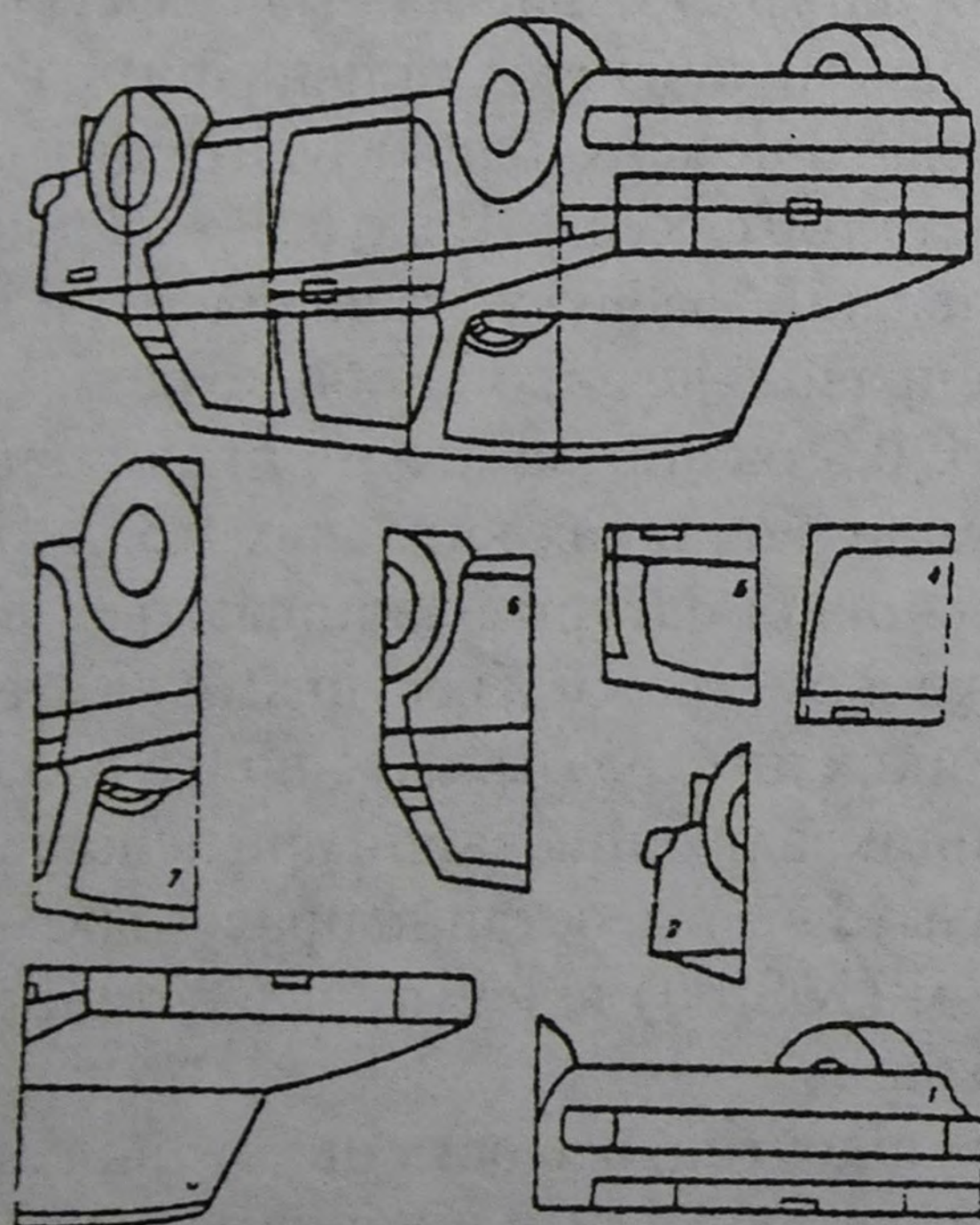
Литина

Психолог

Мал. 12

Литина

Психолог

Мал. 13

Завдання четверте: «Автомобіль»

Інструкція. Відповідно до наведеної схеми розмістіть деталі за ширмою. Потім скажіть: «Збери це разом якомога швидше». Що саме буде збиратися, дитині не повідомляється.

Схема складання фігури «Автомобіль» (див. мал. 13). Перед дитиною розкладаються тільки окремі частинки, цілісна фігура наведена лише для психолога. В жодному разі її не можна показувати дитині.

Хронометраж – до 180 секунд. Якщо в межах цього ліміту дитина безпомилково виконає завдання, зафіксуйте витрачений нею час.

Оцінювання: За правильне виконання – 6 балів і більше (див. таблицю).

Загальний підхід: відняти 2 бали за пропуск цілісного вертикального сегмента, такого як №1 і 3; №7; №4 і 5; №6; №2. Якщо в якомусь із наявних двохелементних сегментів (№1 і 3; №4 і 5) відсутній один із елементів, то слід відняти 1 бал. Також слід відняти 1 бал і за пропуск, перестановку або перевертання половинки вертикального сегмента, такого як дверцята (№4) або бампер (№1).

Інші можливі відхилення: Якщо правильно з'єднані тільки два елементи – 1 бал. Двохчленний вертикальний сегмент (№4 і 5) переплутаний місцем із сегментом №6, все останнє правильно – 3 бали.

Максимальна оцінка – 24 бали.

Фігури	Ліміт часу в секундах	Оцінка в балах залежно від швидкості виконання завдання					
		4	5	6	7	8	9
Хлопчик	120	21-120	16-20	11-15	1-10	-	-
Коник	180	-	-	31-180	21-30	16-20	1-15
Обличчя	180	-	-	71-180	46-70	36-45	1-35
Автомобіль	180	-	-	46-180	31-45	26-30	1-25

Оцінювання:

Для дітей від 5 р. 8 місяців до 6 років і 3 місяців результатом, який може свідчити, що проблеми письма можуть зумовлюватись недостатнім розвитком візуальної перцепції та зорово-рухової інтеграції, є набір менше 15 балів.

Від 6 років 4 місяців до 6 років 7 місяців – менше 16 балів.

Від 6 років 8 місяців до 6 років 11 місяців – менше 17 балів.

Від 7 років рівно до 7 років 3 місяців – менше 18 балів.

Від 7 років 4 місяців до 7 років 7 місяців – менше 19 балів.

Від 7 років 8 місяців до 7 років 11 місяців – менше 20 балів.

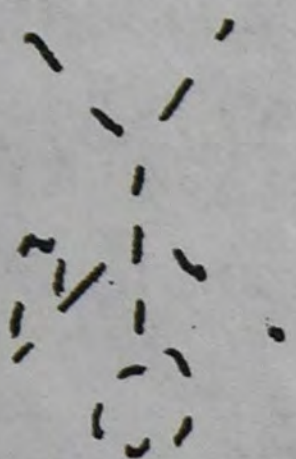

Конструктивний праксис (здатність виконувати графічне зорово-просторове перешифрування плоскісного зображення)

Недостатньо розвинене уміння перешифровувати графічне зображення, оперувати в уяві образами, може стати причиною повільного письма, помилок при списуванні. Перевіряється рівень розвитку здатності виконувати зорово-просторове перешифрування за допомогою перемальовування (з перевертанням на 180°) спочатку схематичного зображення чоловічка, а потім

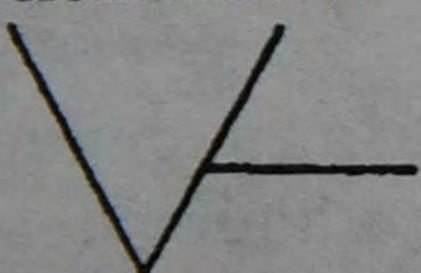
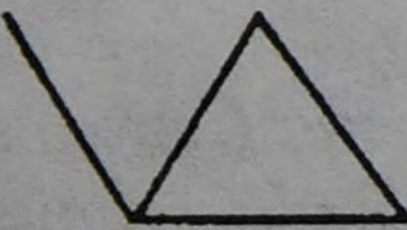
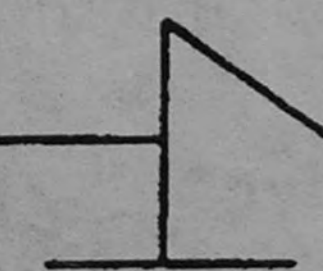
абстрактних геометричних фігур. Проаналізувати слід ступінь самостійності виконання і здатність до правильного просторового перешифрування зображення (дзеркальність, верх-низ, право-ліво). Якщо перешифрування проходить важко, дитина неточно відтворює розміщення фігури, її деталі, то це може свідчити про несформованість процесів опрацювання інформації.

Сама робота може проходити по-різному. Представимо її відповідно до посібника Психолого-медико-педагогическое обследование ребенка. Комплект рабочих материалов/Под общей редакцией М.М. Семаго. – М., 1999.

Інструкція: «Давай з тобою трошки пограємо. Це буде моє поле, а це твоє. Зараз я намалюю ось такого чоловічка. Зверху у нього голова, а знизу – ніжки. Намалюй такого ж чоловічка для себе. У тебе теж буде зверху голова, а знизу – ніжки. Тепер я дам своєму чоловічку в одну руку важкий пакунок. Намалюй такий же пакунок у свого чоловічка. Яка рука тримає пакунок у мого чоловічка, а у твого. Пам'ятай, що він має тримати важкий пакунок правою рукою.

Поле дитини	
Поле психолога	

Молодець, правильно. А зараз я намалюю фігурку. Намалюй таку саму для себе. Ти зрозумів, як треба малювати?» Якщо дитина каже, що вона не зрозуміла, як слід малювати, то треба пояснити, що малювати треба за тими правилами, як малювали чоловічка.

Поле дитини			
Поле психолога	1. 	2. 	3.

Процедура: Психолог супроводжує інструкцію в розміченій частині аркуша стилізованої фігурки чоловічка, подібну до якої потім малює і дитина. Помилки, які допускає дитина під час роботи, відмічаються психологом і з його допомогою виправляються.

Після спільного виконання тренувальної роботи (малювання чоловічка) дитина переходить до самостійного виконання трьох основних завдань, які послідовно малюються психологом по мірі виконання попередніх робіт.

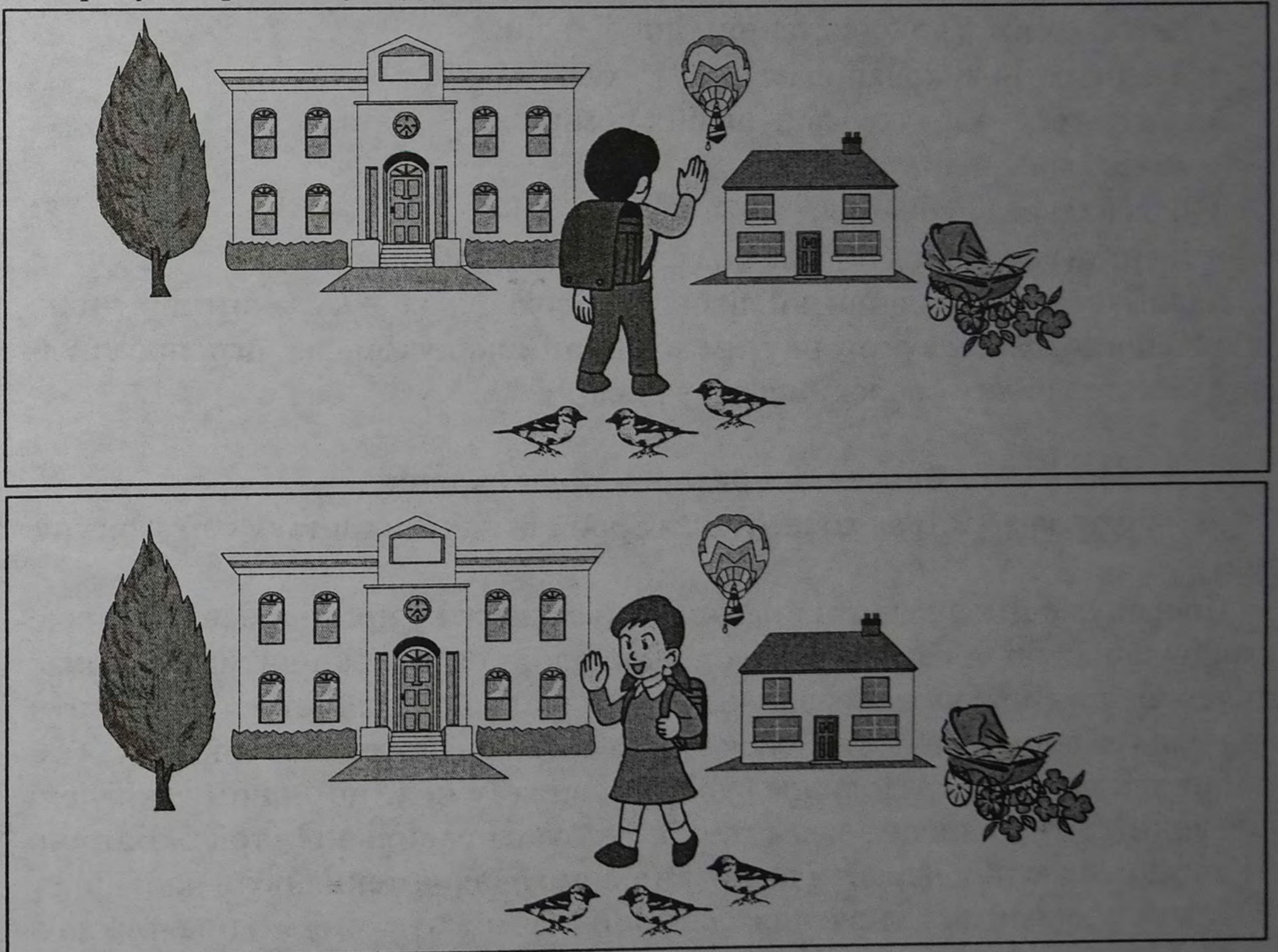
Для виправлення зроблених помилок ставляться стимулюючі і організуючі запитання типу: «Подивись, чи у тебе все зроблено правильно? З якого боку намальована паличка у мене, а у тебе?» Іншої допомоги дитині не надається. Після того як дитина закінчить малювання, якщо намальовано невірно, то її просять намалювати ще раз, тепер без помилок. Нова фігура малюється поряд з помилковою.

Якщо дитина помиляється і при повторному малюванні, слід її похвалити і не наполягати на кращому виконанні.

Є простіша, але й менш інформативна методика визначення здатності перешифрування просторової інформації (наводимо її за Богуславською Л., Гончаренко С., Кондратенко Л. Готовність дитини до школи / За заг.ред. С. Максименка, О. Главник – К.: Главник, 2004).

Що з якого боку?

Юрко каже, що школа ліворуч. Катруся каже, що школа праворуч. Хто каже правду? Чому? Самостійно назви (див. мал. 14), що у Юрка ліворуч і праворуч, попереду, вгорі, внизу, а у Катрусі — ліворуч, праворуч, ззаду, вгорі, внизу.

Мал. 14

Вивчення рівня розвитку кінестетичної організації рухів

Праксис пози подається за посібником Психолого-медико-педагогическое обследование ребенка. Комплект рабочих материалов ./Под общей редакцией М.М. Семаго. – М.: 1999 та Сиротюк А.Л. Коррекция обучения и развития школьников. – М.: ТЦ Сфера, 2001.

При проведенні вивчення праксису (здатності проводити цілеспрямовані дії, рухи, пози) досліджується, як дитина за зоровими та кінестетичними зразками відтворює положення пальців на правій і лівій руках. Дитині показуються пози з двома витягнутими пальцями, складеними в кільце пальцями та схрещеними пальцями.

Аналізується, скільки спроб було потрібно дитині для знаходження правильного положення пальців, чи зробила це дитина самостійно, чи використовувала допомогу педагога (стимулюючу чи організуючу). Яким був характер виконання дій:

- ◀ Нормальне (швидке і правильне) знаходження пози пальців;
- ◀ Із збільшенням латентного часу (внутрішній пошук);
- ◀ Шляхом перебирання за допомогою психолога (зовнішній розгорнутий пошук);
- ◀ Імпульсивний (швидке неправильне виконання без попереднього аналізу показаного зразка);
- ◀ Невправний, з використанням іншої руки;
- ◀ З переходом виконання на іншу руку.

Аналізується і характер допущених помилок:

- ◀ Заміна пальців;
- ◀ Дзеркальне виконання;
- ◀ Інертне виконання попередньої пози після зміни зразка.

Аналізується виконання дій лівою і правою рукою – була різниця чи ні. Виконання завдання з розгорнутим зовнішнім пошуком свідчить про труднощі кінестетичного оволодіння ситуацією.

Вивчення праксису пози пальців

Психолог звертається до дитини: «Зроби із пальчиків таку саму фігуру, як я».

Процедура: Дитина послідовно виконує спочатку правою, а потім лівою пози пальців, які показує психолог. Психолог чекає, поки дитина виконає завдання, а у випадку неправильної передачі пози намагається виправити відповідь за допомогою стимулюючих та організуючих запитань типу: «Ти зробив так само, як я? Подивись уважно, може, у мене по-іншому складені пальчики? Ти зробив не зовсім точно. Як буде правильно?» тощо. Бажано під час дослідження перейти до правильного знаходження пози пальців.

Потім проводиться вивчення здатності переносити позу з однієї руки на іншу. Зразок пози дитина не бачить, а тільки відчуває.

Для цього психолог пропонує дитині закрити очі і каже: «Зараз я із твоїх пальчиків побудую фігурку. Не дивлячись на цю фігурку, зроби точно таку ж фігурку із пальчиків на другій руці».

Для виконання можна запропонувати такі пози:

- ◀ Всі пальці випрямлені і зімкнуті, долоня повернута вперед.
 - ◀ Великий палець піднятий вгору, останні зібрані в кулак.
 - ◀ Вказівний палець випрямлений, останні зібрані в кулак.
 - ◀ Вказівний і середній розташовані у формі букви Y, останні зібрані в кулак («зайчик»).
 - ◀ Вказівний і мізинчик випрямлені, останні зібрані в кулак.
 - ◀ Вказівний і середній пальці схрещені (дитині показується два варіанти – спочатку середній палець лежить на вказівному, а потім вказівний на середньому).
 - ◀ Великий палець по чергово утворює кільце з усіма останніми пальцями.
- Будь-які ускладнення у виконанні роботи свідчать про недостатній розвиток праксису пози пальців. Така дитина обов'язково повинна отримати спеціальну допомогу з боку психолога.

Корекція недоліків письма

Корекція недоліків письма має проходити в кількох напрямках: загального розвитку координації рухів, тренування м'язів руки, розвитку зорово-моторної координації тренування здатності до сприймання, усвідомлення та перешифрування інформації, утворення єдиних знакових комплексів із первинно різних елементів. Ця остання здатність лежить в основі багатьох труднощів як письма, так і читання. Адже для того щоб прочитати або записати слово, слід здійснити досить складну послідовність операцій:

Почути звук – співвіднести звук з певною фонемою (генетично це найважчий процес, пов'язаний із багатьма складними ментальними здібностями, оскільки фонема є не тільки первинним носієм значення у мові, але й внутрішньо суперечливим утворенням, що має просторову будову (див. Ломтев Т.П. Фонология современного русского языка на основе теории множеств. – М., 1972). Перекодувати фонему в графему (при читанні проходить зворотній процес). Саме складність усвідомлення фонем та перешифрування її у відповідну графему породжує внутрішню проблемність письма для дитини.

Саме тому корекційна частина складається із тренувальних вправ для розвитку м'язів руки, зошита для тренування зорово-моторної координації, вправності дрібної моторики кисті руки, конструктивного праксису та гнозису, тренувально-методичного комплексу по формуванню здатності до опосередкованої, продуктивної форми конструктивної діяльності. Саме така діяльність лежить в основі процесів оволодіння письмом та читанням і, за

визначенням О.Р. Лурії та Л.С. Цветкової, «вимагає попереднього аналізу умов, дроблення елементів зразка, що сприймаються на елементи конструктивних одиниць і синтезу потрібних форм із конструктивних елементів, говорячи іншими словами, попереднього перешифрування інформації, і, якщо таке перешифрування не буде проведене, правильне виконання завдання стає неможливим» (Лурия А.Р., Цветкова Л.С. Программирование конструктивной деятельности при локальных поражениях мозга// Вопросы психологии, 1965, № 2.). Комплекс будується на основі роботи з кубиками Кооса, що дають унікальну можливість для поєднання різних видів сприймання і перекодування інформації – зорово-просторового гнозису, сомато-просторових відчуттів, знання і відчуття схеми тіла, «правого і лівого», що є однією із основних передумов оволодіння читанням і письмом (Цветкова Л.С. Нейропсихология счета, письма и чтения: нарушение и восстановление. – М.-Воронеж: НПО: «МОДЭК», 2000, с.157).

Тренування м'язів руки

Автономна кінезіологічна гімнастика космонавтів (дається за виданням: Сиротюк А.Л. Коррекция обучения и развития школьников. – М.: ТЦ Сфера, 2001, с.59-61).

Виконувати всі вправи слід на межі м'язового напруження.

1. Вказівним пальцем правої руки слід тягнути на себе великий палець лівої руки, який повинен зі всіх сил опиратися. Потім руки міняються (*див. мал. 15а*).

2. Пальцями правої руки слід із зусиллям натискувати на долоню лівої руки, яка повинна опиратися. Потім руки міняються (*див. мал. 15б*).

3. Вказівним пальцем правої руки із зусиллям слід натискати на великий палець лівої руки з боку долоні. Великим пальцем необхідно опиратися. Потім руки міняються (*див. мал. 15в*).

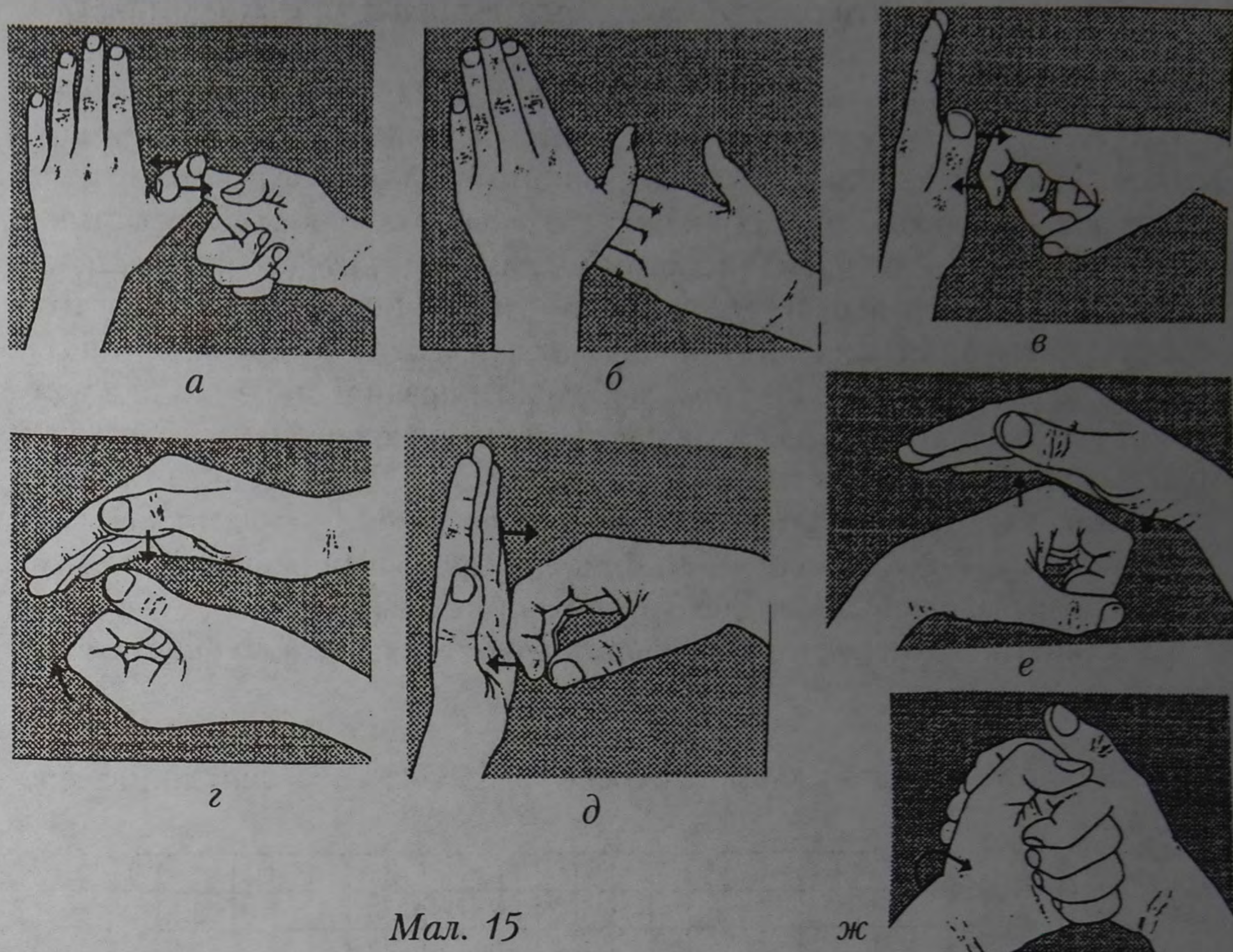
4. Зігнутими пальцями правої руки з усіх сил слід намагатися відштовхнути ліву долоню, якою дають на пальці. Потім руки міняються (*див. мал. 15г*).

5. Із зусиллям слід затиснути правою долонею кулак правої руки з боку долоні. Кулак слід намагатися розтиснути. Виконується для кожної руки окремо (*див. мал. 15д*).

6. Слід із зусиллям затиснути правою долонею кулак лівої руки з тильної сторони. Кулак слід намагатися розтиснути. Потім руки міняються (*див. мал. 15е*).

7. Слід із зусиллям затиснути правою долонею кулак лівої руки з тильної сторони і спробувати його розвернути. Потім руки міняються (*див. мал. 15ж*).

Дуже хороші вправи для розвитку моторики пальців рук наведені в книжці Узорова О.В, Нефедова Е.А. Пальчиковая гимнастика. – М.: Издательство Астрель, 2001. – 138 с.

Зошит з розвитку та корекції графічних навичок

Загальні поради

Зошит з розвитку та корекції графічних навичок насамперед призначений для постановки правильного почерку у дітей, які починають систематичне навчання у школі. Його можна використовувати як для підготовки руки до письма, так і з суто корекційною метою – для подолання первинної дитячої дисграфії. Представлені вправи тренують дрібні м'язи кисті руки, формують здатність до зорово-моторної регуляції рухів, розвивають конструктивний праксис.

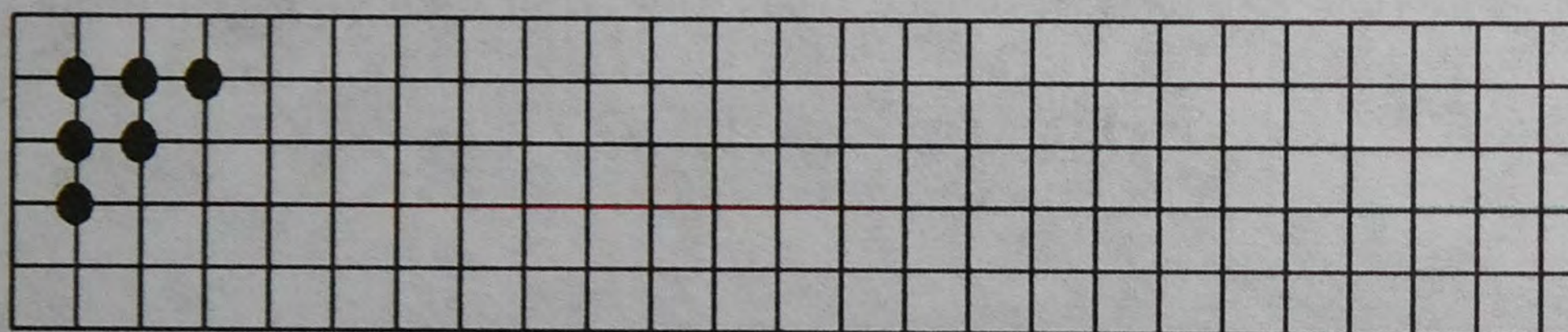
Працювати із зошитом потрібно регулярно, але не слід намагатися обов'язково пройти матеріал кожного заняття за один раз, працювати слід до того часу, поки дитині цікаво і вона не відчуває втоми. В зошиті на початку кожного завдання дана інструкція, яку дорослий має зачитати і пояснити дитині. Роботу слід проводити в невимушеній, ігровій формі. Вправи розташовані у фіксованому порядку. Їх слід обов'язково проходити в тій послідовності, у якій вони розміщені в зошиті. Якщо матеріал одного заняття поділяється на кілька уроків, то перша і остання вправа (поставити крапочки на перетині квадратиків і провести лінії на перетині доріжки) повторюється, оскільки вони спрямовані на мобілізацію руки до письма і зняття напруги з кисті.

Найкраще проводити роботу із зошитом у вигляді групових занять із трьома-чотирма дітьми, організовуючи між ними змагання під час виконання вправ. При виконанні розфарбування шматочків для отримання малюнку потрібно відразу спрямовувати увагу дитини на точне збереження меж шматочків. Рухи руки не повинні бути розгонистими, олівець не переходить меж шматочків. Розмалювання слід виконувати олівцем із тонким грифелем, проходи у лабіринти – олівцем із товстим м'яким грифелем або фломастером, домальовки і перемальовки – олівцем із гумкою. Всі інші роботи (в тому числі і штрихування малюнків) виконуються ручкою. При проходженні всіх лабіринтів мета полягає не в тому, щоб знайти правильний вихід, а в тому, щоб провести рівні лінії, які не зачіпають меж доріжок лабіринтів (щоб стимулювати дитину саме на таке виконання, можна розповісти їй, що виходити за лінії не можна – бо там стіна, урвище, густий ліс – пояснення відповідне самому малюнку лабіринту). Лінії можна проводити різнокольоровими олівцями доти, доки буде знайдено правильний шлях.

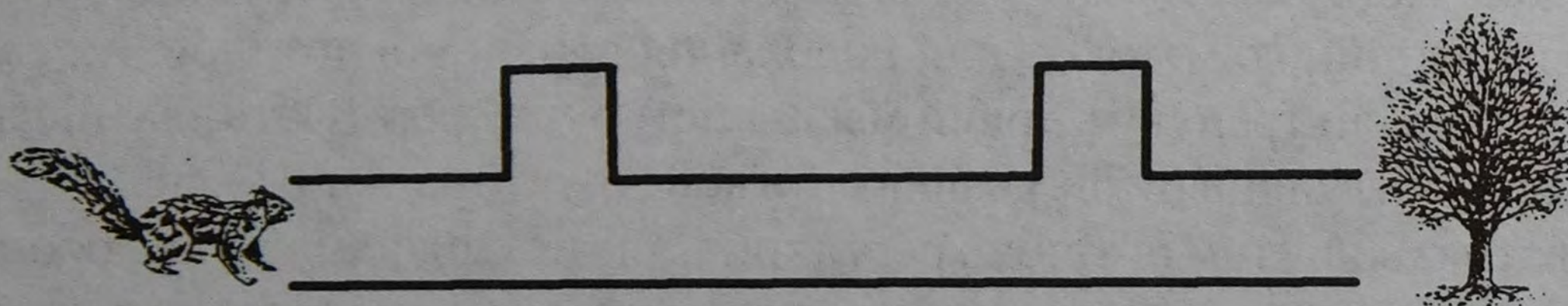
Для роботи з дітьми сторінки зошиту треба збільшити до формату А4.

Перше заняття

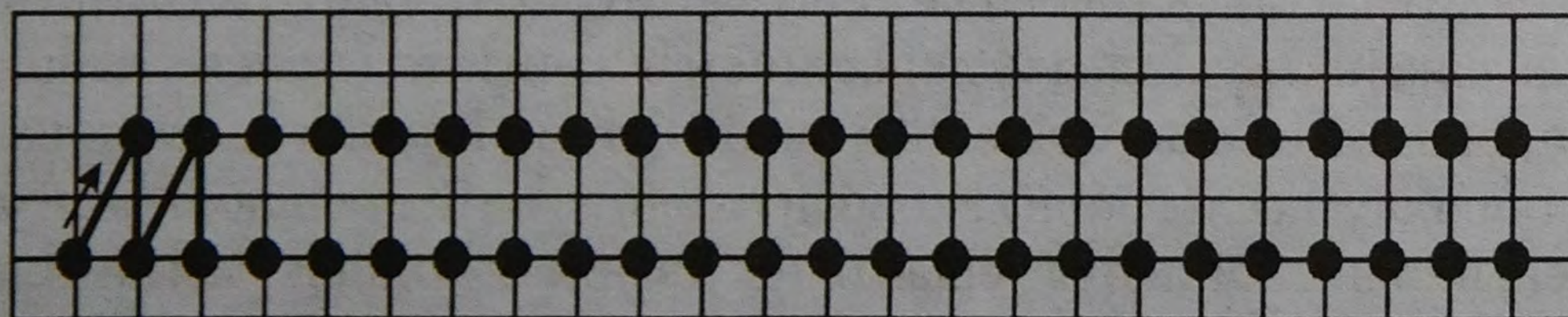
1. Постав за 1 хвилину якомога більше крапочок на перетині ліній всередині рамки.

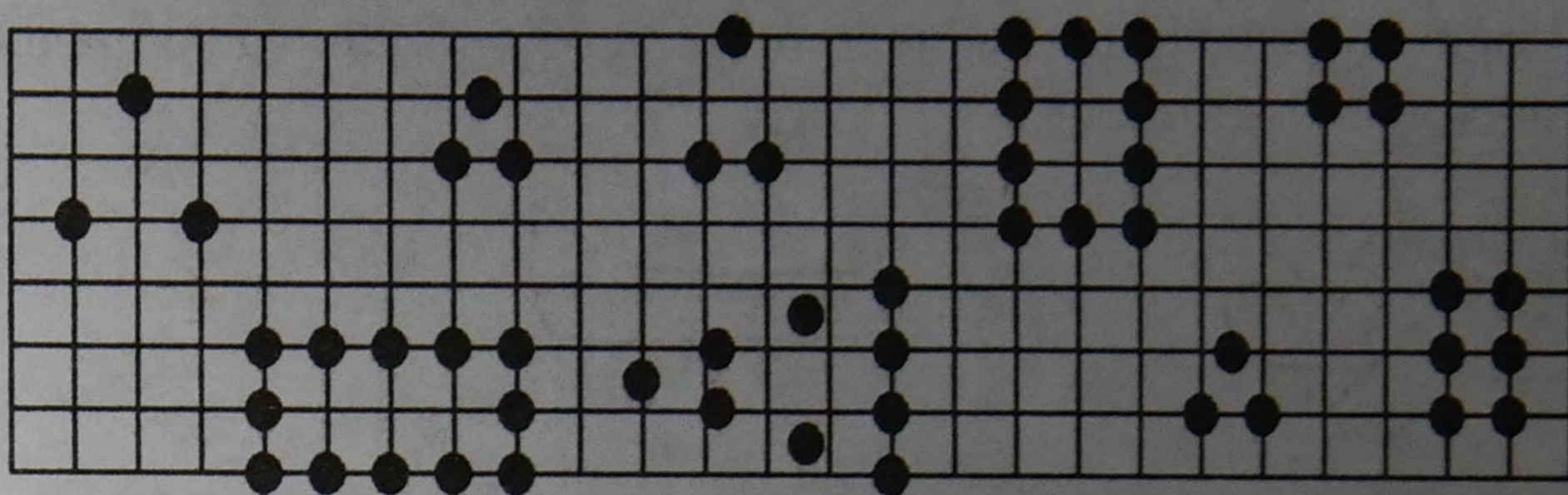
2. Допоможи білочці втекти від лисички. Для цього покажи, як вона бігтиме доріжкою – проведи олівцем або ручкою пряму лінію посередині доріжки. Намагайся провести якомога швидше, щоб білочка врятувалася. Проведи ще одну не торкаючись уже проведеної. Намагайся вести лінію не відриваючи руки, від паперу. Пересувай руку, спираючись на мізинний палець.

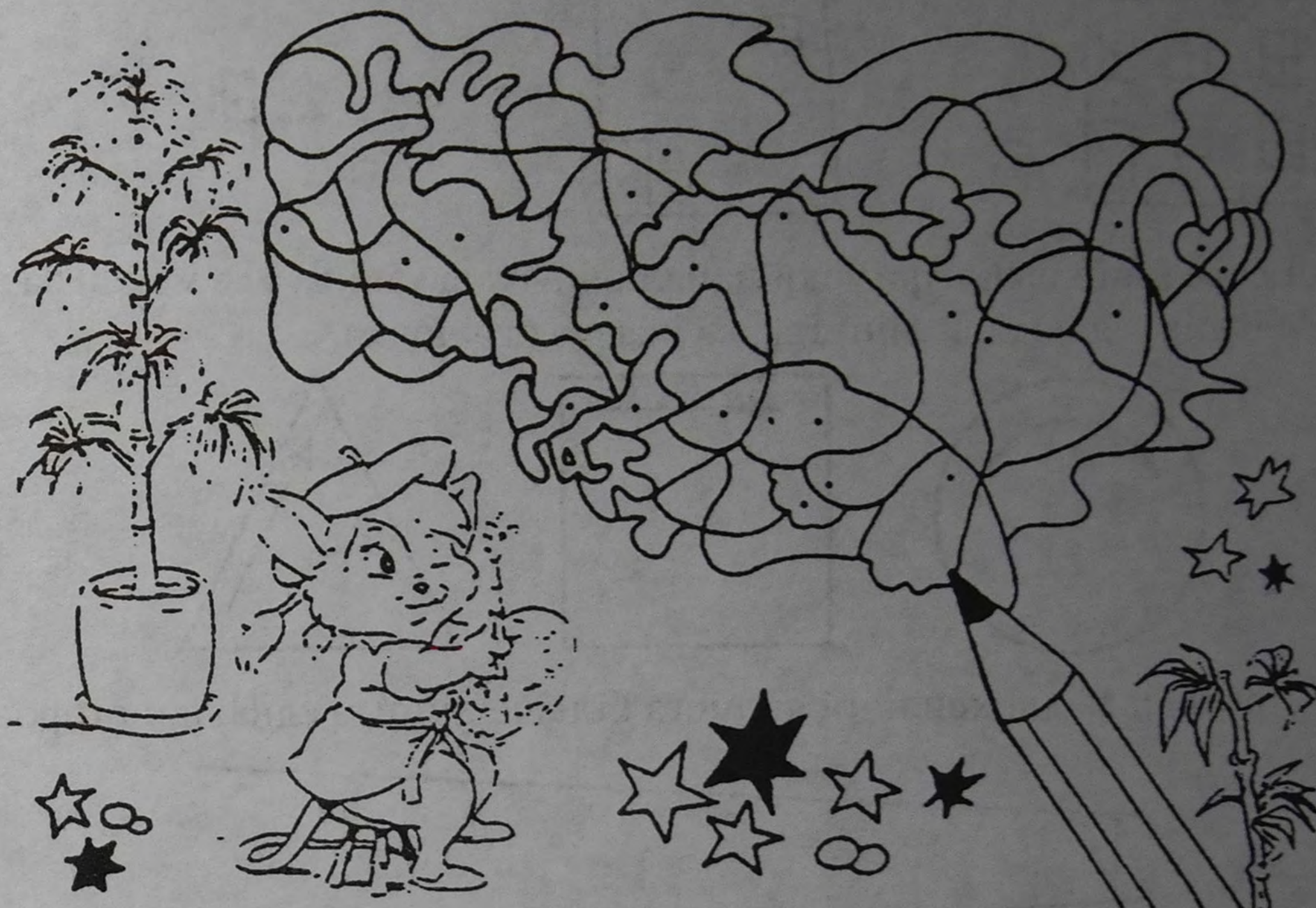
3. З'єднай крапочки прямою лінією (лінійкою не користуйся).

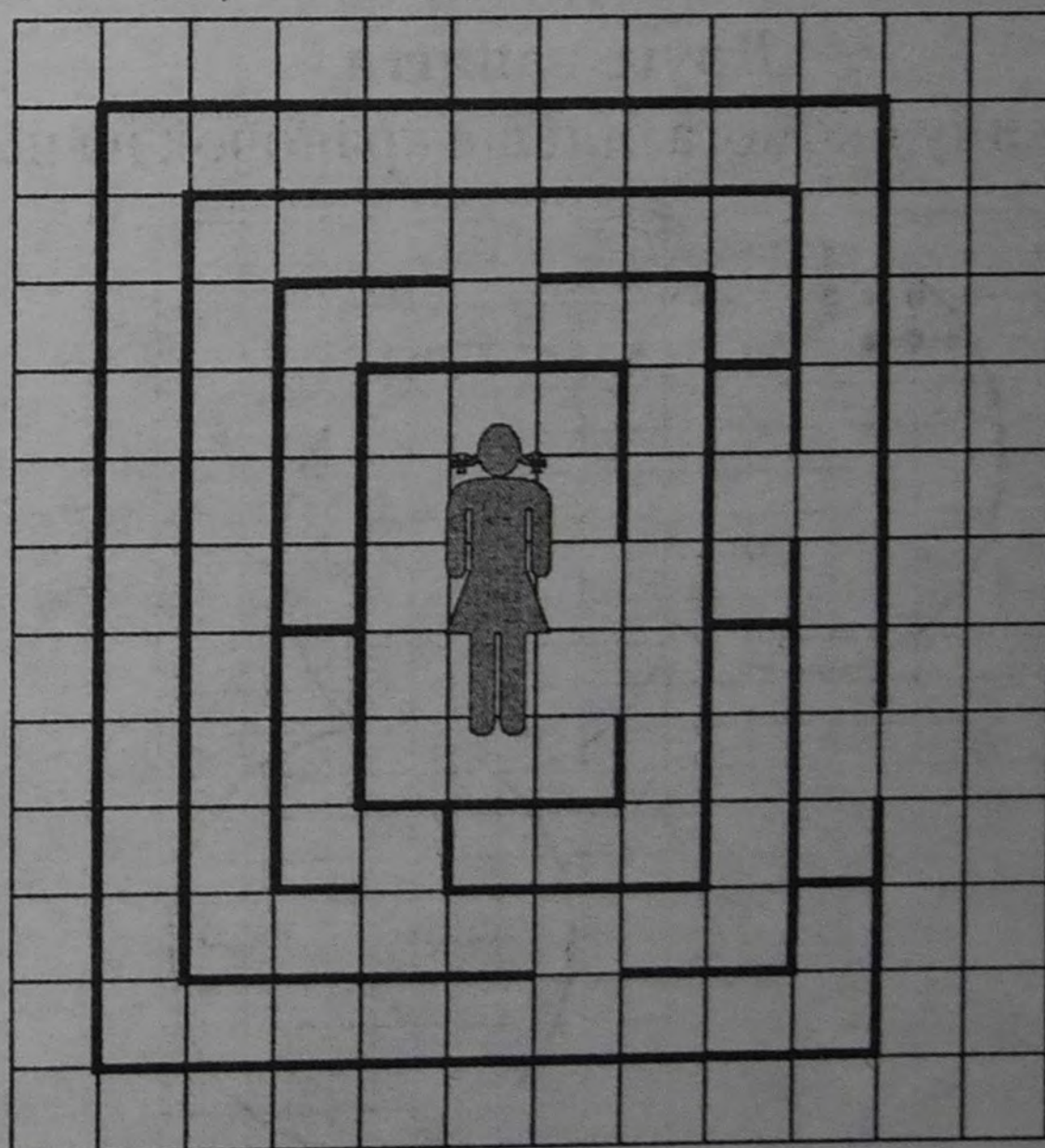
4. Чи знаєш ти назви фігур? Наведи фігури по крапочках і розфарбуй трикутники синім, а прямокутники червоним кольором.

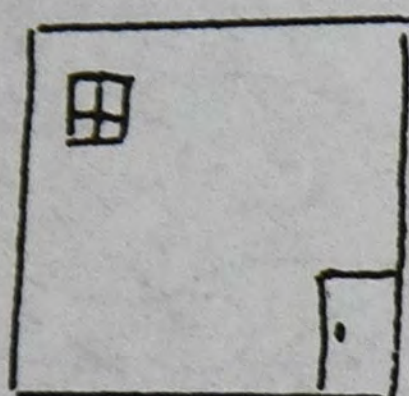
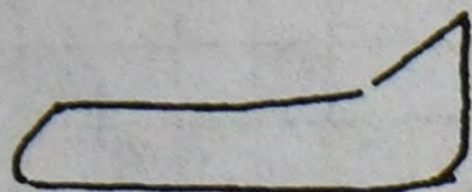
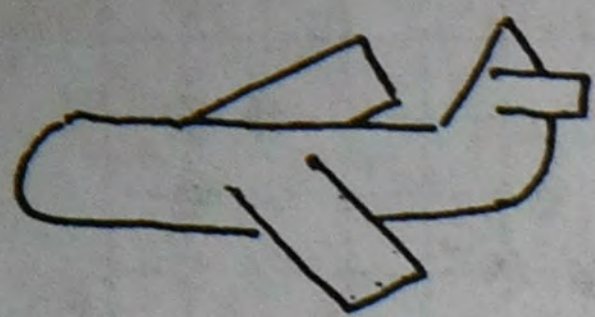
5. Зафарбуй шматочки, позначені крапочками. Що вийшло?

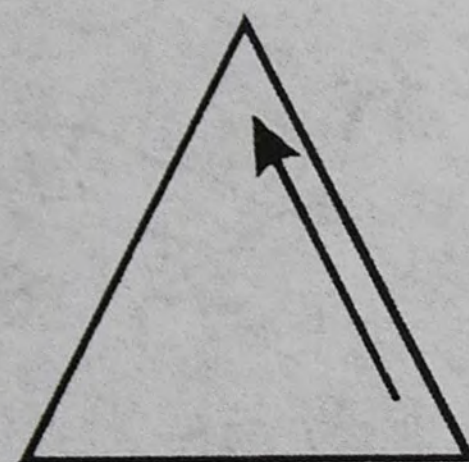
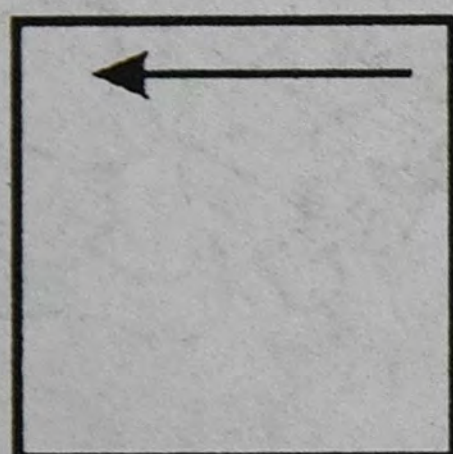
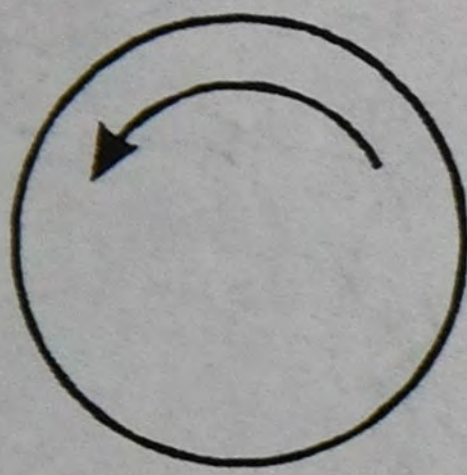
6. Познач лінією шлях, яким дівчинка повинна вийти з кімнати.

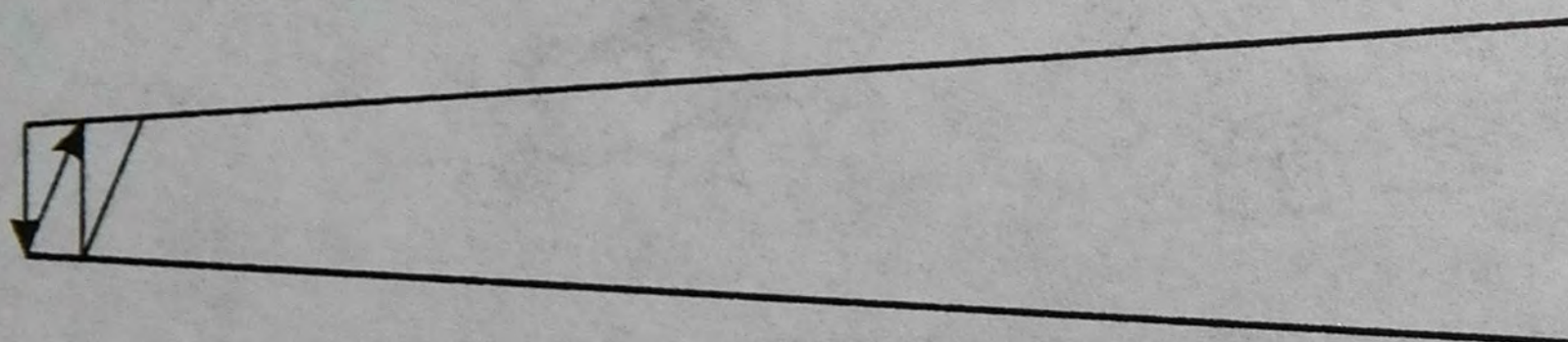
7. Домалюй незакінчені малюнки так, щоб вийшло три однакових літака і три однакових будинки.

8. Всередині кожної фігурки намалюй ще дві такі ж, але менші за розміром. Малюй, проводячи лінії так, як вказує стрілочка.

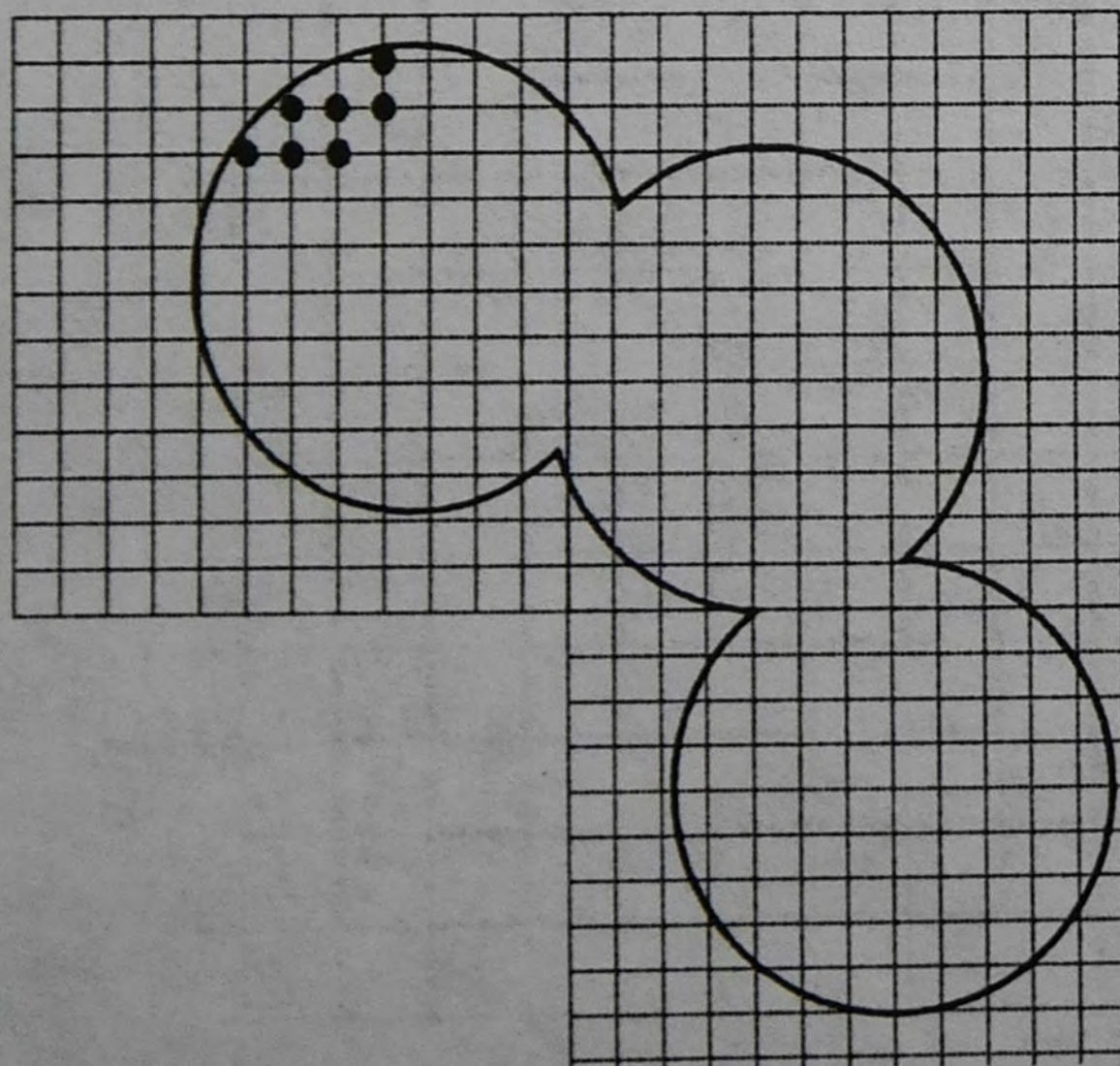

9. Проведи за дві хвилини якомога більше ліній, з'єднавши сторони до-ріжки.

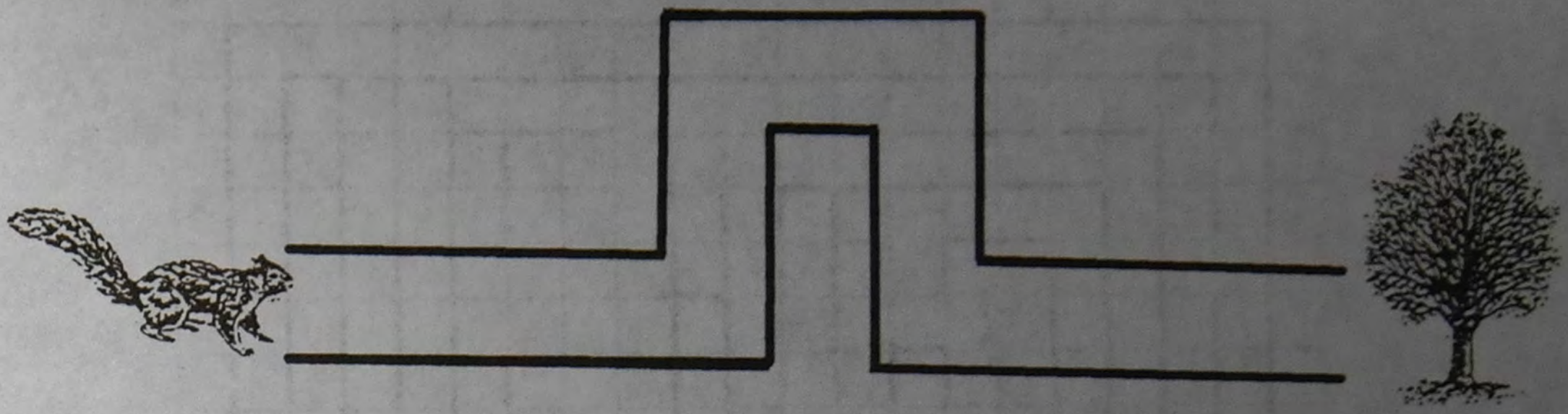

Друге заняття

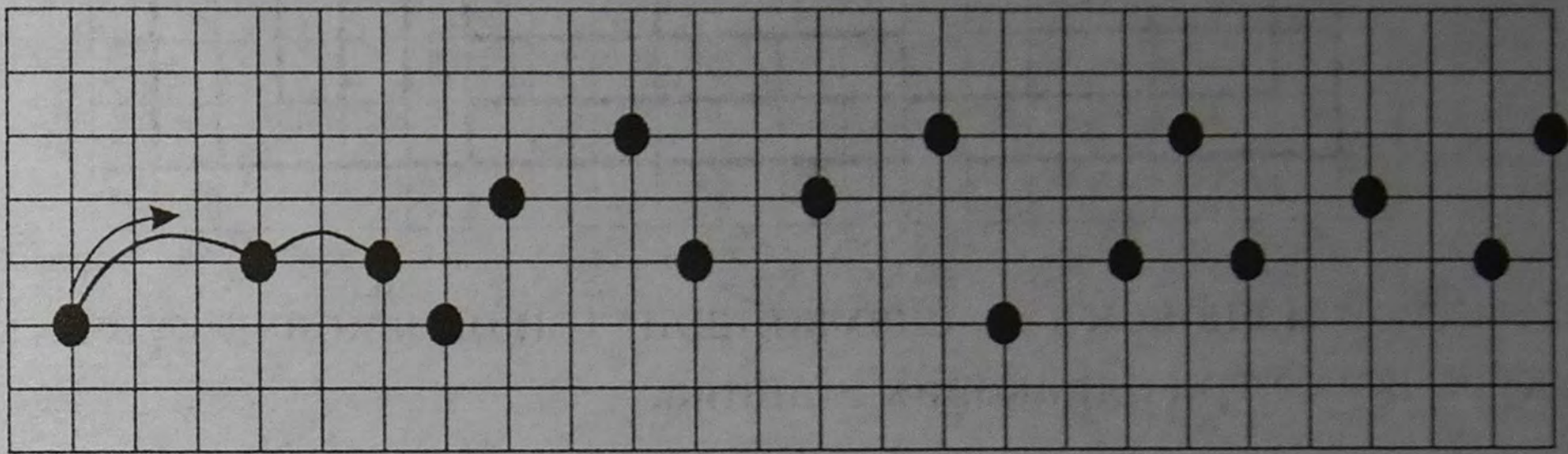
1. Постав за 1 хвилину якомога більше крапочок на перетині ліній всередині рамки.

2. Допоможи білочці втекти від лисички. Проводь лінії не відриваючи руки від паперу.

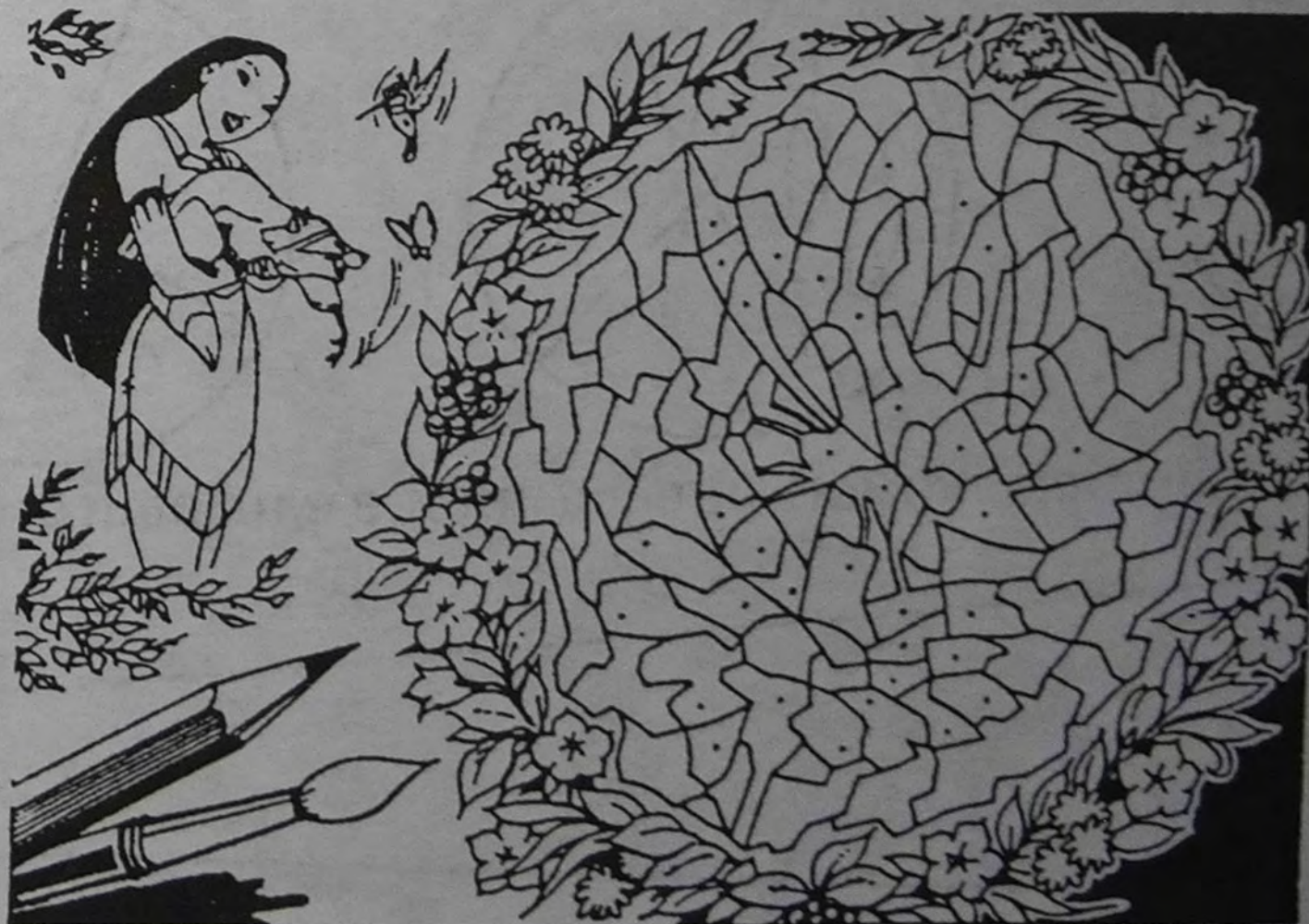
3. З'єднай крапочки так, як показано на зразку.

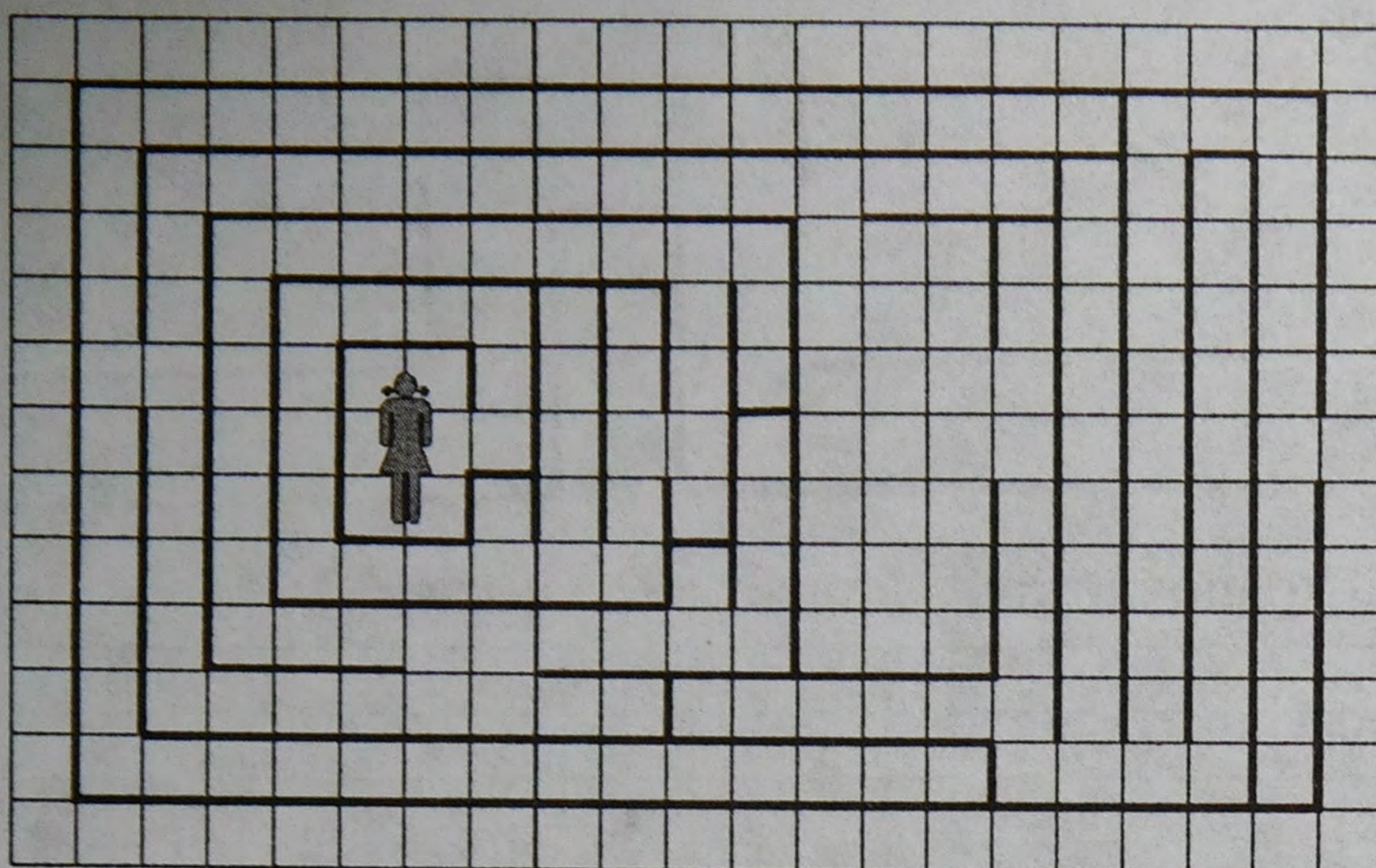
4. Наведи зображення овочів по крапочках і розфарбуй. Під час розфарбування намагайся рухати пальчиками і кистю руки, а не всією рукою разом з плечем.

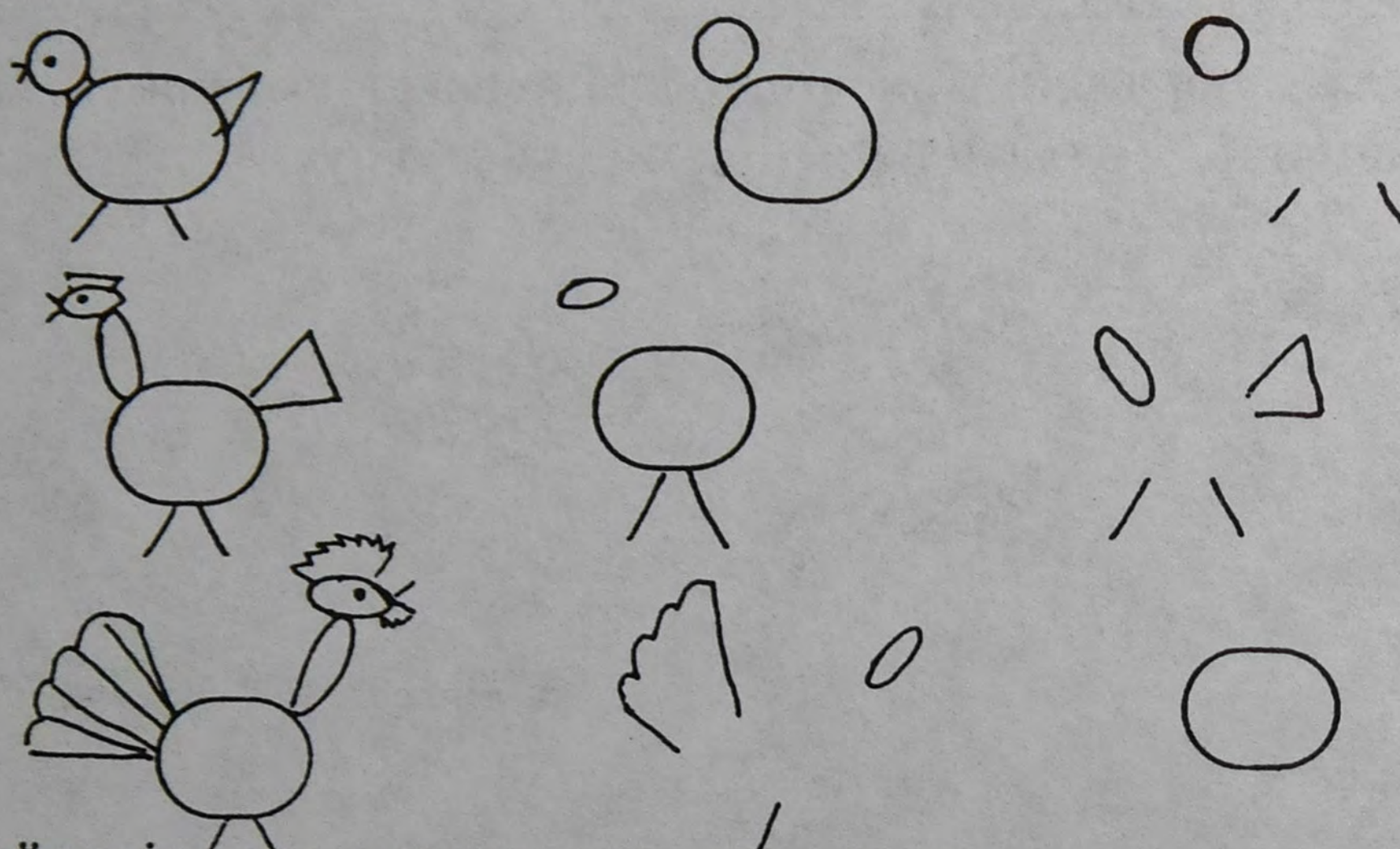
5. Зафарбуй шматочки, позначені крапочками. Що вийшло?

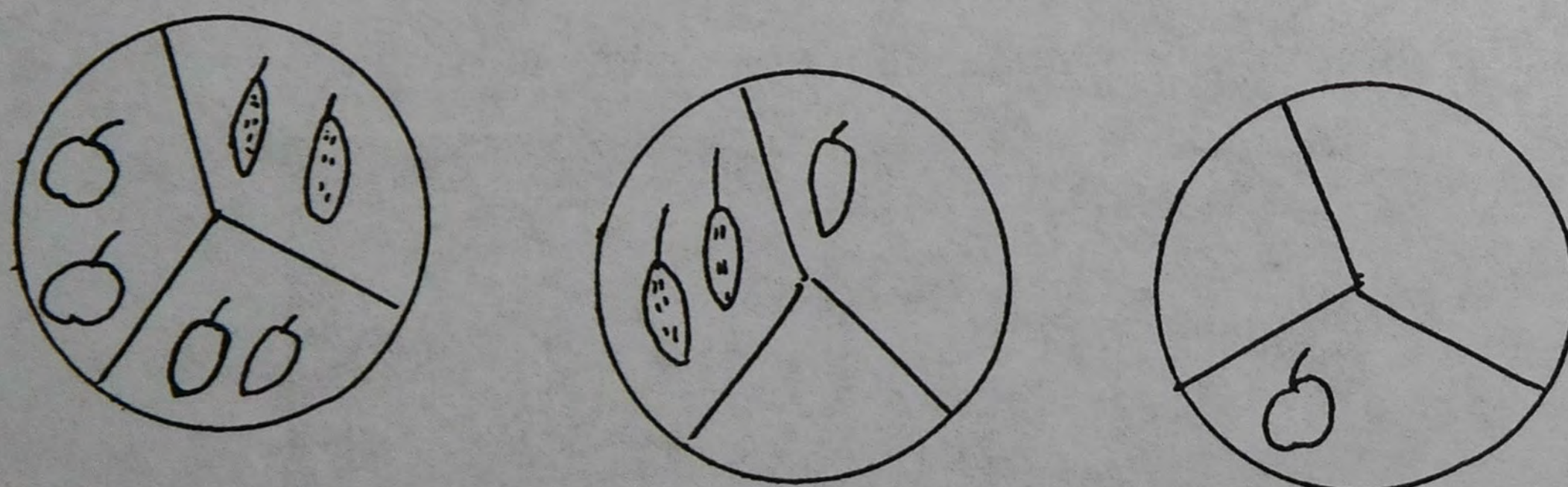
6. Познач шлях, яким дівчинка повинна вийти з кімнати.

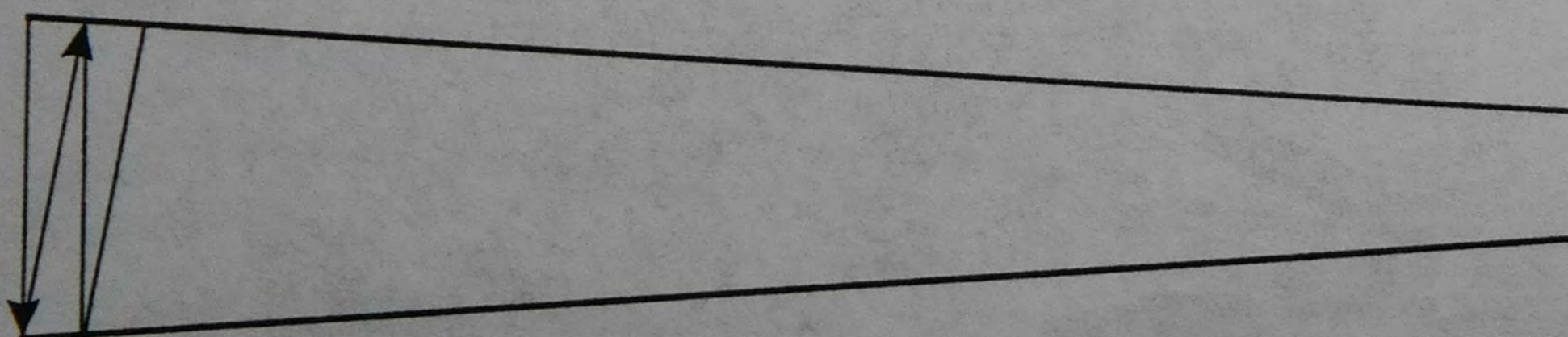
7. Домалюй малюнок так, щоб вийшли три однакових курчатка, три однакові курочки та три однакових півника.

8. Домалюй у вільних сегментах те, чого не вистачає.

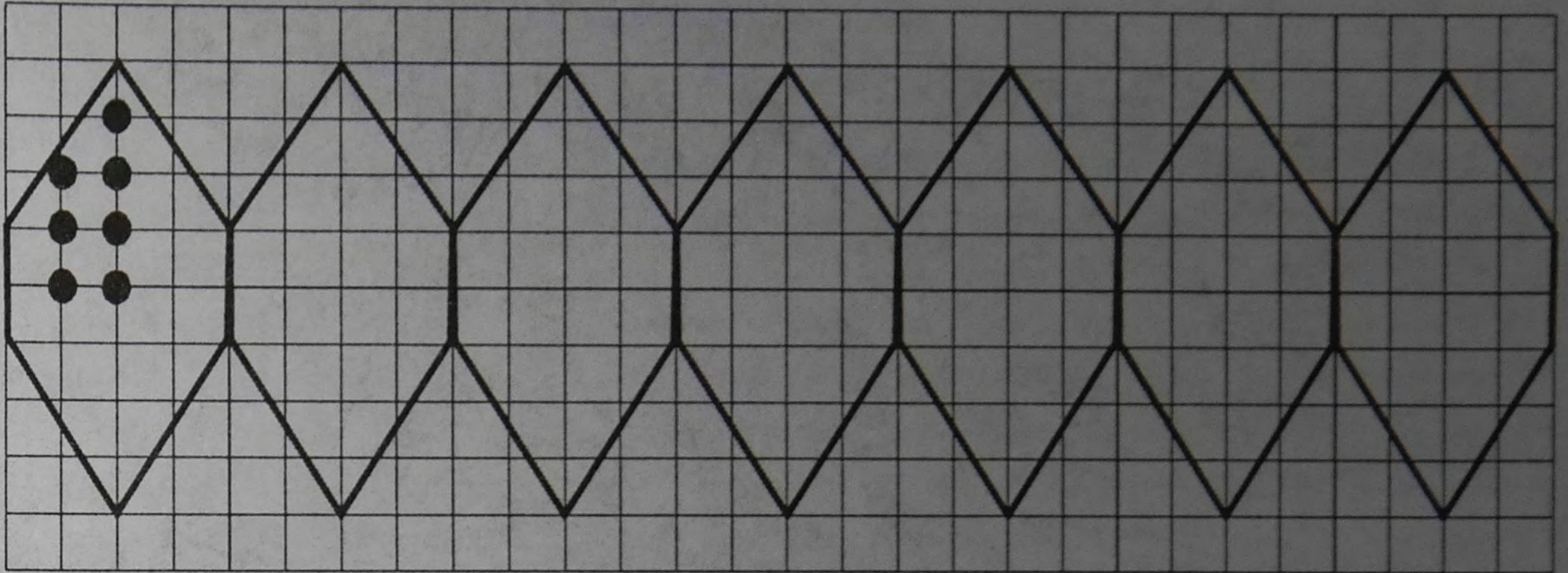

9. Проведи за 2 хвилини якомога більше ліній, з'єднавши сторони доріжки.

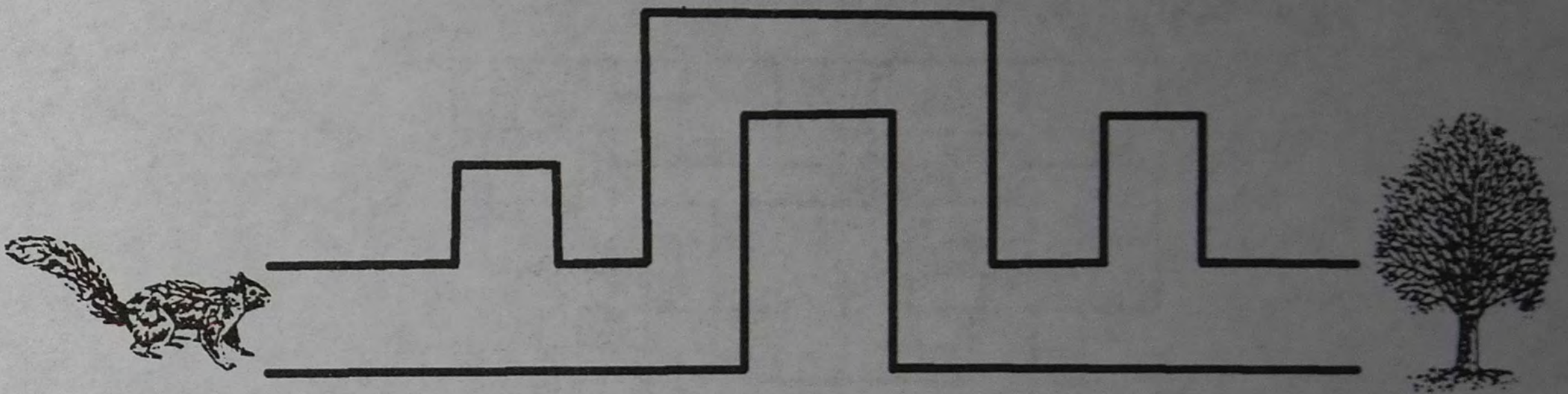

Третє заняття

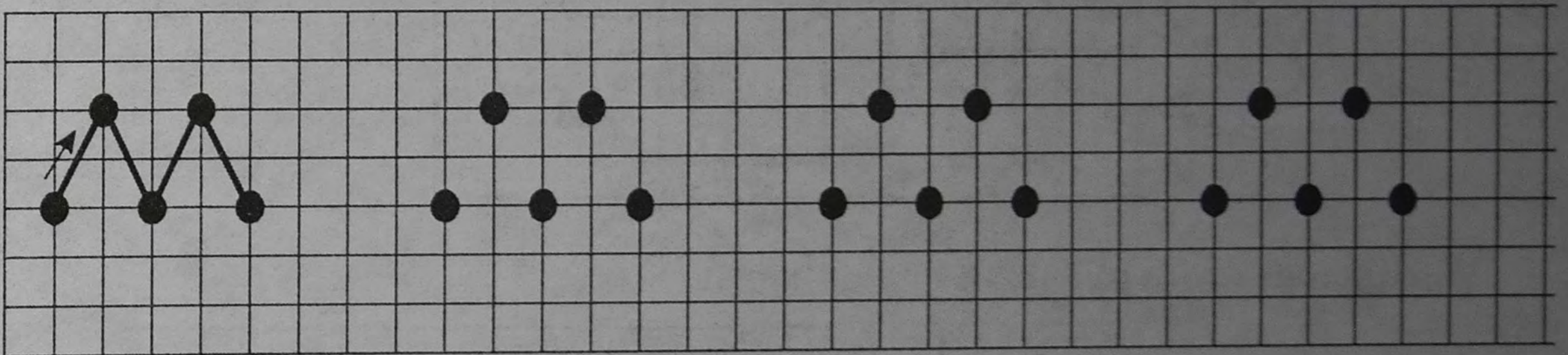
1. Постав за 1 хвилину якомога більше крапочок на перетині ліній всередині рамки.

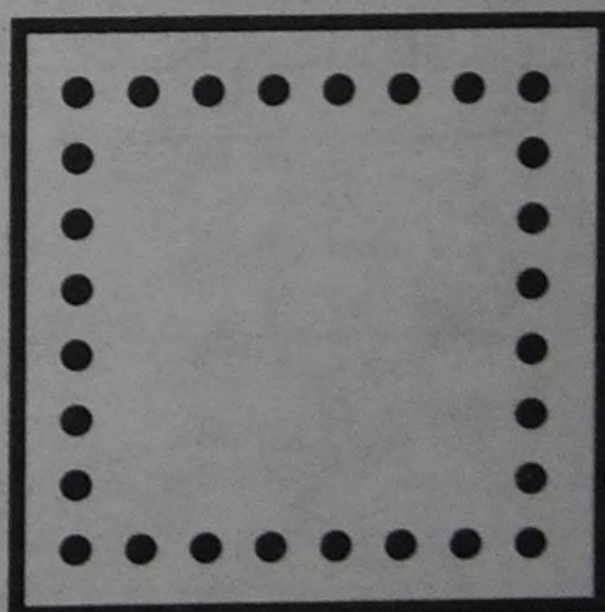
2. Допоможи білочці втекти від лисички. Проводь лінії не відриваючи руки від паперу.

3. З'єднай крапочки так, як показано на зразку.

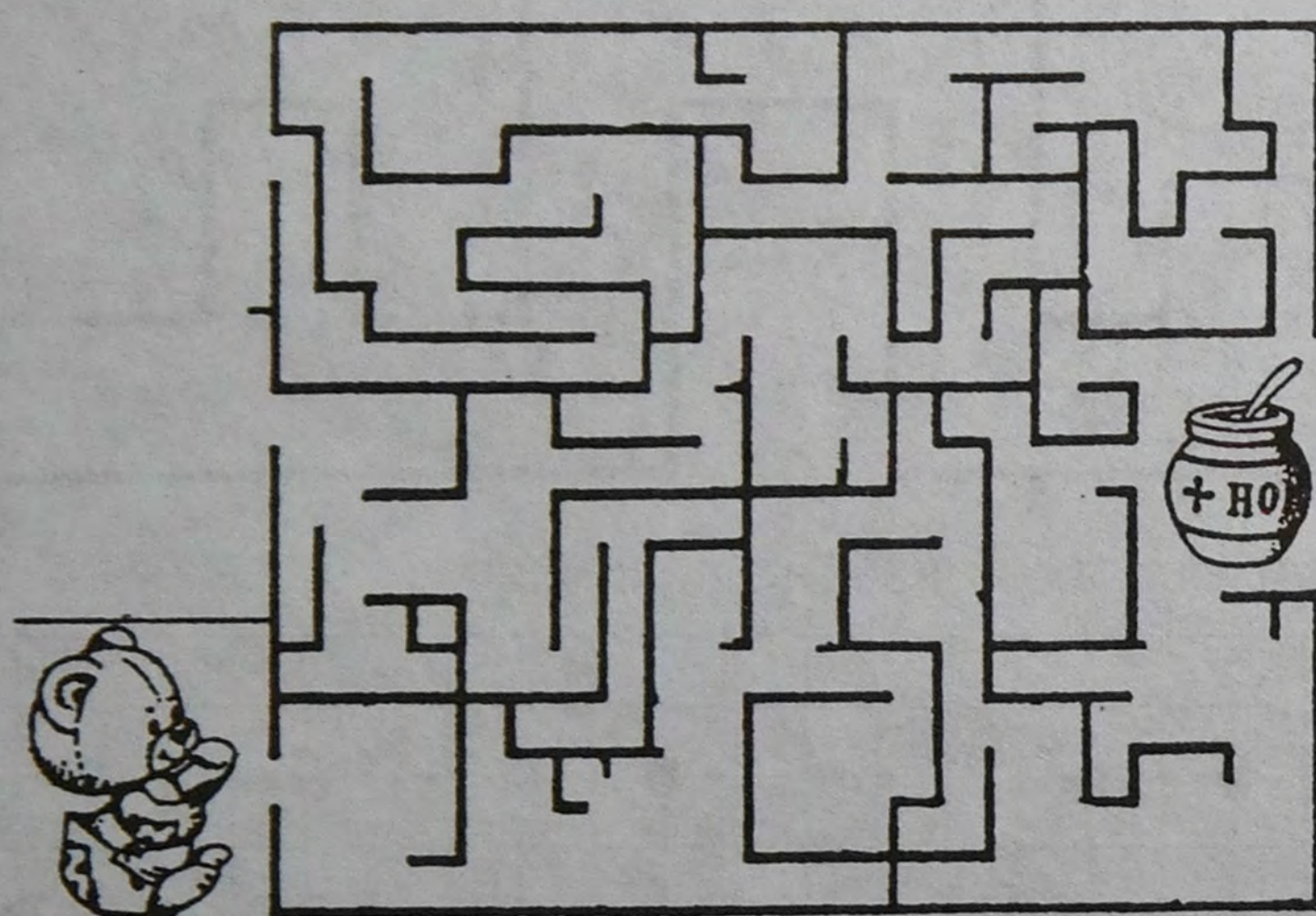
4. Намалюй всередині великого квадрата якомога більше все менших і менших (перший, менший квадрат помічений крапочками).

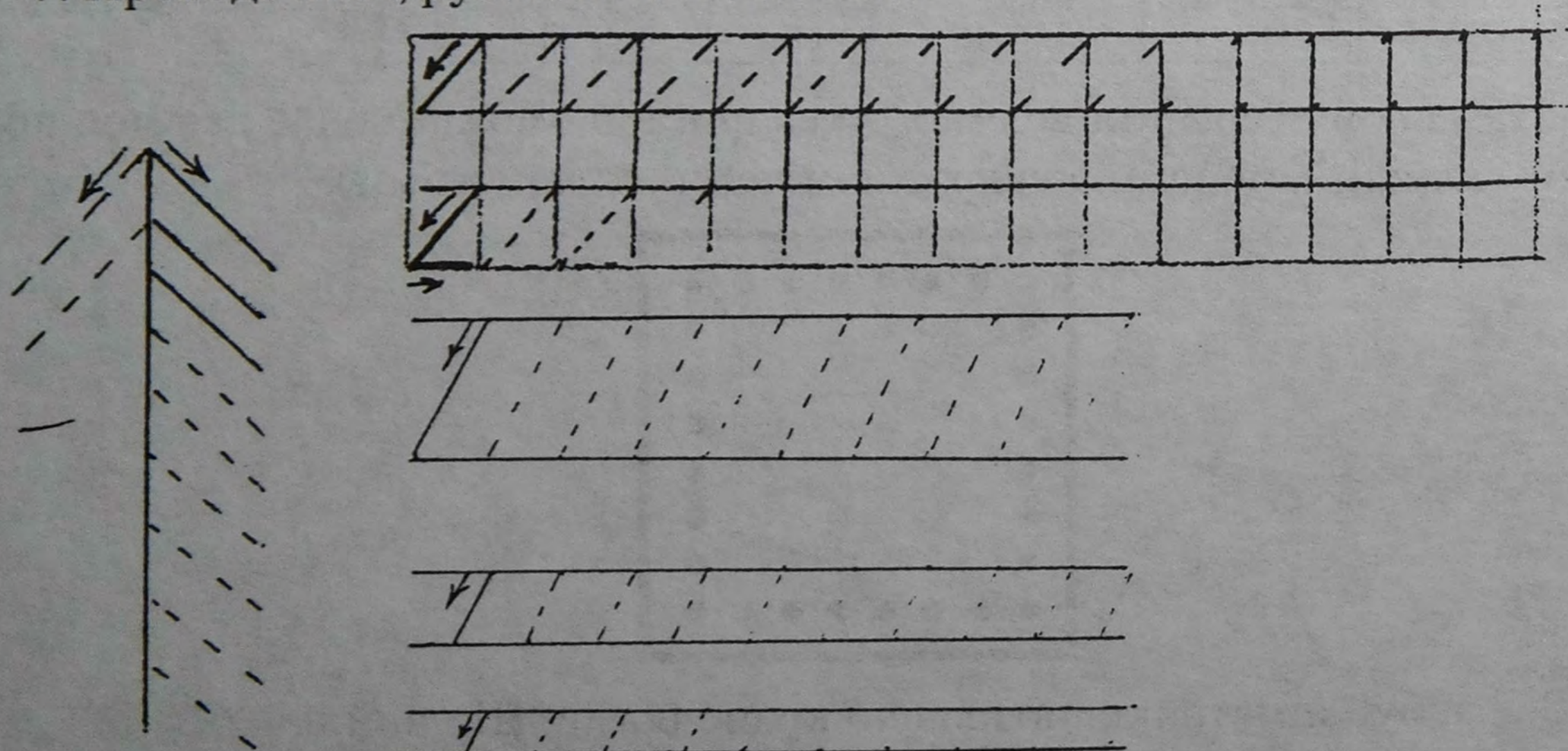
5. Зафарбуй шматочки, позначені крапочками. Що вийшло?

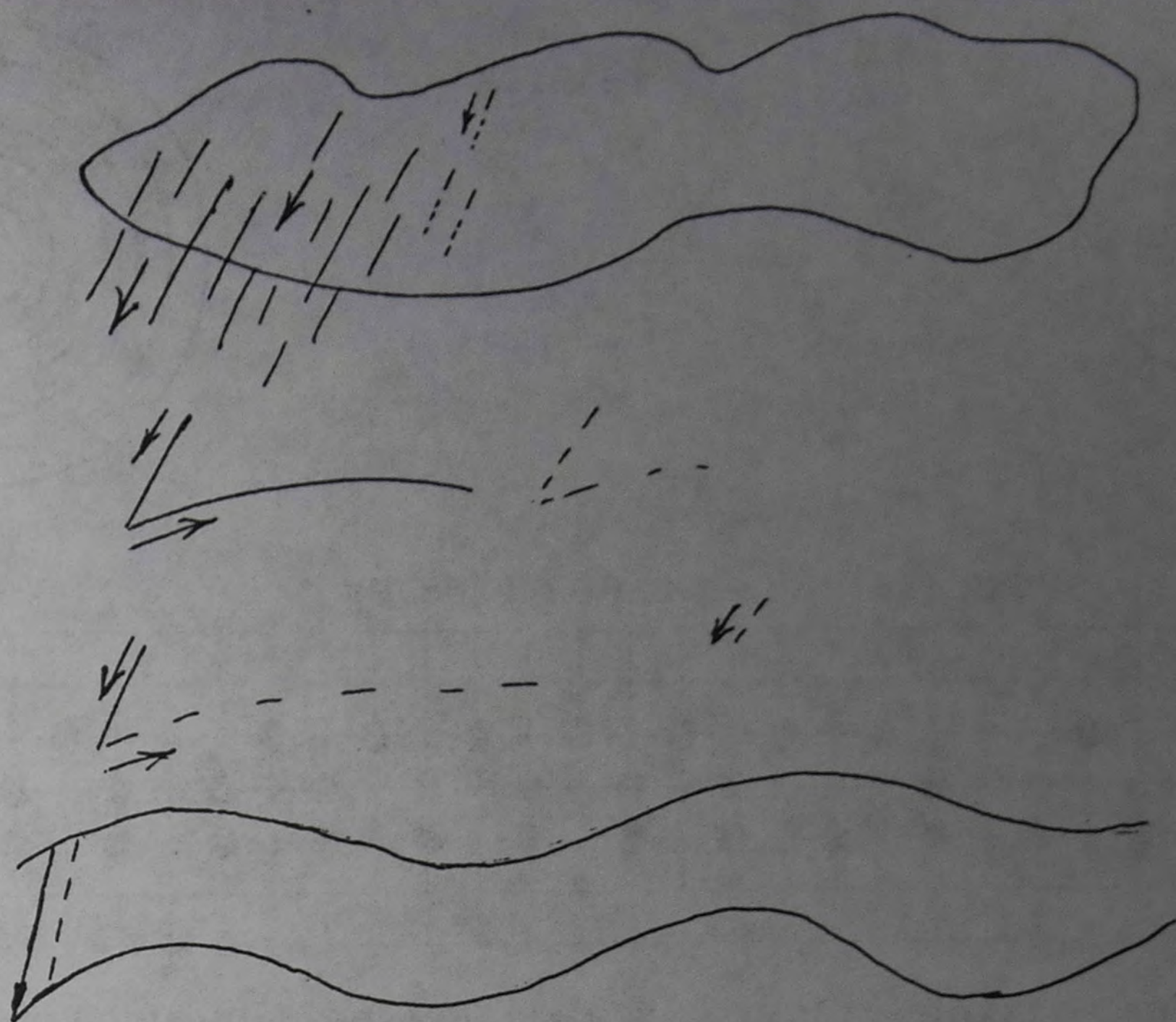

6. Проведи ведмедика до горнятка з медом.

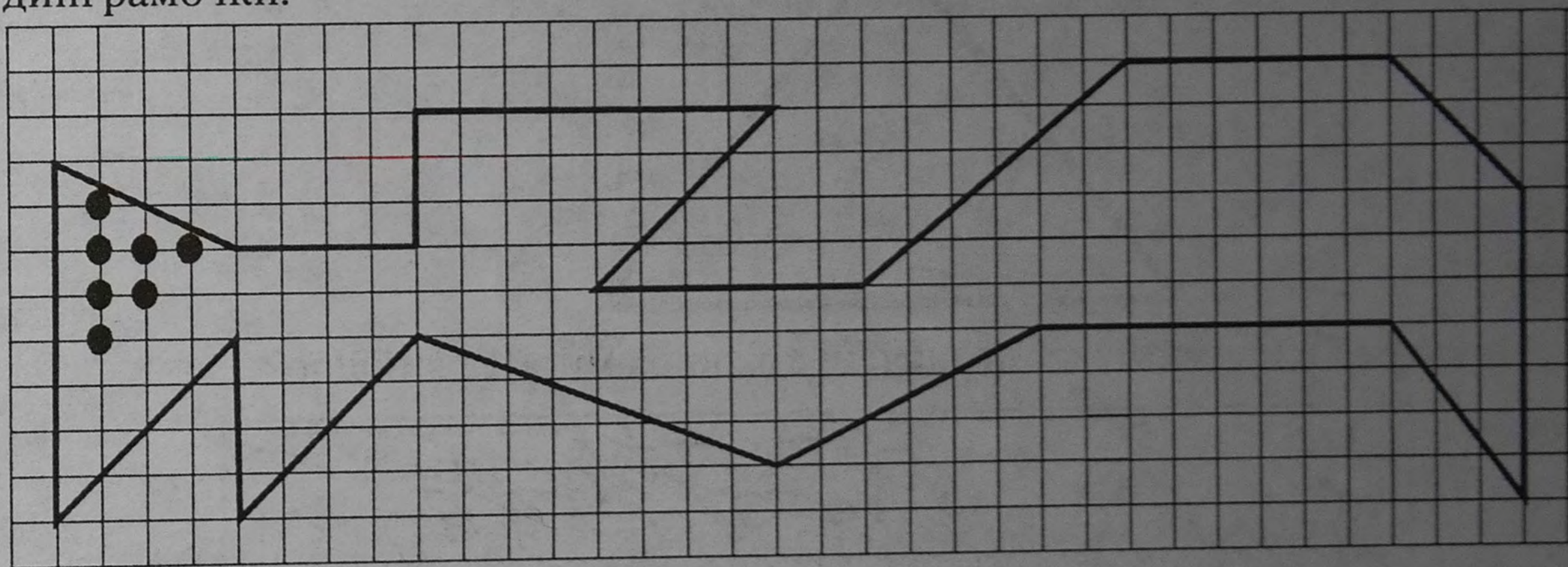
7. Проводь лінії, рухаючи пальчиками.

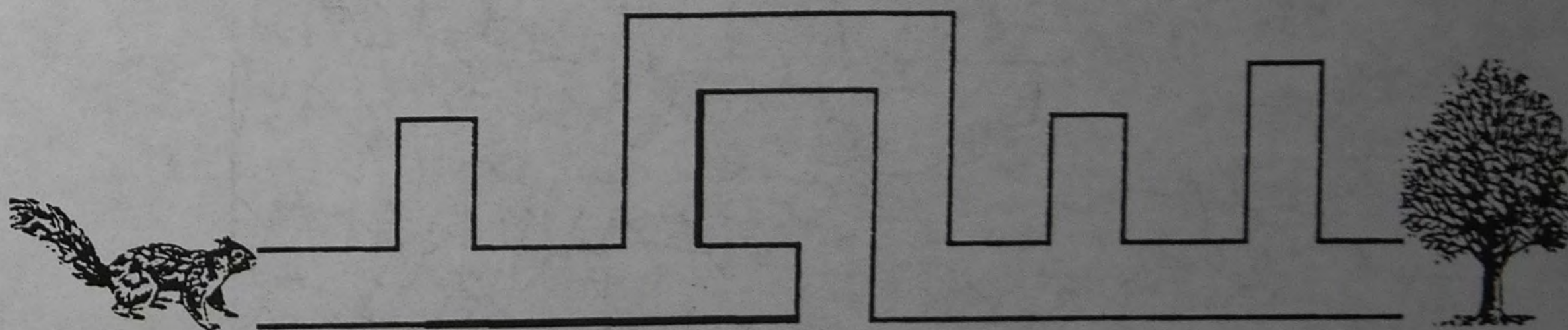

Четверте заняття

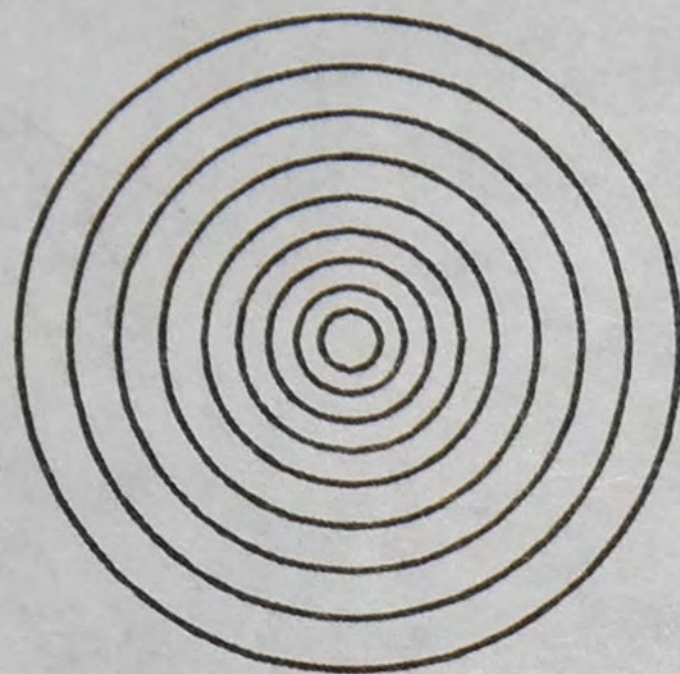
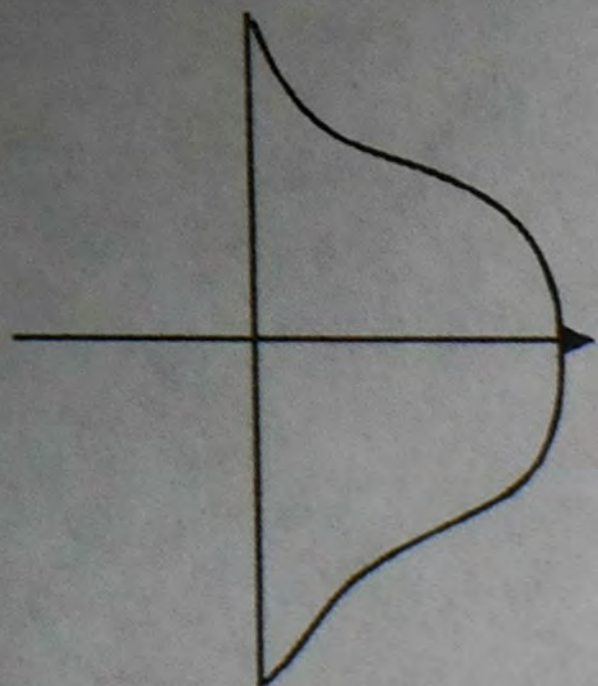
1. Постав за 1 хвилину якомога більше крапочок на перетині ліній всередині рамочки.

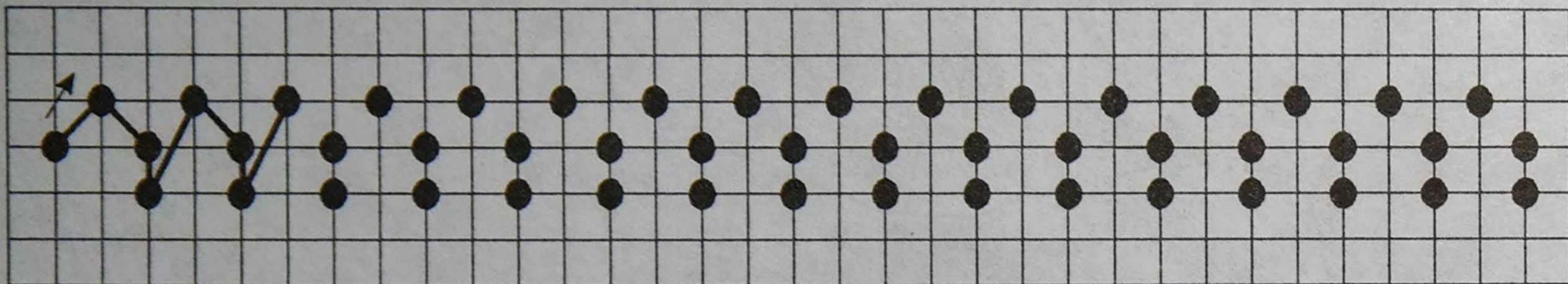
2. Допоможи білочці втекти від лисички.

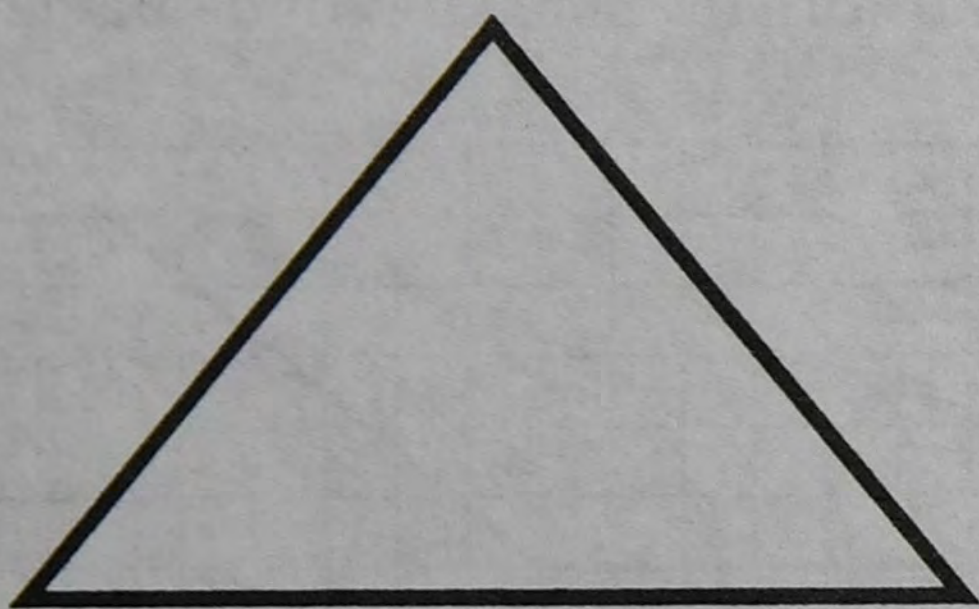
3. Поціль із лука в мішень (одним порухом руки, пересуваючись на мізинному пальці, дуже швидко проведи лінію від лука до мішені, намагаючись потрапити у її центр).

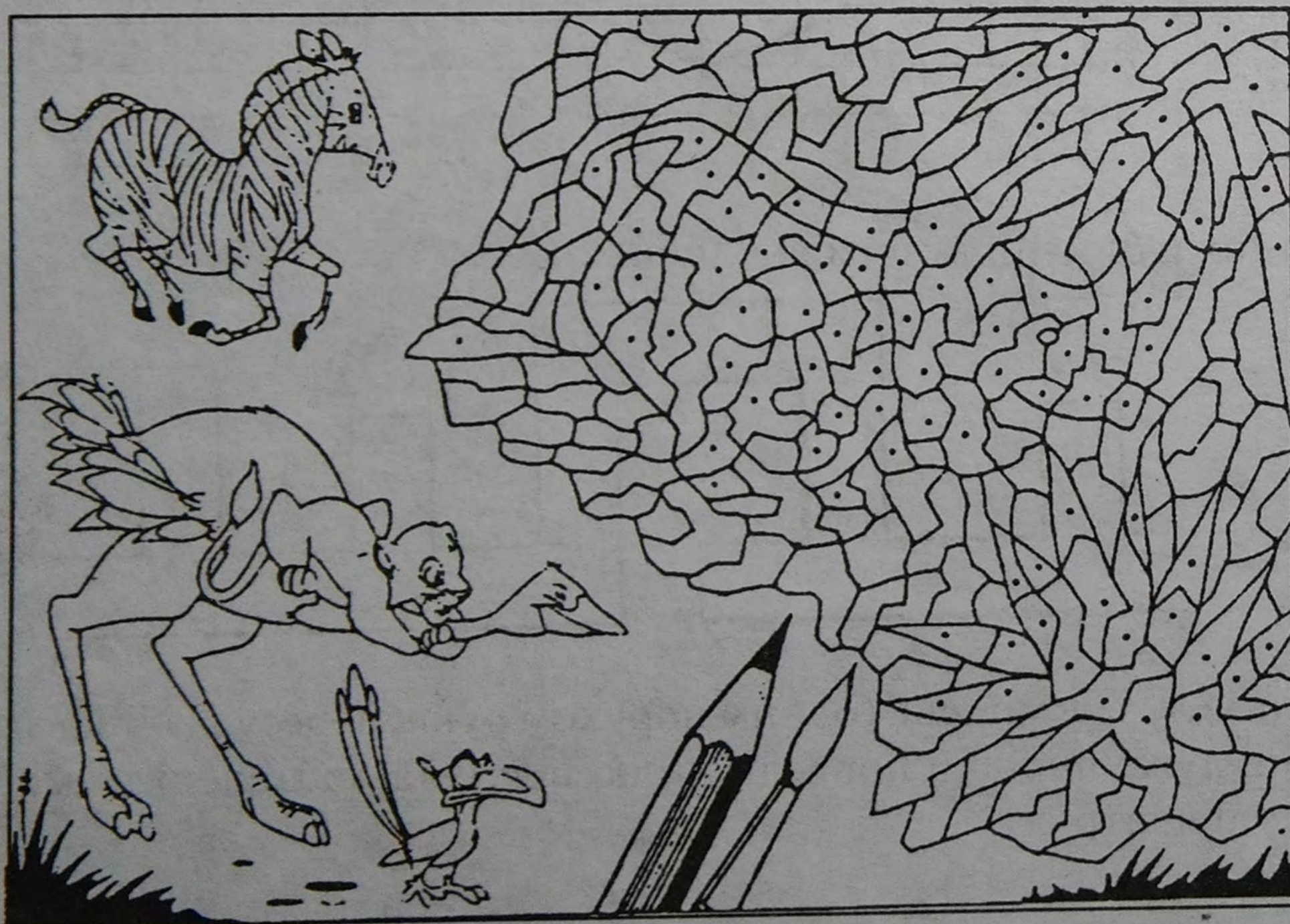
4. З'єднай крапочки так, як показано на зразку.

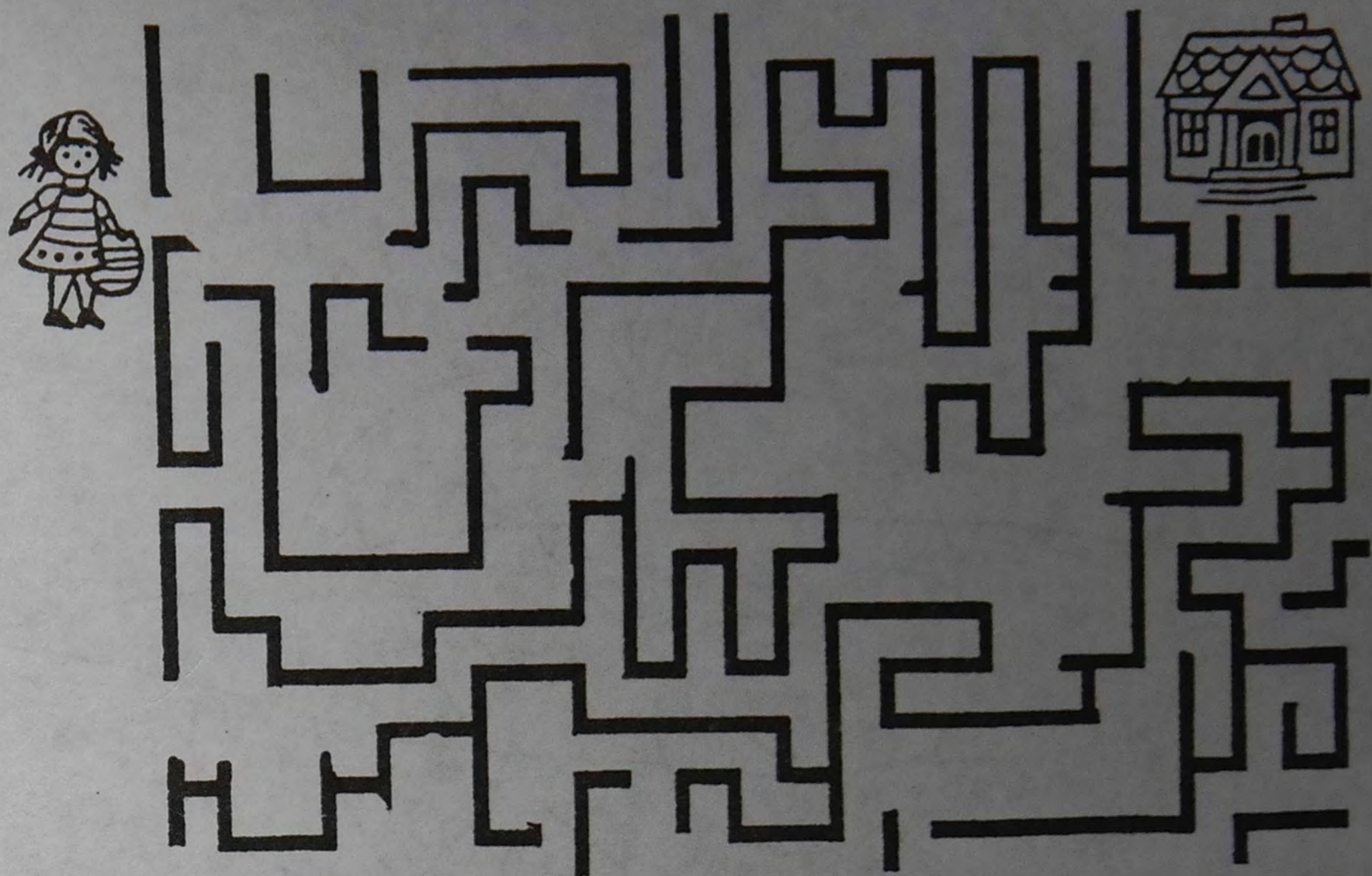
5. В середині великого трикутника намалюй (без допомоги лінійки) якомога більше менших трикутників, пересуваючи руку на мізинному пальці.

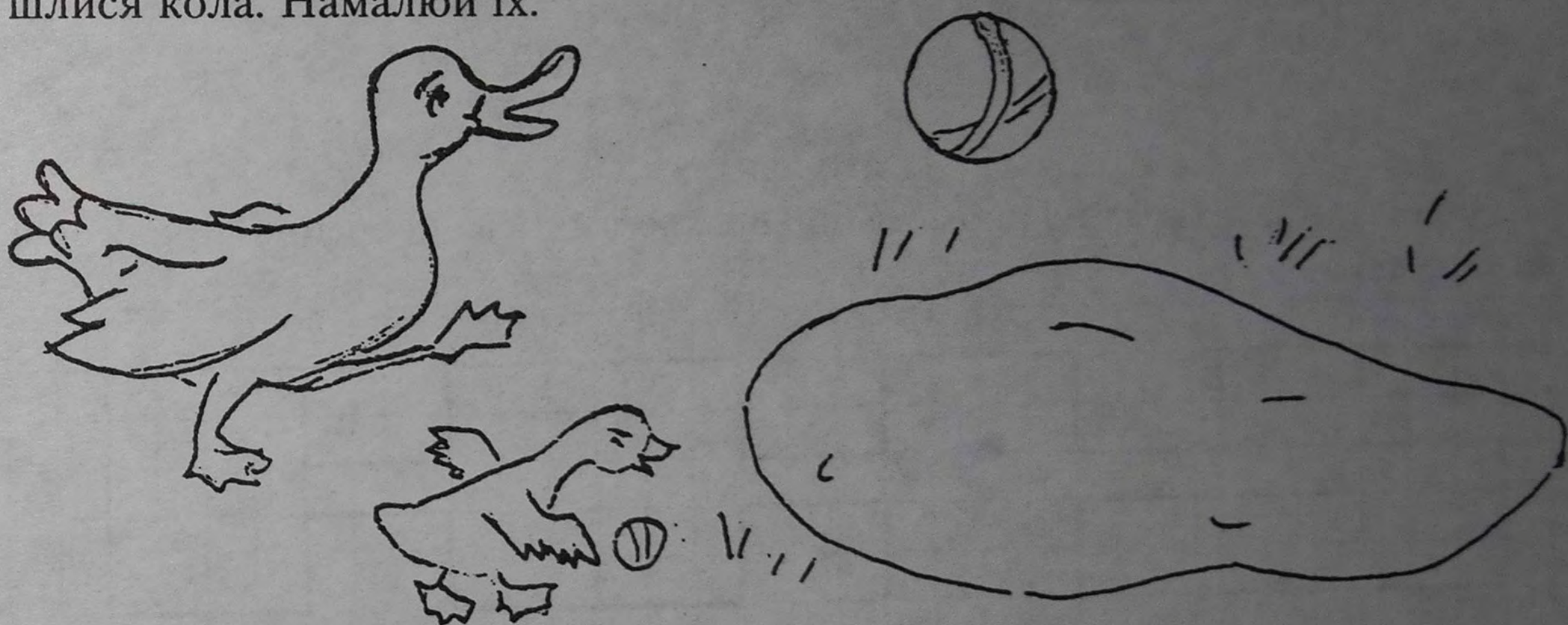
6. Зафарбуй шматочки, позначені крапочками. Що вийшло?

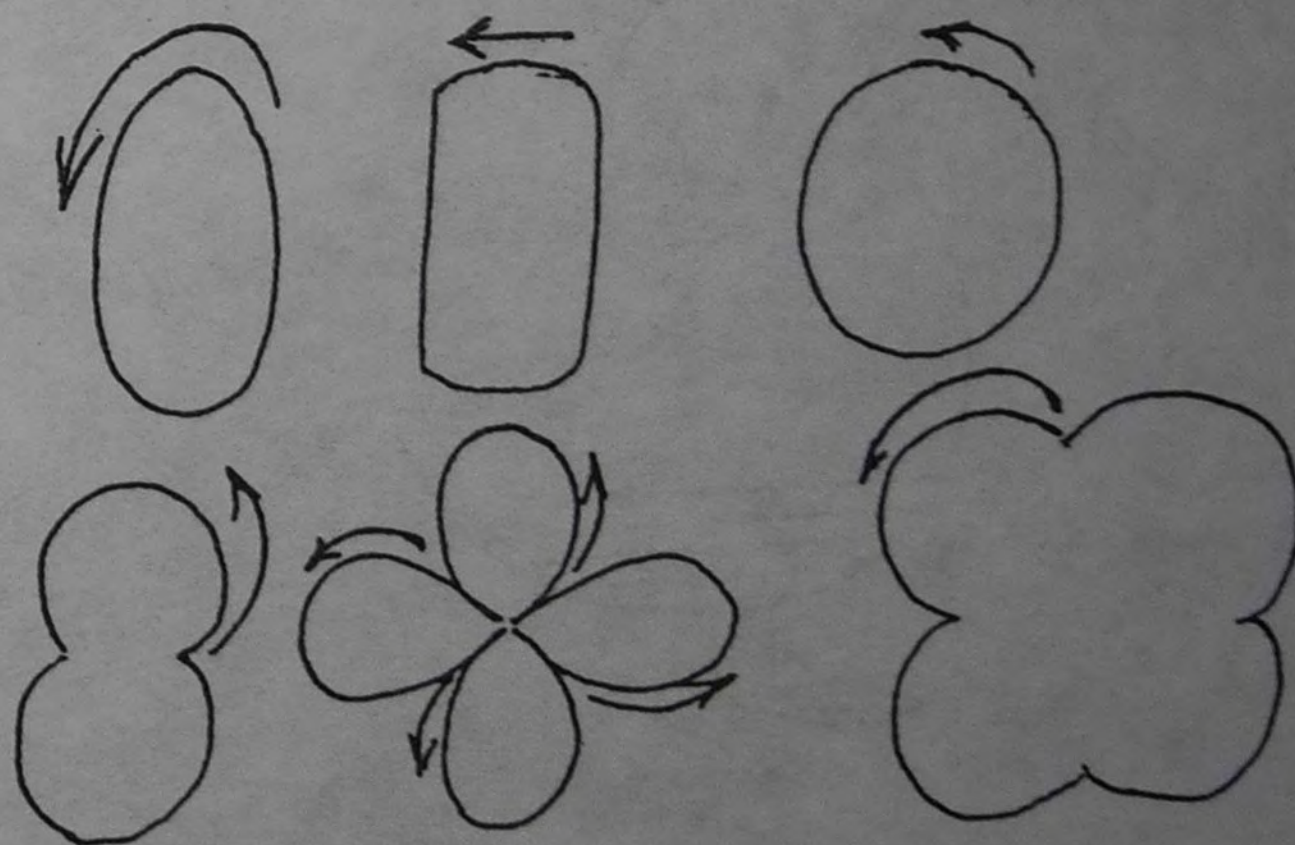
7. Проведи дівчинку до школи.

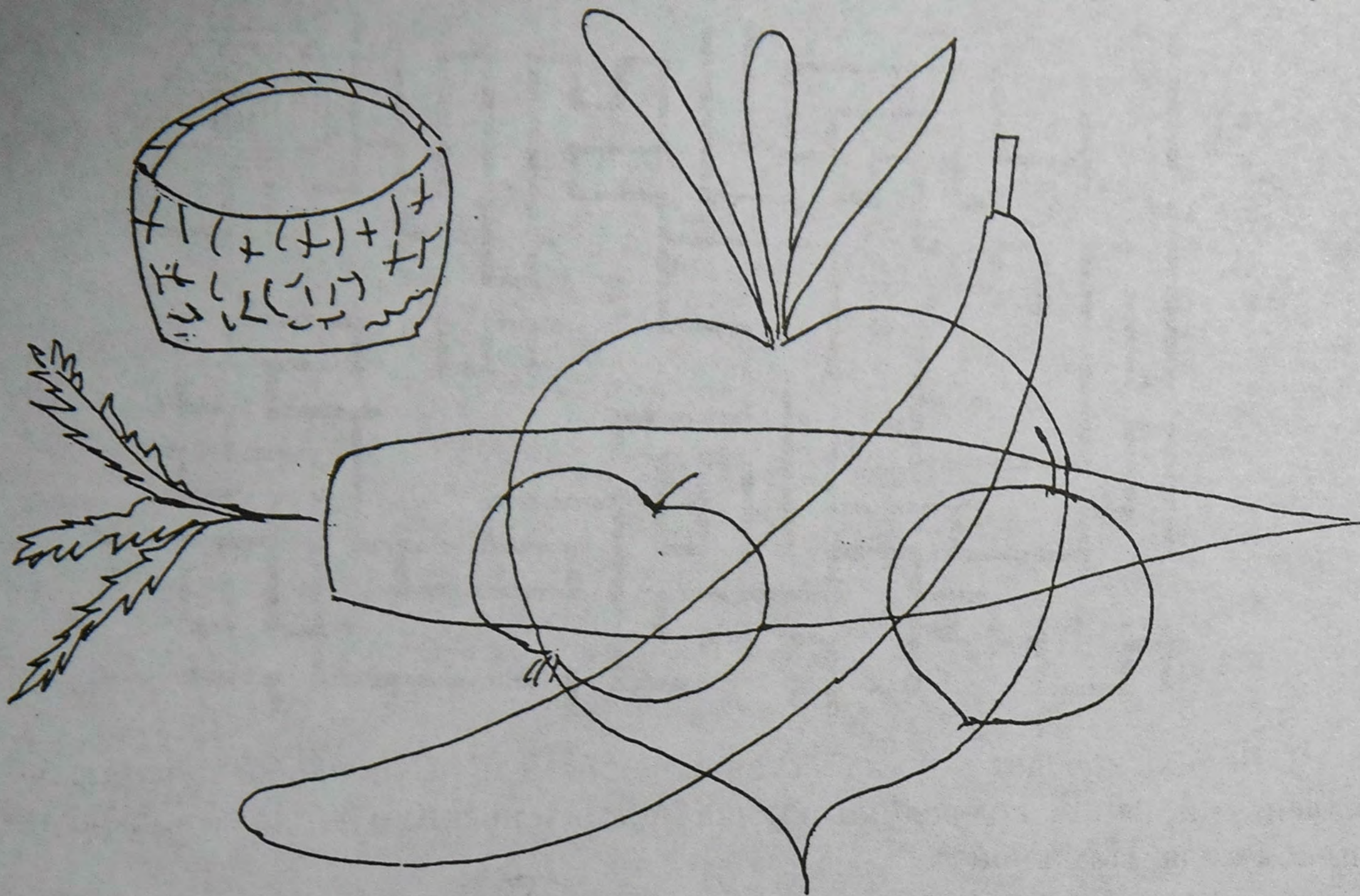
8. Велика качечка кинула в ставок великий м'яч, маленьке каченятко – маленький м'ячик. І од великого м'яча і від маленького м'ячика по воді розійшлися кола. Намалюй їх.

9. Вклади у кожну форму ще по три такі ж форми. Рухай рукою так, як показує стрілка.

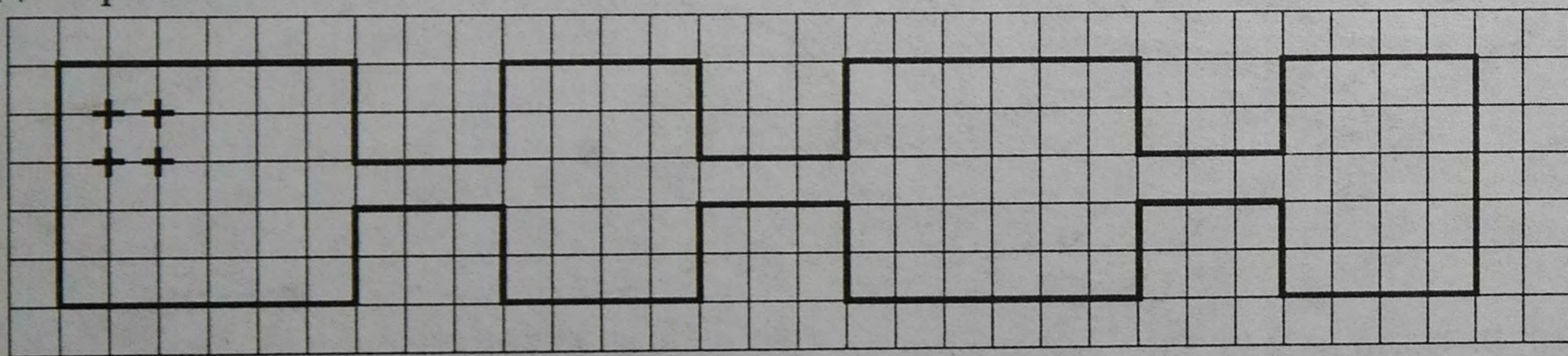

10. Знайди фрукти, сховані у малюнку. Наведи їх і намалюй у кошику.

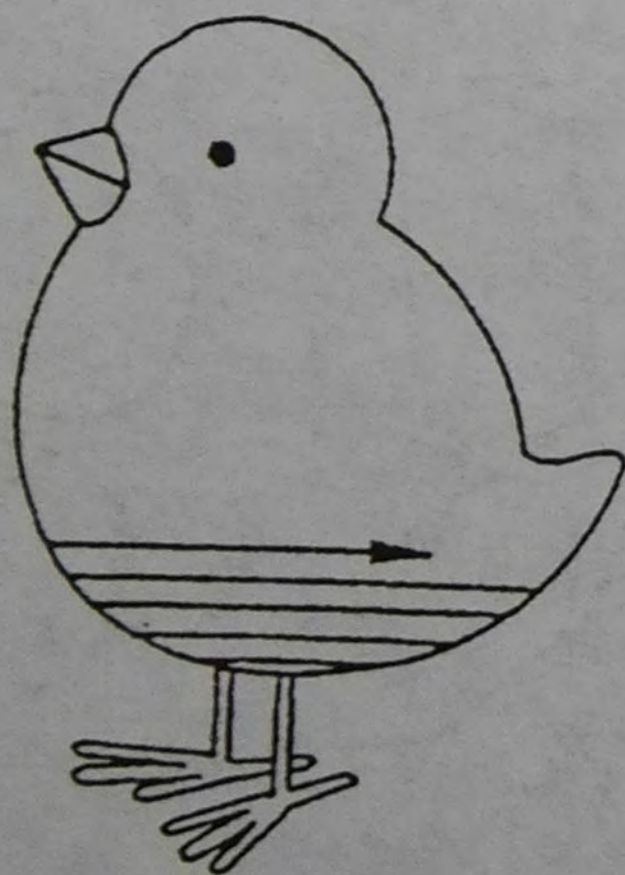

П'яте заняття

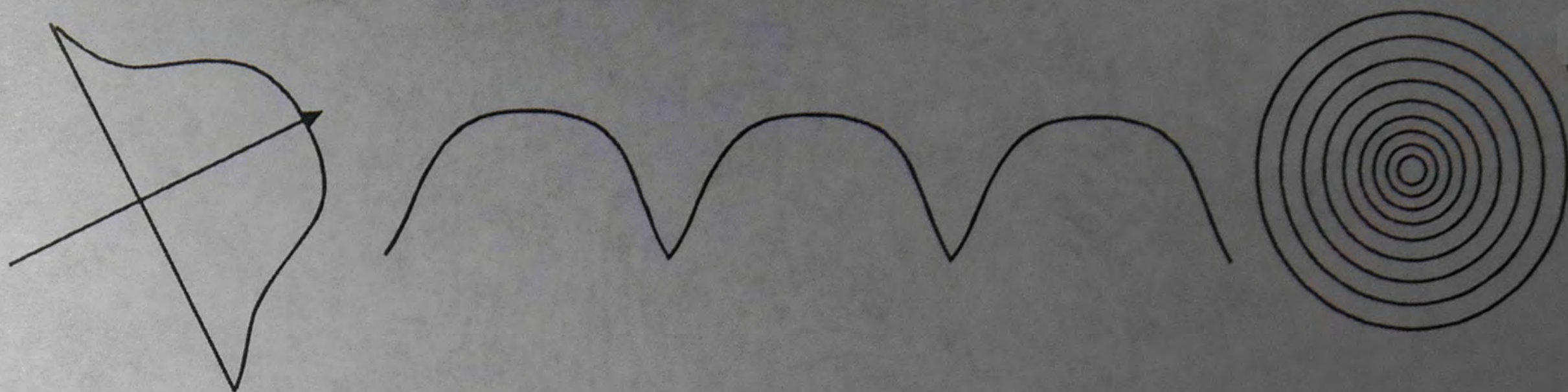
1. Постав за 1 хвилину якомога більше хрестиків на перетині ліній всередині рамки.

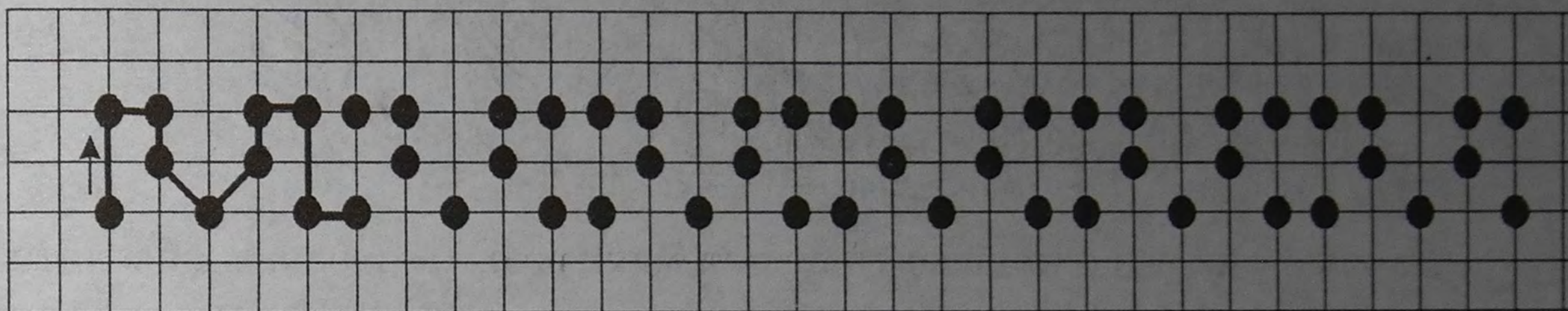
2. Заштрихуй.

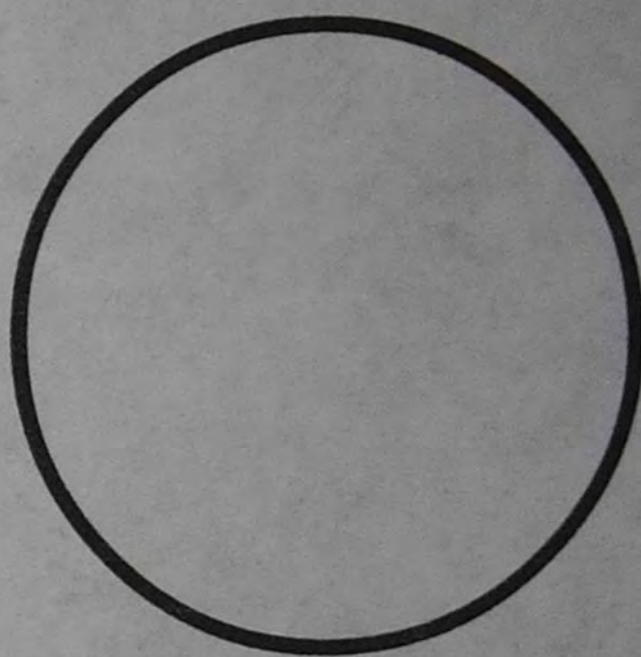
3. Поціль із лука в мішень (зверни увагу, що між луком та мішенню знаходяться пагорби. Стріла має пролетіти над ними).

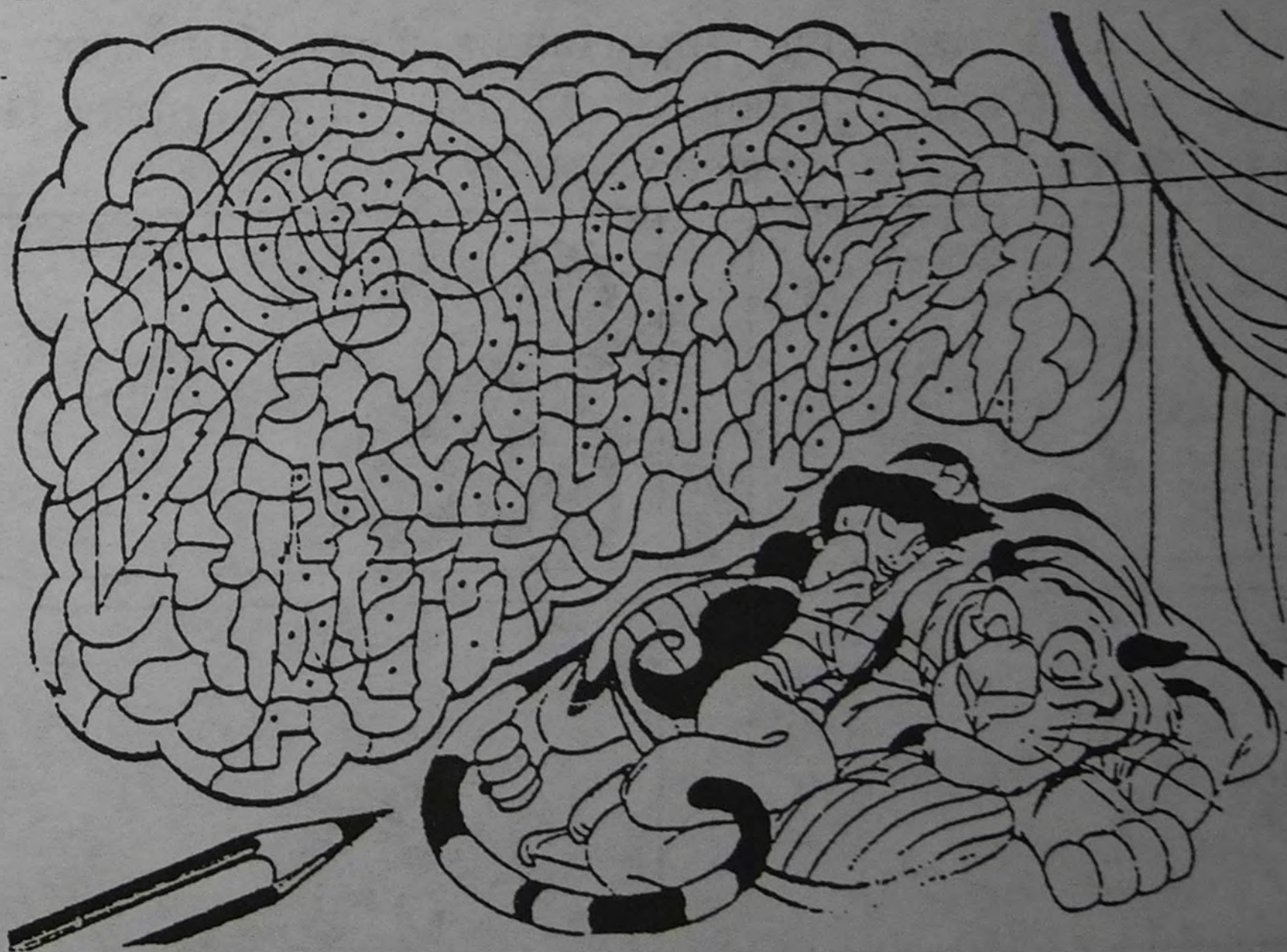
4. З'єднай крапочки так, як показано на зразку.

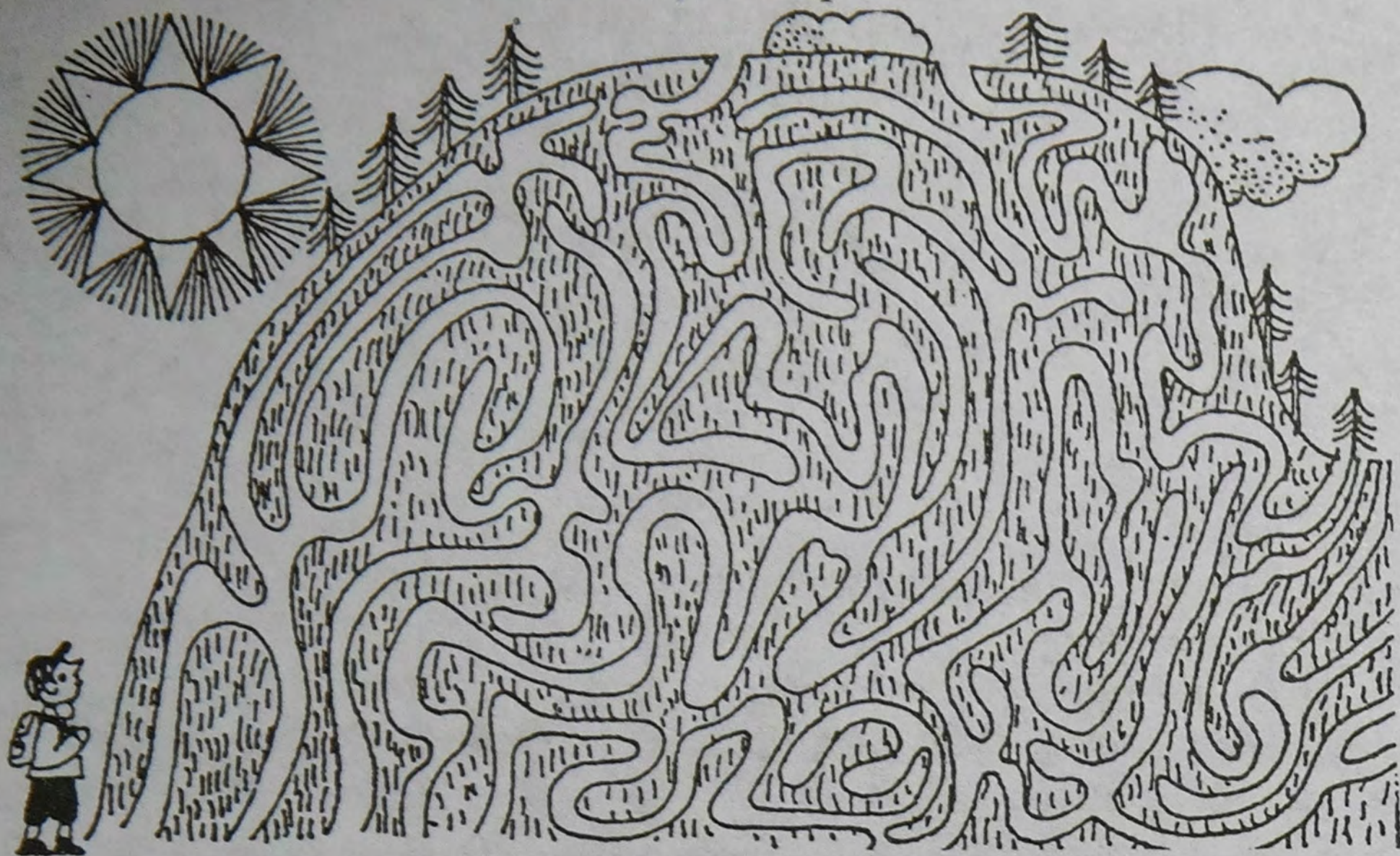
5. В середині великого кола намалюй якомога більше менших кіл, рухаючи пальцями і кистю.

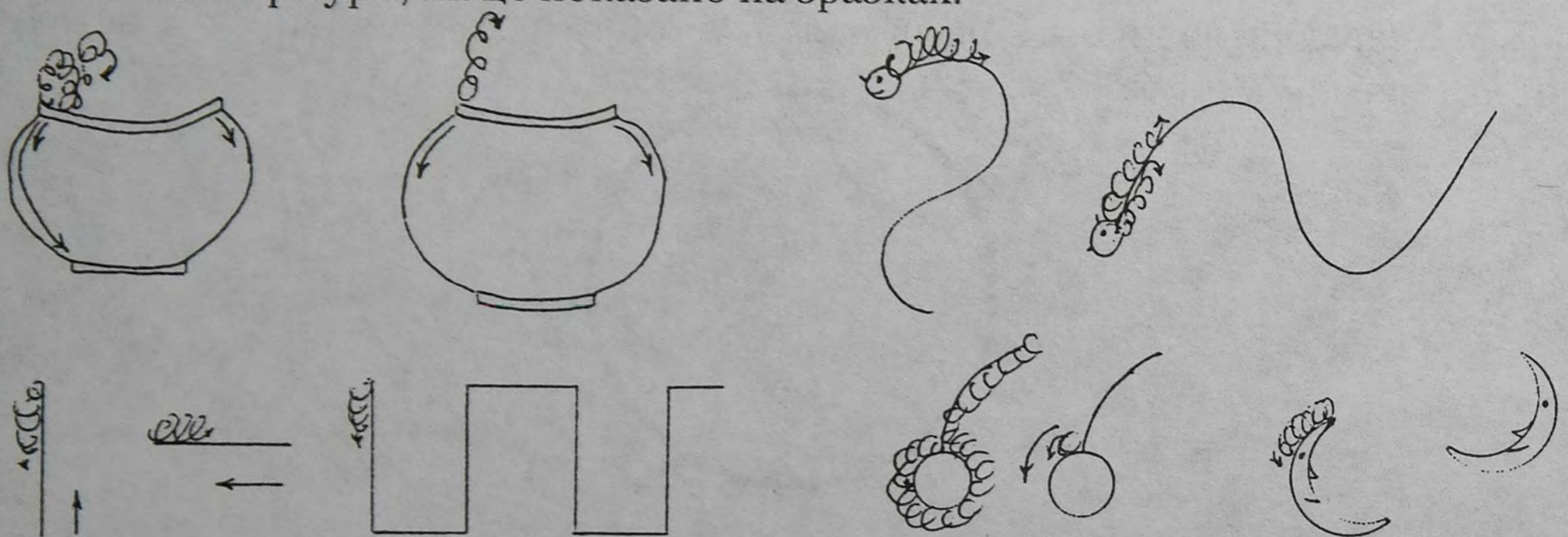
6. Зафарбуй шматочки, позначені крапочками. Що вийшло?

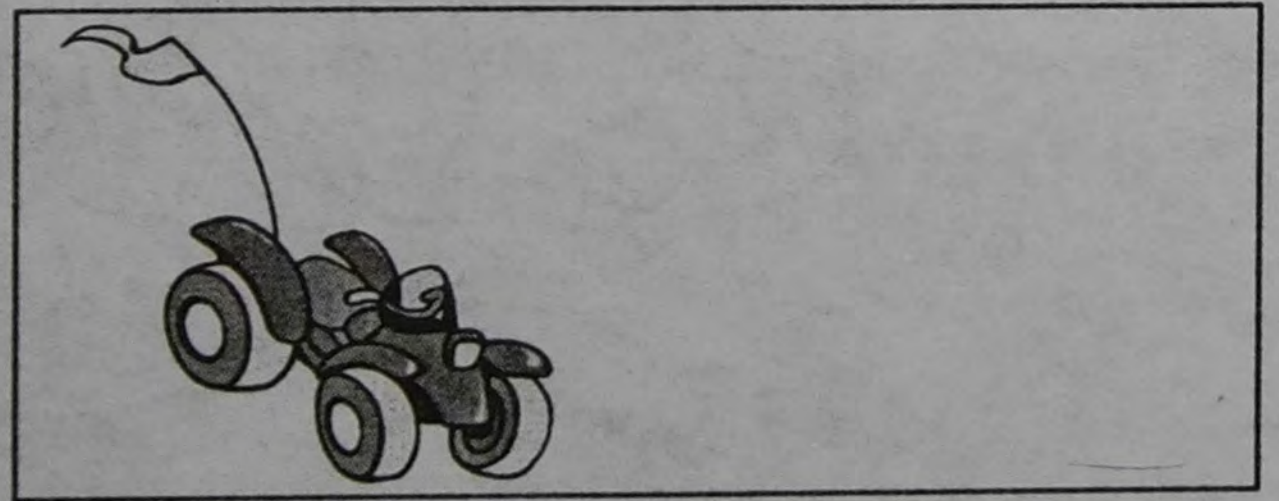
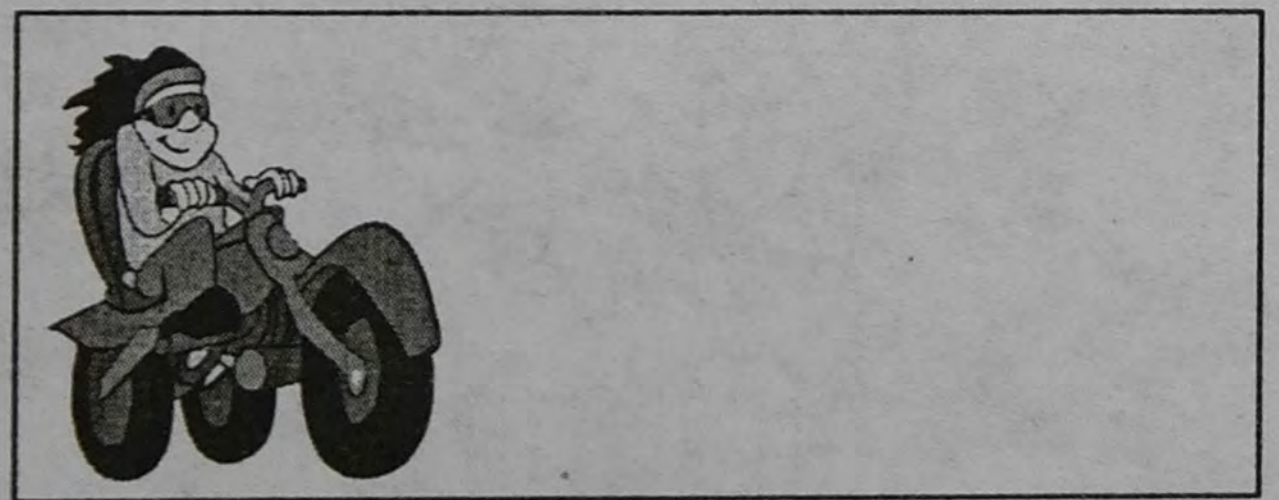
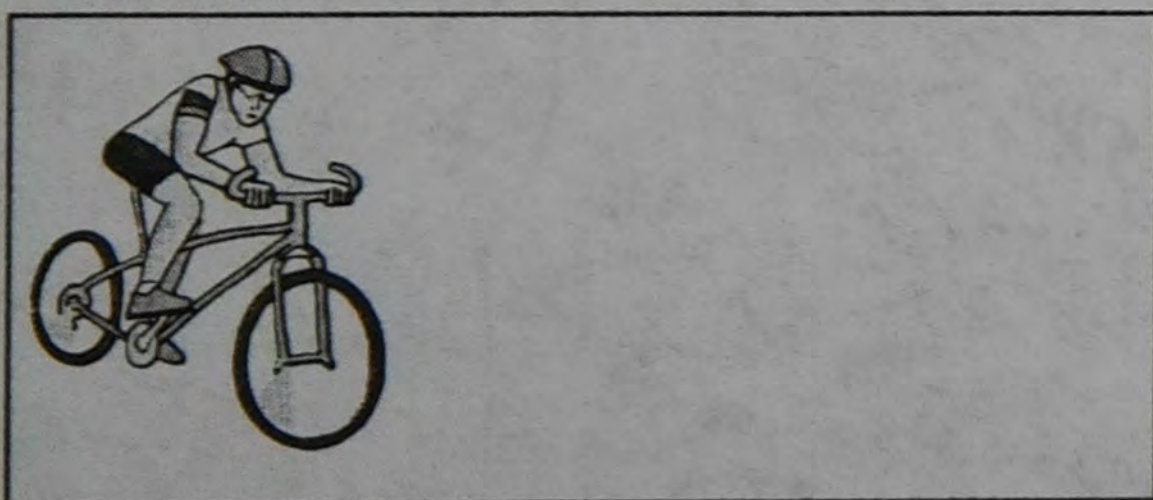
7. Доведи хлопчика на вершину пагорба.

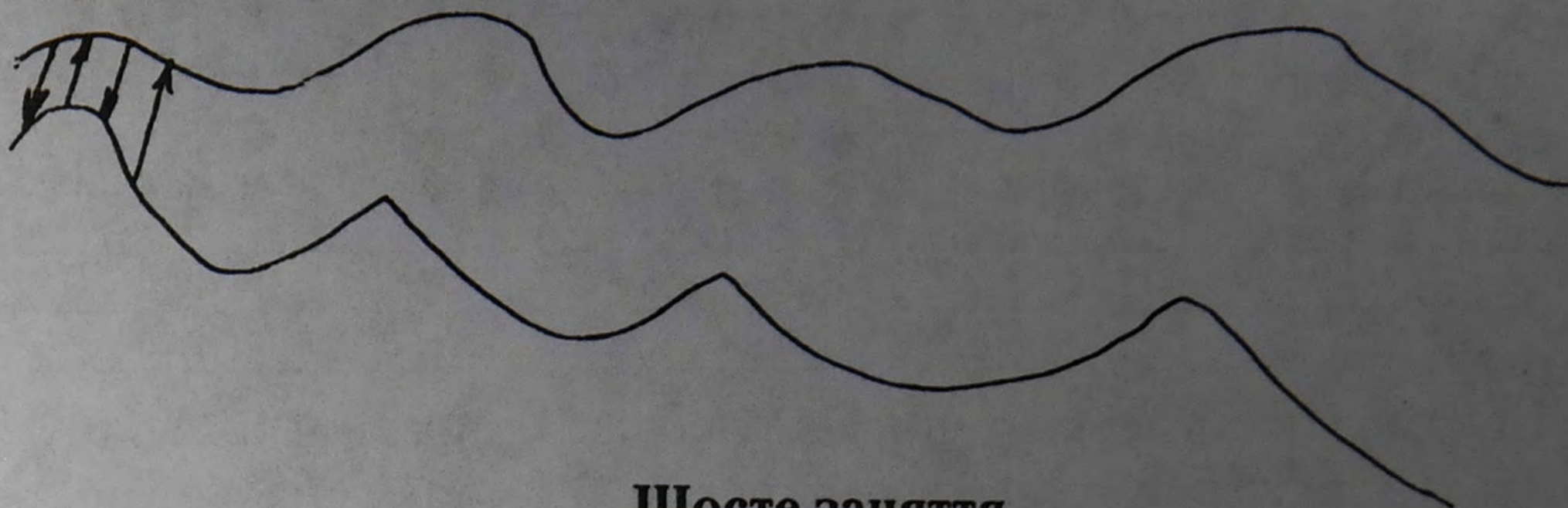
8. Домалюй пару, що піднімається над макітрою, та продовж обводити петельками фігури, як це показано на зразках.

9. По мокрому піску проїхав хлопчик на двоколісному велосипеді, юнак на триколісному, ще один хлопчик проїхав на скейті. Потім їхала машина. Які сліди від кожного виду транспорту залишились на піску. Намалюй їх біля відповідного транспортного засобу.

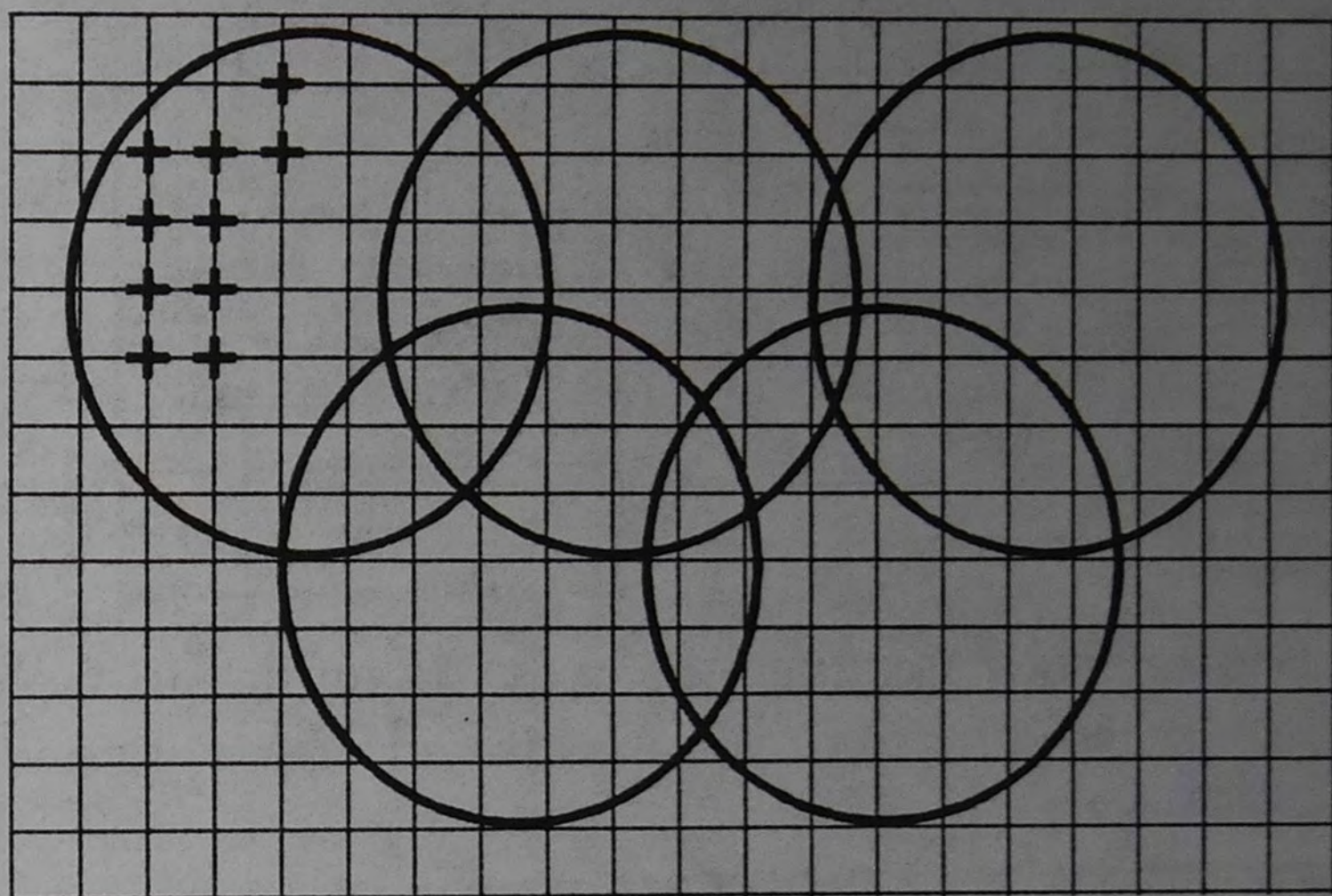

10. Проведи за 2 хвилини якомога більше ліній, з'єднавши сторони доріжки.

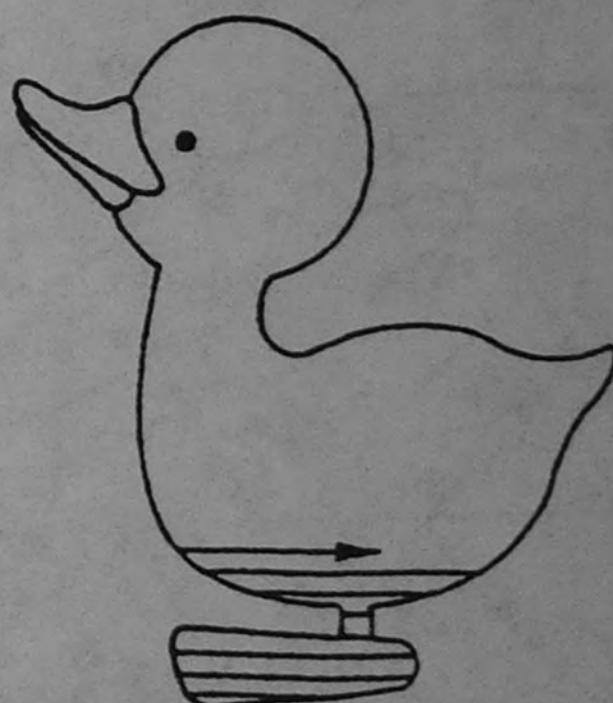

Шосте заняття

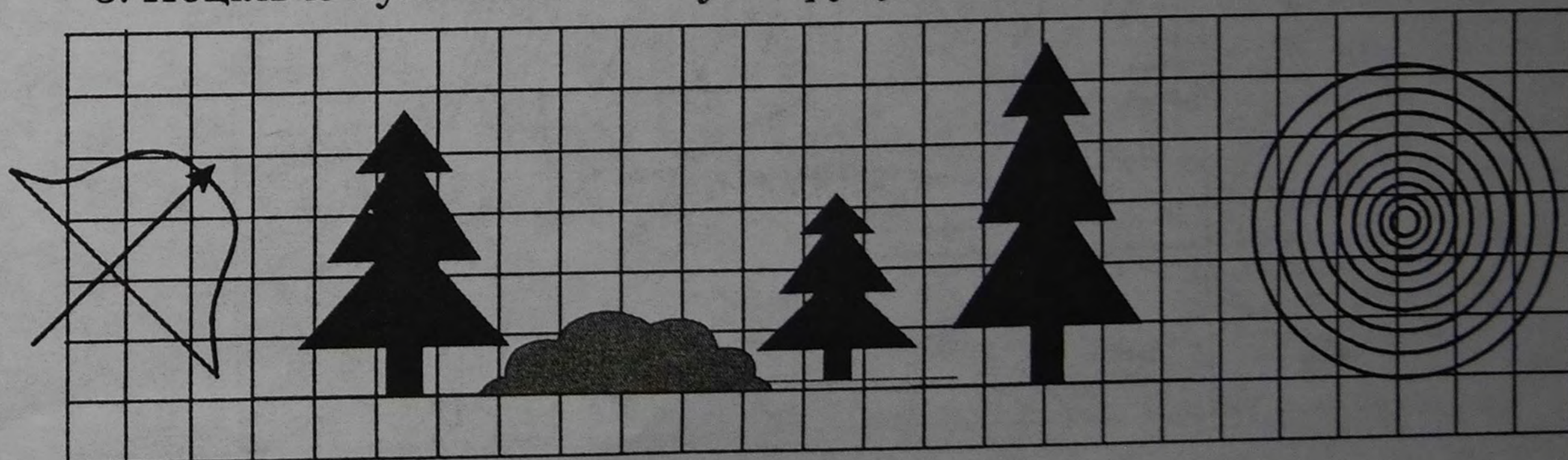
1. Постав за 1 хвилину якомога більше хрестиків на перетині ліній всередині кіл. Не заходь на лінії кіл і не перетинай їх меж.

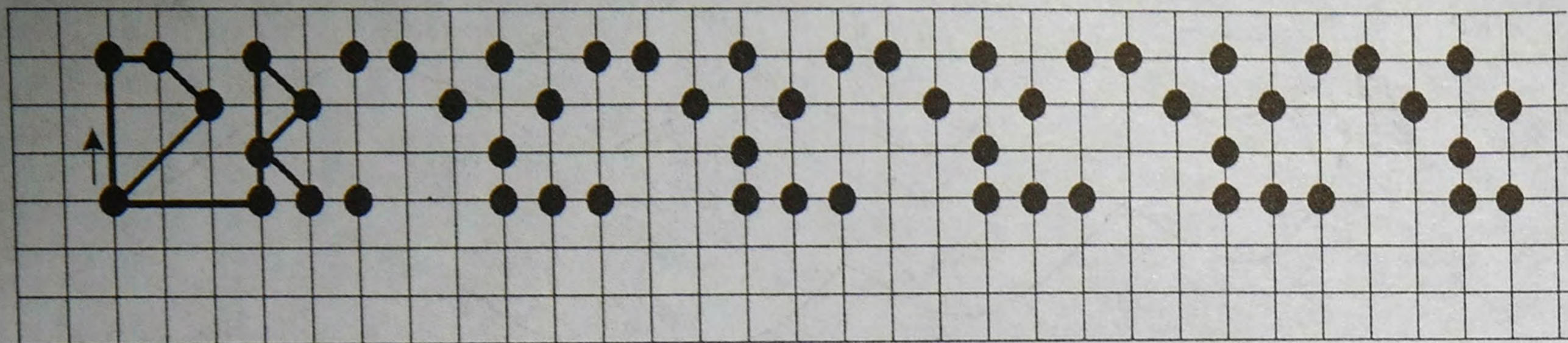
2. Заштрихуй.

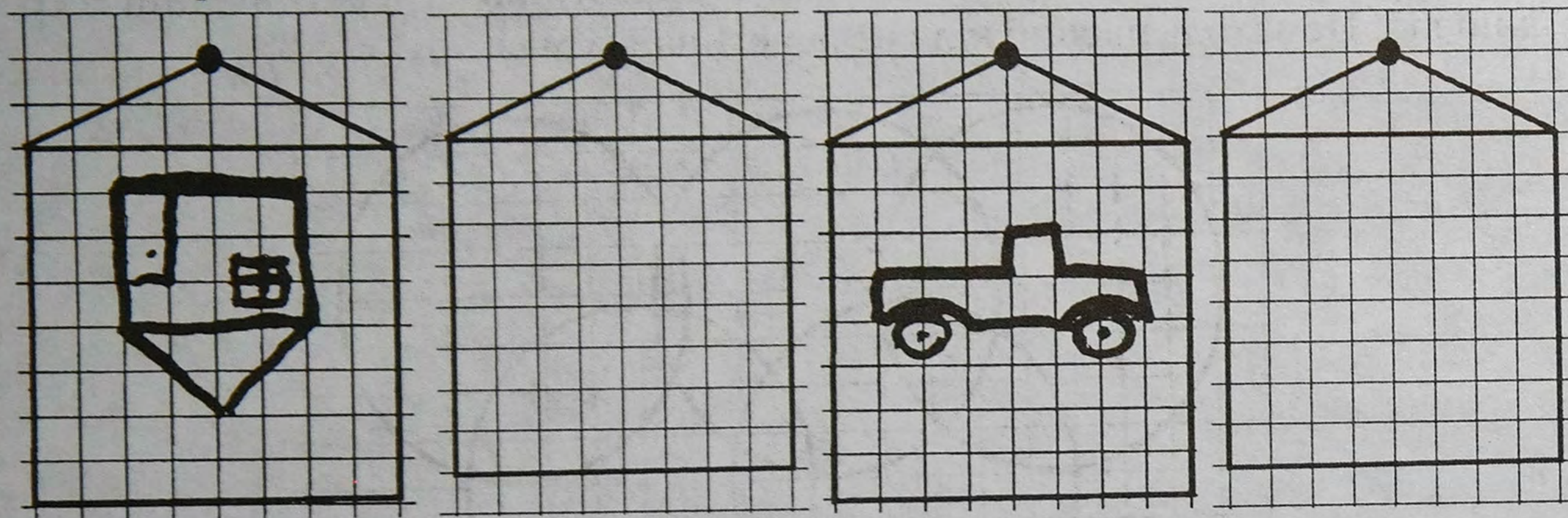
3. Поціль із лука в мішень. Рухай руку, спираючись на мізинний палець.

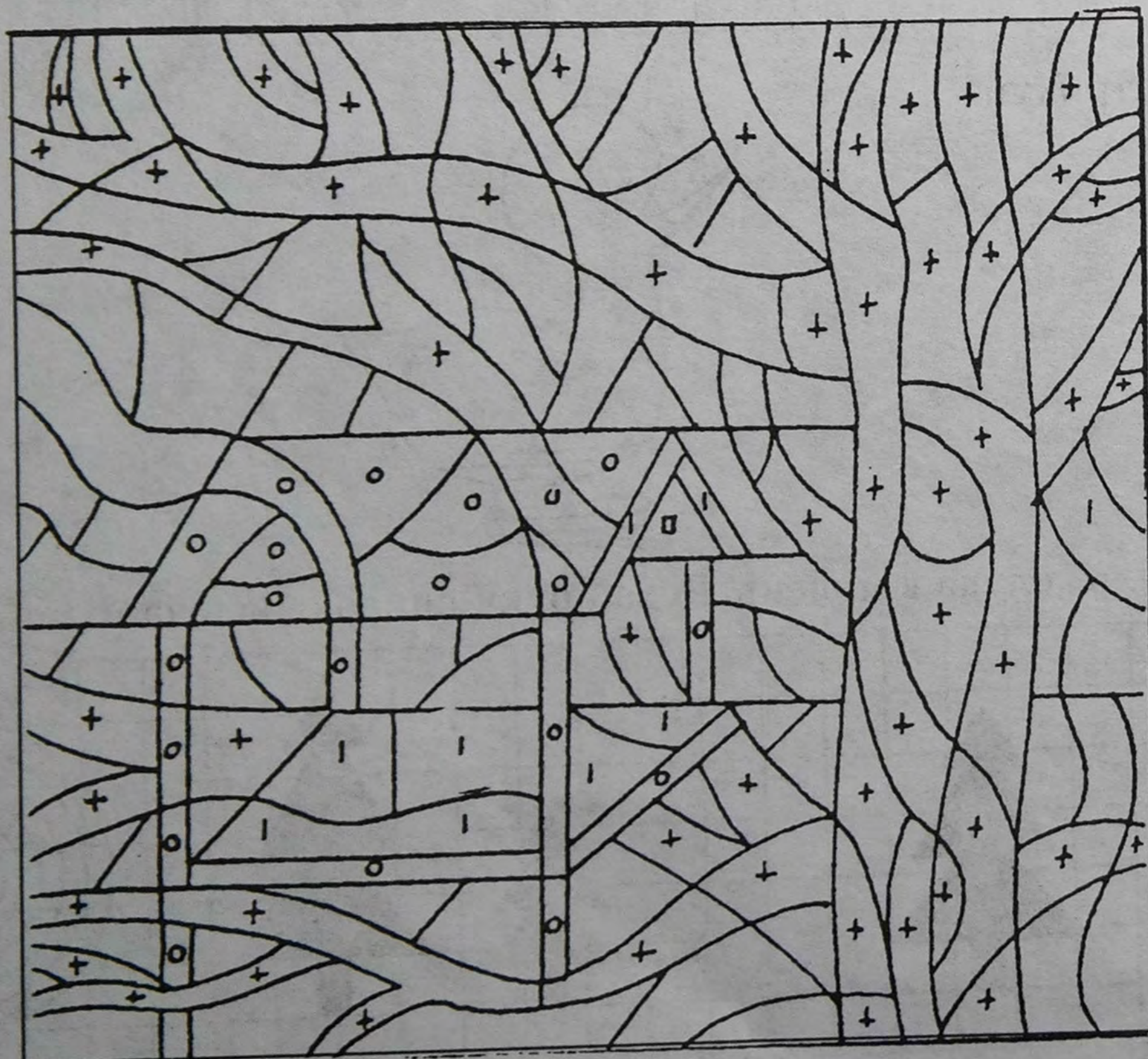
4. З'єднай крапочки так, як показано на зразку.

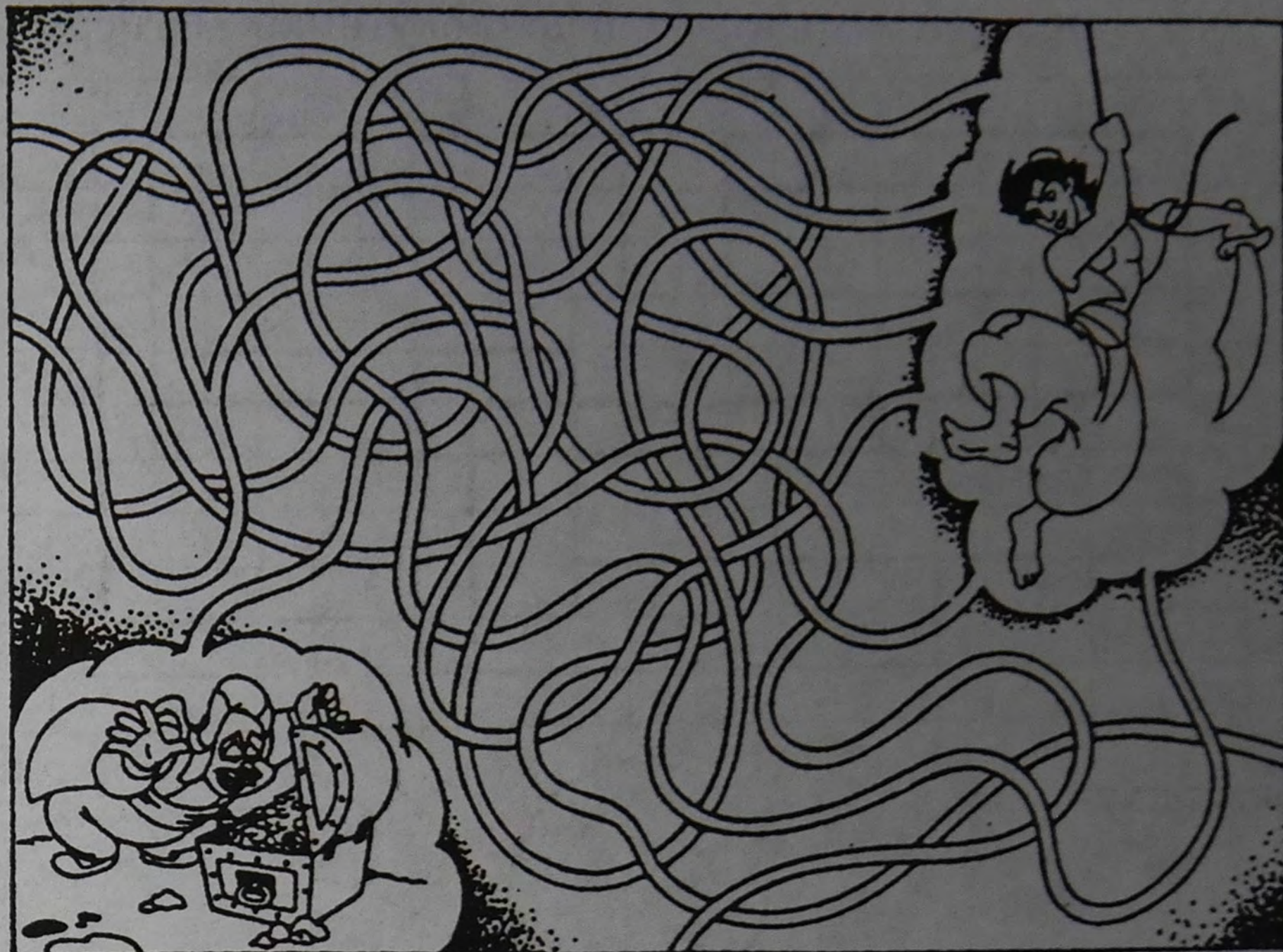
5. На стіні висять дві картини. Одну повісили правильно, а одну – догори ногами. Перемалюй їх, але зроби так, щоб уже перемальовані картини висіли правильно.

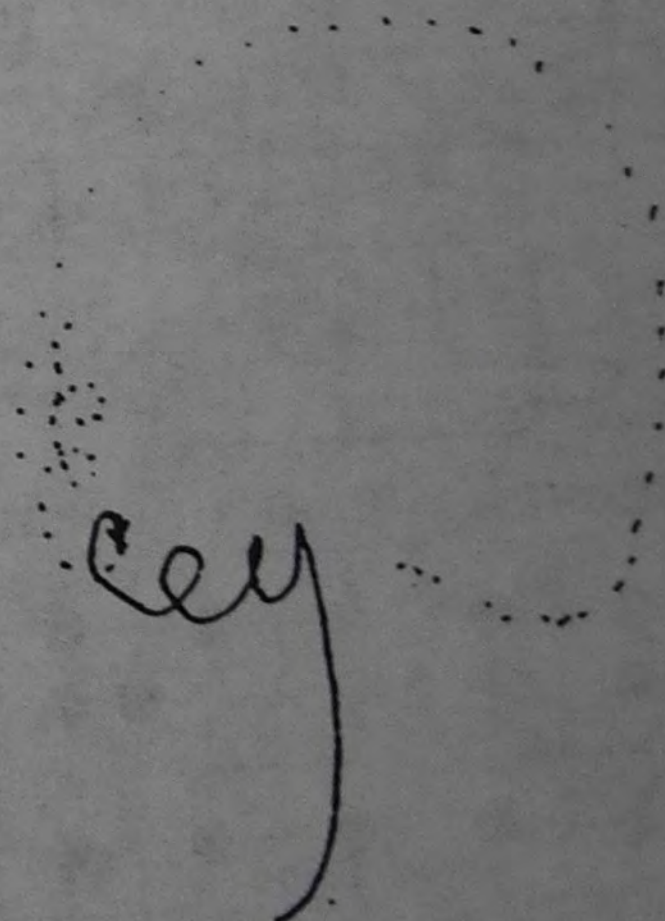
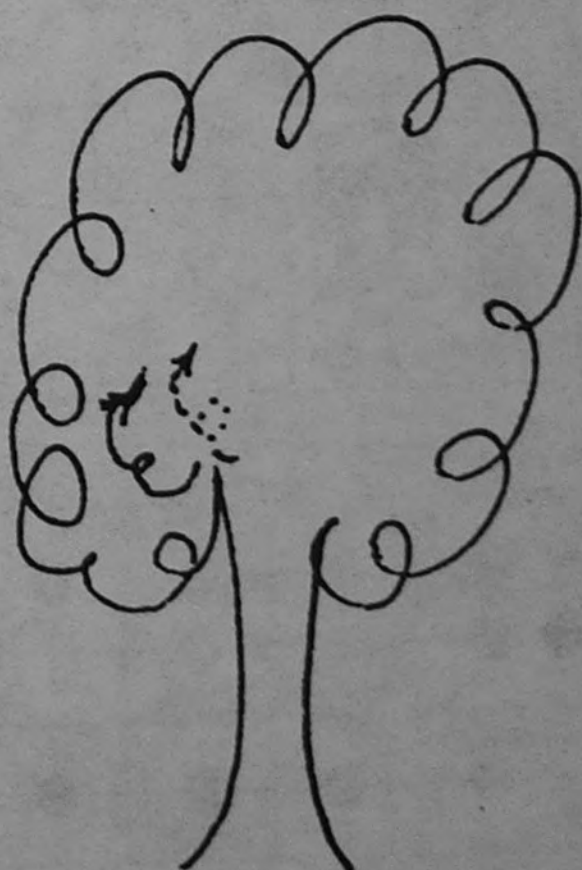
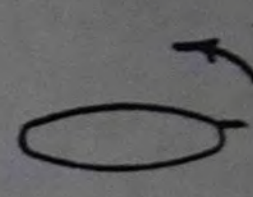
6. Зафарбуй шматочки, позначені «+» – у коричневий колір, потім «o» – у жовтий колір, потім усі «?» – у чорний, усі «I» – у зелений, чисті – у блакитний.

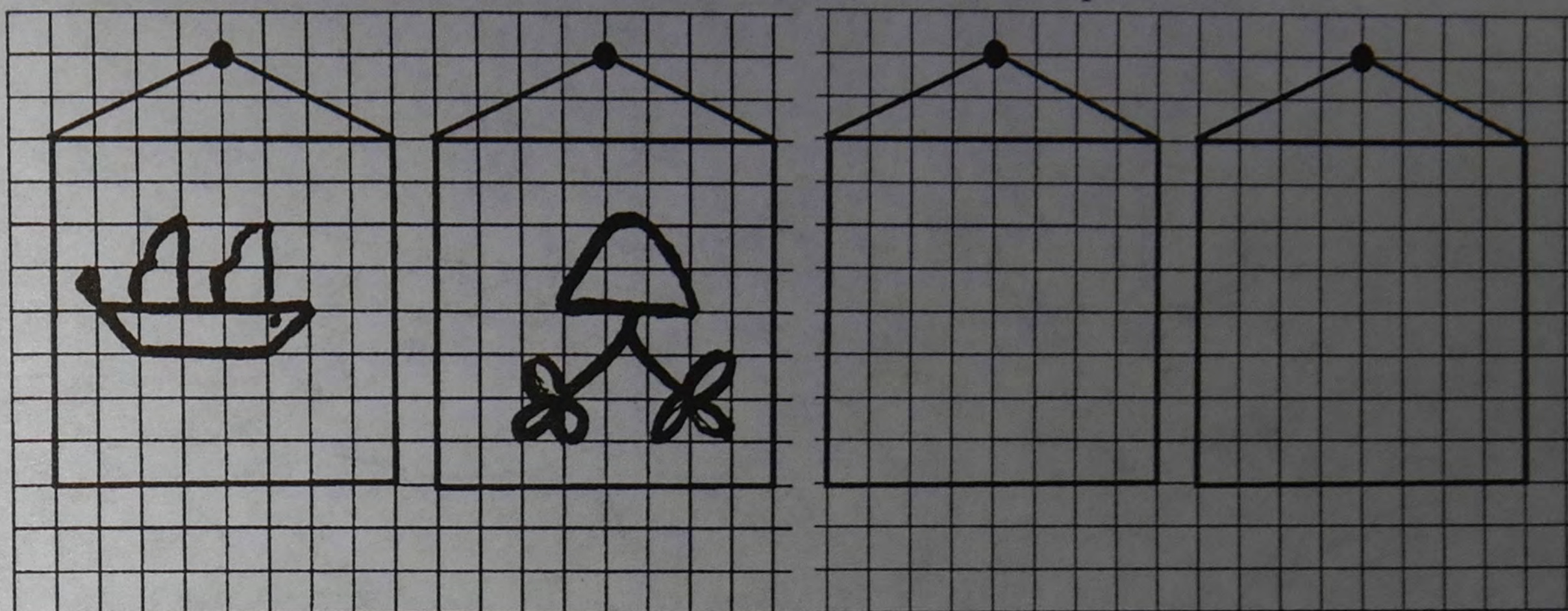
7. Розмалюй канати різними кольорами і знайди той, по якому Аладдін спуститься до скарбу.

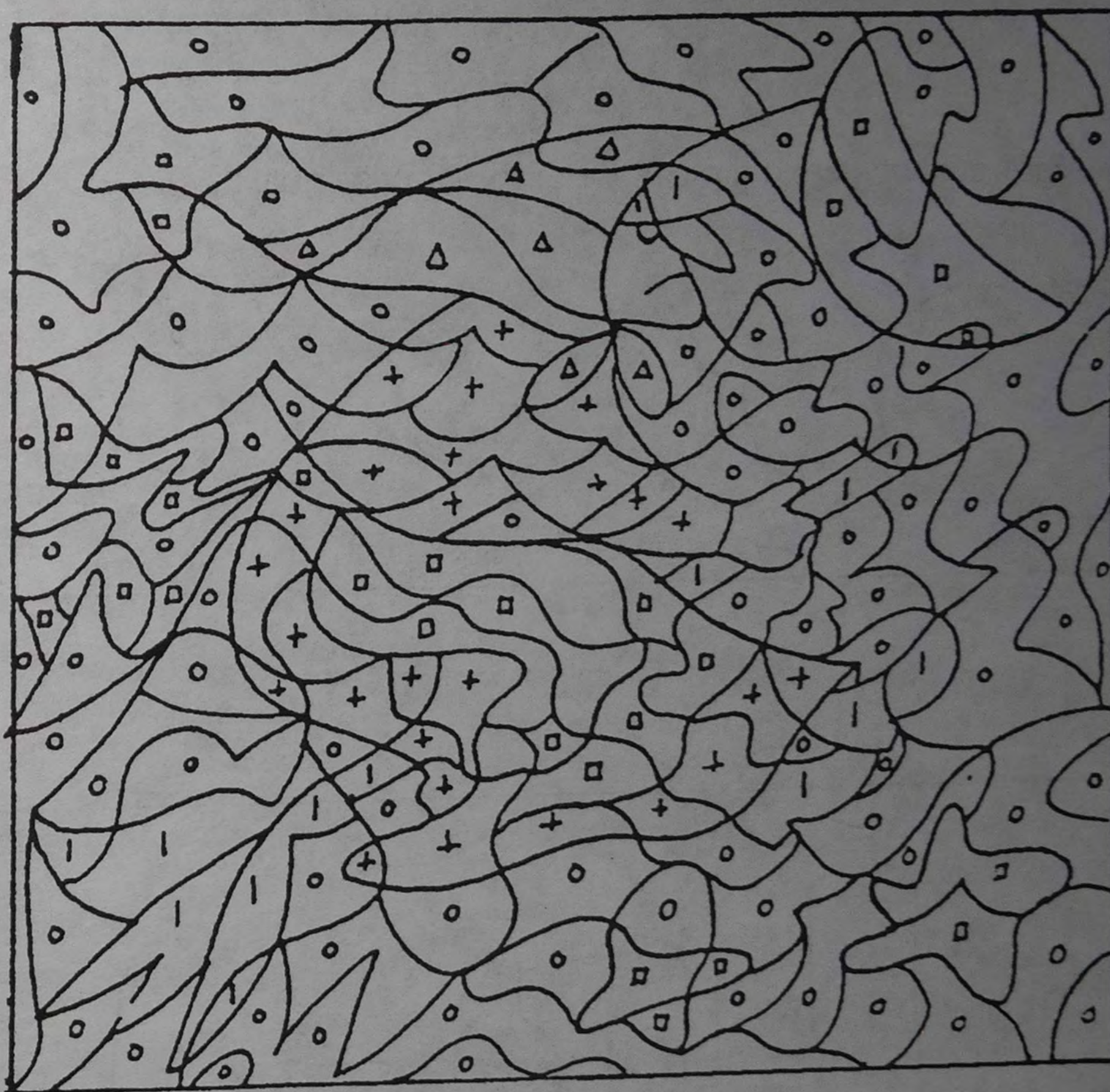
8. Домалюй (як показано на зразку) обличчя ляльок, зачіски, крону дерева.

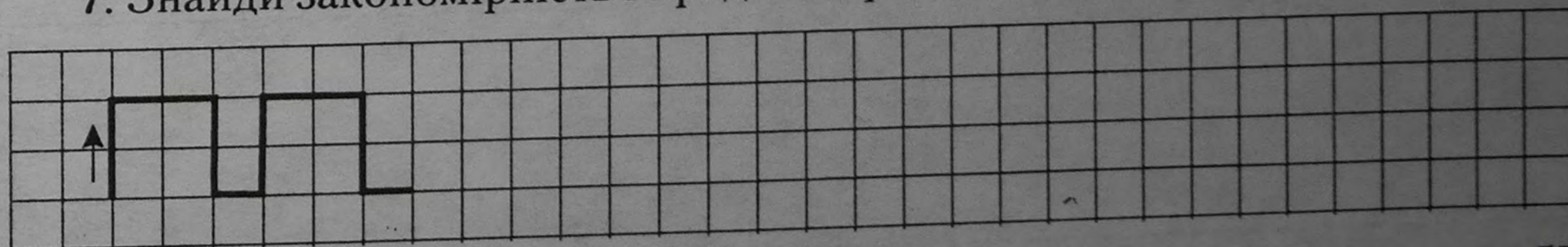
5. Перемалюй картини так, щоб обидві висіли правильно.

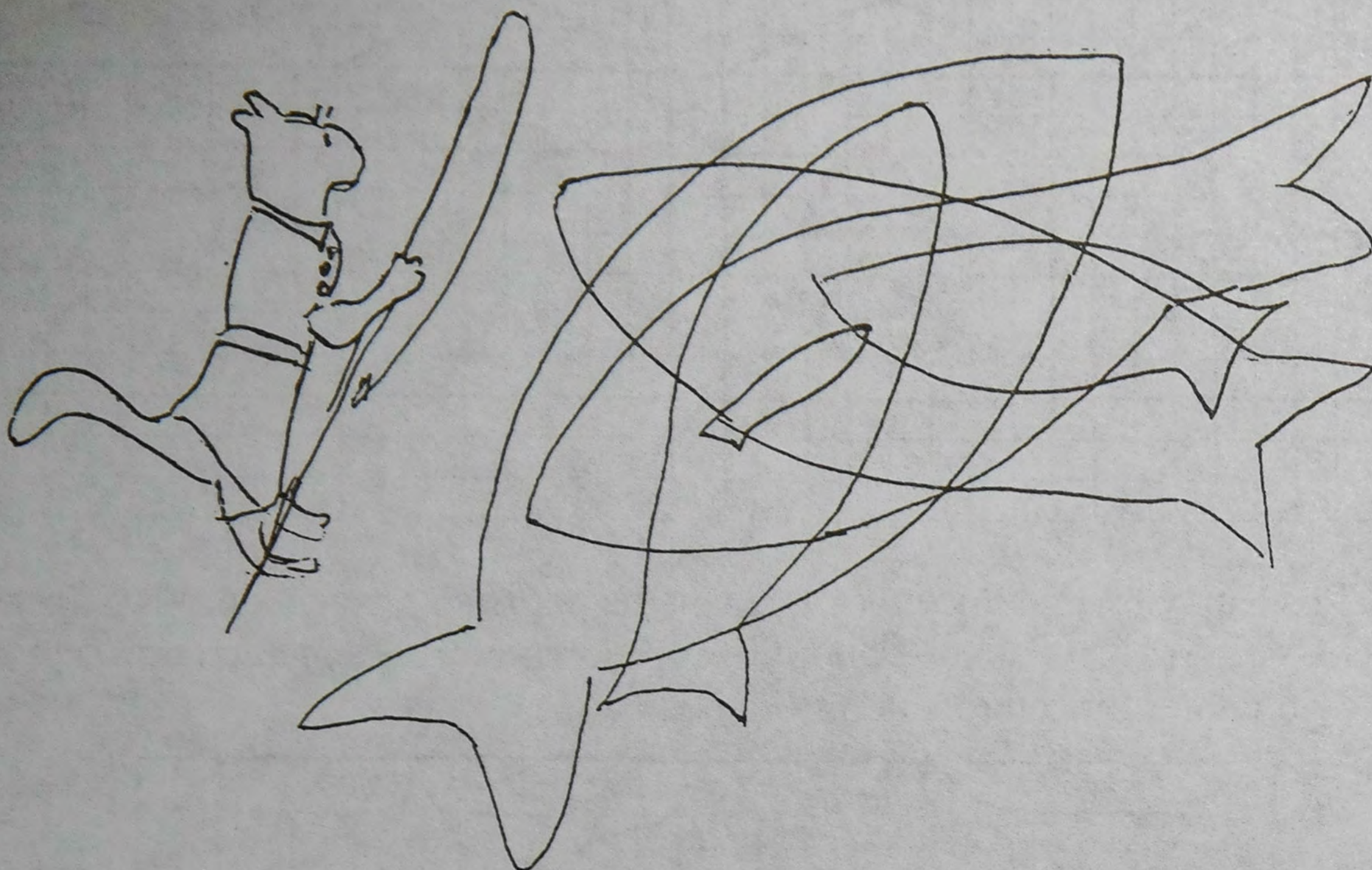
6. Розфарбуй малюнок: поля, позначені хрестиком, у червоний колір, квадратом – у жовтий, рисою – у чорний, трикутником – в оранжевий, кружечком – у блакитний, а чисті поля – в рожевий.

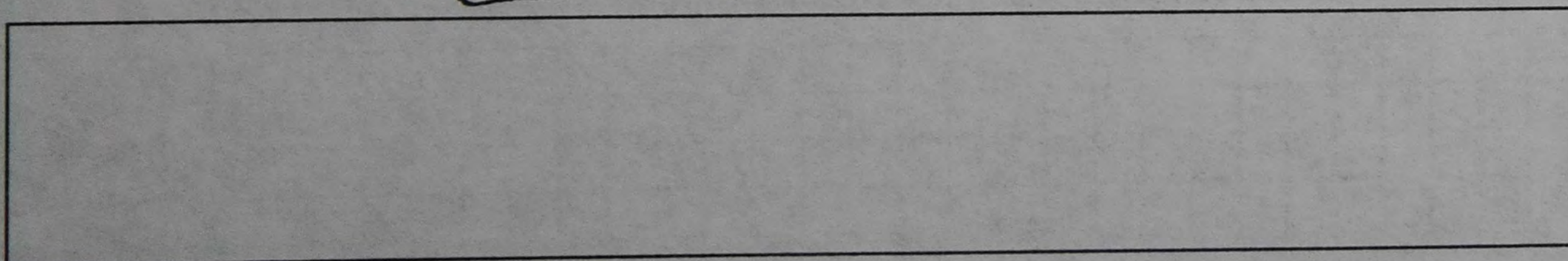
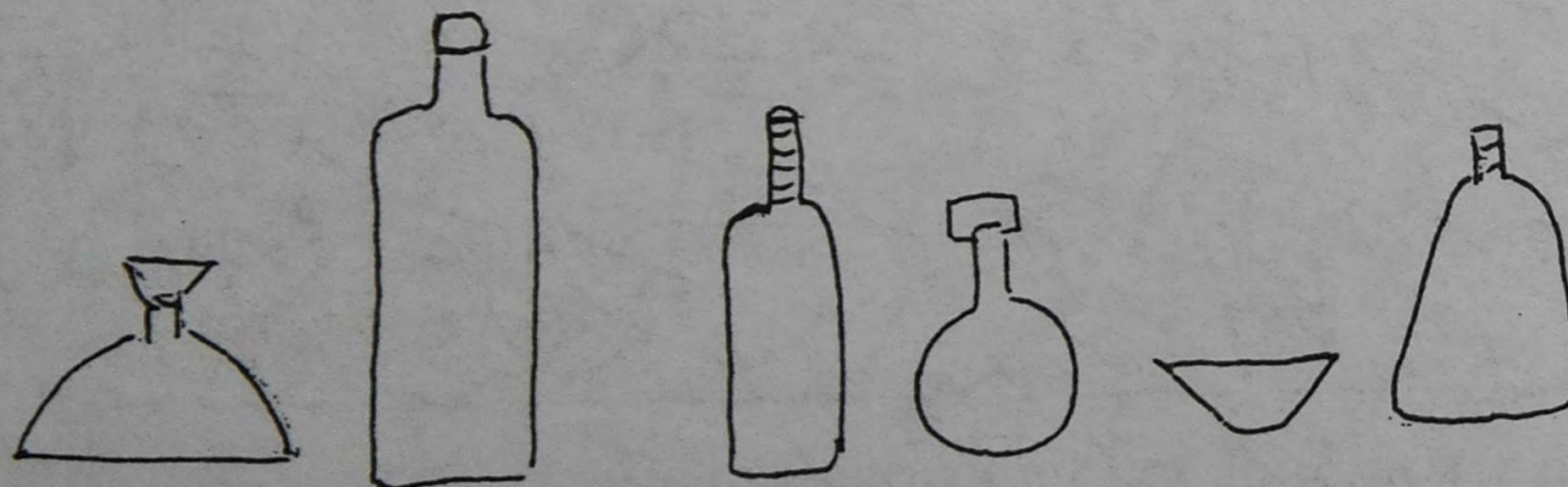
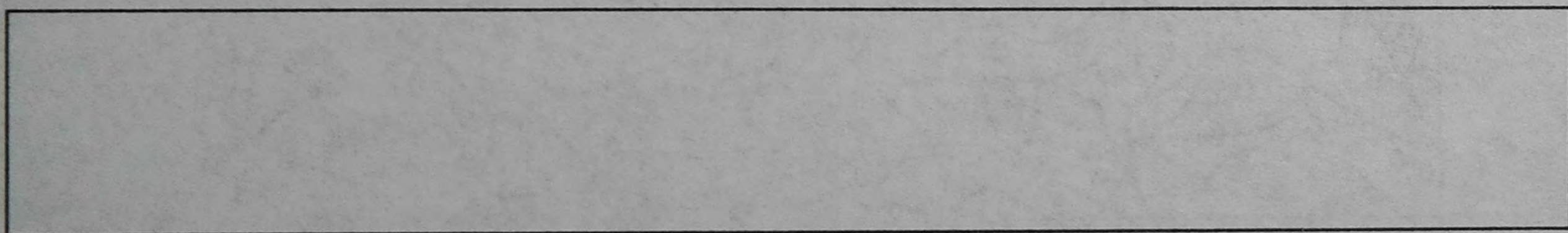
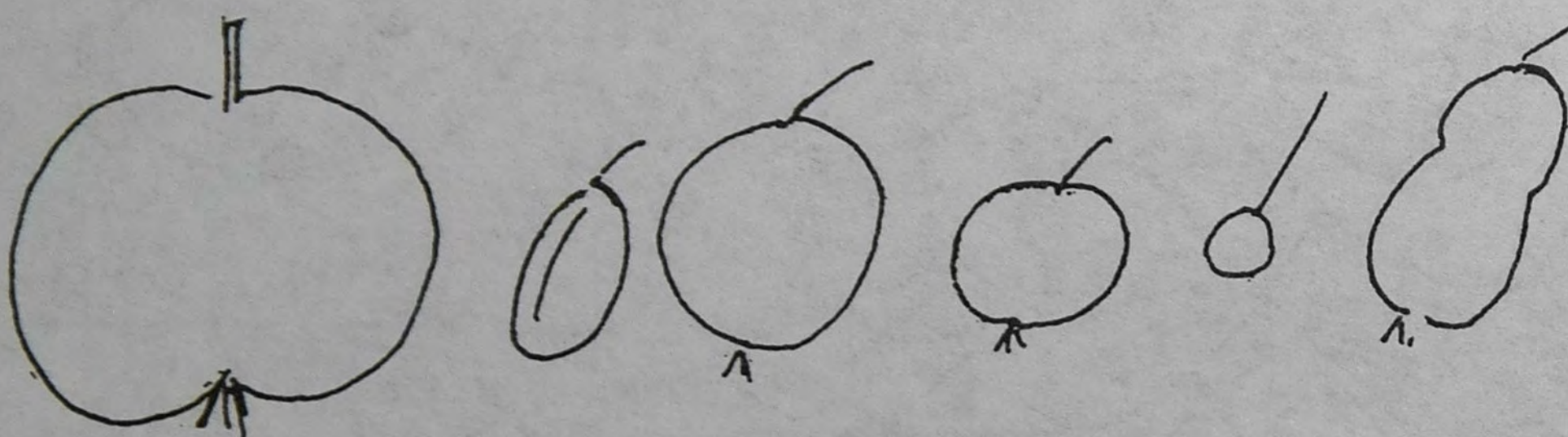
7. Знайди закономірність і продовж орнамент.

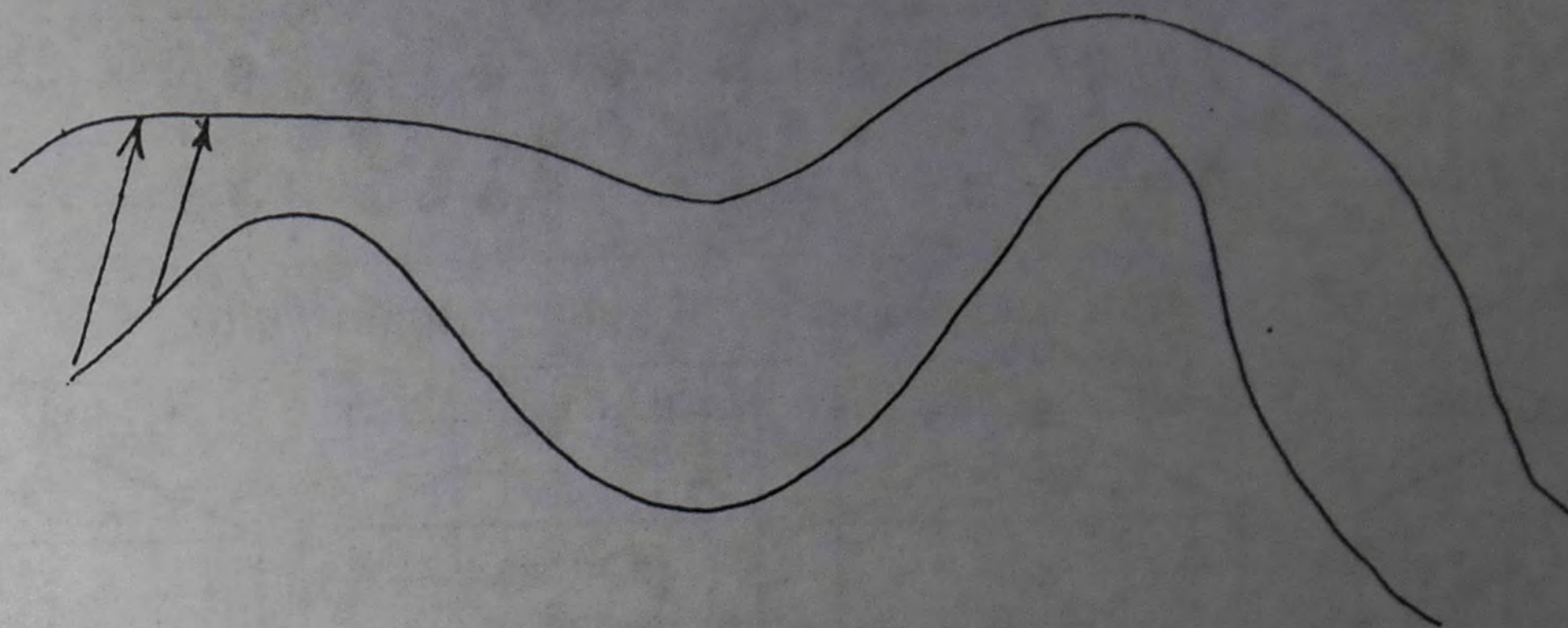
8. Скільки рибок спіймав котик? Знайди їх та обведи різними кольорами.

9. Перемалюй ці предмети в рамку. Розмісти їх за розміром.

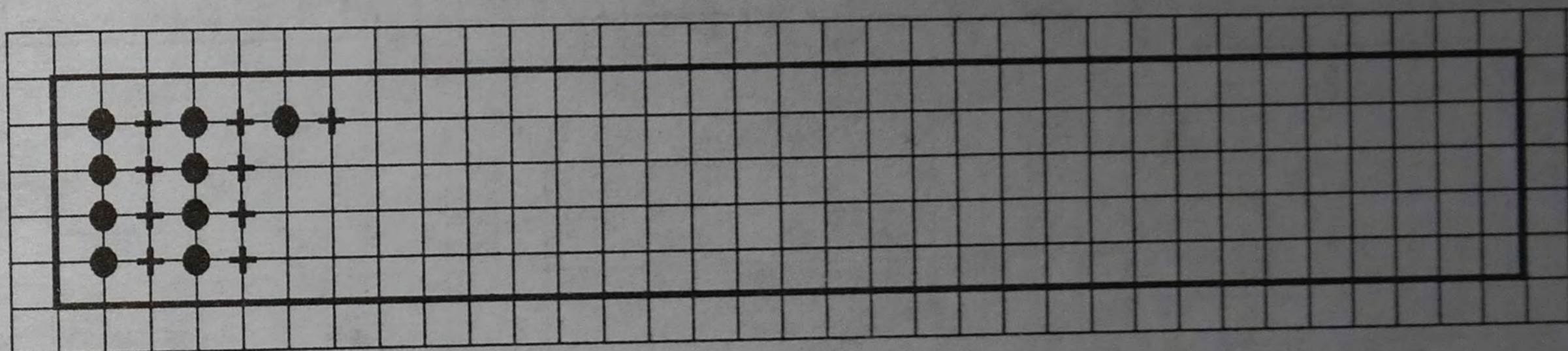

10. Проведи за 2 хвилини якомога більше ліній, з'єднавши сторони доріжки.

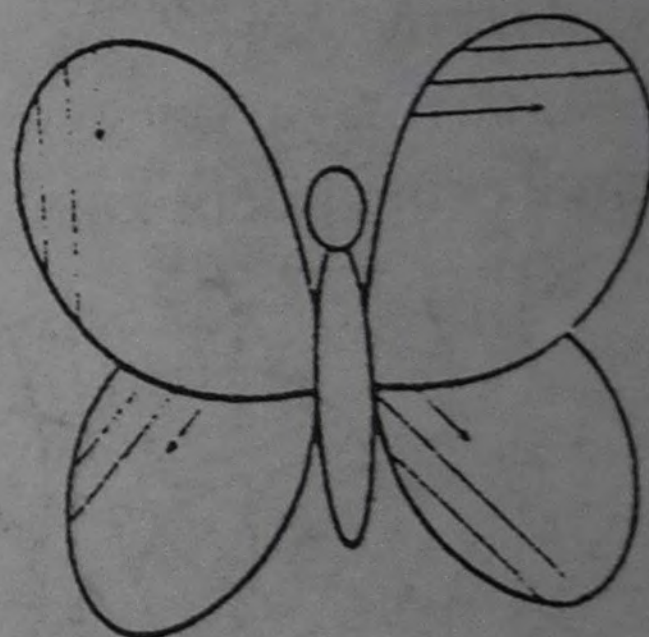
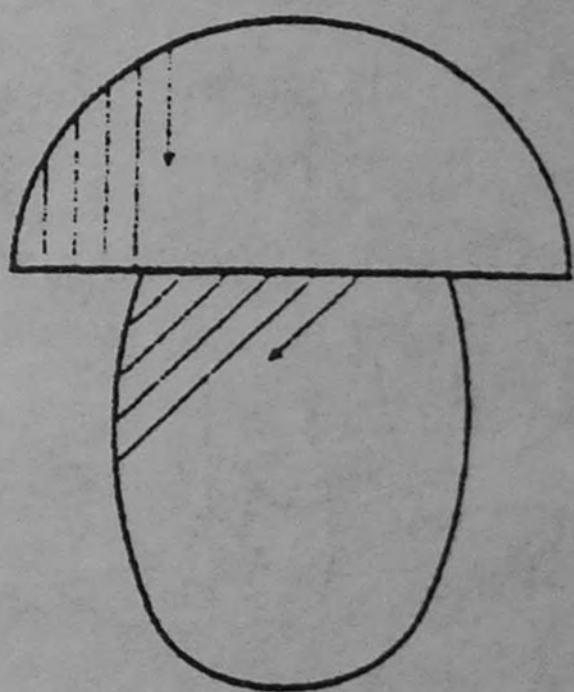

Восьме заняття

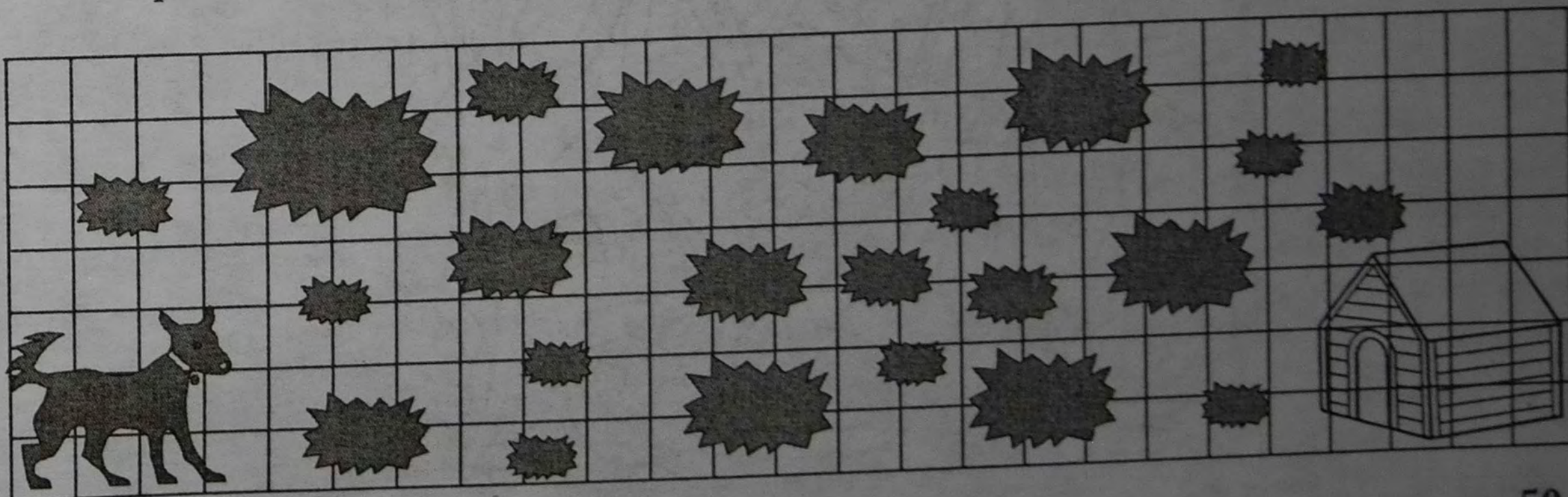
1. Постав за 2 хвилини якомога більше крапочок на перетині ліній першого стовпчика, а хрестиків на перетині ліній другого стовпчика. Так, чергуючи стовпчики, виконай їх так багато, як тільки зможеш.

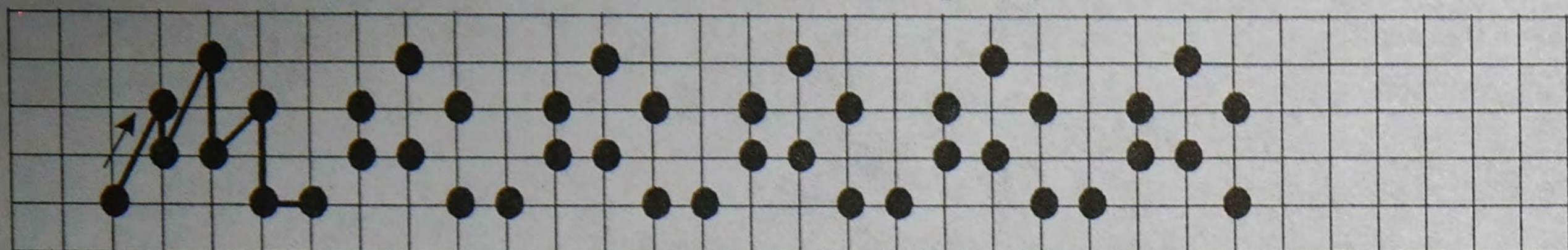
2. Заштрихуй. Намагайся проводити лінії на однаковій відстані одна від одної.

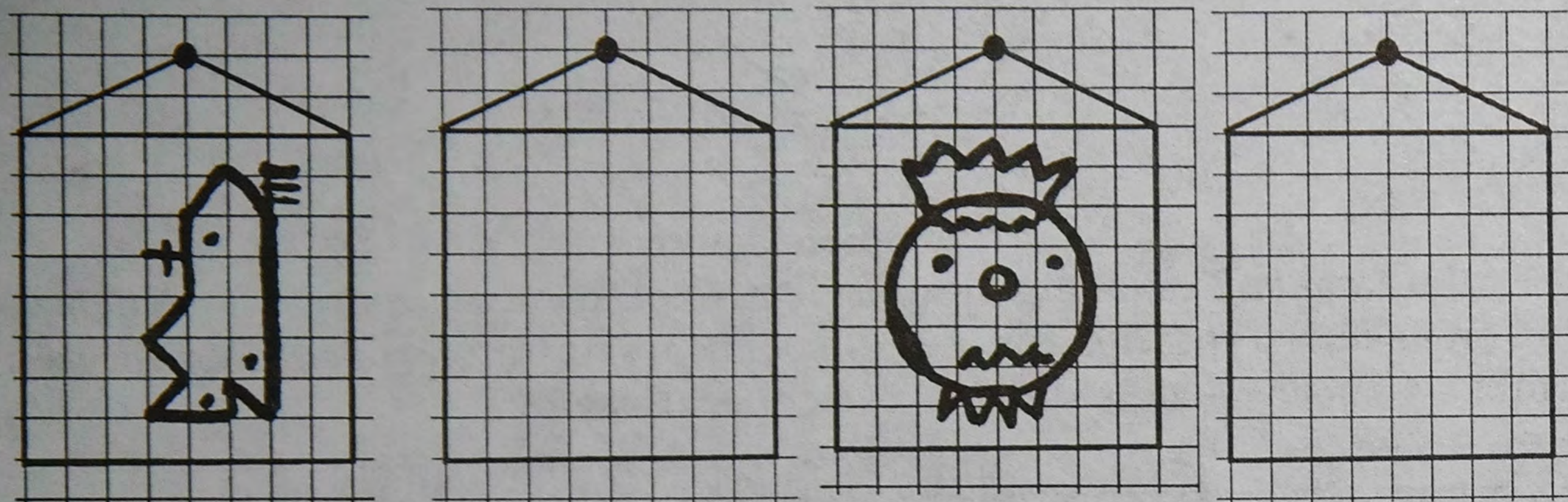
3. Проведи собаку додому між колючими кущами різними доріжками.

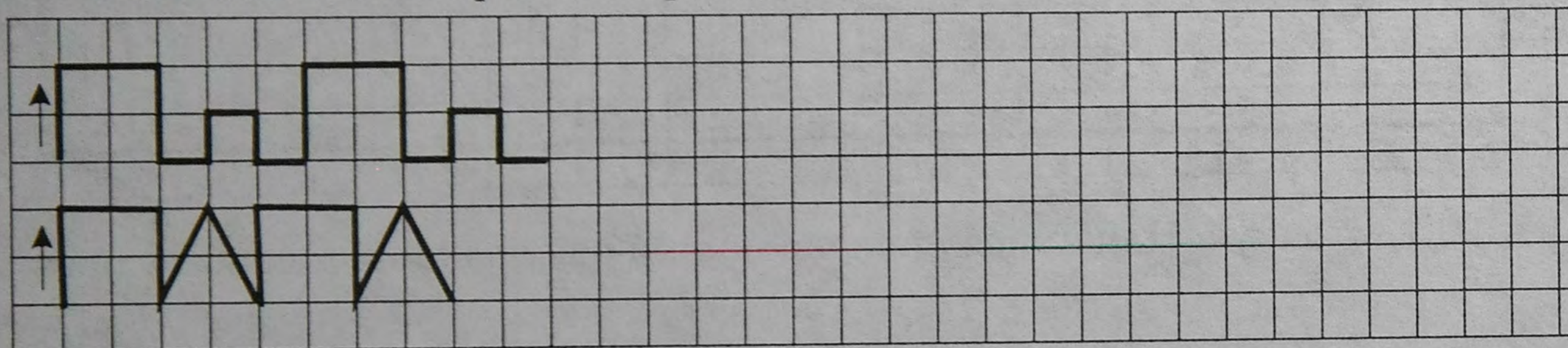
4. З'єднай крапочки так, як показано на зразку.

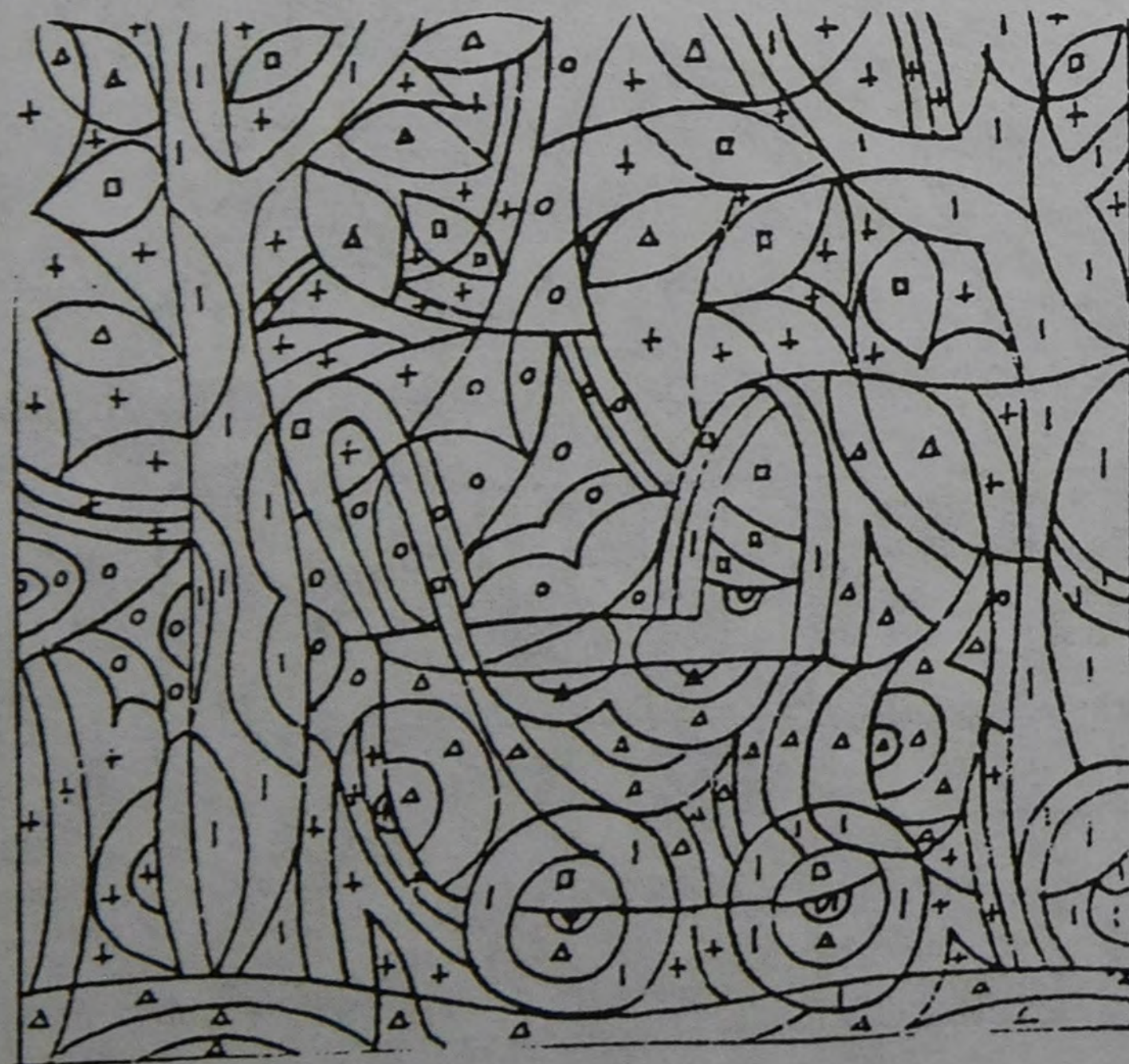
5. Перемалюй картини так, щоб обидві висіли правильно.

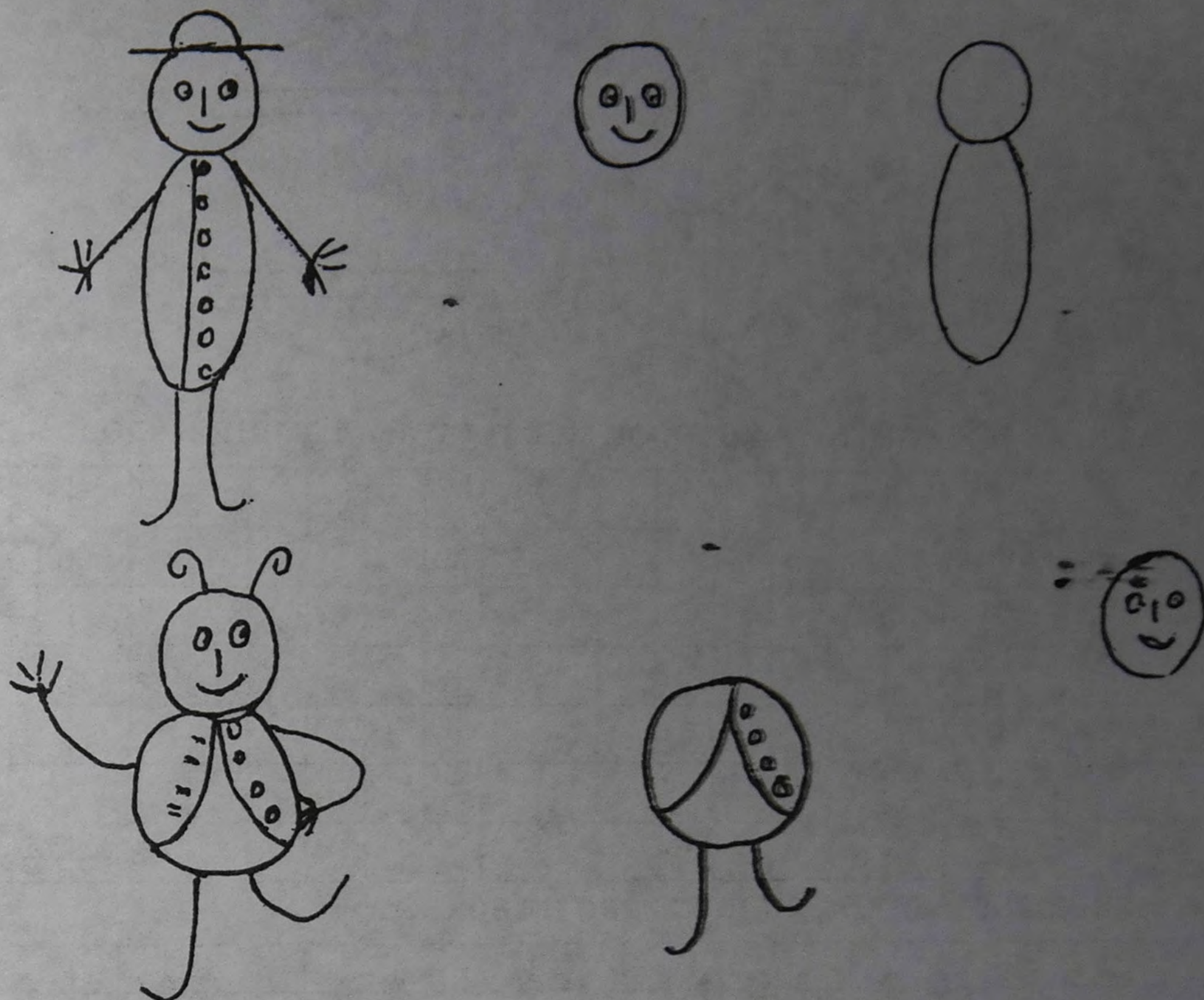
6. Знайди закономірності і продовж орнамент.

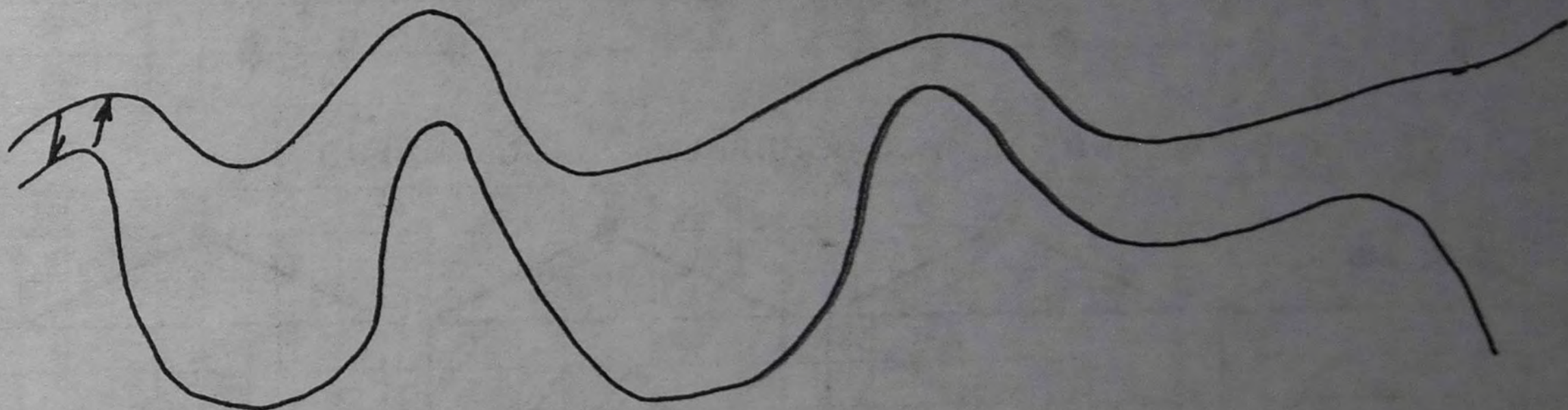
7. Що шукає кенгуру-мати? Ти дізнаєшся, коли розфарбуєш малюнок: поля, позначені квадратиком, – у жовтий колір, трикутником – в оранжевий, кружечком – у блакитний, рисочкою – у темно-синій, хрестиком – у зелений.

8. Домалюй так, щоб вийшли три однакових чоловічки та три однакових жучки.

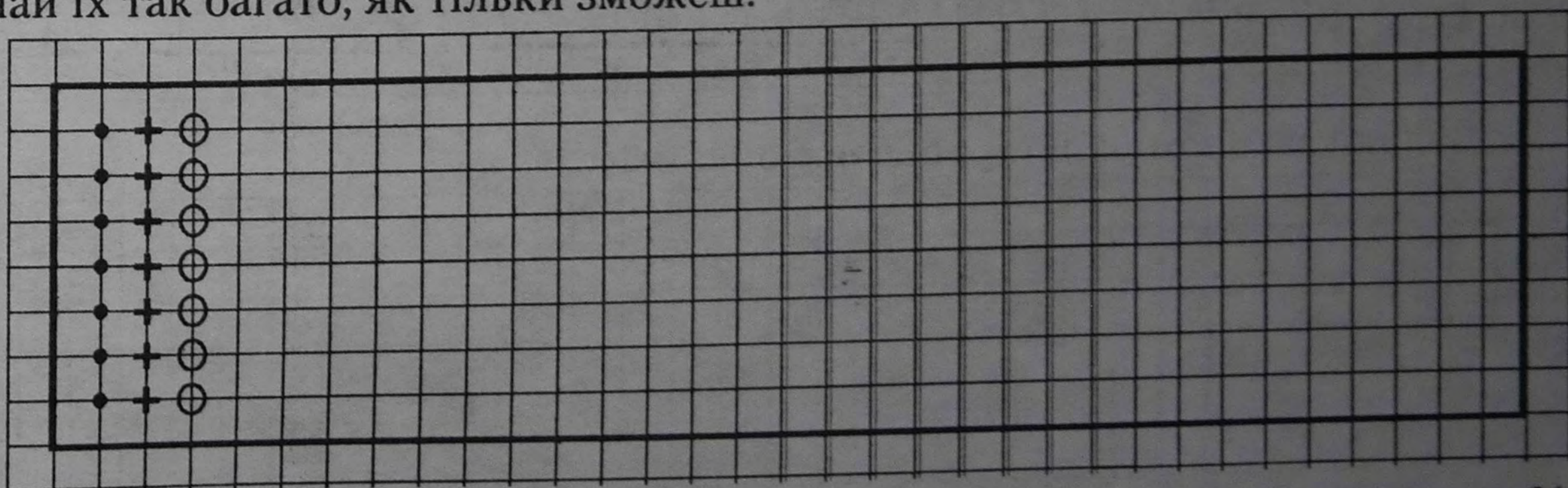

9. Проведи за дві хвилини якомога більше ліній, з'єднавши сторони доріжки.

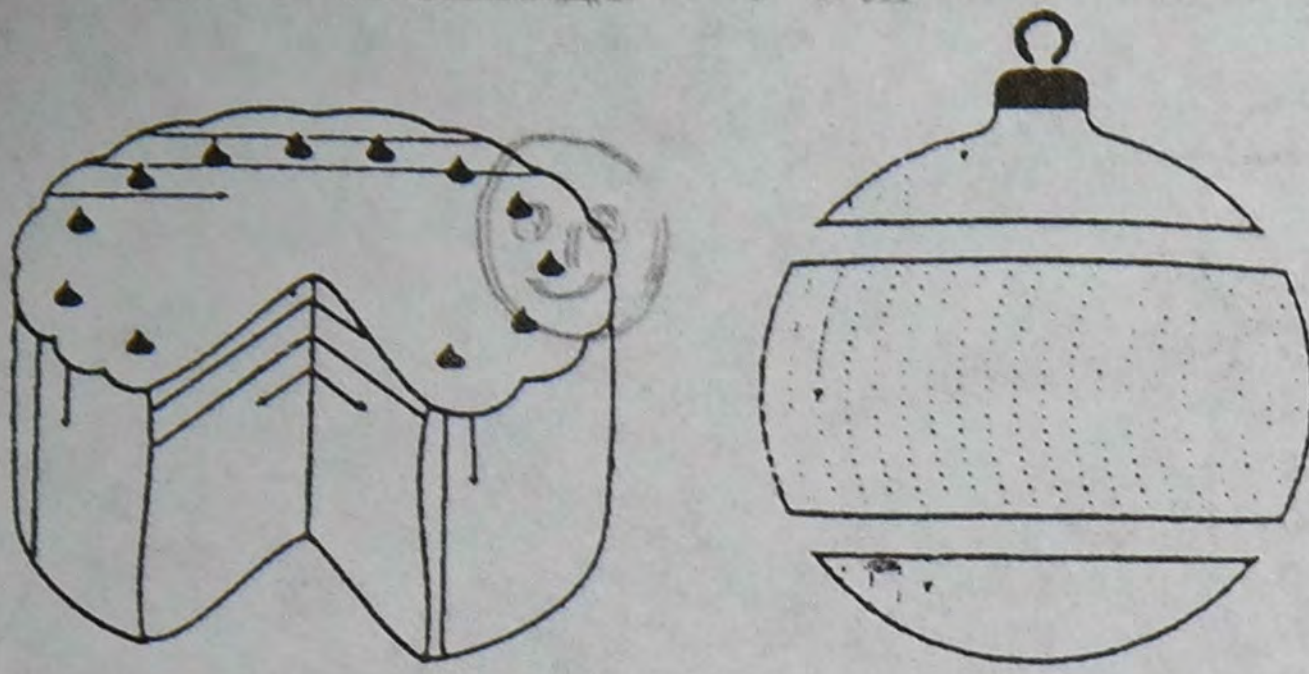

Дев'яте заняття

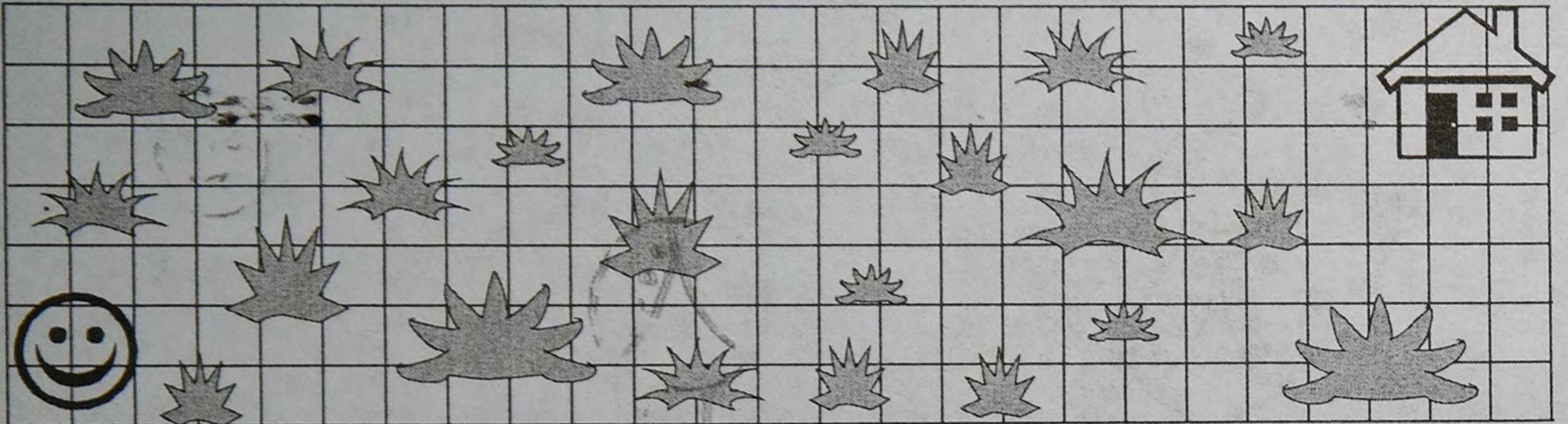
1. Постав за 2 хвилини якомога більше крапочок на перетині ліній першого стовпчика, хрестиків – на перетині ліній другого стовпчика і візьми перетини ліній третього стовпчика в кружечки. Так, чергуючи стовпчики, виконай їх так багато, як тільки зможеш.

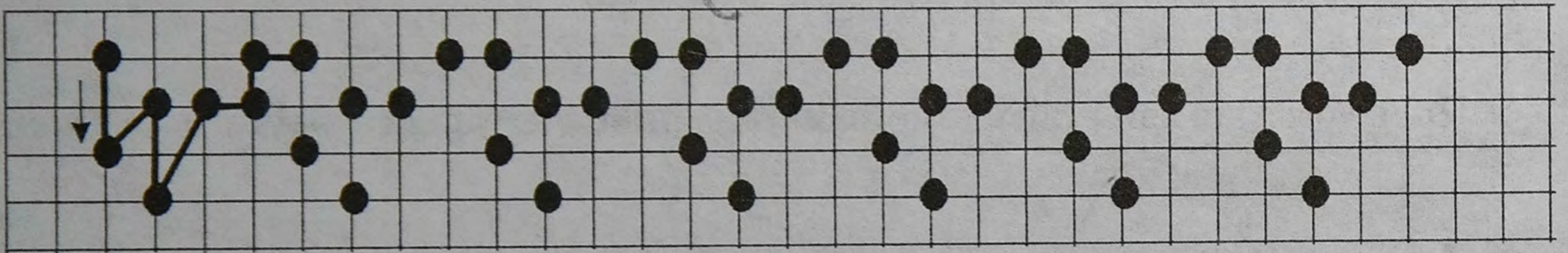
2. Заштрихуй.

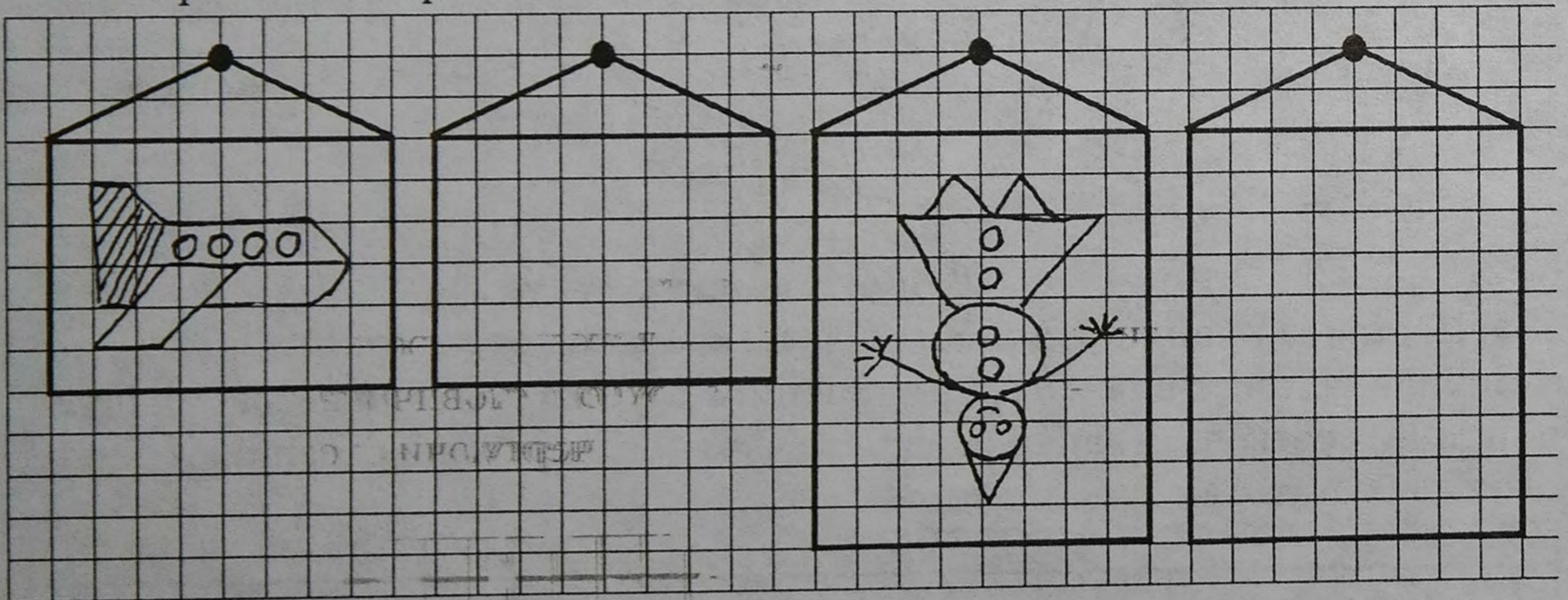
3. Покажи, як прокотиться колобок між гострим камінням додому.

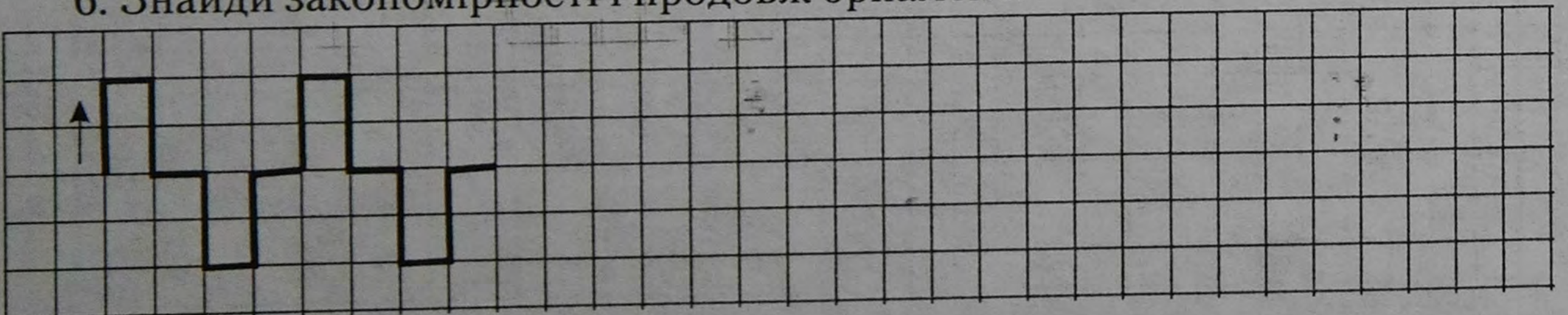
4. З'єднай крапочки так, як показано на зразку.

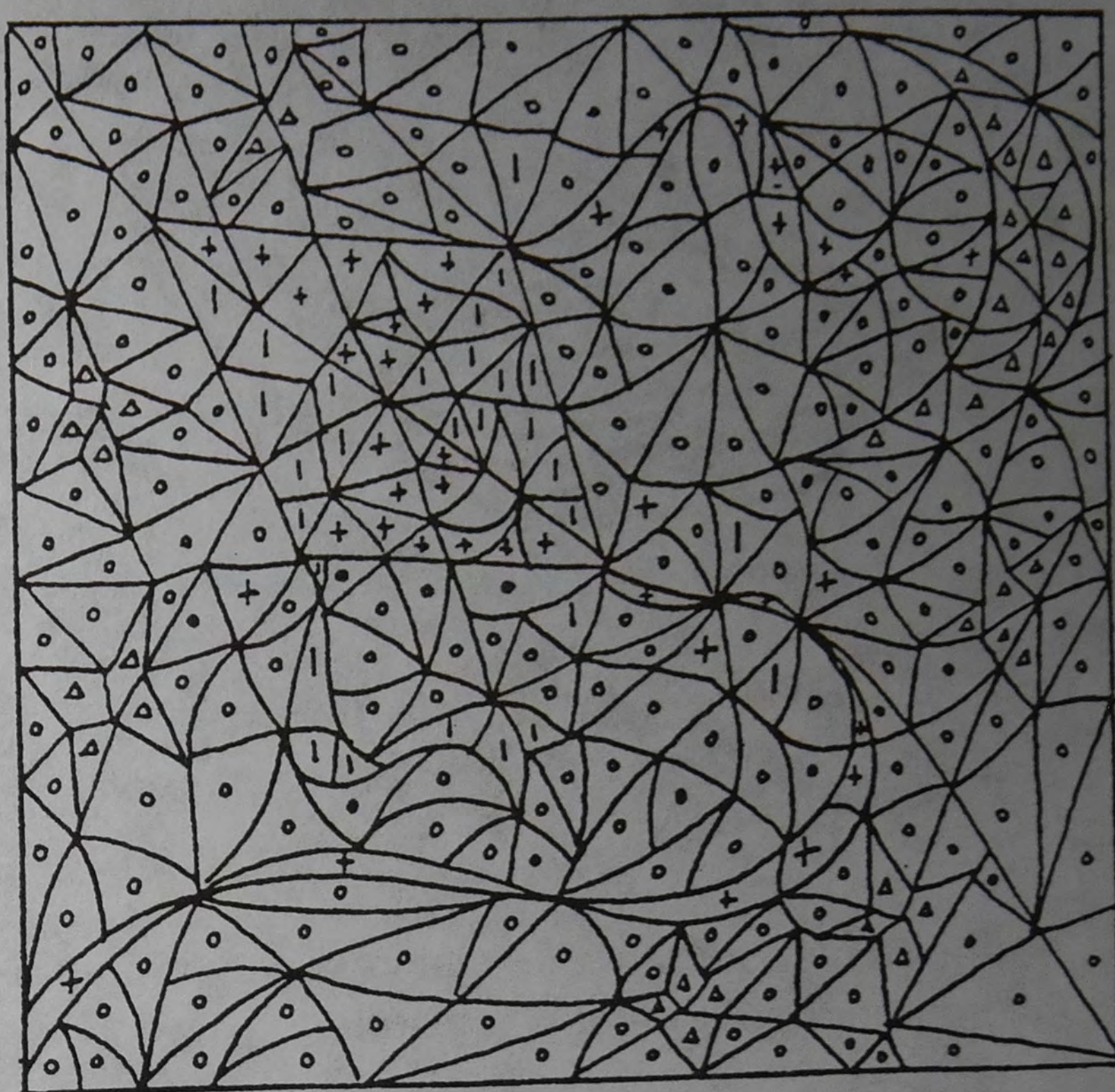
5. Перемалюй картини так, щоб обидві висіли правильно.

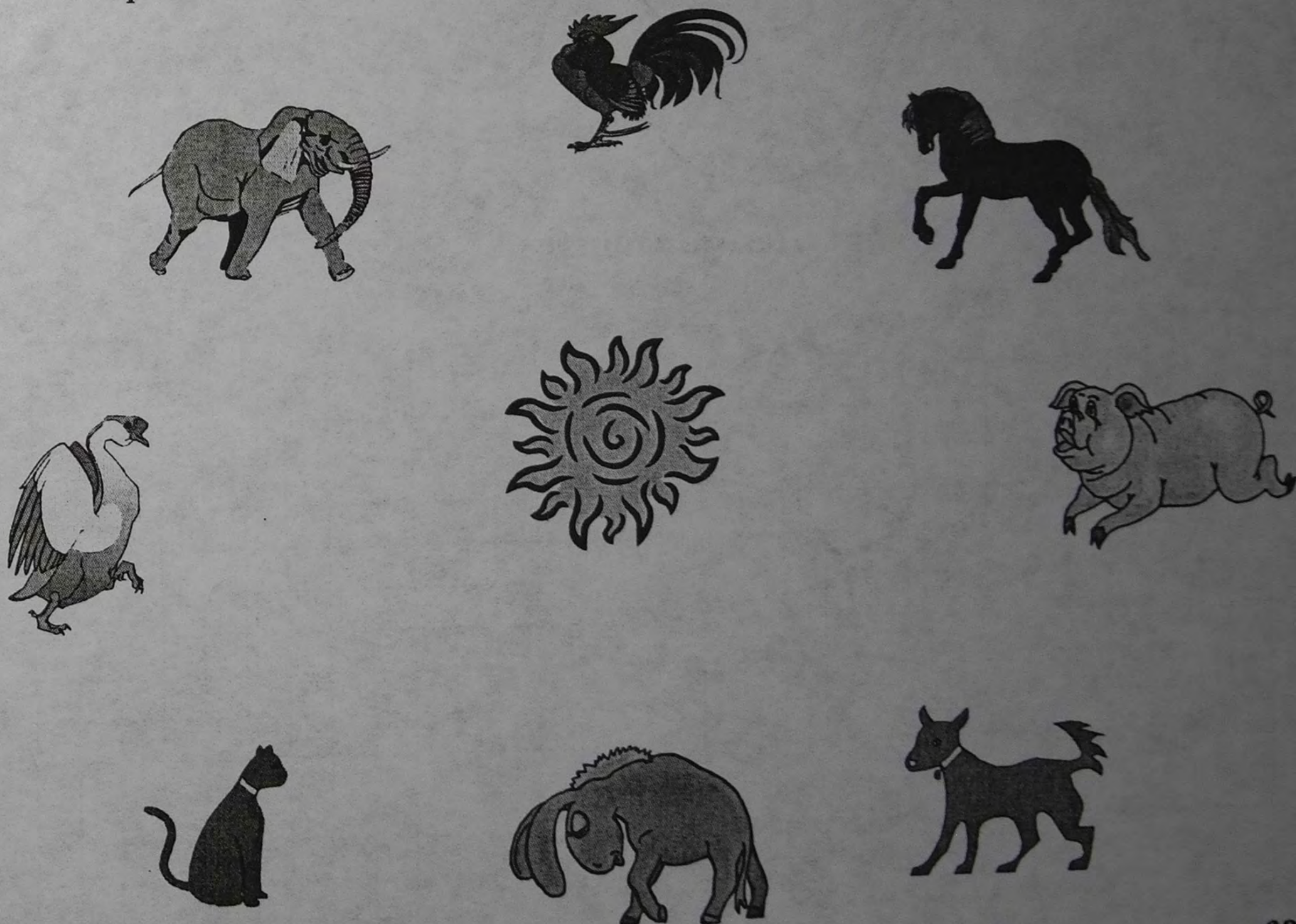
6. Знайди закономірності і продовж орнамент.

7. Розфарбуй малюнок так: поля, позначені трикутником, – у жовтий колір, хрестиком – у червоний, рисочкою – у темно-синій, кружечком – у блакитний, без позначки – у чорний.

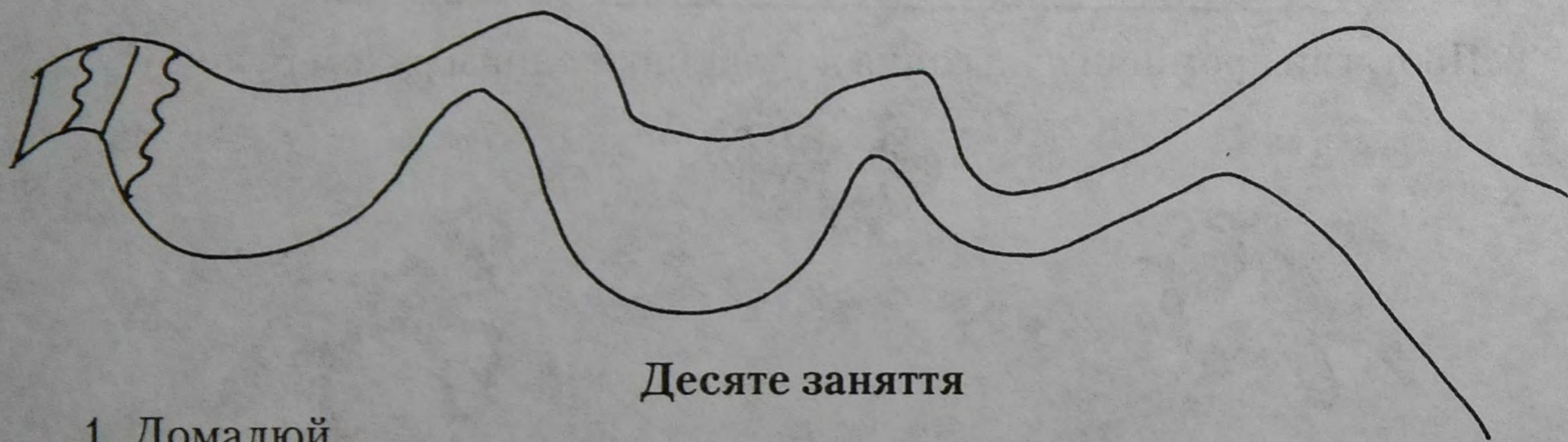
8. Протягни промінчик від сонця до тваринки одним рухом руки.

9. Поєднай кошик із грушками прямими лініями, а і з сливками – хвилястими.

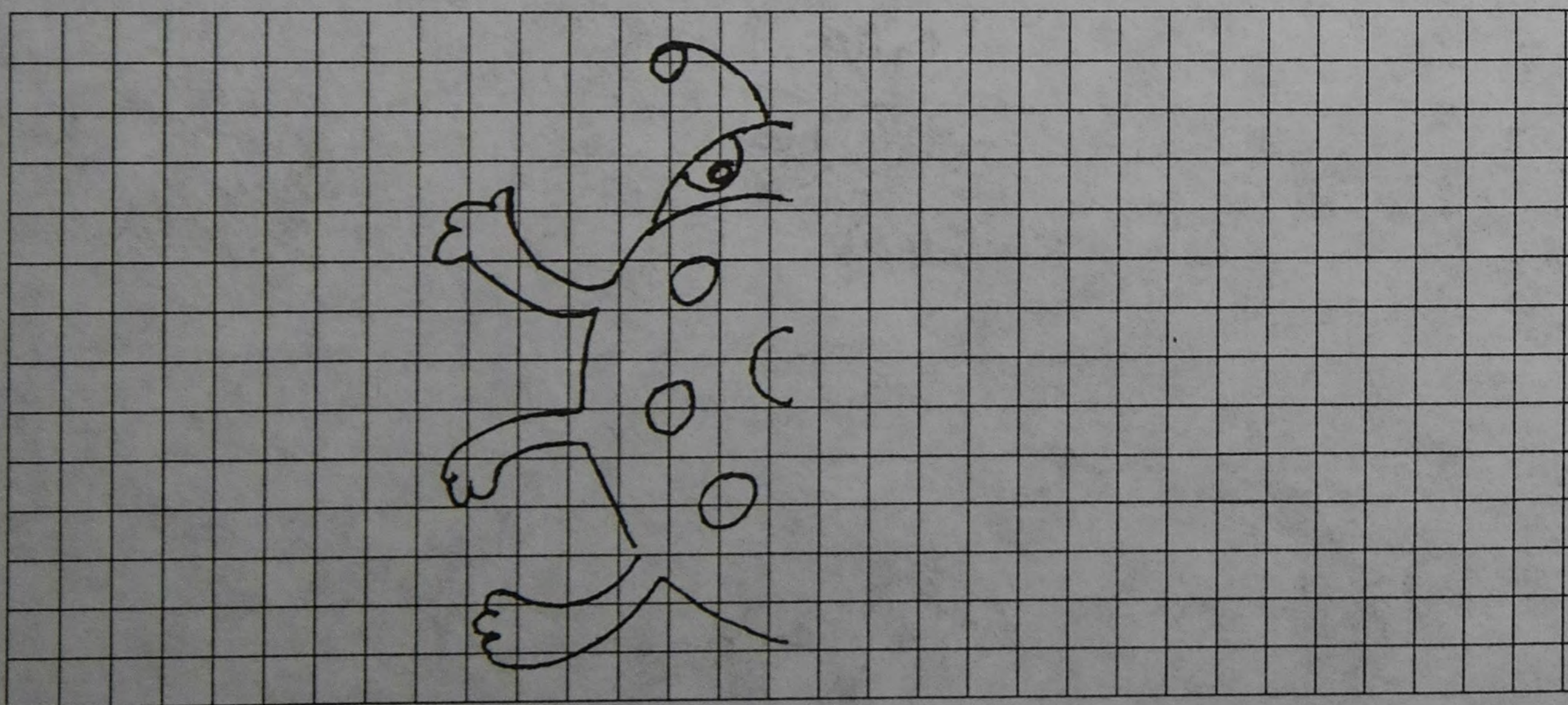

10. За дві хвилини з'єднай якомога більшою кількістю ліній (чергуючи одну пряму з однією хвилястою) сторони доріжки.

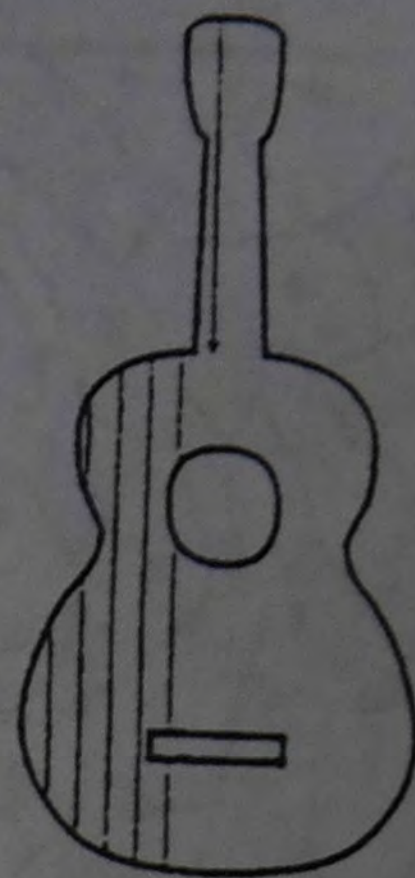
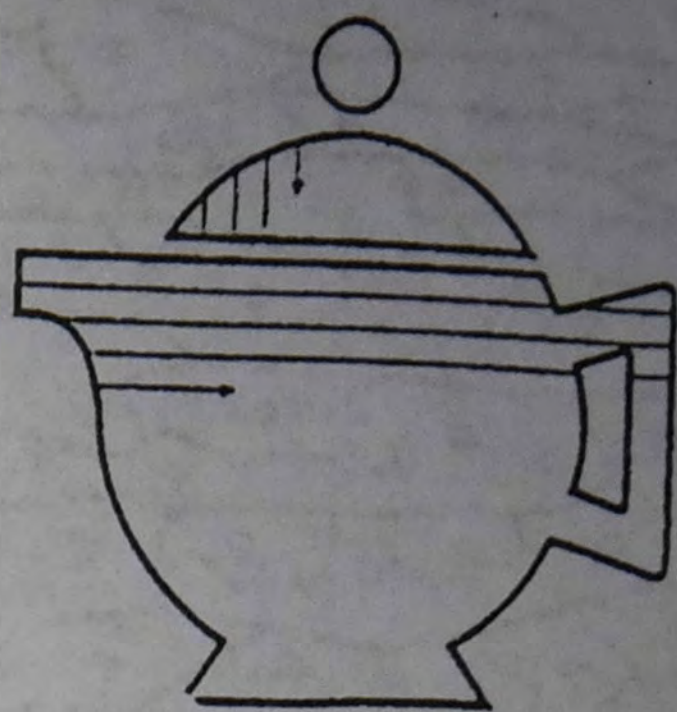

Десяте заняття

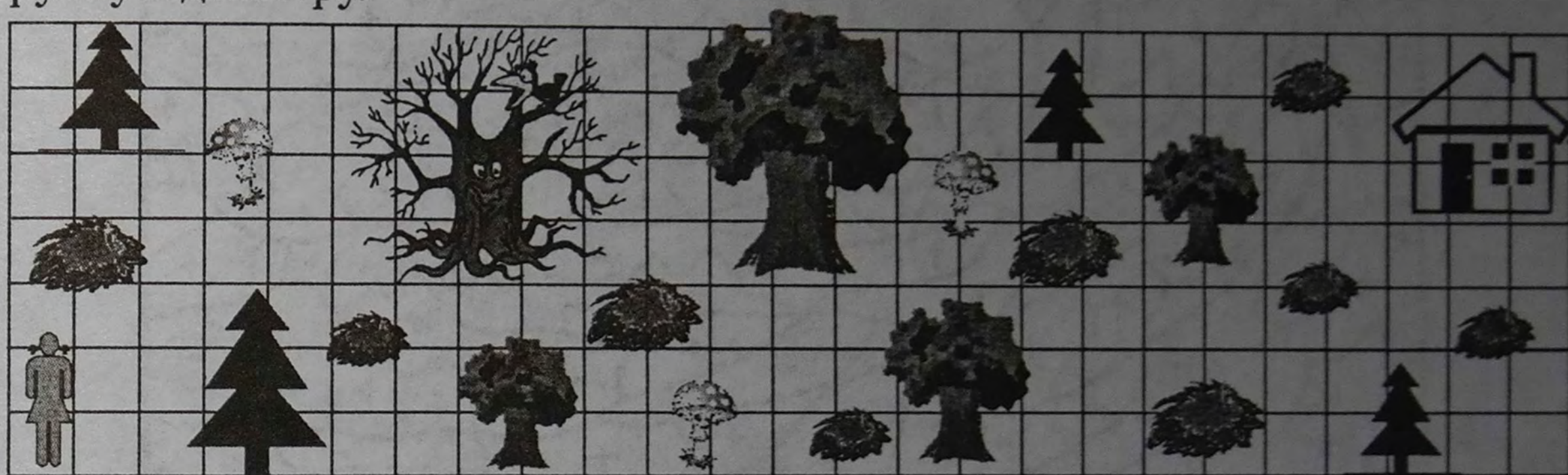
1. Домалюй.

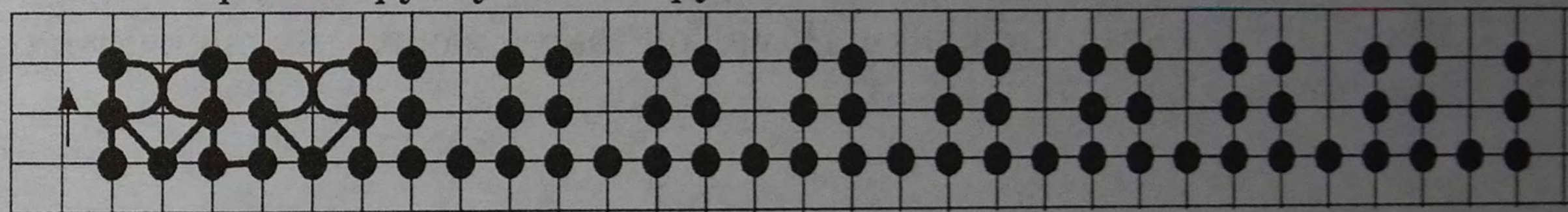
2. Заштрихуй.

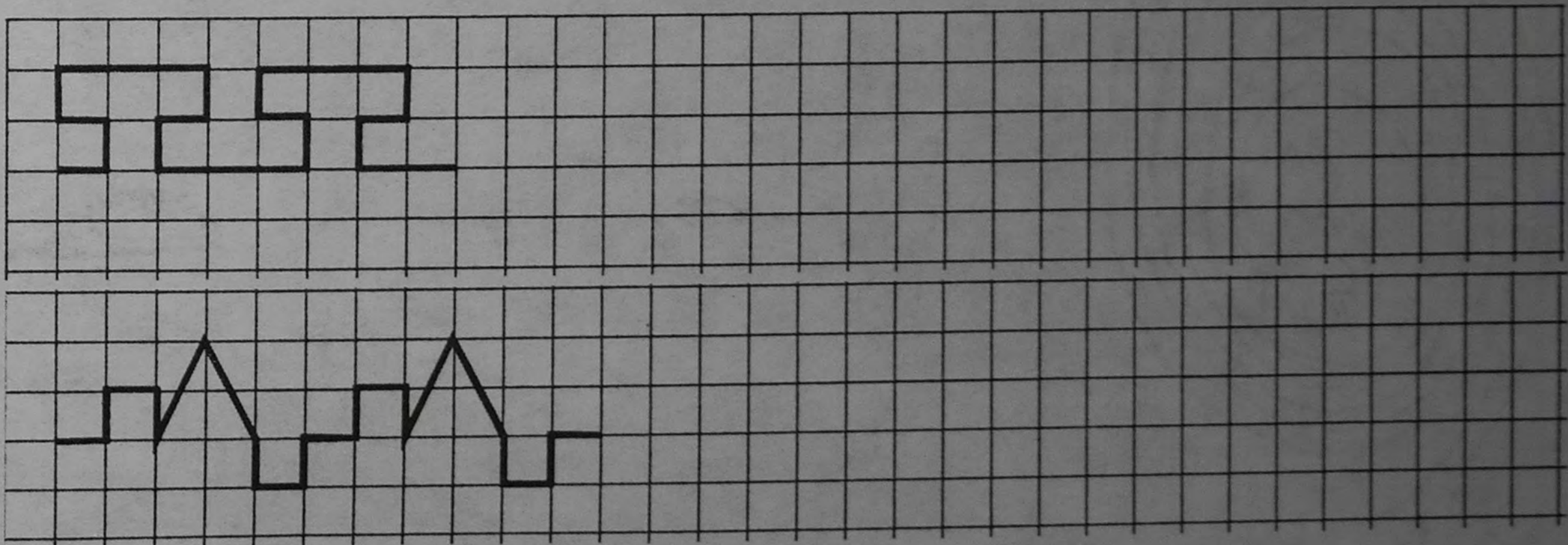
3. Проведи дівчинку через ліс додому. Доріжку проведь, не відриваючи ручку від паперу.

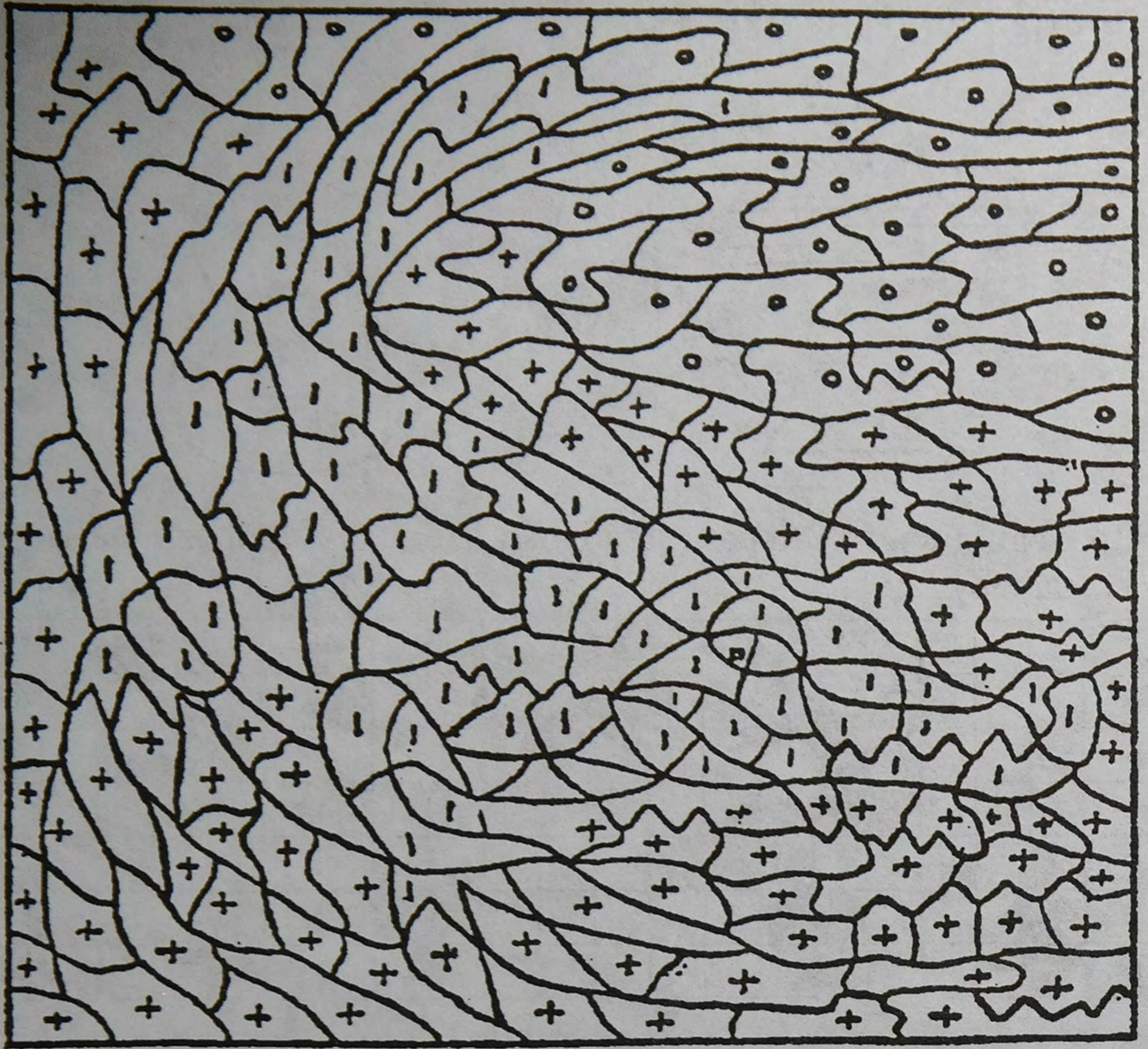
4. З'єднай крапочки так, як показано на зразку. Намагайся як можна менше відривати ручку від паперу.

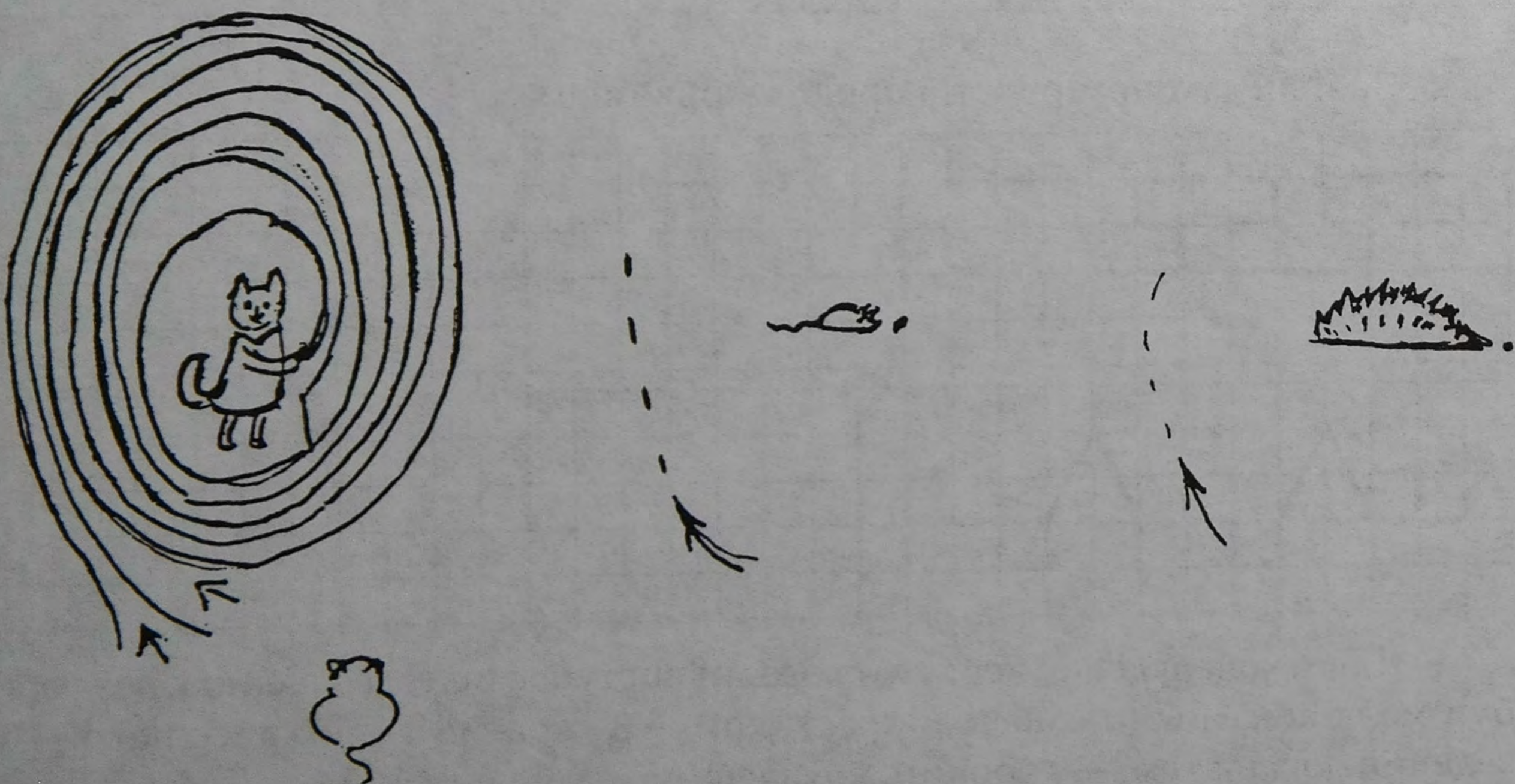
5. Знайди закономірності і продовж орнамент.

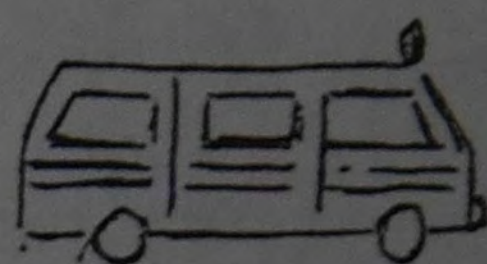
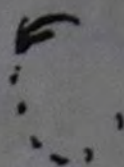
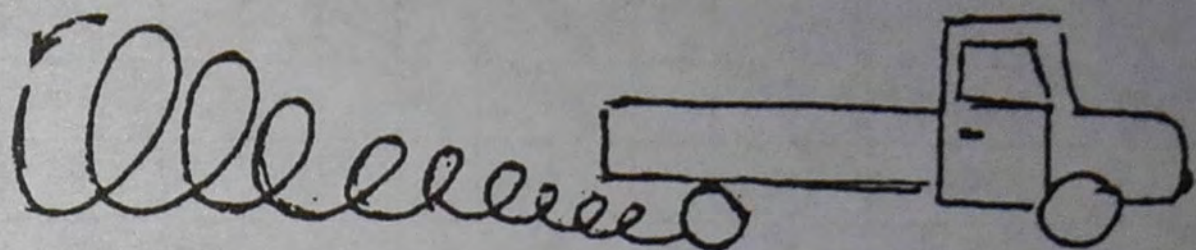
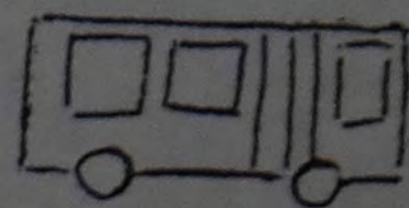
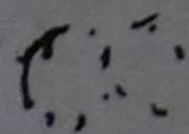
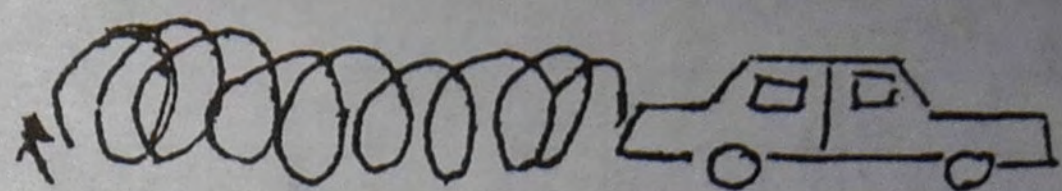
6. Якщо хочеш дізнатися, хто сьогодні виступає по телебаченню, розфарбуй малюнок: поля позначені хрестиком, – у жовтий колір, рисочкою – в зелений, квадратом, – у чорний, кружечком, – у блакитний.

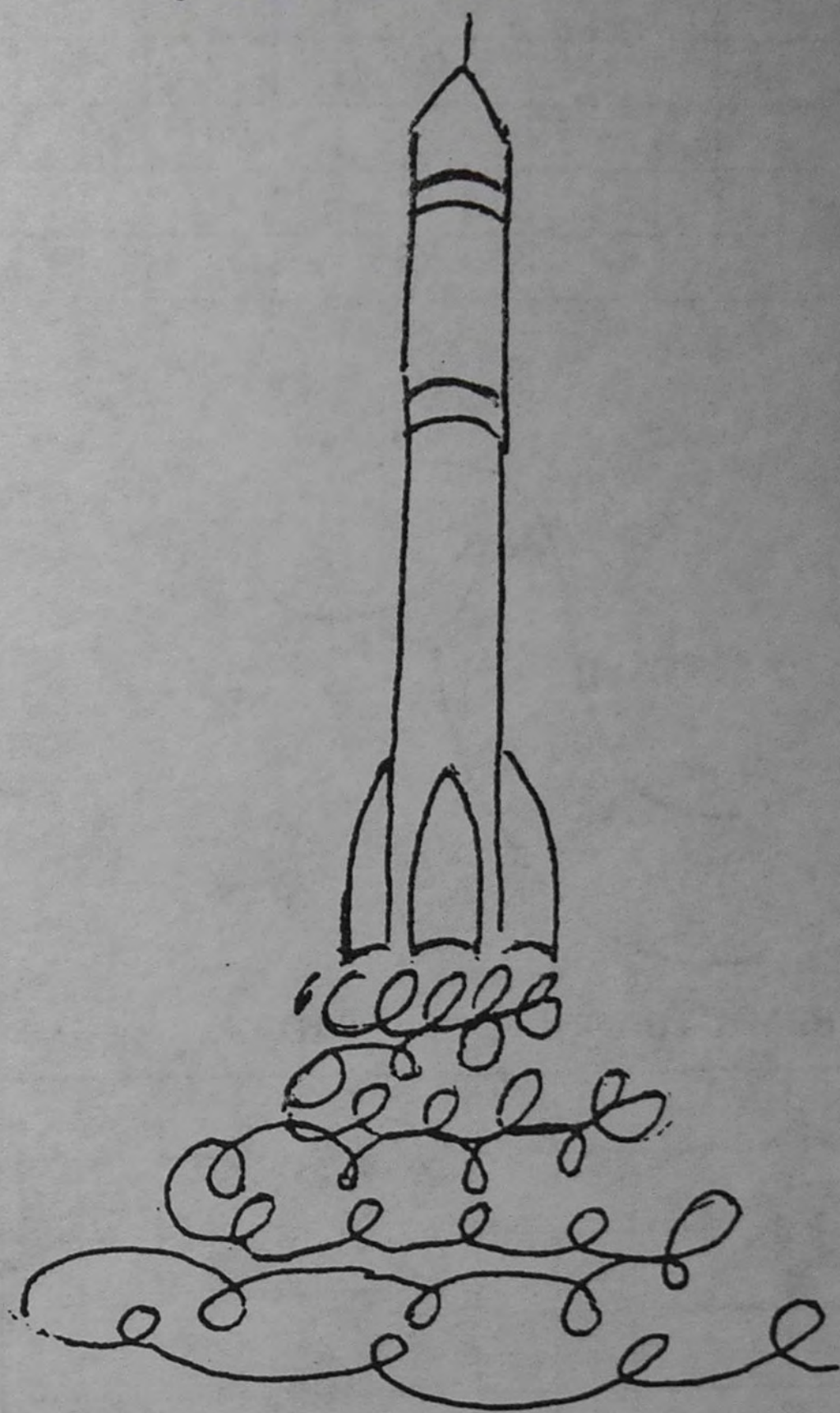
7. Проведи кошенятко до кішки. Намалюй таку ж закручену доріжку навколо мишки та їжачка.

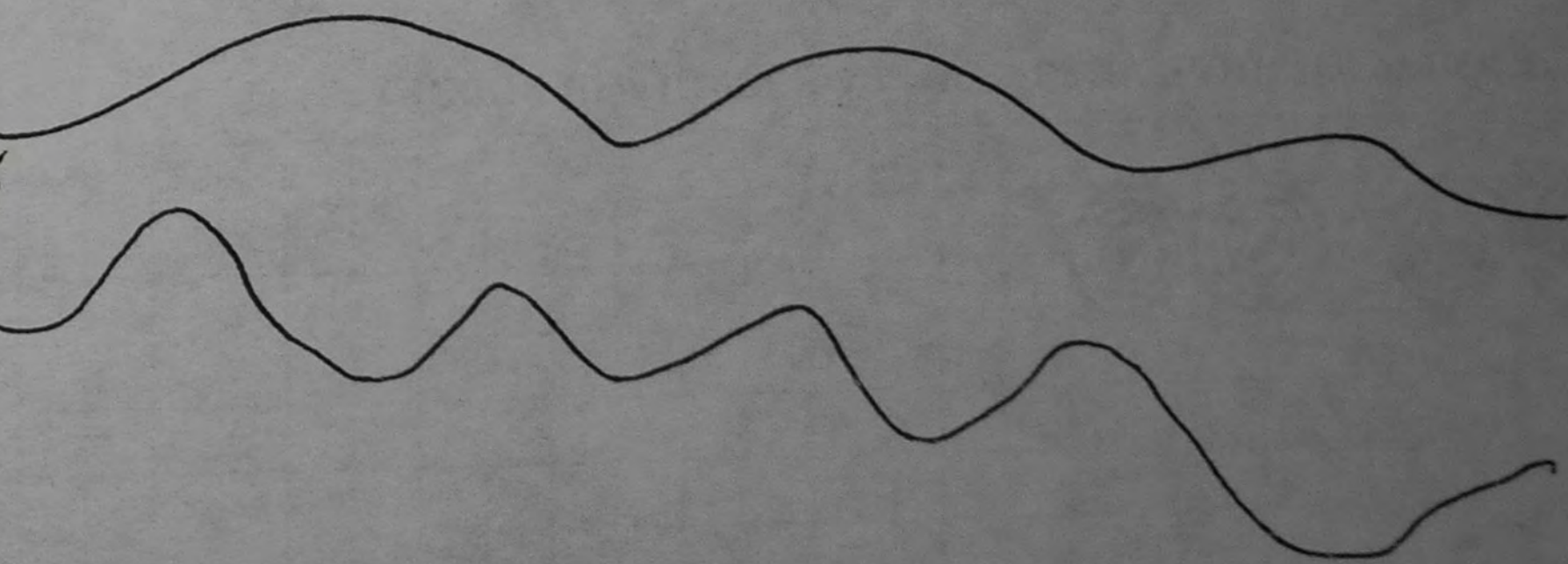
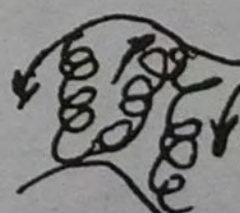
8. Машина їде, а за нею клубочиться дим. Намалюй такий же дим від автобуса та швидкої допомоги.

9. Дивлячись на зразок, домалюй ракету, що злітає, особливу увагу зверни на клуби диму від її сопла.

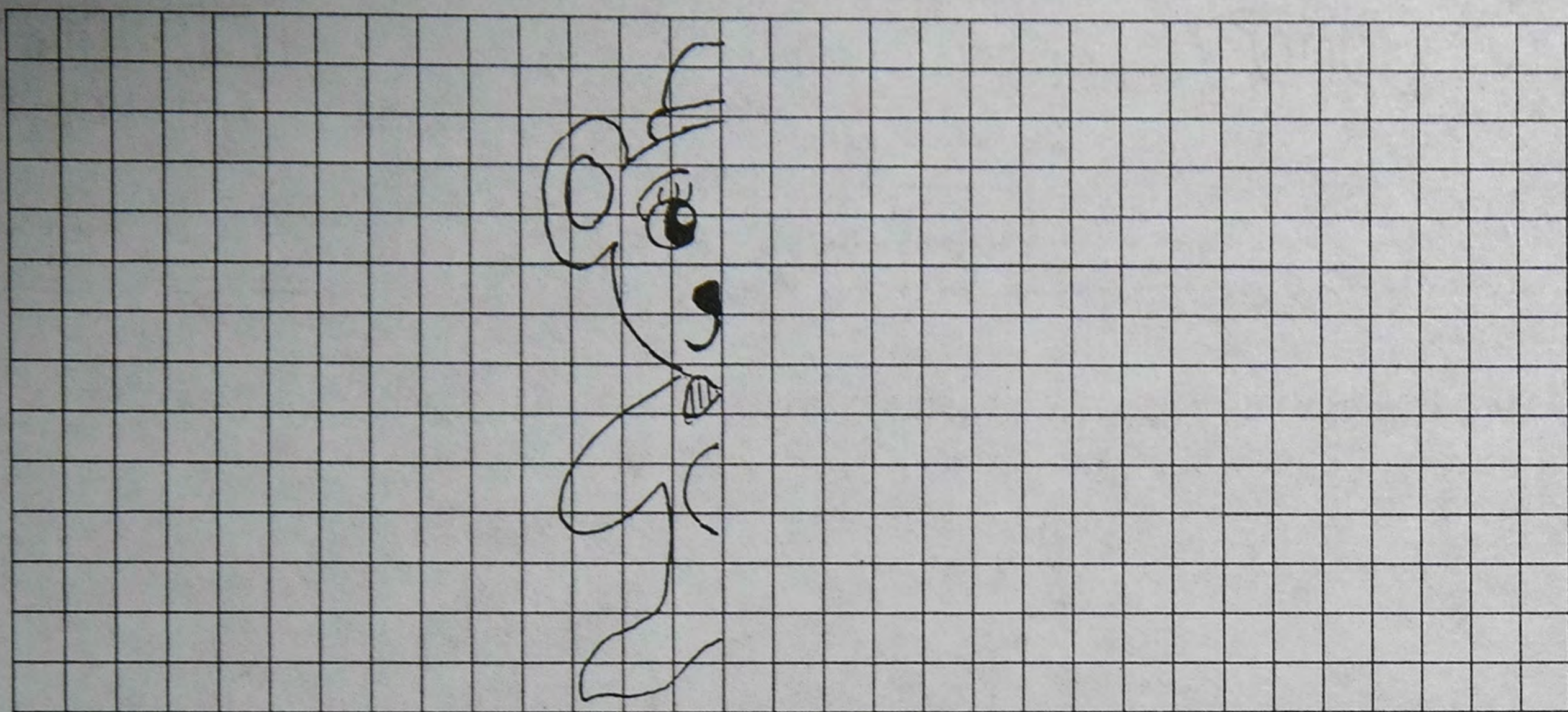

10. За дві хвилини з'єднай якомога більшою кількістю закручених ліній краї доріжки.

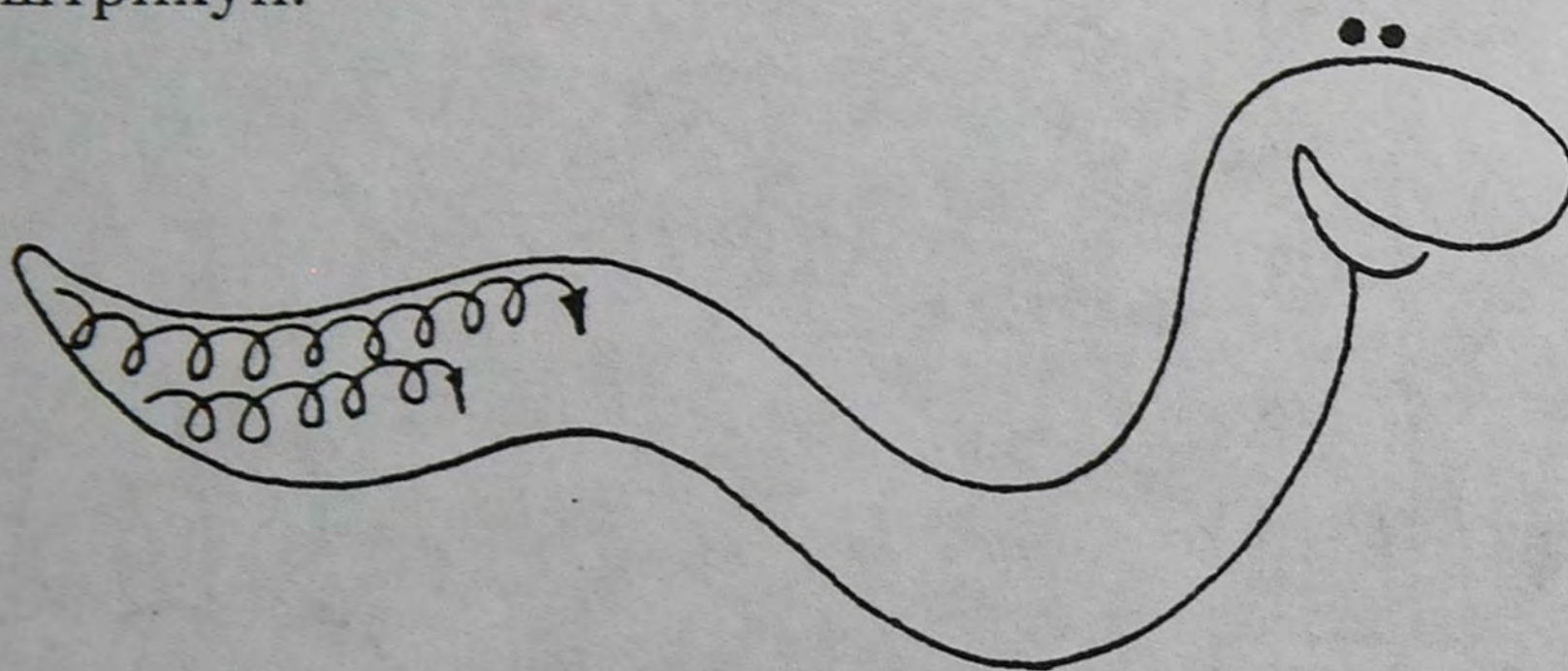

Одинадцятье заняття

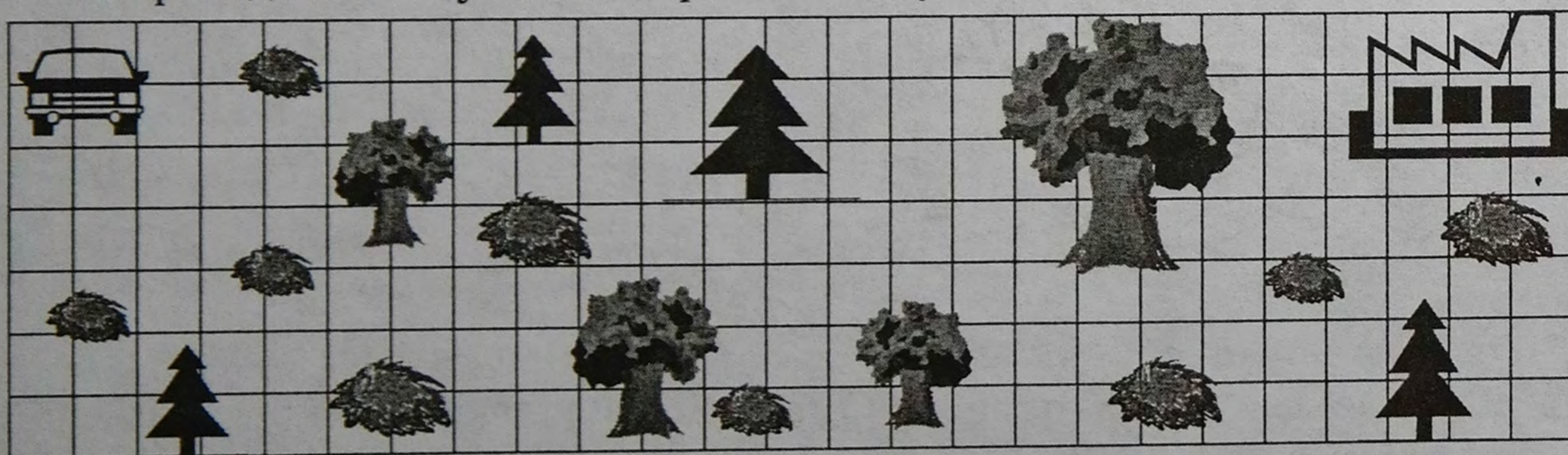
1. Домалюй.

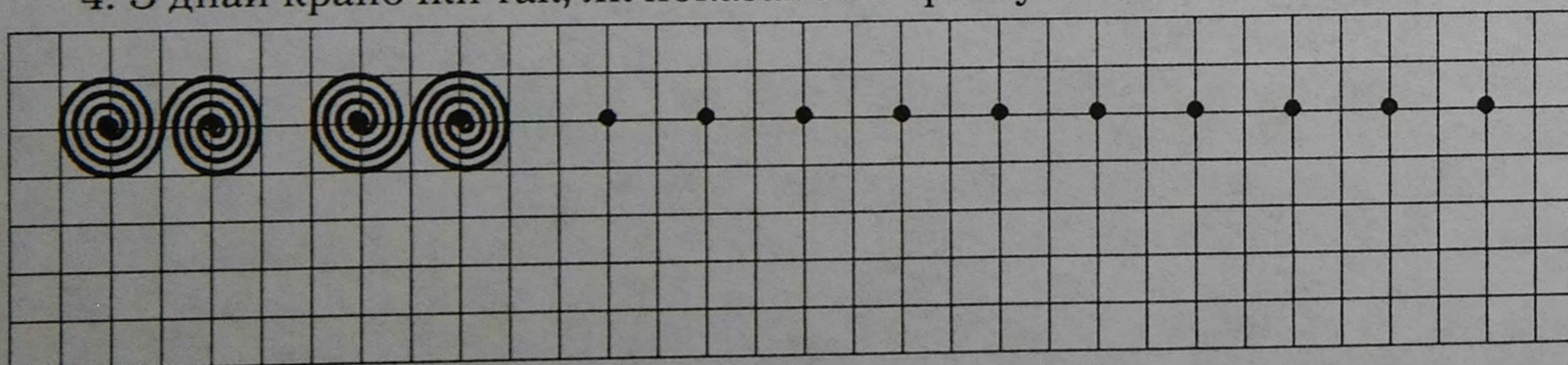
2. Заштрихуй.

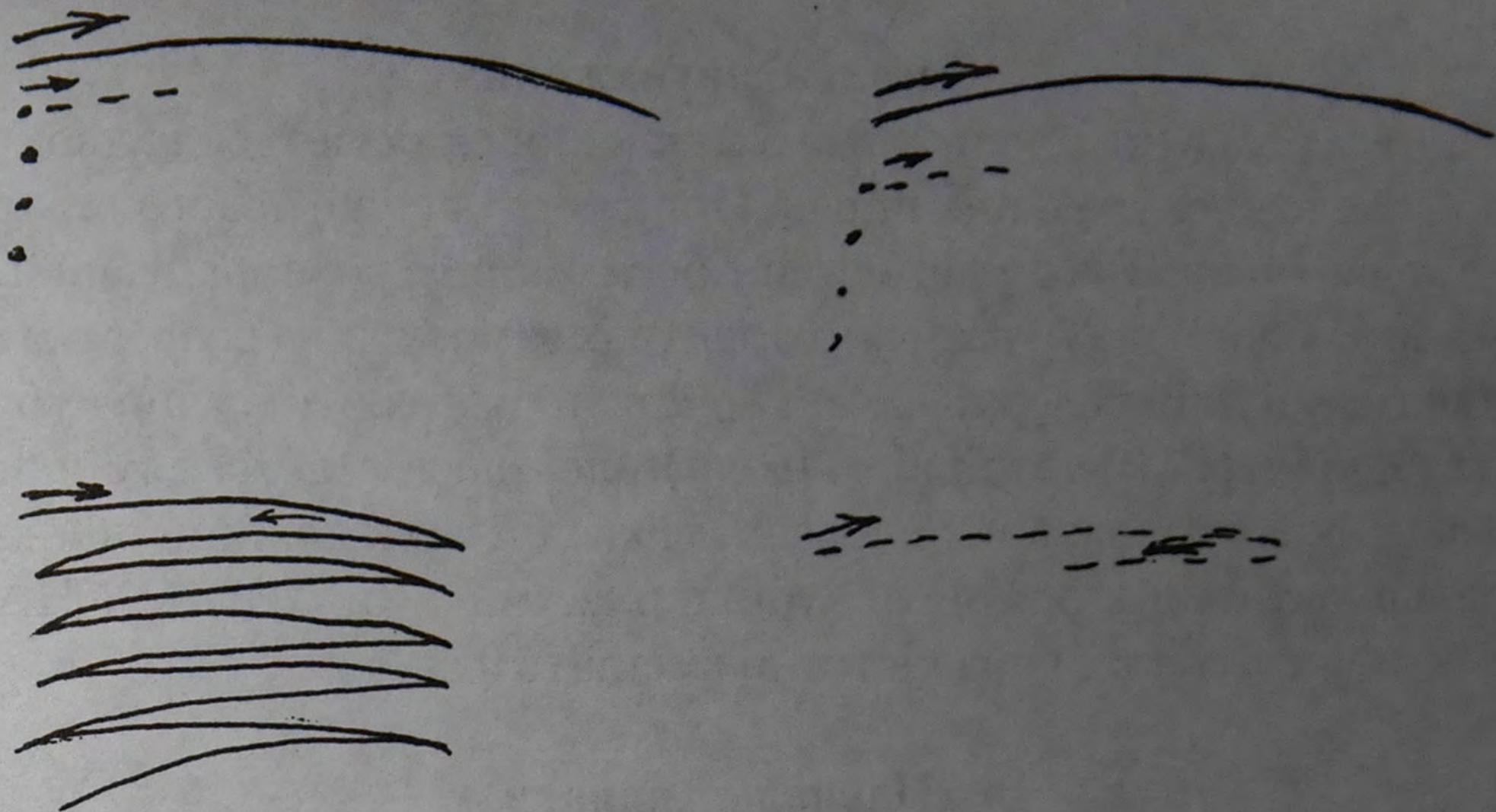
3. Проведи машину поміж деревами та кущами у гараж.

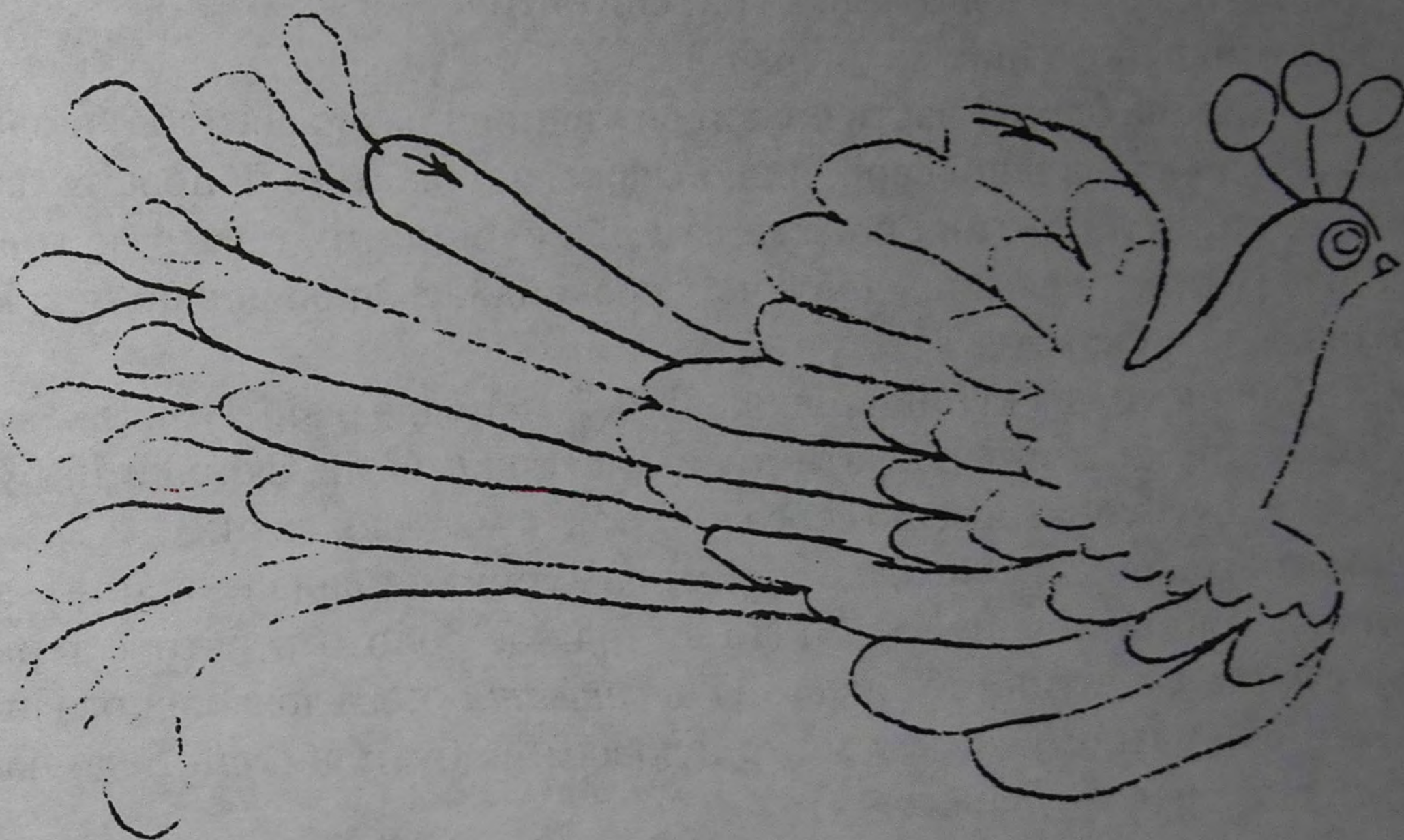
4. З'єднай крапочки так, як показано на зразку.

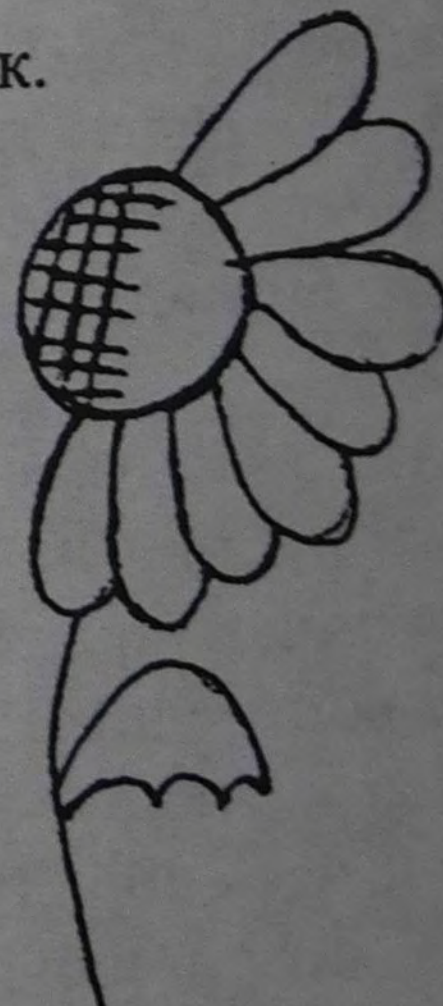
5. Проведи лінії так, як на зразку.

6. Розфарбуй за спрямуванням стрілочок.

7. Знайди закономірності і закінчи малюнок.

Зошит із розвитку просторового мислення

Загальні зауваження

Зошит із розвитку просторового мислення складається із двох частин – навчальних та тренувальних вправ. При роботі краще всього використовувати стандартні кубики до методики Кооса. Якщо в розпорядженні психолога їх немає, то можна спробувати виготовити їх самотужки (розгортка і розміри дані в методиці Д. Векслера) або використати будь-які доступні кубики (розфарбувавши їх грані у потрібні кольори), але тоді доведеться змінювати розміри малюнків у навчальних вправах, де квадратики повинні викладатись у натуральну величину. Замінити кубики пластинками НЕ МОЖНА, оскільки ефективність таких вправ істотно зменшується.

Навчальні вправи

Розсипте перед дитиною всі кубики із коробки. Дайте їй змогу добре їх розглянути, покрутити в руках, а тоді спитайте:

– Ці кубики які: однакові чи різні?

Якщо дитина одразу дасть правильну відповідь, що всі кубики однакові, переходьте до навчальної серії, якщо скаже, що різні, то попросіть дати два різні кубики. Коли дитина покаже вам два кубики, то, нічого не говорячи, поверніть їх перед нею так, щоб вона переконалась, що вибрані нею кубики однакові, а далі скажіть:

– Як бачиш, ці два кубики однакові. Дай мені два різні кубики...

Дозвольте дитині перебрати кубики стільки разів, скільки їй буде потрібно, щоб переконатися, що серед кубиків немає двох різних.

Пам'ятайте, що для того, щоб робота з кубиками дала результат, дитина повинна самотійно вчитися. Якщо ви під час роботи втратите терпіння і почнете *навчати* дитину або щось їй *пояснювати* (поза дозволеного інструкцією), то очікуваного ефекту може й зовсім не бути або він буде набагато менший від передбачуваного.

Коли дитина переконається, що всі кубики абсолютно однакові, переходьте до навчальної серії (*див. додаток з малюнками*).

Малюнок 1. Покладіть перед дитиною перший малюнок і запропонуйте викласти поряд нього на столі кубики так, щоб зверху було точно таке ж зображення (такий же вигляд). Якщо дитина виконує завдання правильно, переходьте до мал.2.

Якщо ж дитина відчуває певні ускладнення, запропонуйте їй спочатку просто накласти кубики на малюнок, користуючись поділом, що є на малюнку. Коли дитина напрактикується в складанні кубиків зверху малюнку, поверніться до попередньої форми завдання і попросіть викласти кубики поряд із малюнком. Якщо і зараз дитина не справляється із завданням, покажіть їй, що означає «поряд із малюнком», при цьому кажучи: «Подивись, я зараз почну складати поряд із малюнком, а ти продовжиш».

Зніміть з малюнка один кубик, говорячи: «Бачиш, ось зараз я зняв цей кубик звідси і поклав сюди, почавши складати кубики поряд із малюнком, а тепер я взяв цей кубик, куди я його повинен покласти?» Покладіть таким чином другий та третій кубики, а далі запропонуйте дитині продовжити роботу самостійно.

Коли фігура буде складена, перемішайте кубики і запропонуйте дитині виконати роботу повністю самостійно.

Добивайтесь автоматизму у виконанні кожного завдання.

Не перевтомлюйте дитину, працюйте кожен день, але тільки доти, доки дитина з цікавістю ставиться до роботи. Вносьте елементи гри-змагання у виконання завдань.

Малюнок 2. Покладіть мал.2 перед дитиною і запропонуйте скласти поряд кубики так, щоб зверху опинився такий самий малюнок. Якщо дитина складає кубики правильно з першого разу, переходьте до наступних завдань, якщо відчуває якісь ускладнення, то зверху малюнка покладіть прозору рамку із відміченими квадратами і далі працюйте, як із мал.1.

Малюнки 3-5. Виконуйте за інструкцією до мал.2.

Малюнок 6. Без жодних коментарів покладіть малюнок 6а перед дитиною і запропонуйте їй викласти кубики. Якщо дитина самостійно зверне увагу на те, що на малюнку кубики біло-чорні, а у неї біло-червоні, то похваліть її за спостережливість і спитайте, яким чином слід викласти візерунок, найбільш схожий на той, що є на малюнку.

Якщо дитина викладає малюнок без ускладнень, замінюючи чорний колір червоним, знову похваліть її за це і працюйте далі з чорними малюнками так, як раніше працювали з червоними.

Якщо дитина починає одразу виконувати роботу без жодних сумнівів або запитань, замінюючи чорний колір червоним, похваліть її за кмітливість і скажіть, що тепер вона буде і надалі викладати малюнки, що різнитимуться за одним із кольорів.

У випадку ж, коли дитина говорить, що такий малюнок неможливо викласти, переходьте до завдання 6б і виконуйте його за інструкцією до мал.2. Після того як дитина справиться з цією роботою, покладіть перед нею малюнки 6а та 6б і спитайте, чим ці малюнки схожі, а чим відмінні. Після того як дитина визначить різницю – в заміні червоного кольору чорним, запропонуйте їй скласти такий же малюнок теж замінюючи кольори – чорний малюнок на червоний кубиків. Залиште перед дитиною, як зразок, тільки мал.6а і далі працюйте за інструкцією до мал.2.

Малюнок 7. Працюйте за інструкцією до мал.6. Після закінчення роботи скажіть дитині, що тепер всі малюнки будуть чорно-білими, а вона муситиме викладати візерунки, користуючись червоно-білими кубиками.

Малюнки 8-20. За загальною інструкцією до мал. 2. Починаючи з цього завдання, слід враховувати не тільки правильність виконання, а й витрачений час. Після того як дитина перший раз правильно складе малюнок, запропонуйте їй позмагатися з самою собою і скласти малюнок за 60 секунд.

Тренувальні вправи

Картка 1. Покладіть картку перед дитиною і запропонуйте скласти з кубиків такий же малюнок. Якщо дитина справляється, переходьте до наступних завдань. Якщо ж виникають якісь ускладнення, поверніться до малюнків 3, 4 та 8 навчальної серії. Після цього знову запропонуйте скласти мал. 1. Пам'ятайте, що потрібно викладати малюнок не повільніше 60 секунд.

Картка 2-3. За інструкцією до картки 1. При потребі підказки повертатися слід для мал. 2 до навчальних мал. 7 та 9; а для мал. 3 до навчальних мал. 12 та 17.

Картка 4-5. Покладіть перед дитиною картку і запропонуйте скласти малюнок. Якщо дитина запитує, з якого малюнка почати, покажіть їй №4, скажіть, що він знаходиться ліворуч (обов'язково поясніть, що ліворуч – це біля лівої руки), а ми завжди починаємо складати малюнки, читати, писати зліва й ідемо праворуч (до правої руки). Отже, і всі малюнки ми будемо складати від лівої руки до правої.

Якщо дитина, нічого не запитавши, починає працювати з 5 малюнком, перегорніть сторінку і складіть з нею мал. 4а, потім поверніться назад і розкажіть про те, що ми складаємо малюнки зліва направо.

Якщо дитина зразу починає працювати правильно з мал. 5, жодних пояснень не давайте, просто продовжуйте складання кубиків.

Підказки: для мал. 4 – малюнки 6, 9, 10, 12 із навчальних вправ; для мал. 5 – малюнки 7, 16 із навчальних вправ.

Картка 5-6. Покладіть перед дитиною два малюнки і скажіть: «Бачиш, першим тут іде малюнок, який ми тільки що складали, але він знову зображений, тому його слід повторити, адже ми не можемо нічого на листку пропускати – ні малюнків, ні букв, ні слів. А тому давай складемо ще раз, але постарайся зробити це дуже швидко».

Після закінчення роботи з малюнком 5 зверніться до малюнка 6.

Підказки до малюнка 6 – малюнки 7, 13 із навчальних вправ.

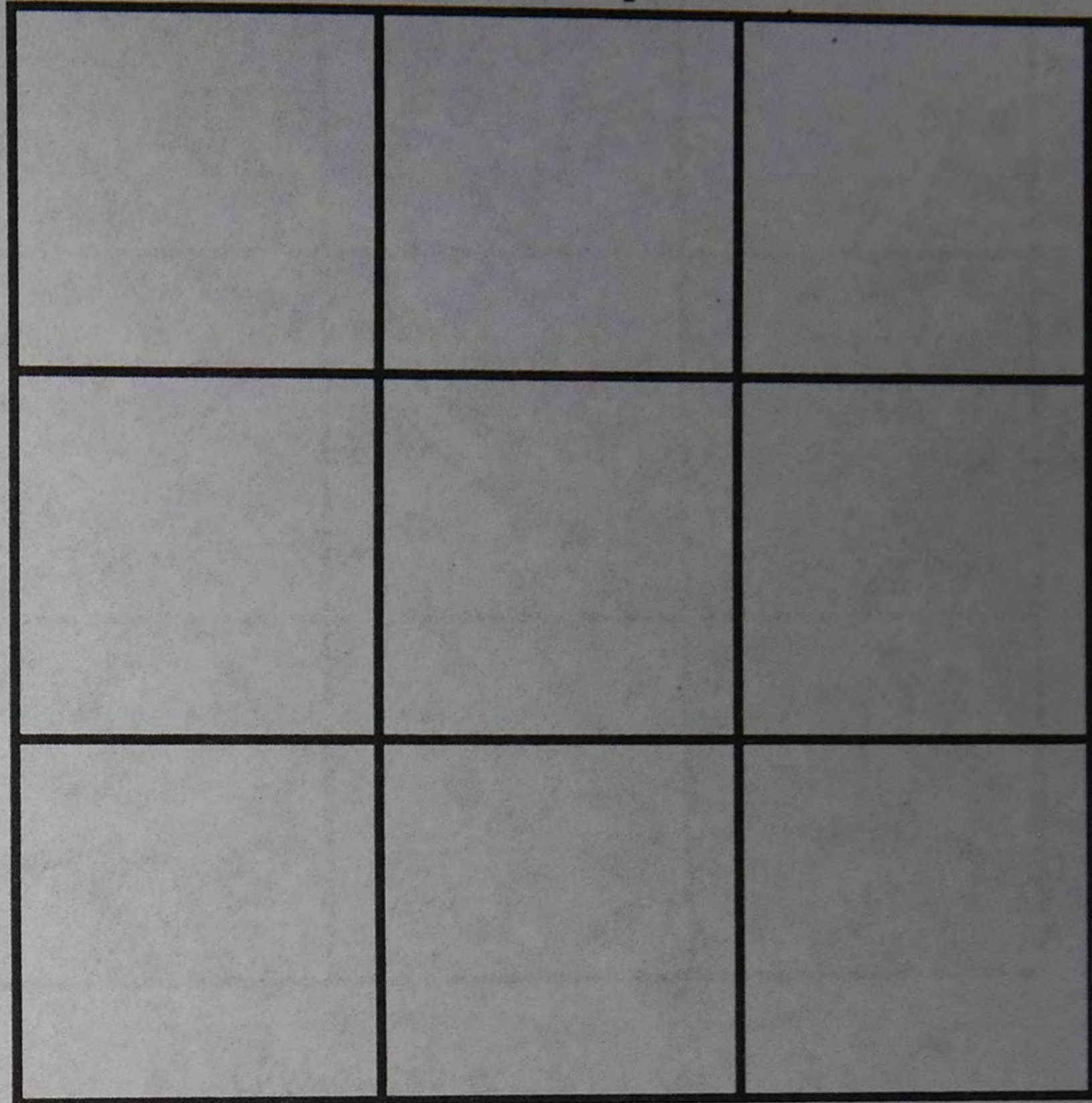
Картка 7-8. Покладіть перед дитиною картку і запропонуйте їх скласти за 45 сек. (для дітей 4-5 років – 60-75 сек.). Стежте за правильною послідовністю складання малюнків. При потребі звертайтеся до навчальної серії в якості підказки. Організуйте змагання в швидкості складання кубиків, складаючи один і той же малюнок кілька разів, поки дитина не навчиться складати його з швидкістю, наближеною до бажаної.

Увага: не перестарайтесь, пам'ятайте, що навчання має проходити в формі гри, а не уроку. Якщо дитина втрачає цікавість до роботи, то її ефективність зводиться нанівець. Наведені швидкості виконання є орієнтовними. Бувають повільні діти, для яких 150 сек. для виконання завдання є нормальною швидкістю. Якщо ви бачите, що дитина спокійно й усвідомлено складає малюнок, то немає потреби занадто її підганяти.

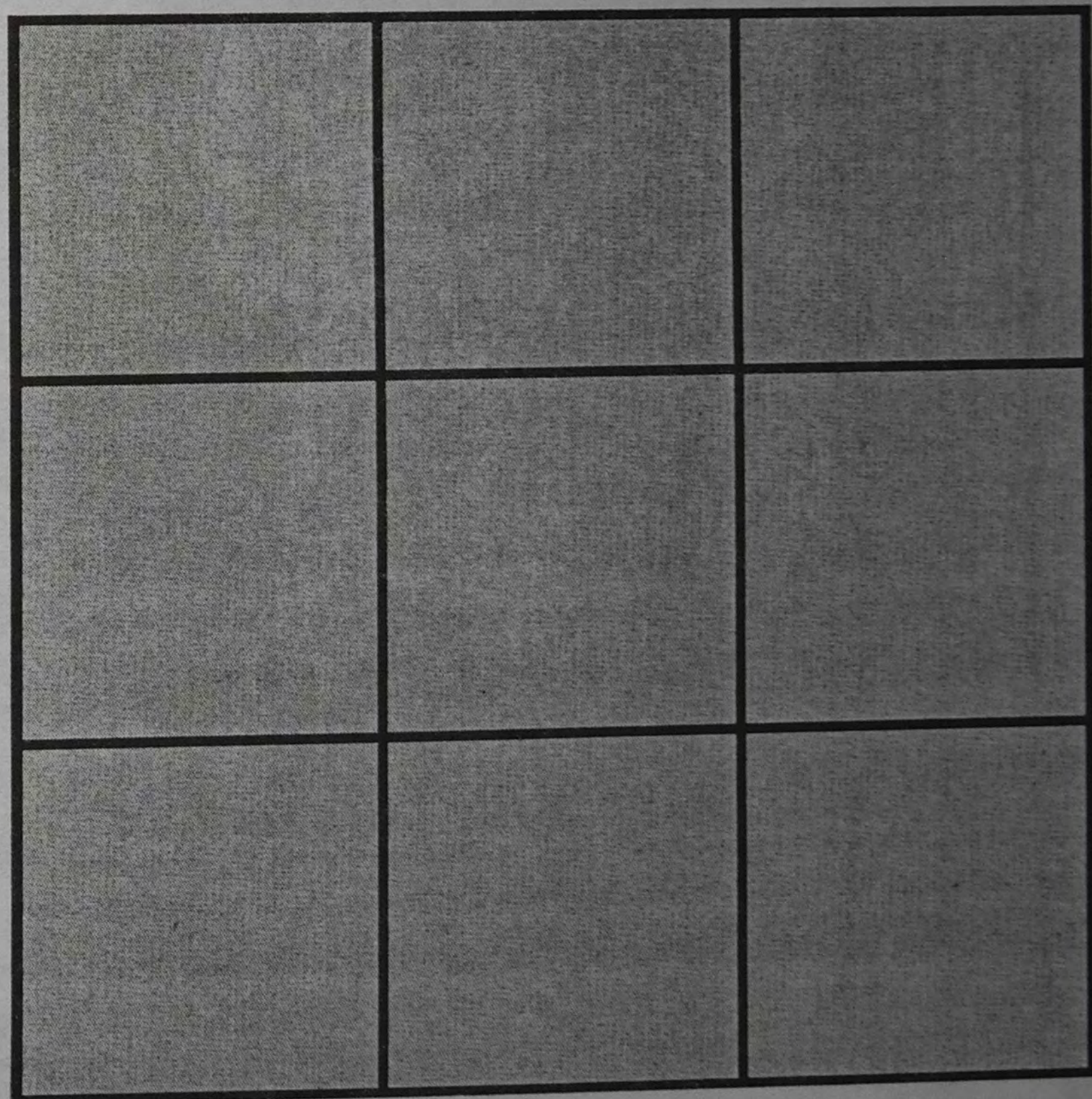
Картка 7-14. Виконуються за інструкцією до картки 6.

Додатки

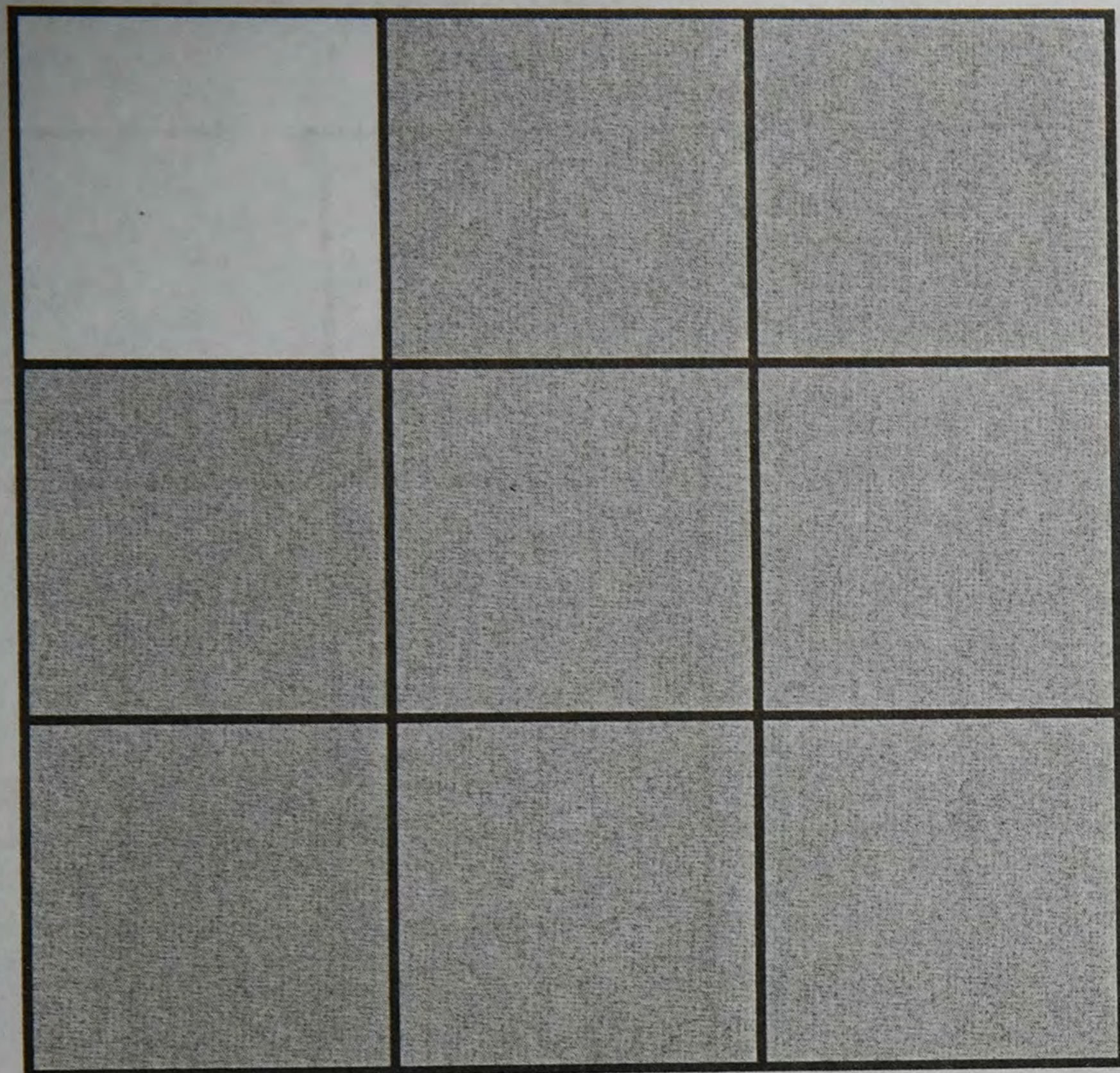
Навчальна серія

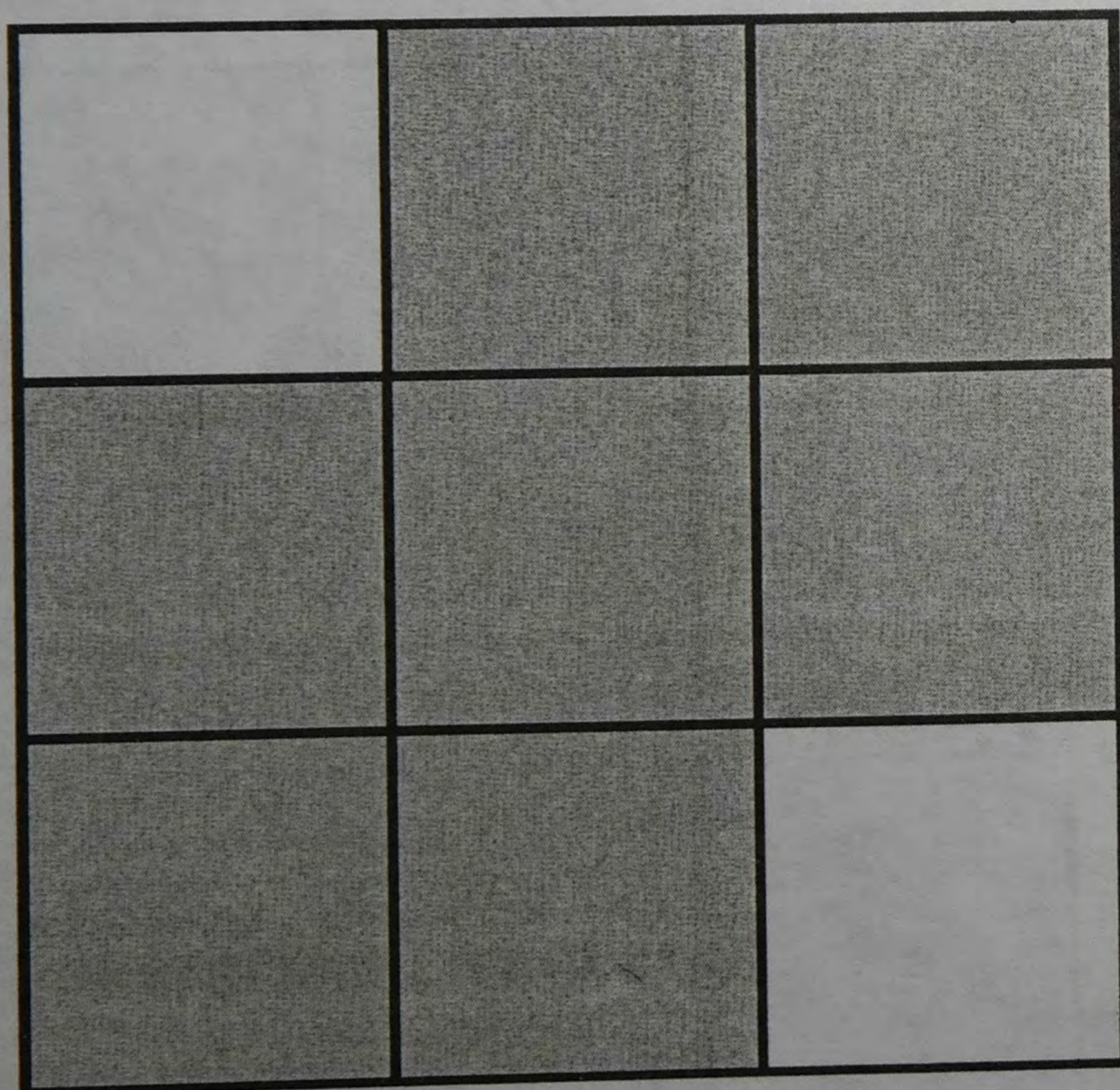
Мал. 1

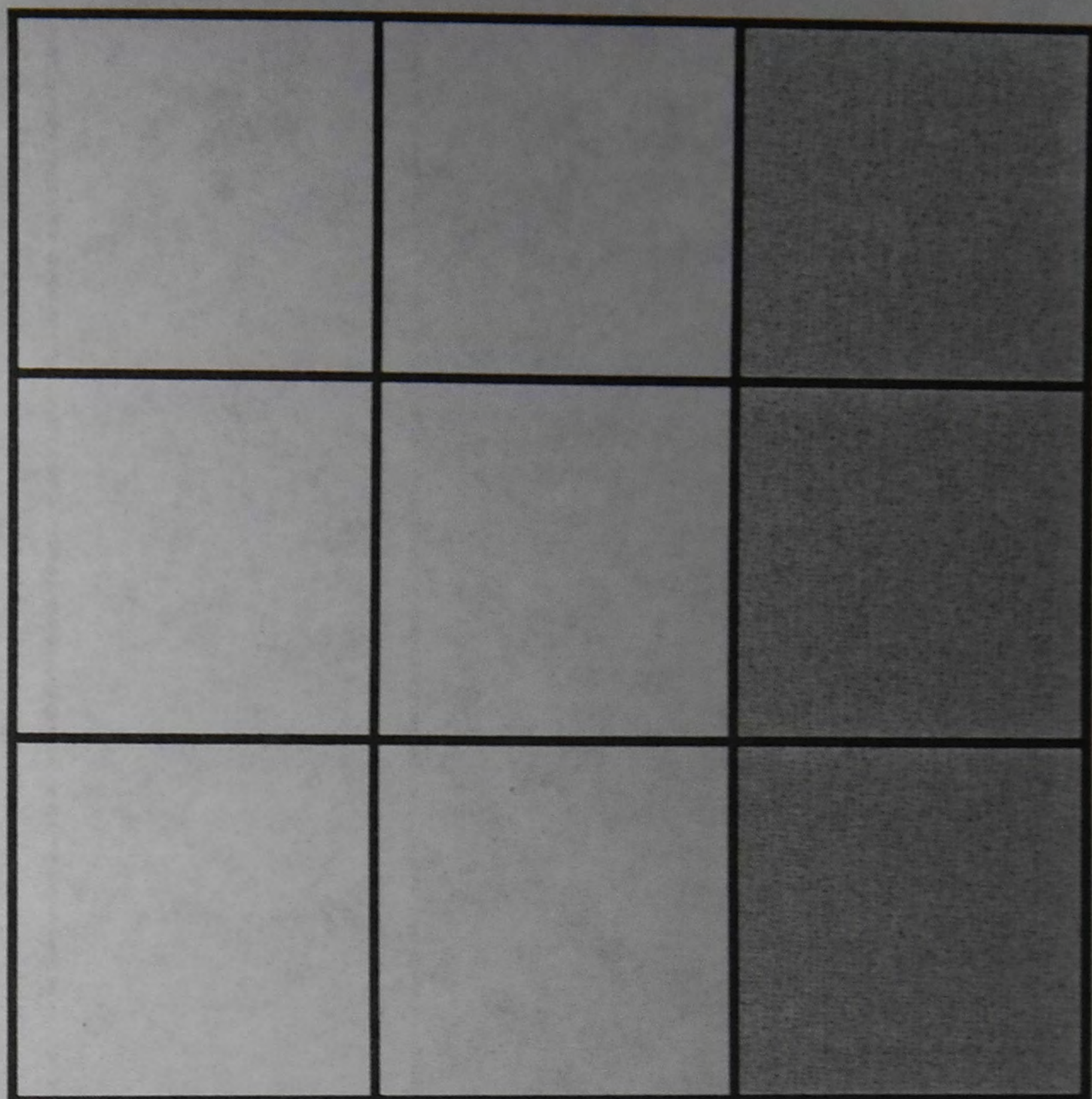
Мал. 2 (колір червоний)

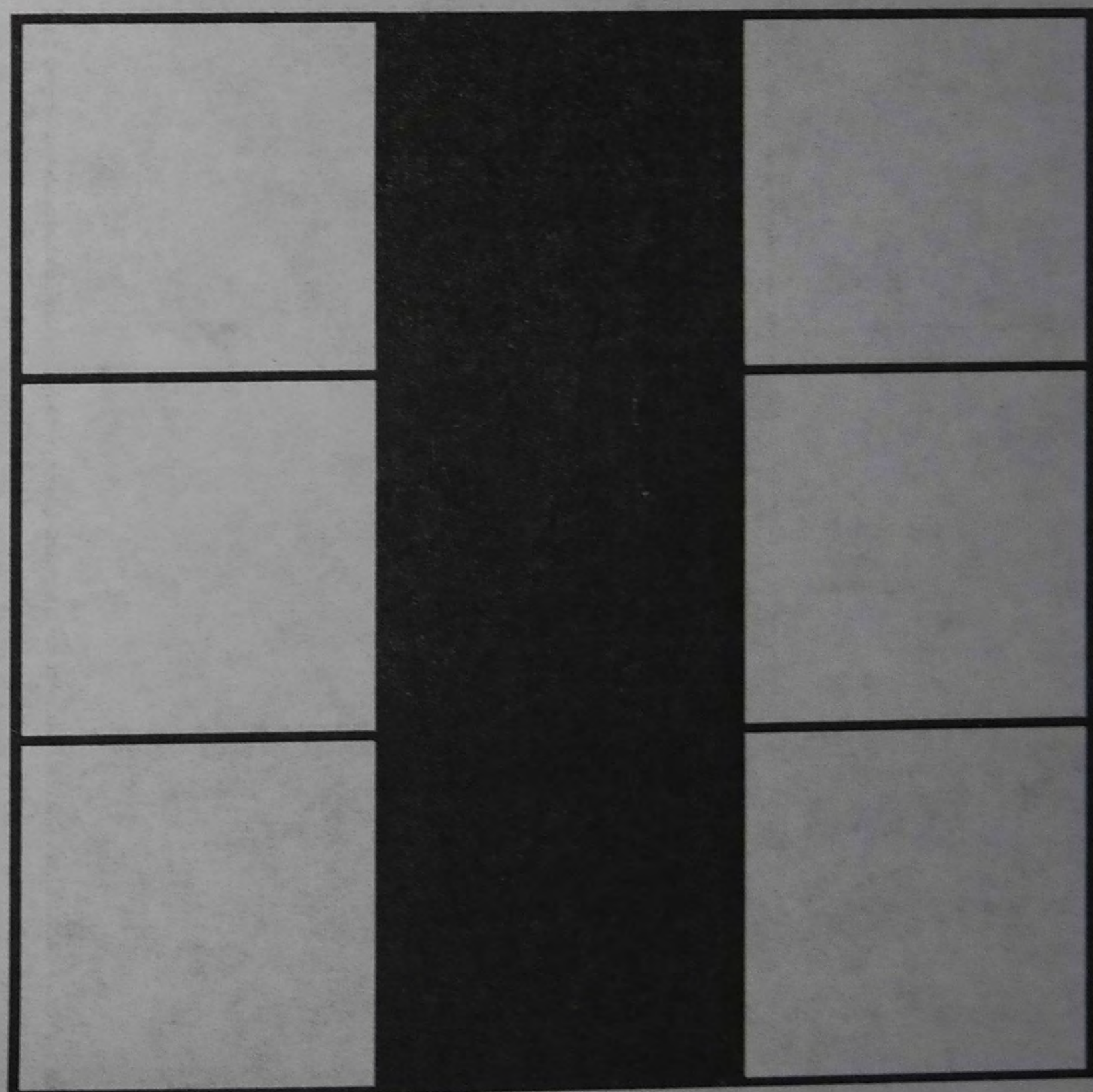
Мал. 3 (колір червоний)

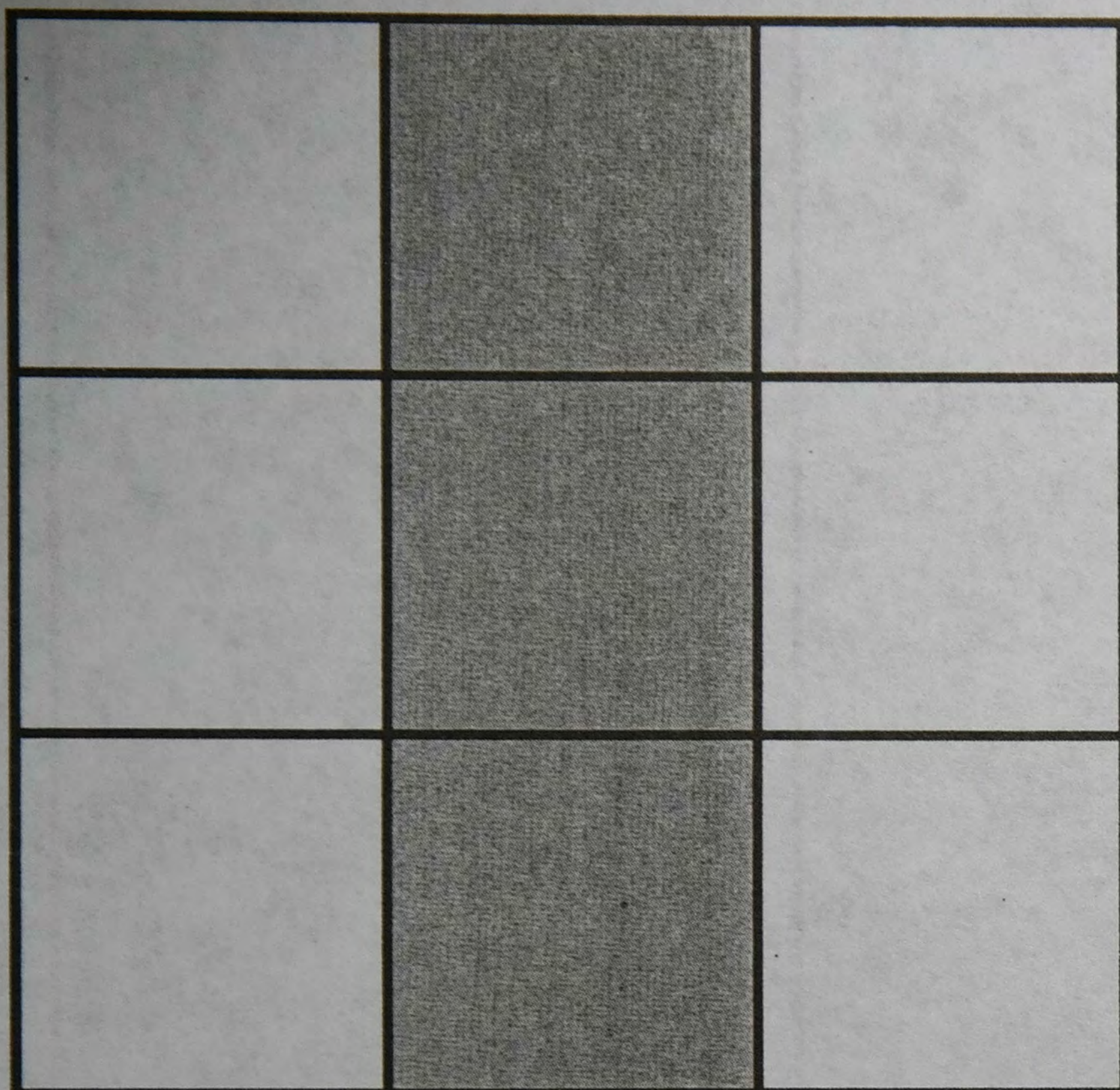
Мал. 4 (колір червоний)

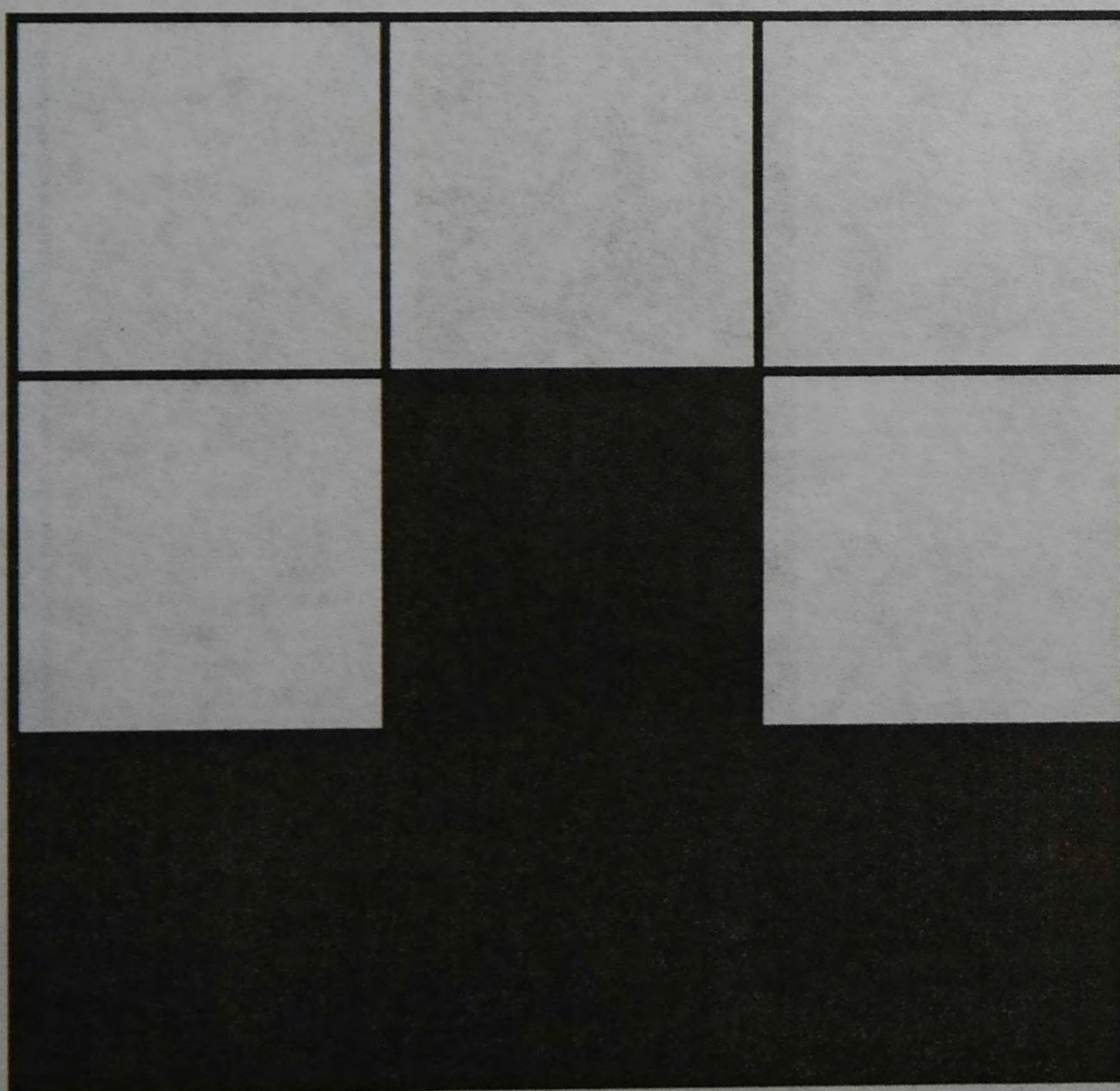
Мал. 5 (колір червоний)

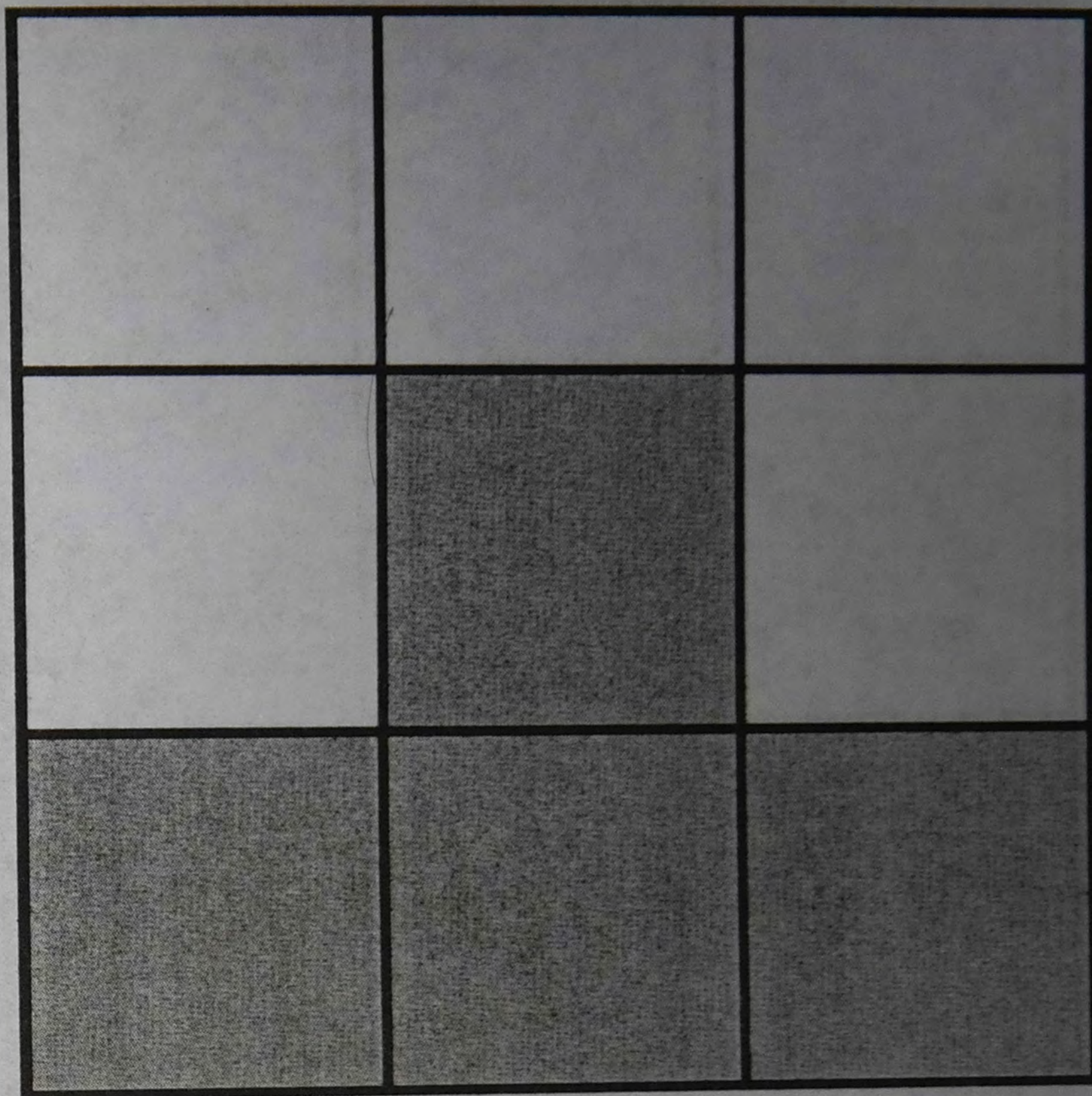
Мал. 6а (колір чорний)

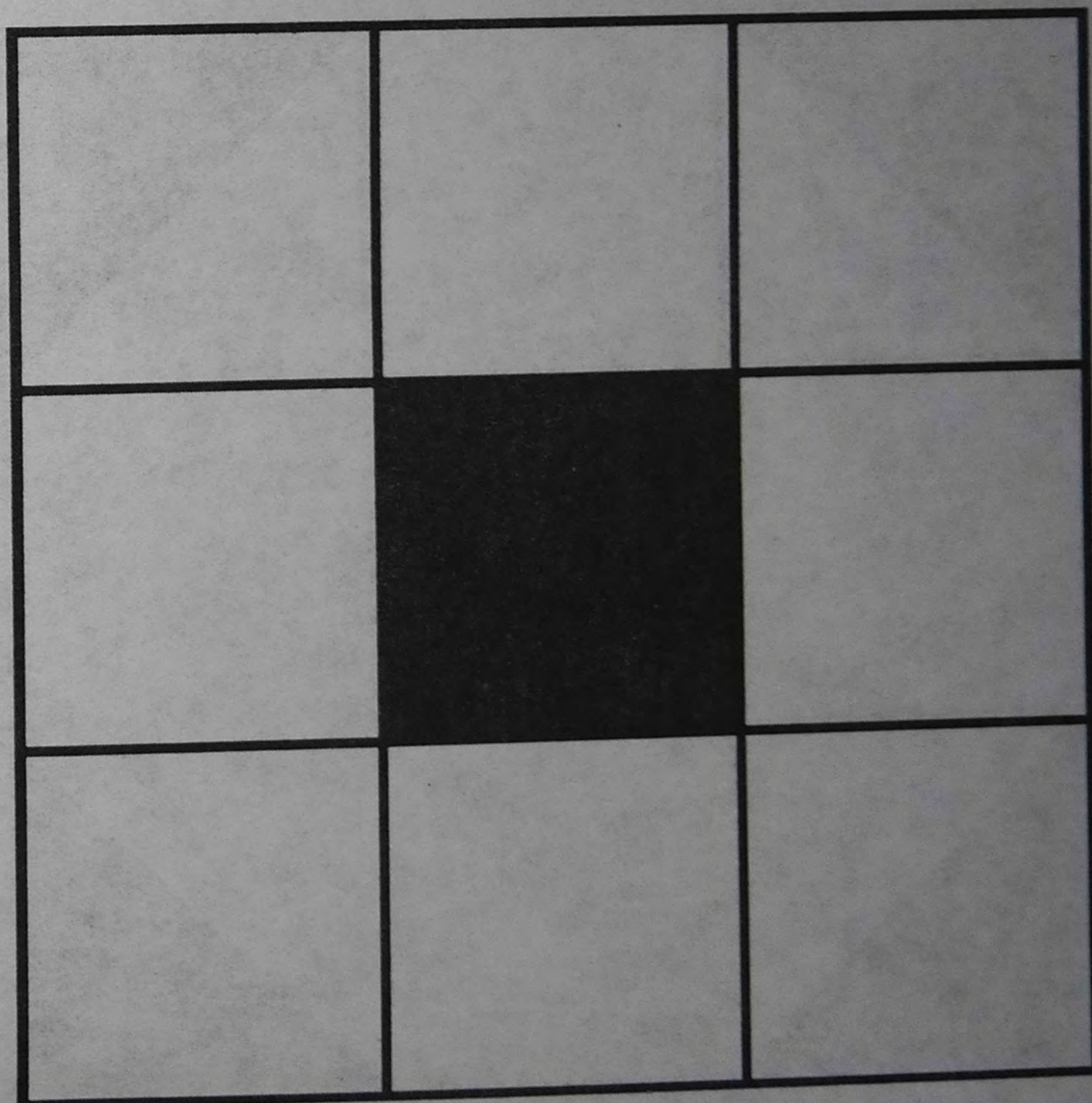
Мал. 6б (колір червоний)

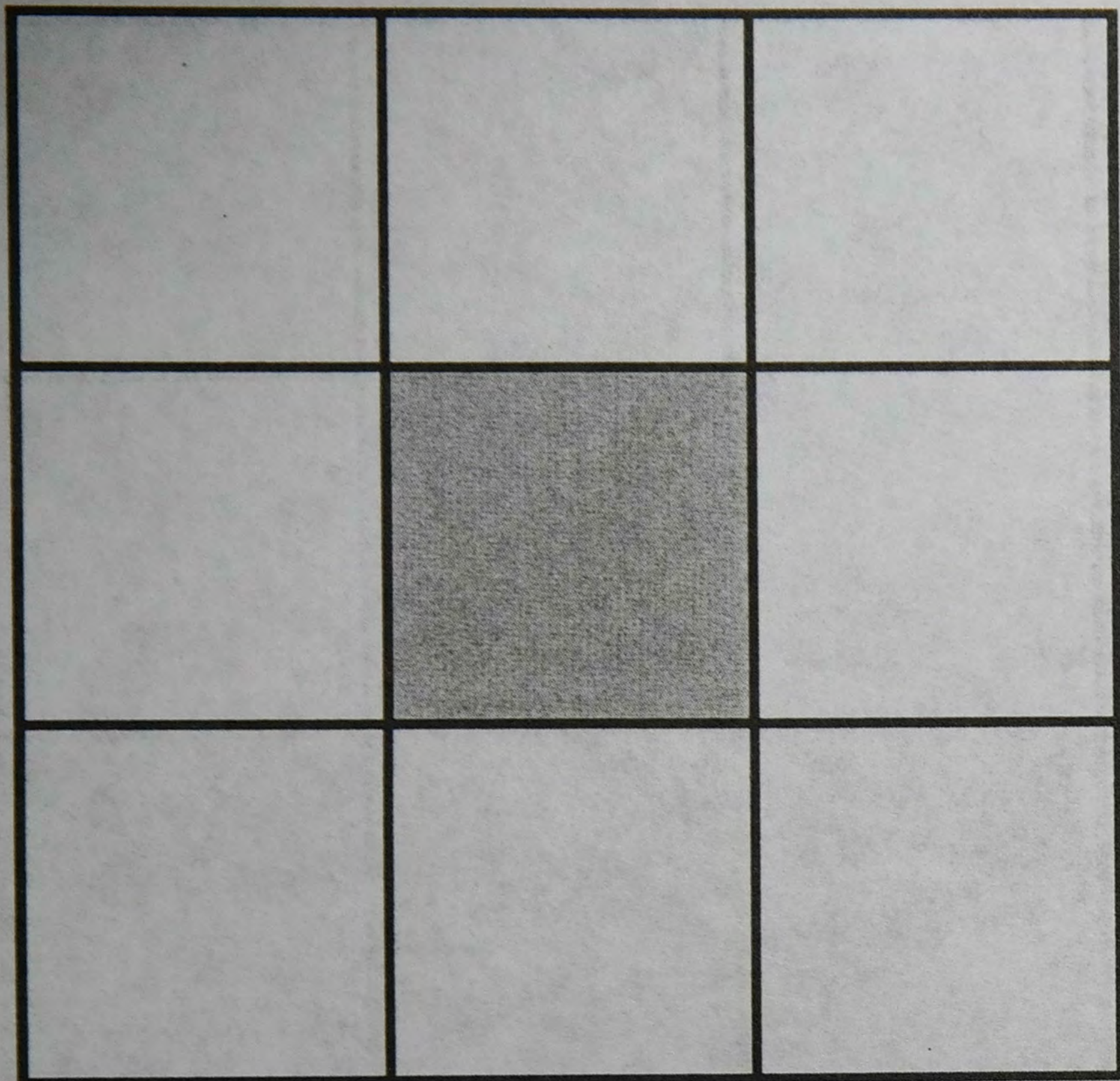
Мал. 7а (колір чорний)

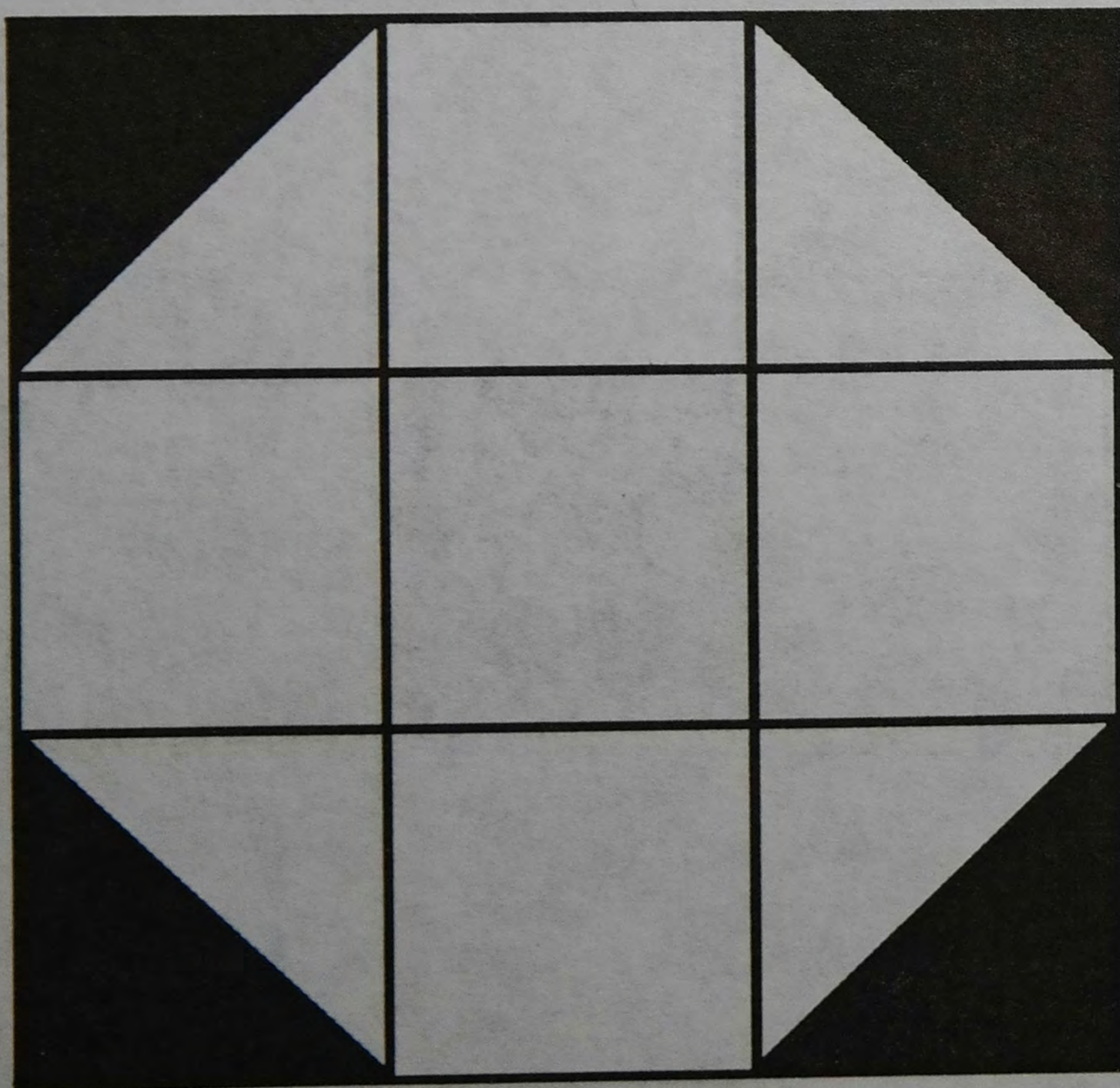
Мал. 76 (колір червоний)

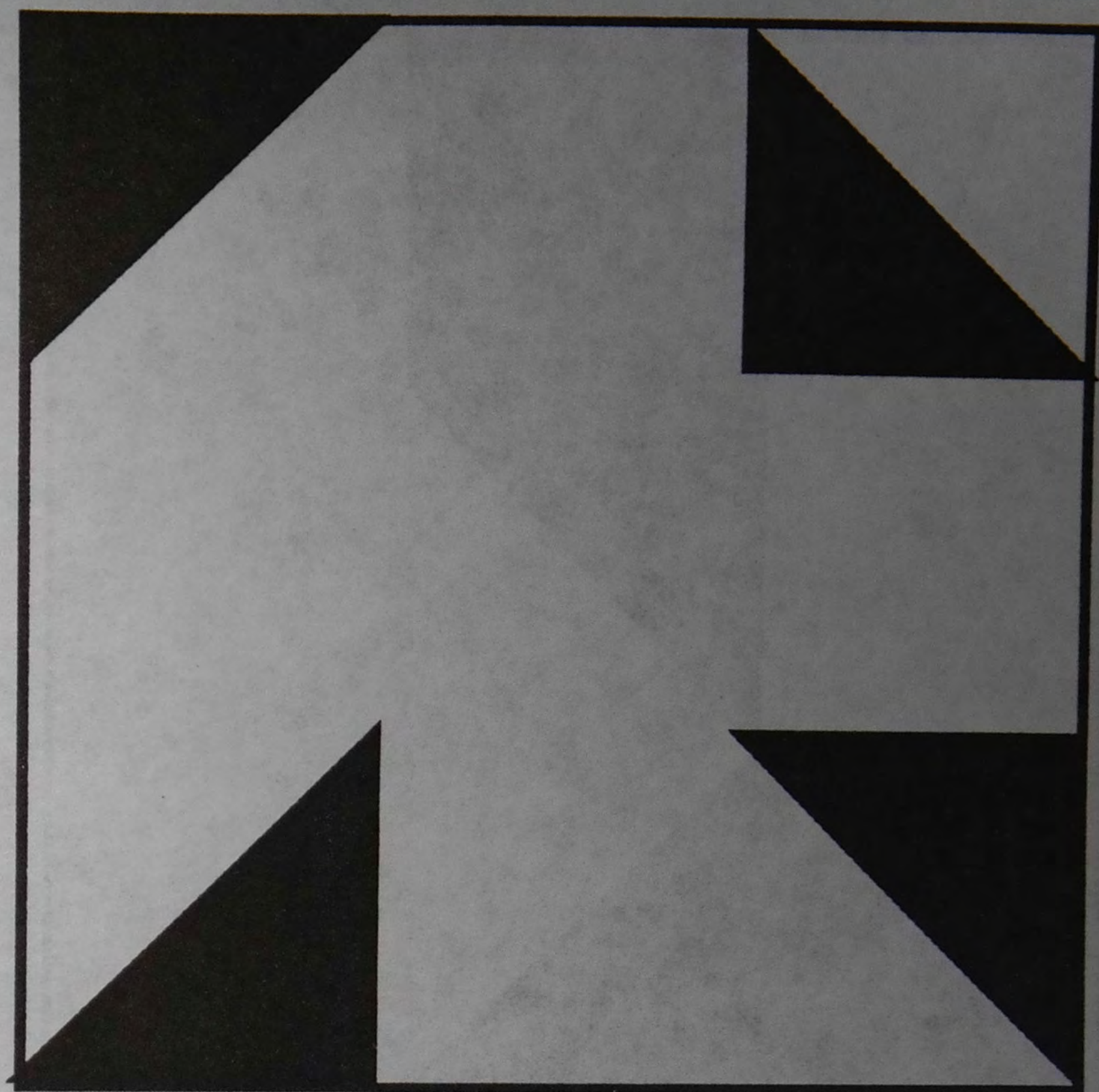
Мал. 8а (колір чорний)

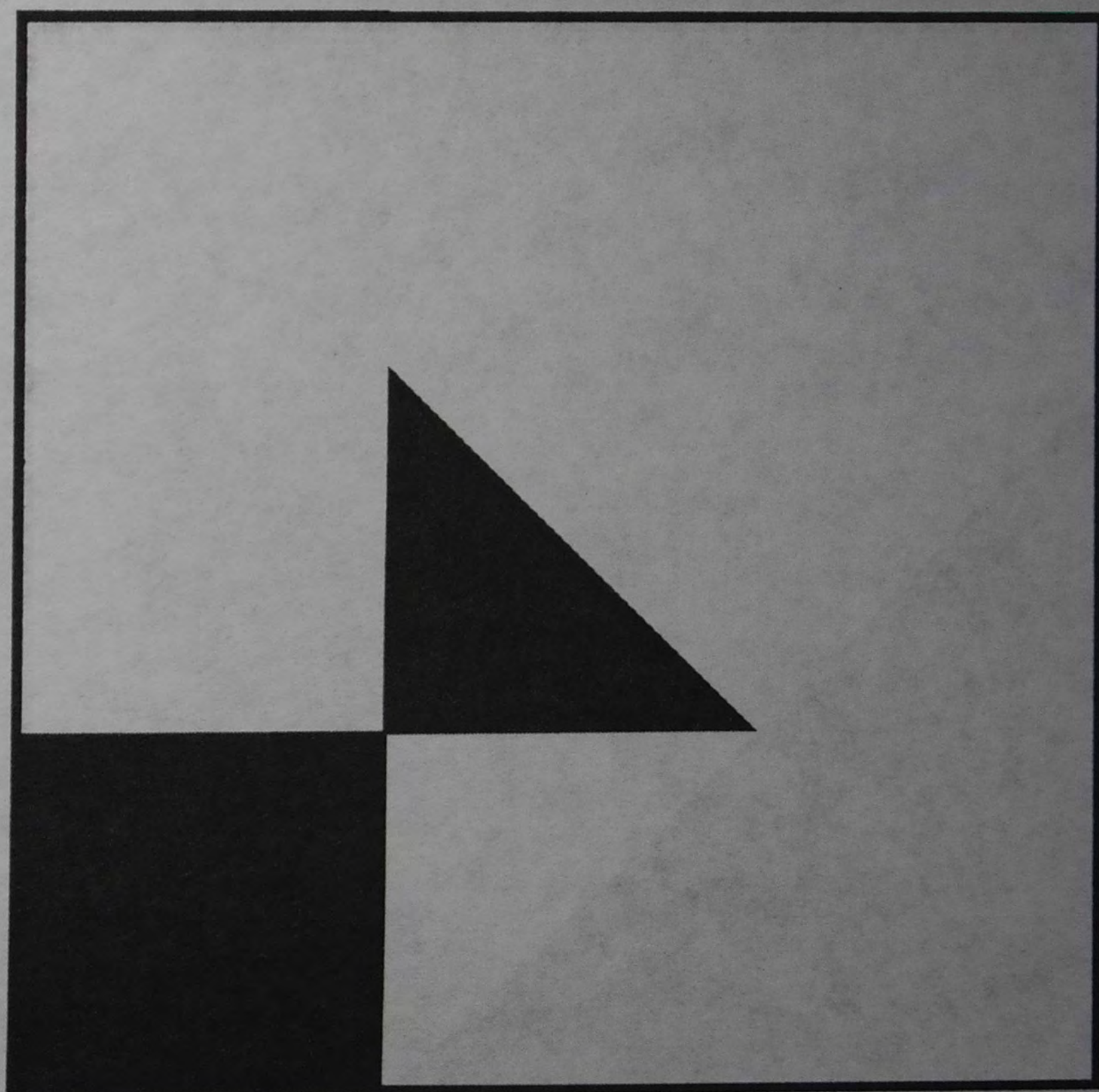
Мал. 86 (колір червоний)

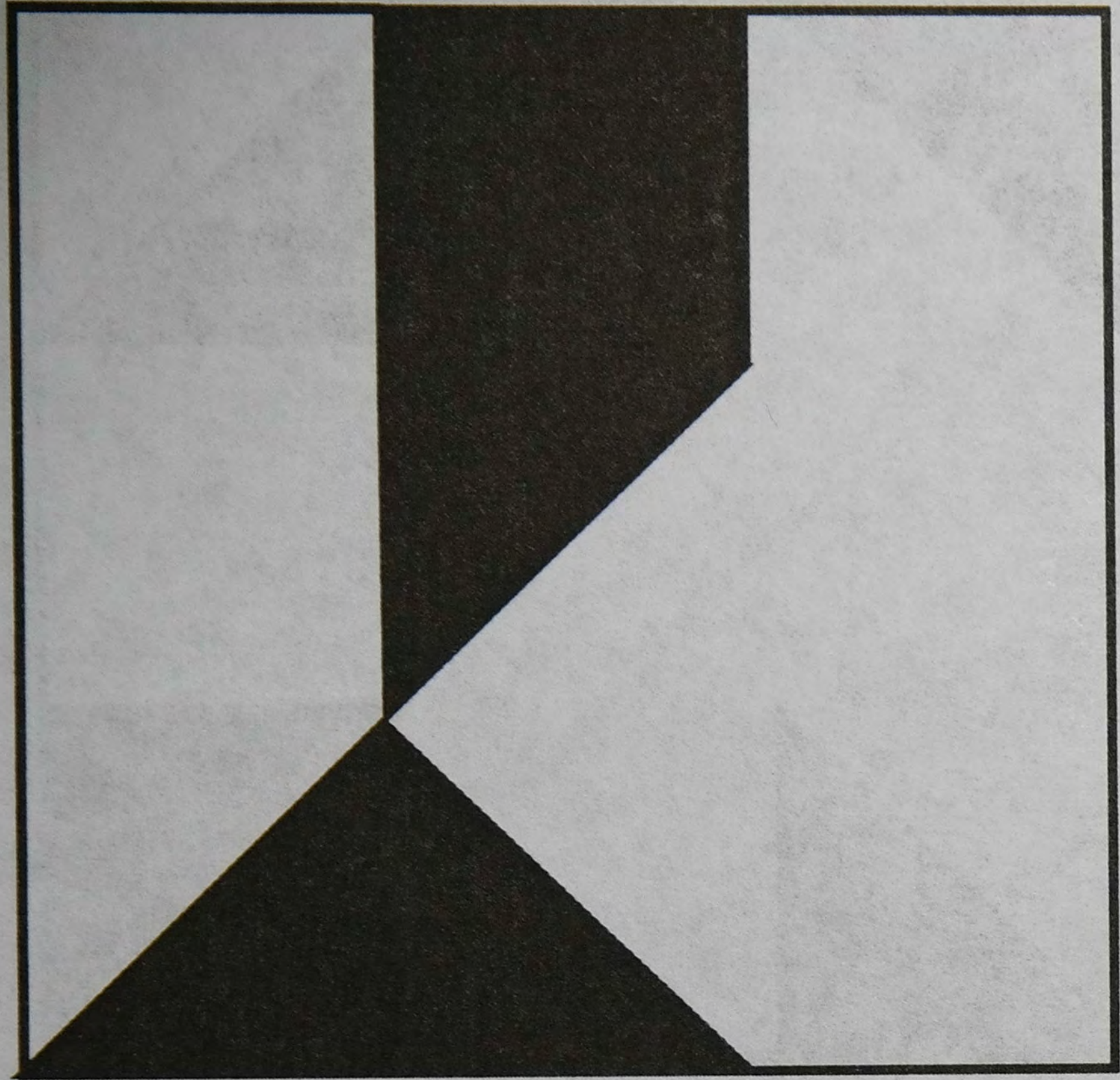
Мал. 9 (далі колір тільки чорний)

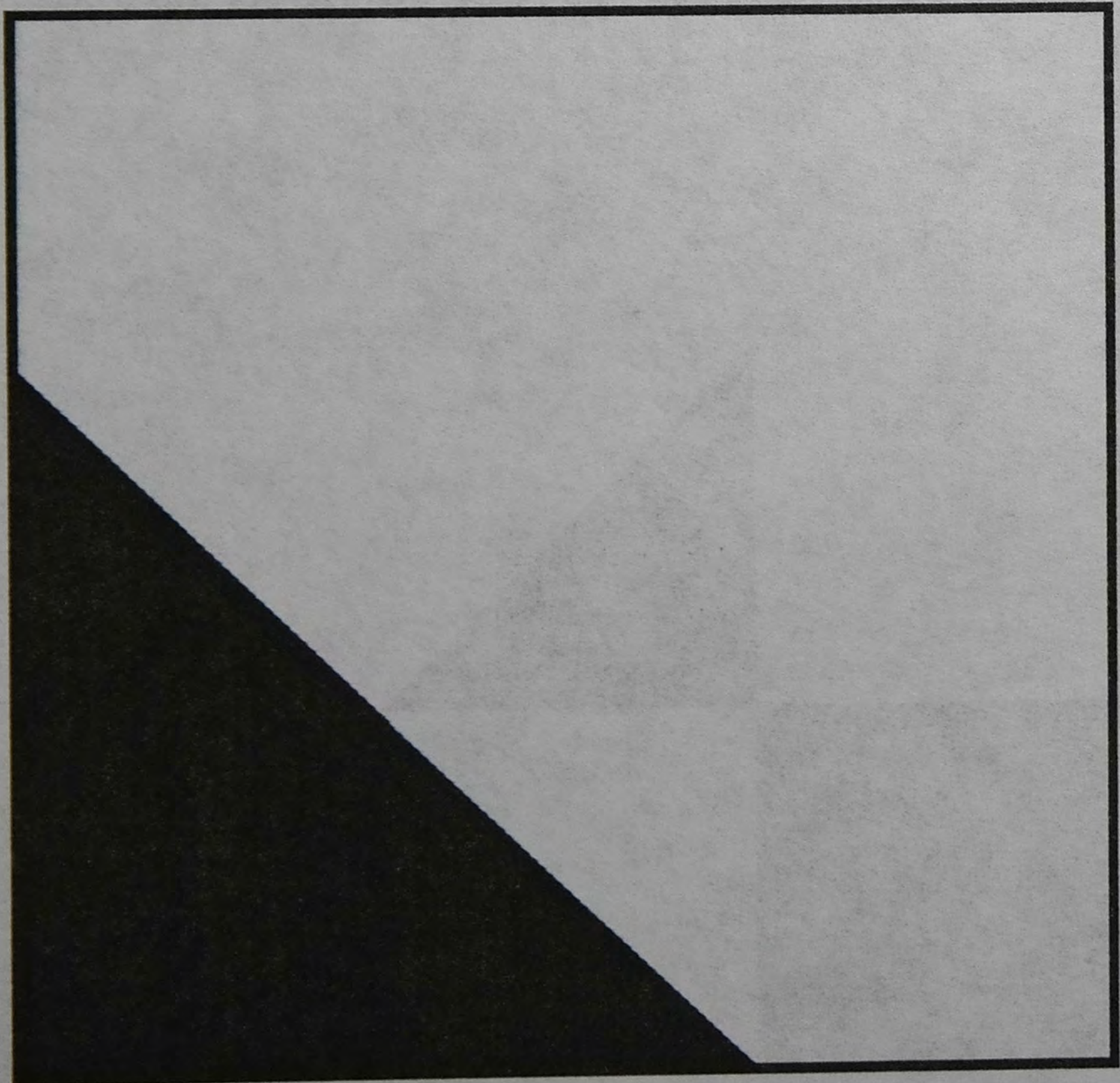
Мал. 10

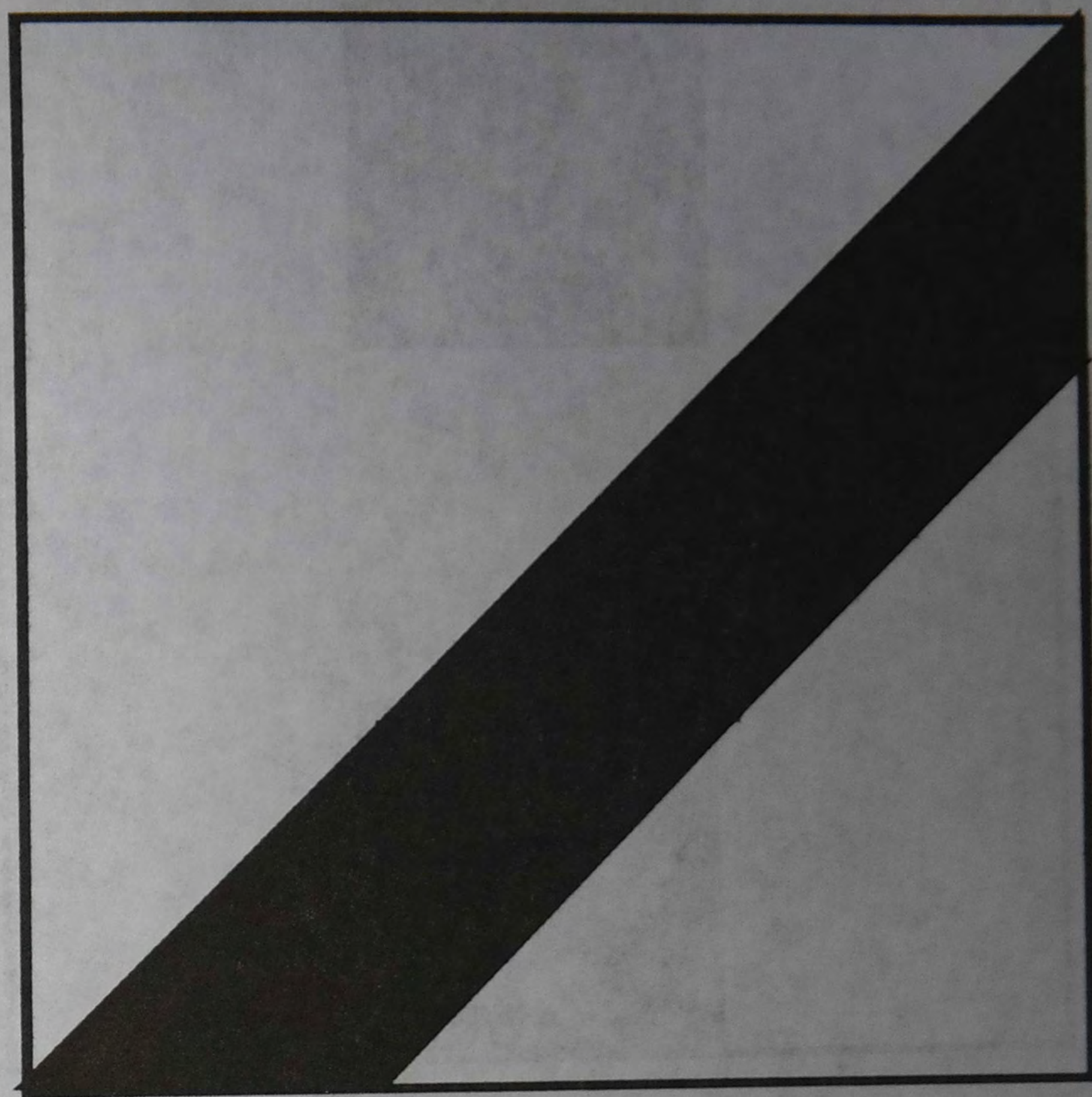
Мал. 11

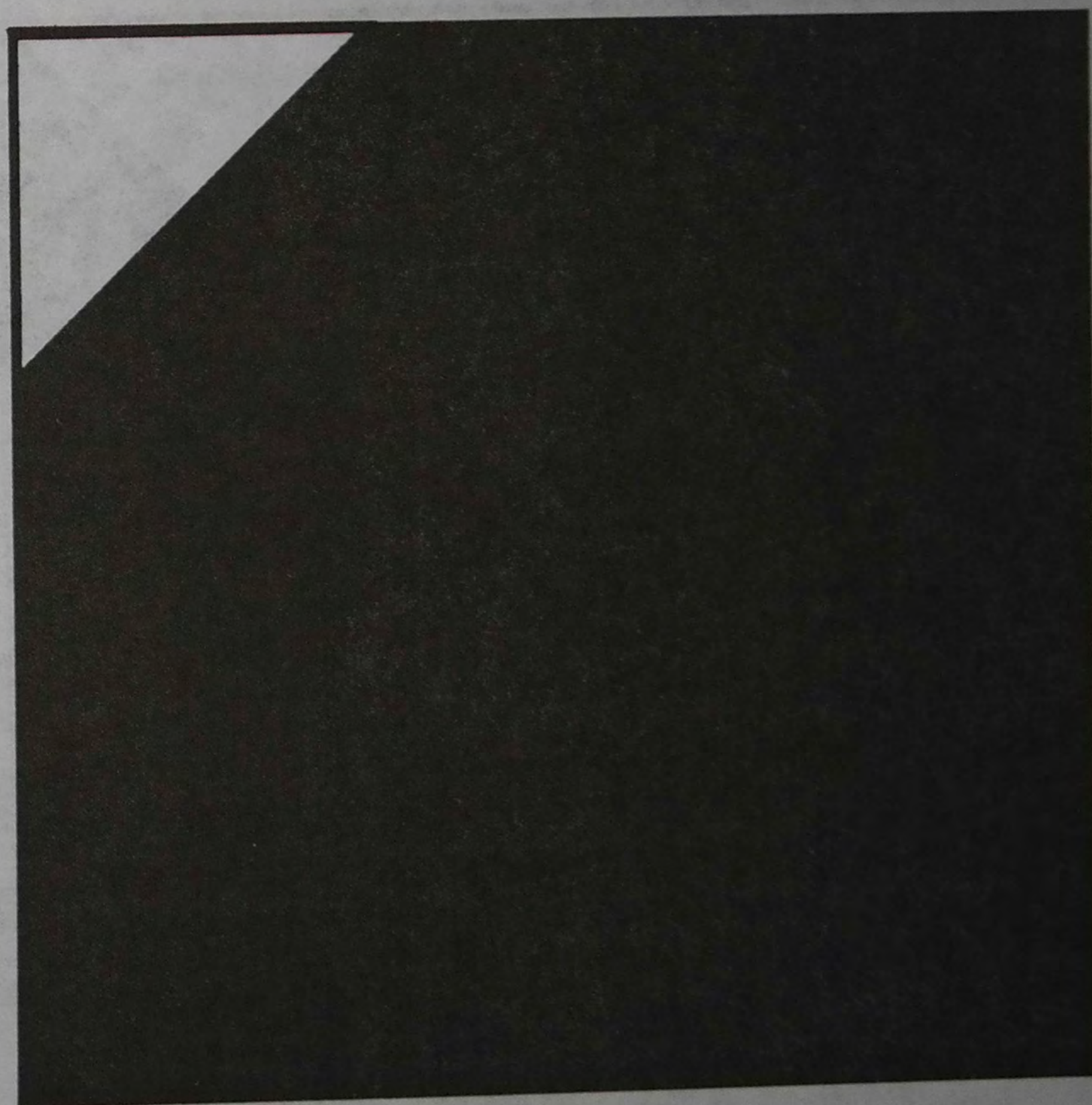
Мал. 12

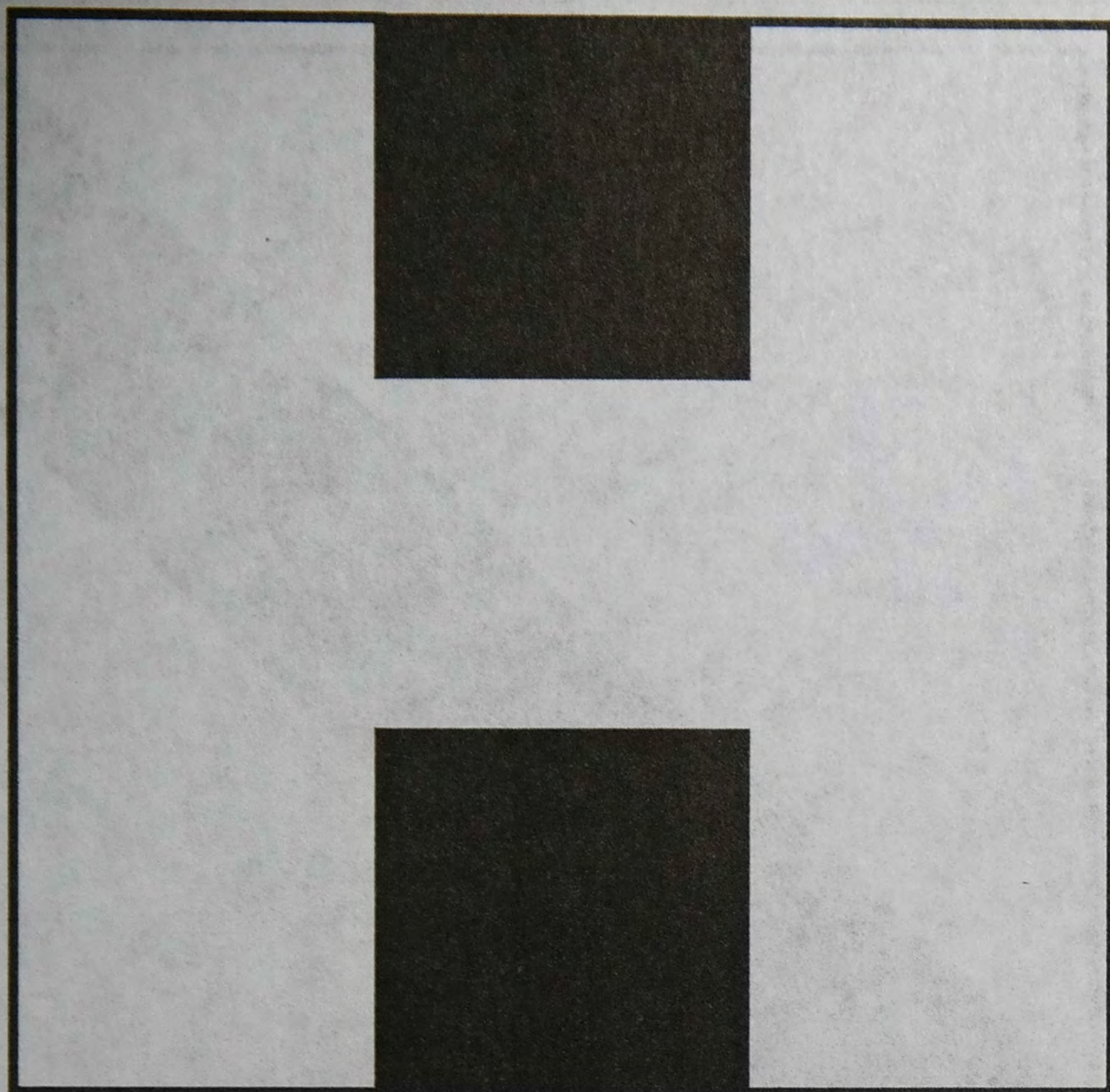
Мал. 13

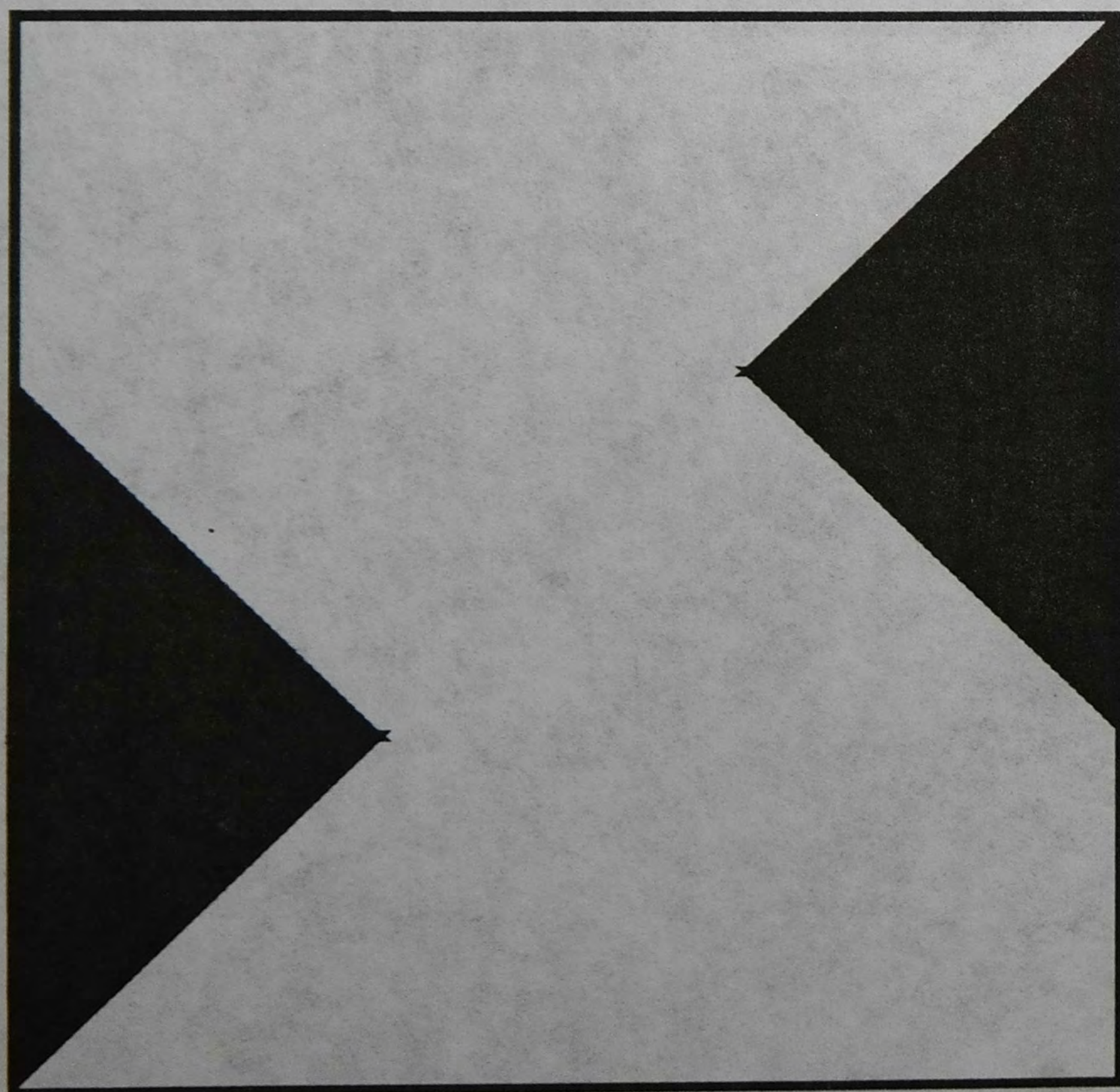
Мал. 14

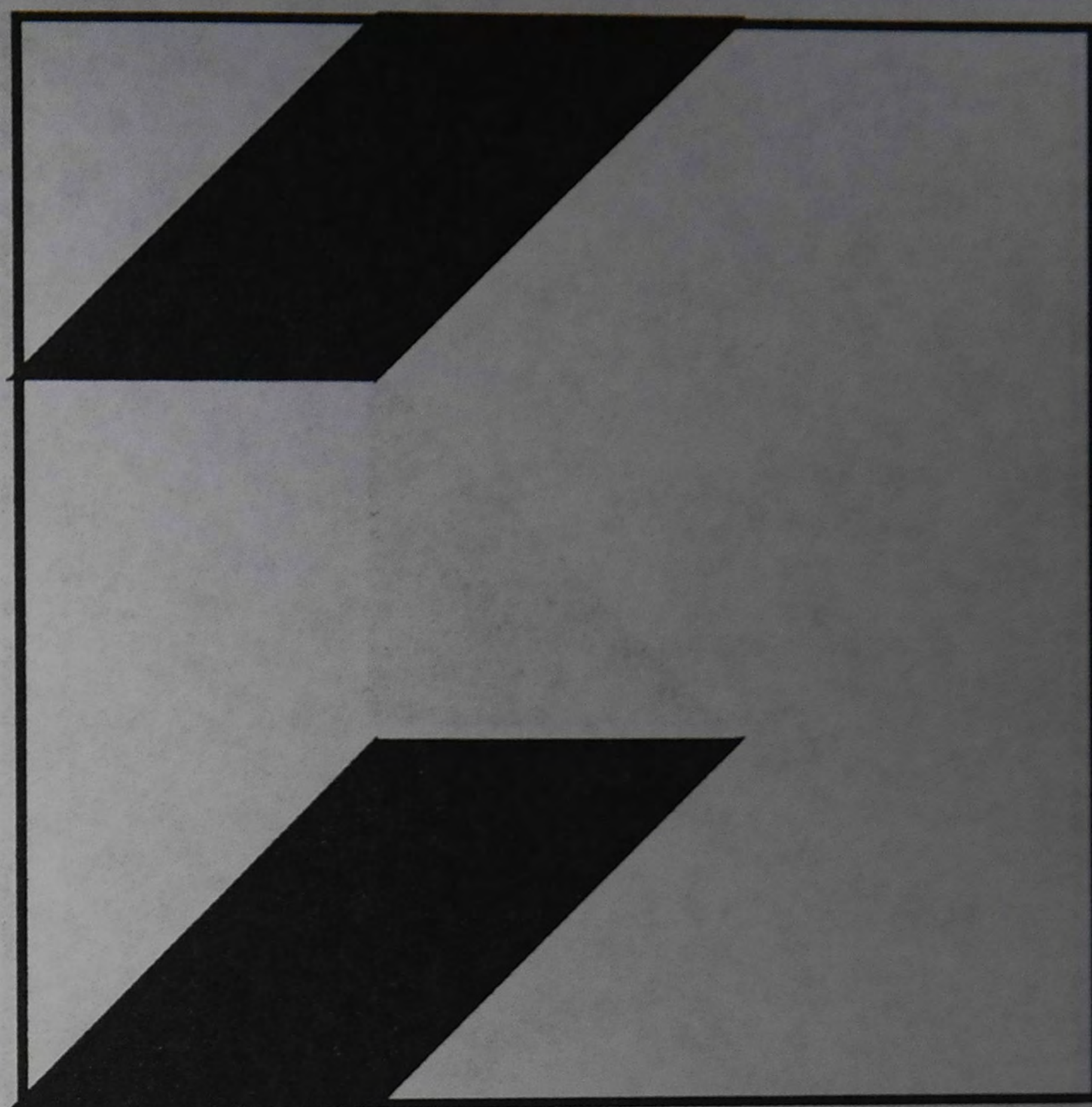
Мал. 15

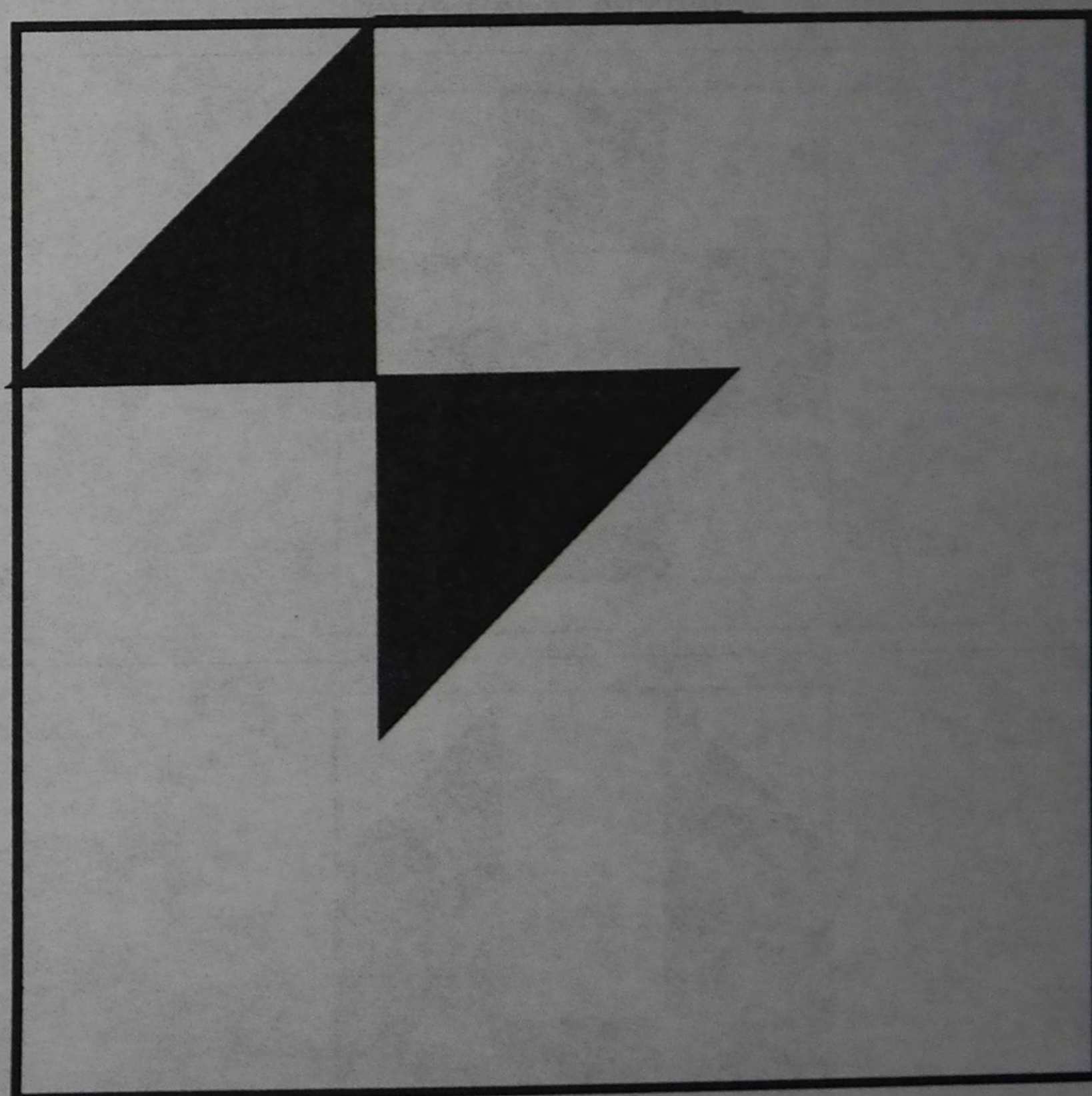
Мал. 16

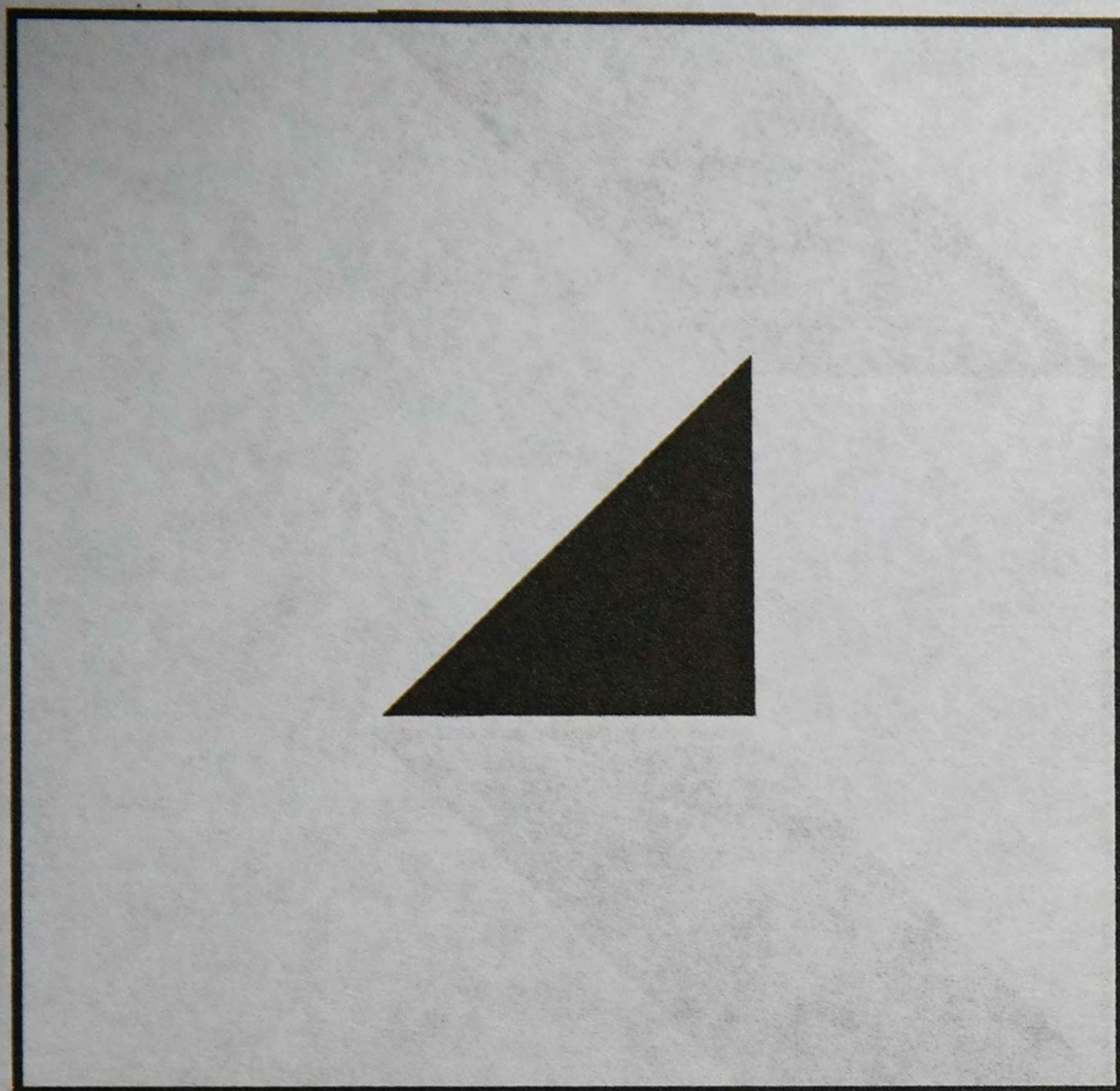
Мал. 17

Мал. 14

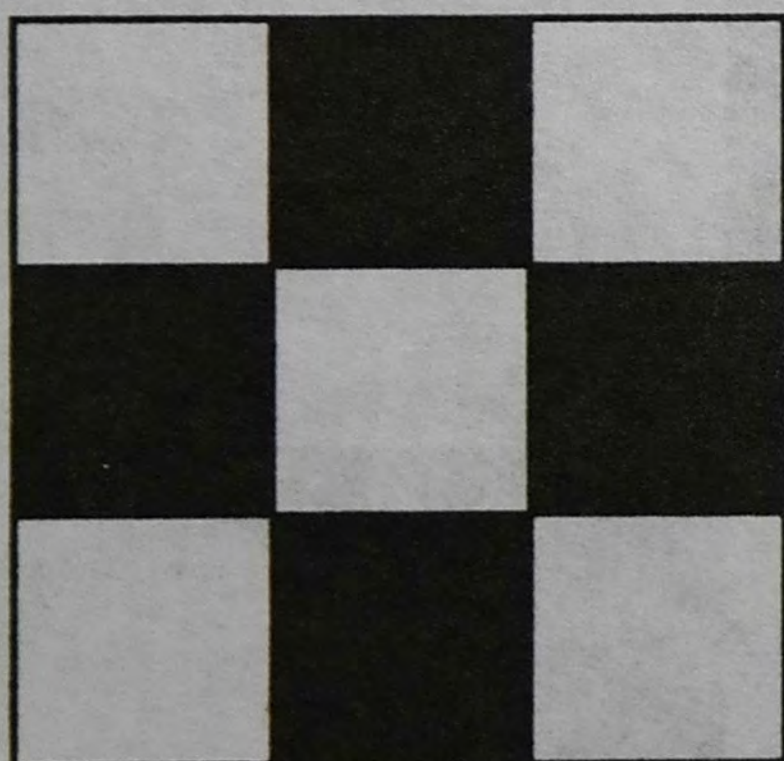

Мал. 15

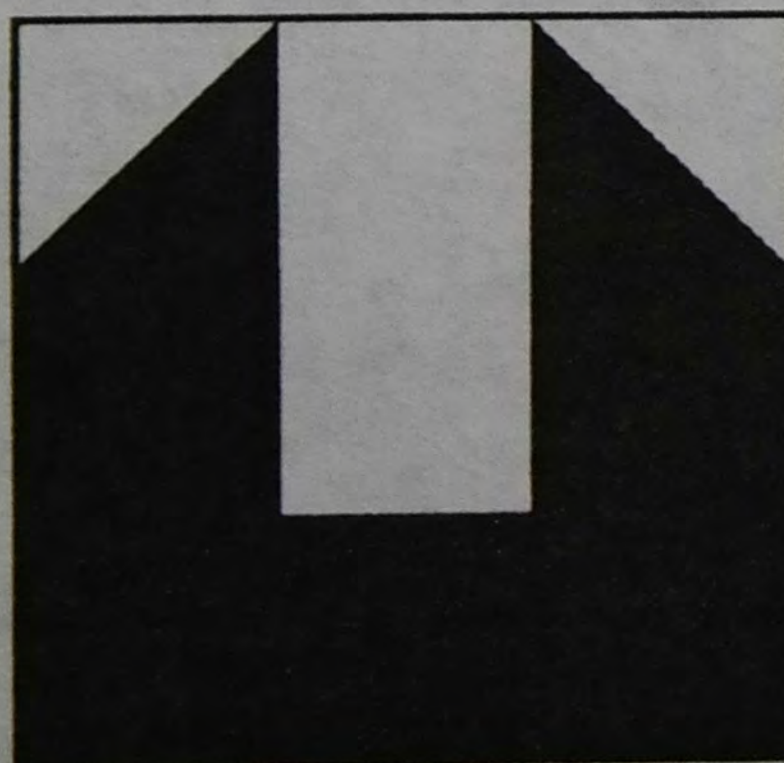
Мал. 16

Тренувальна серія

Мал. 1

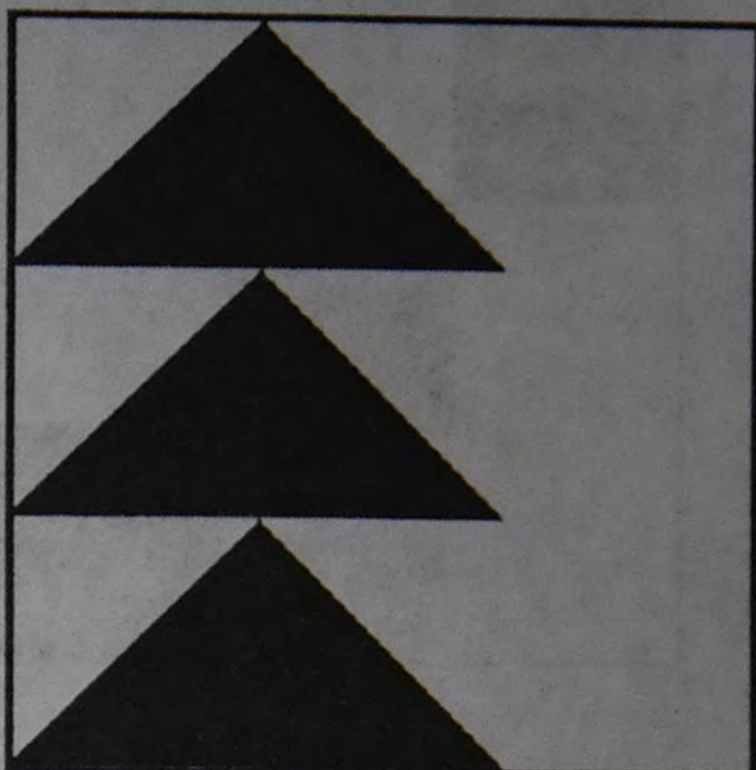
Картка 1

Мал. 2

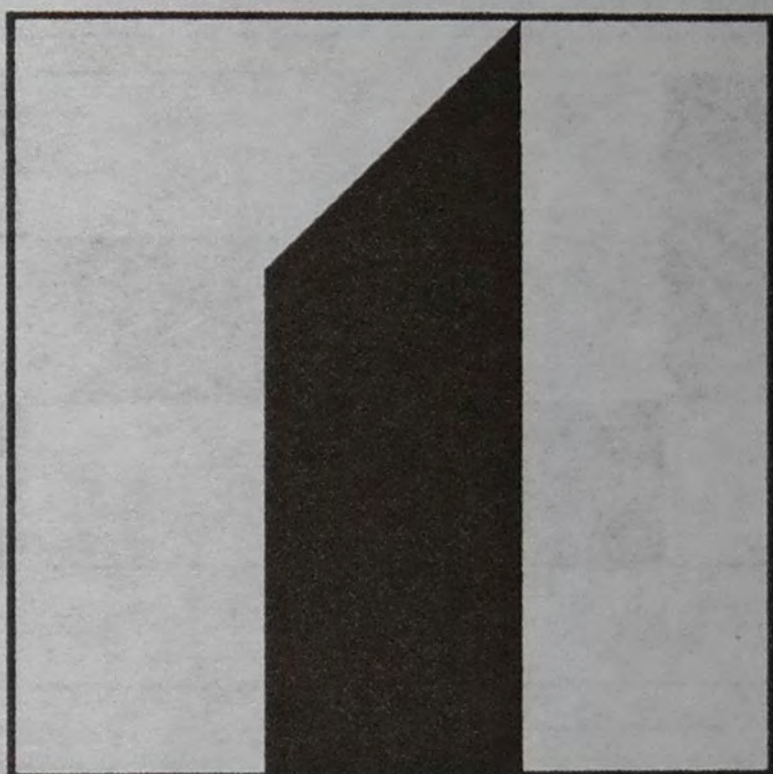
Картка 2

Мал. 3

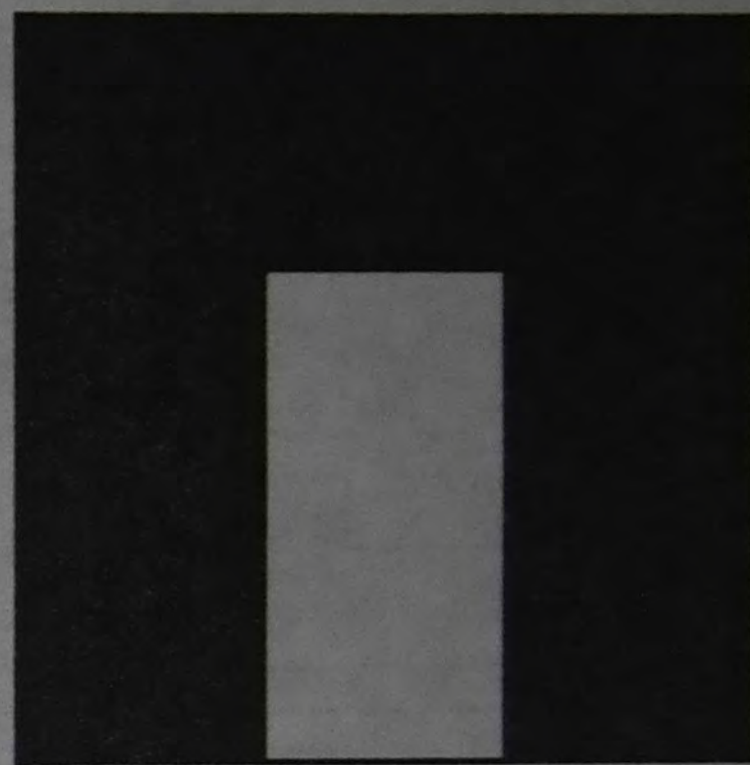
Картка 3

Мал. 4

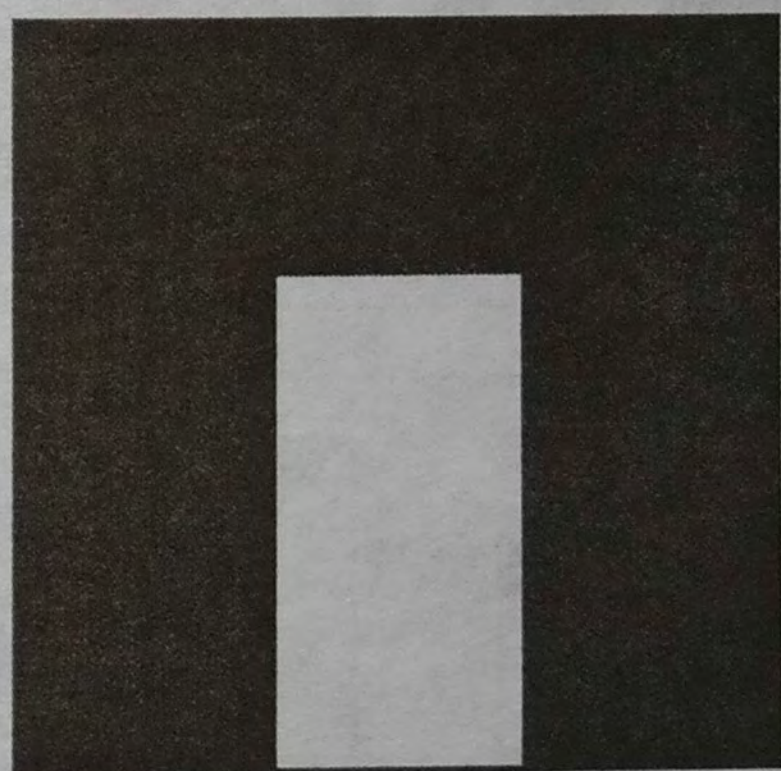

Картка 4

Мал. 5

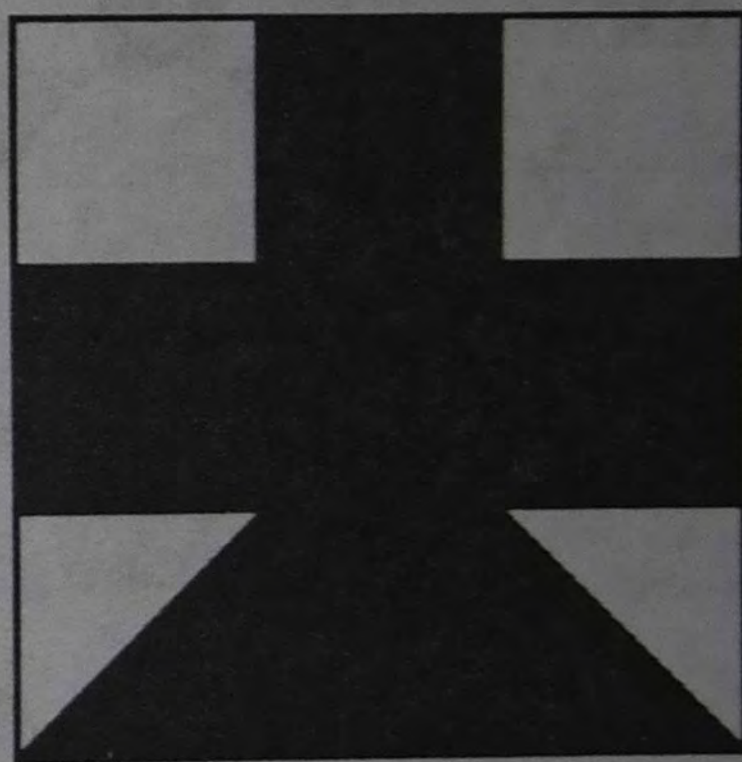

Мал. 6

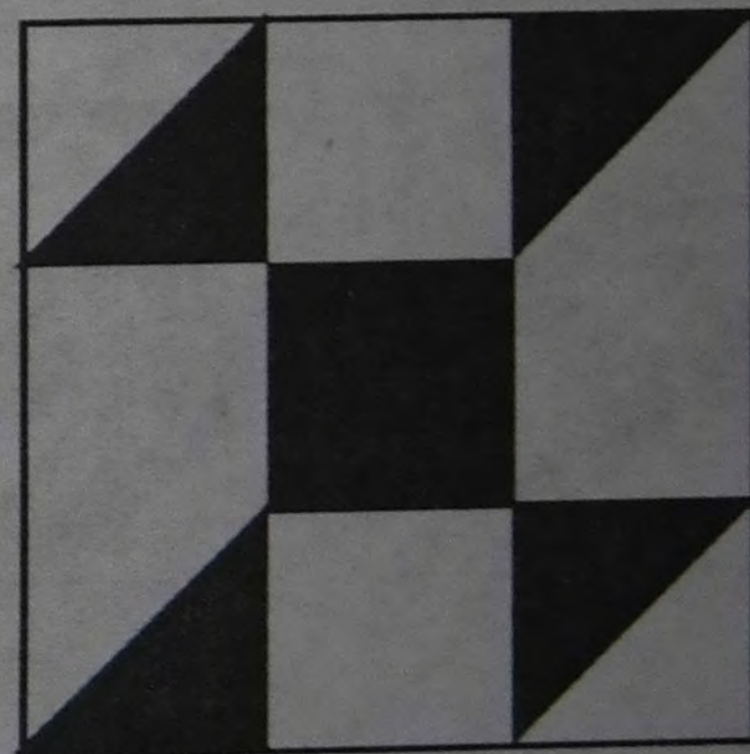
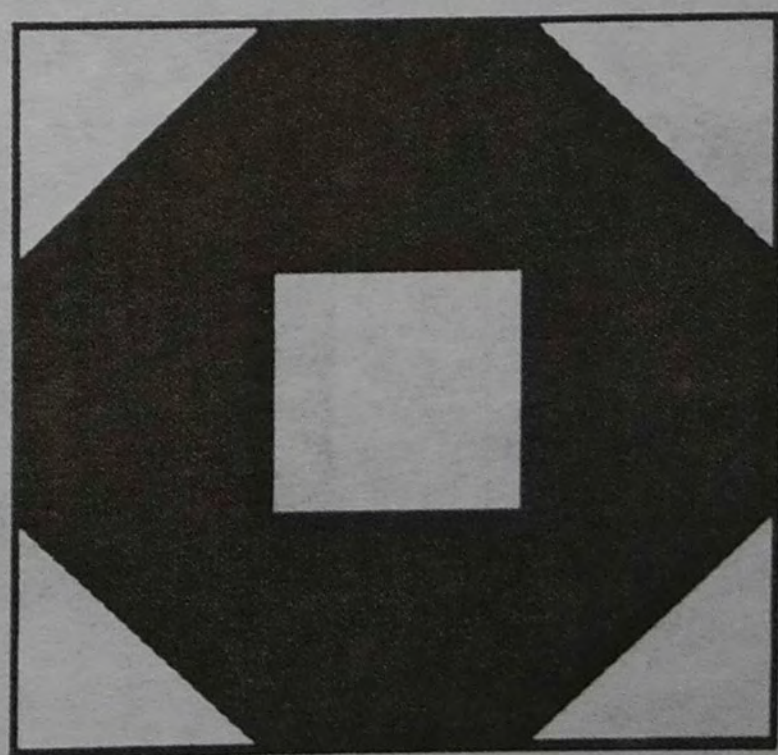

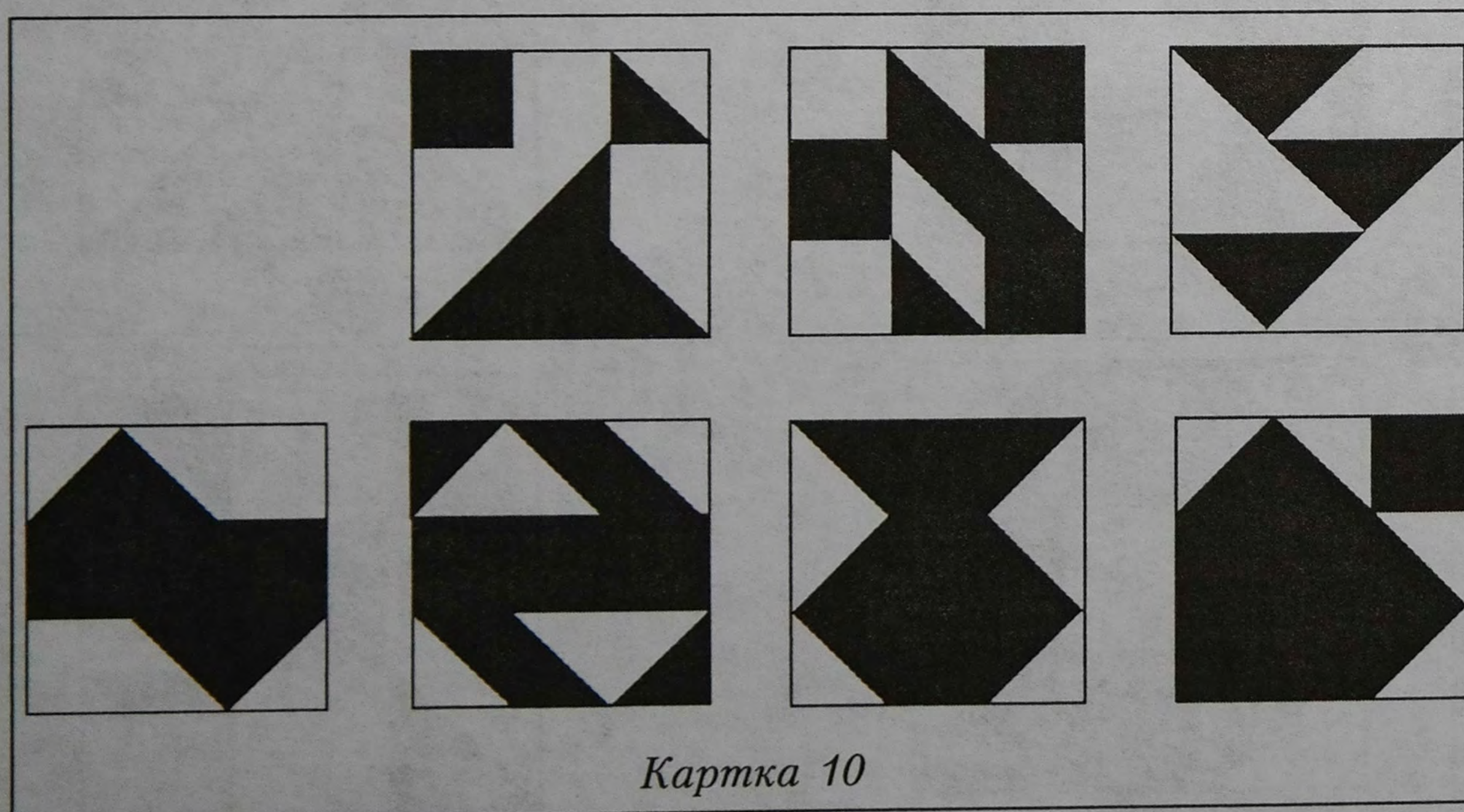
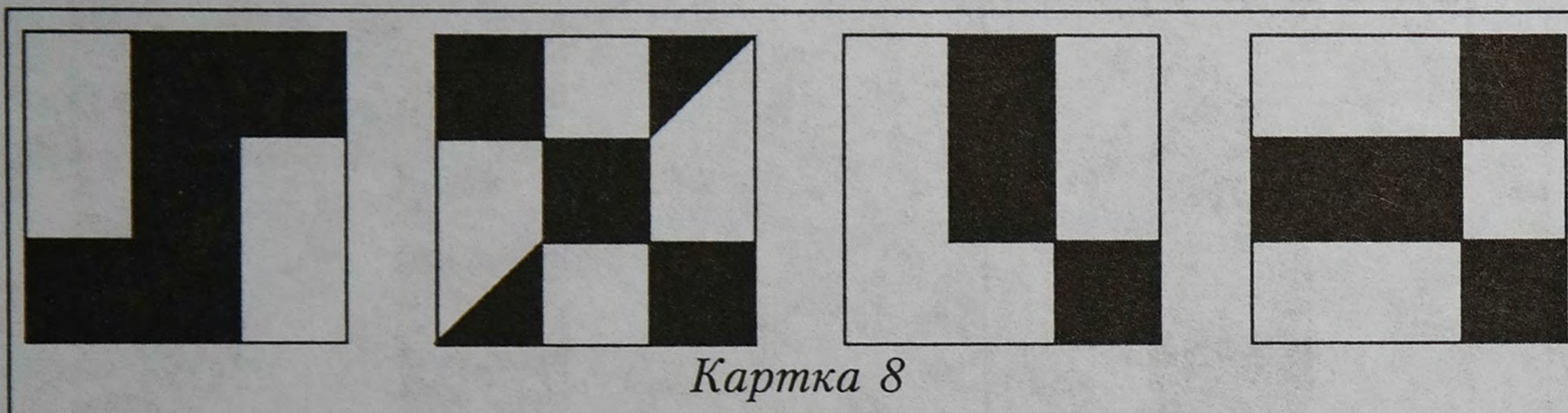
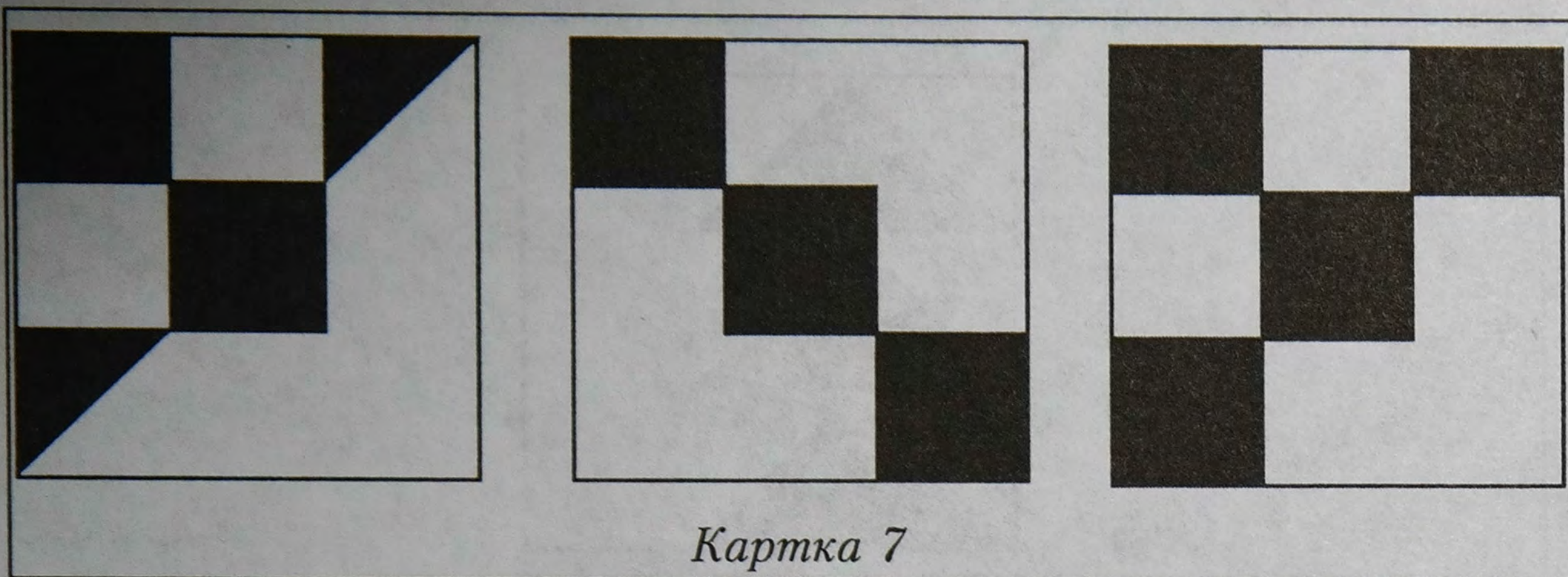
Картка 5

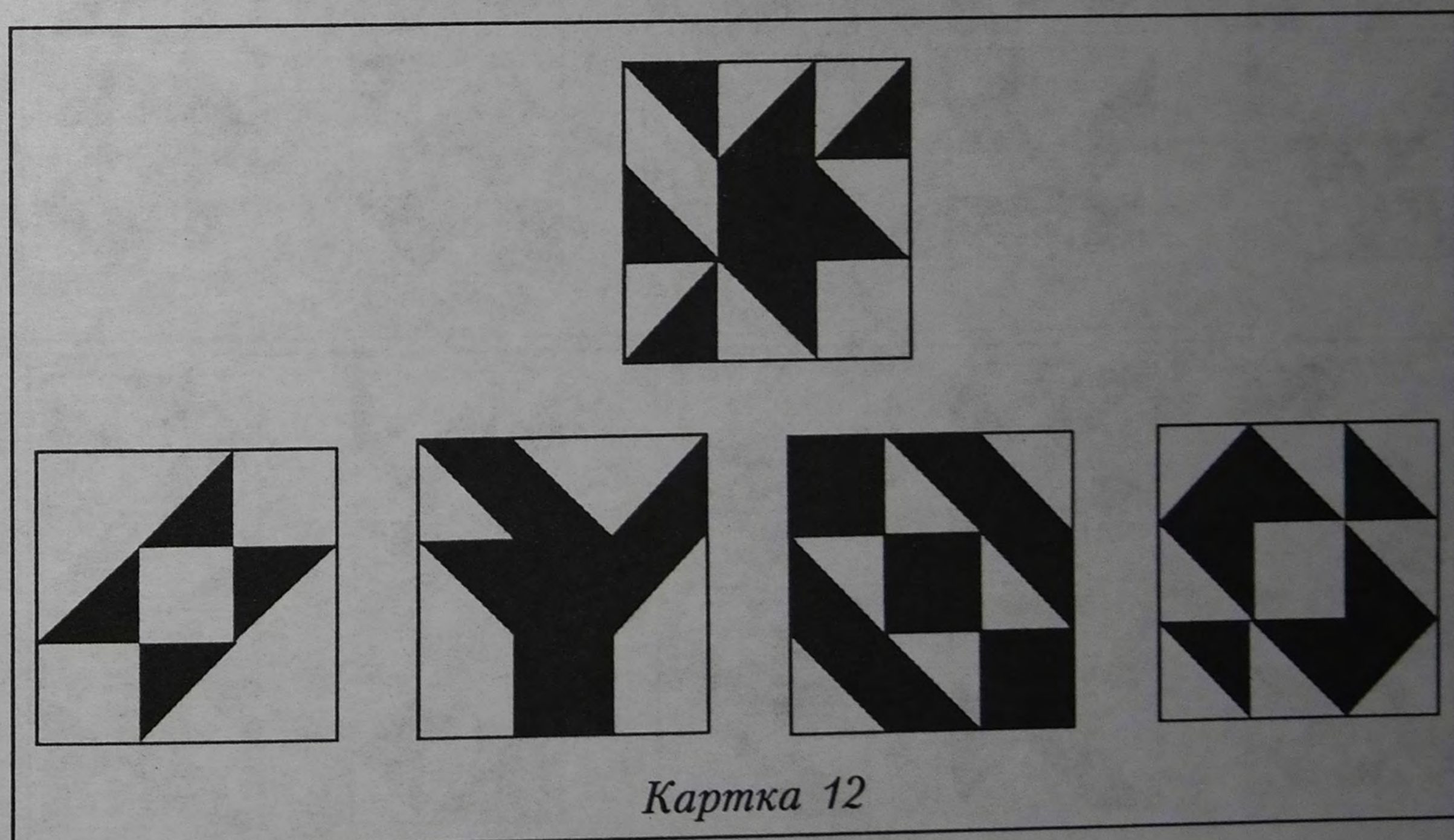
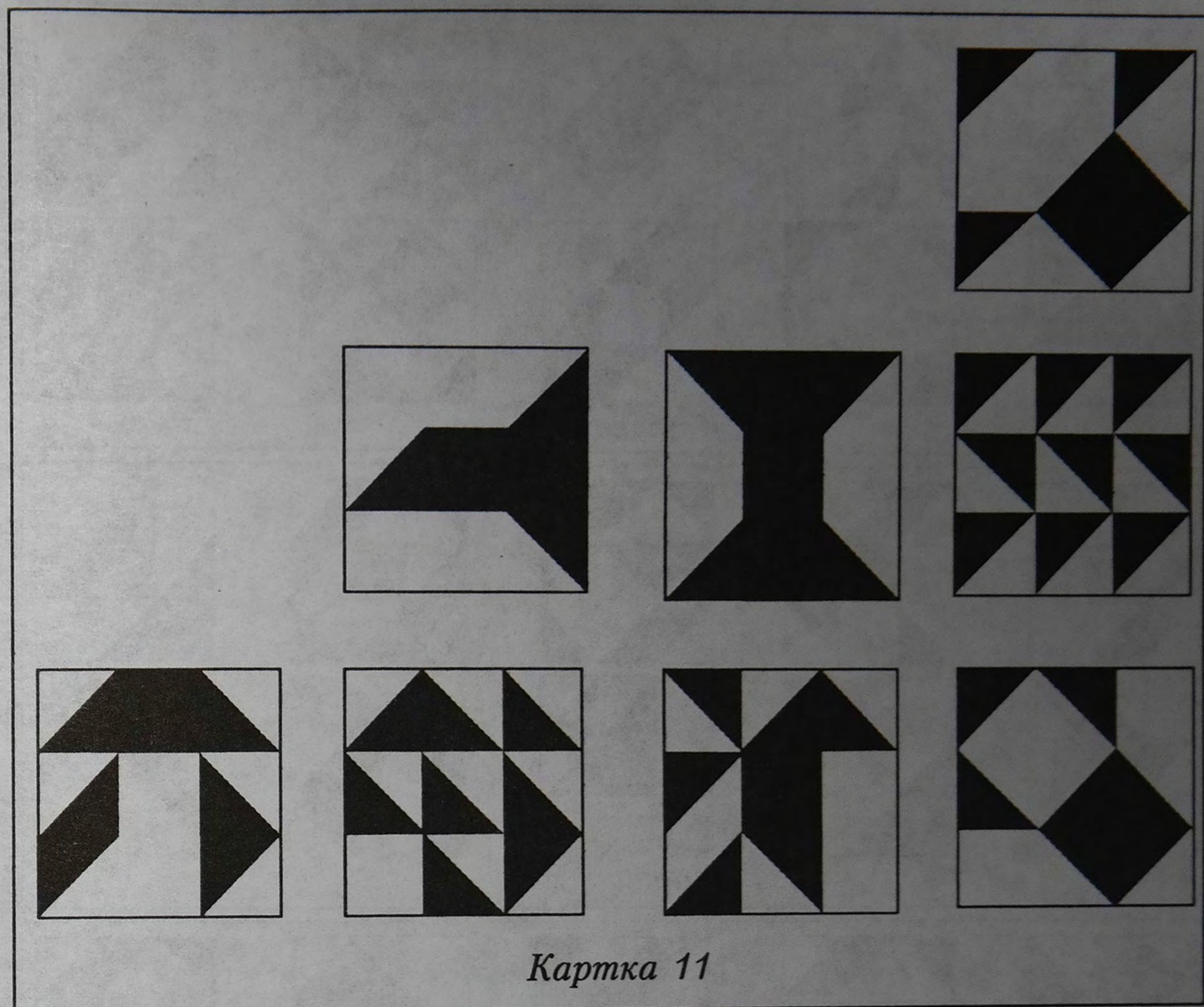
Мал. 7

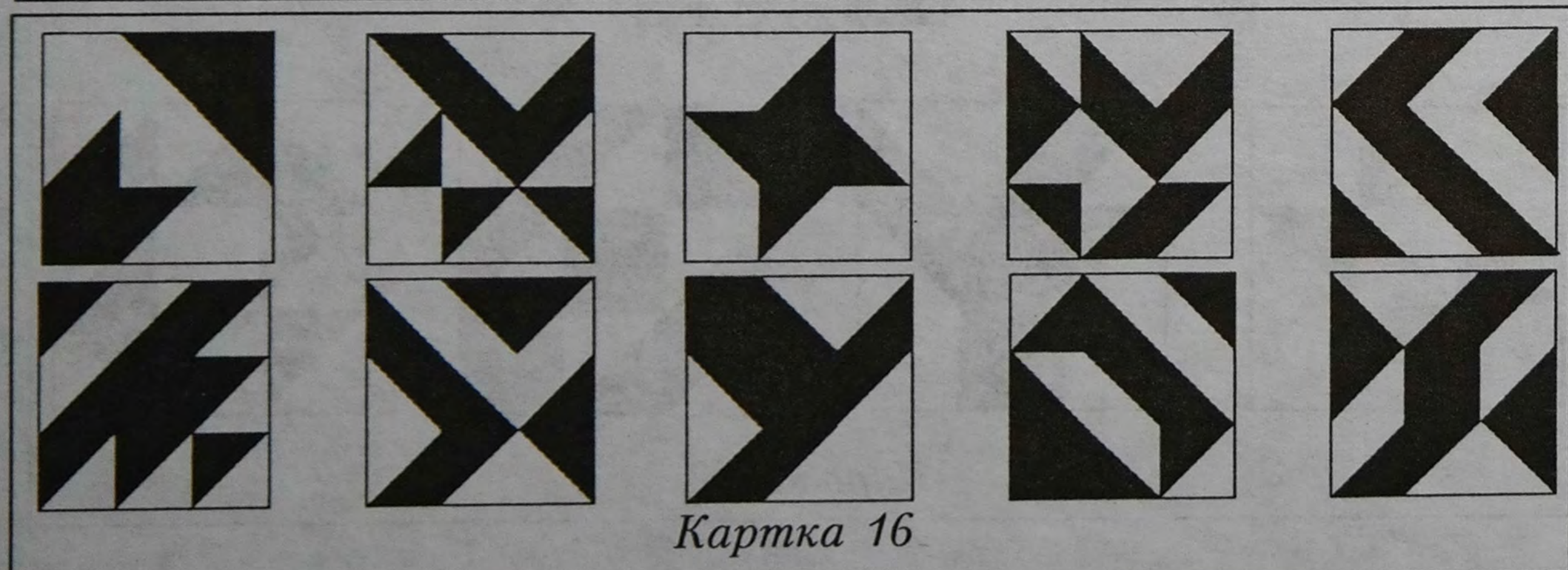
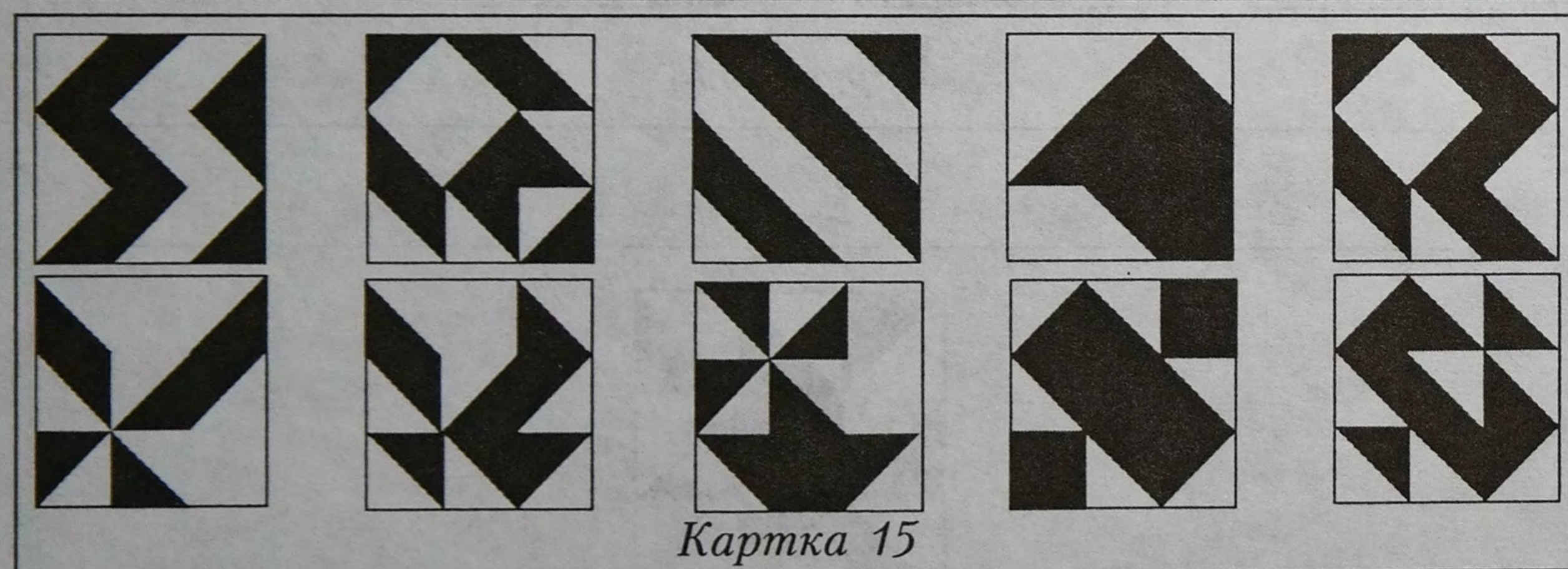
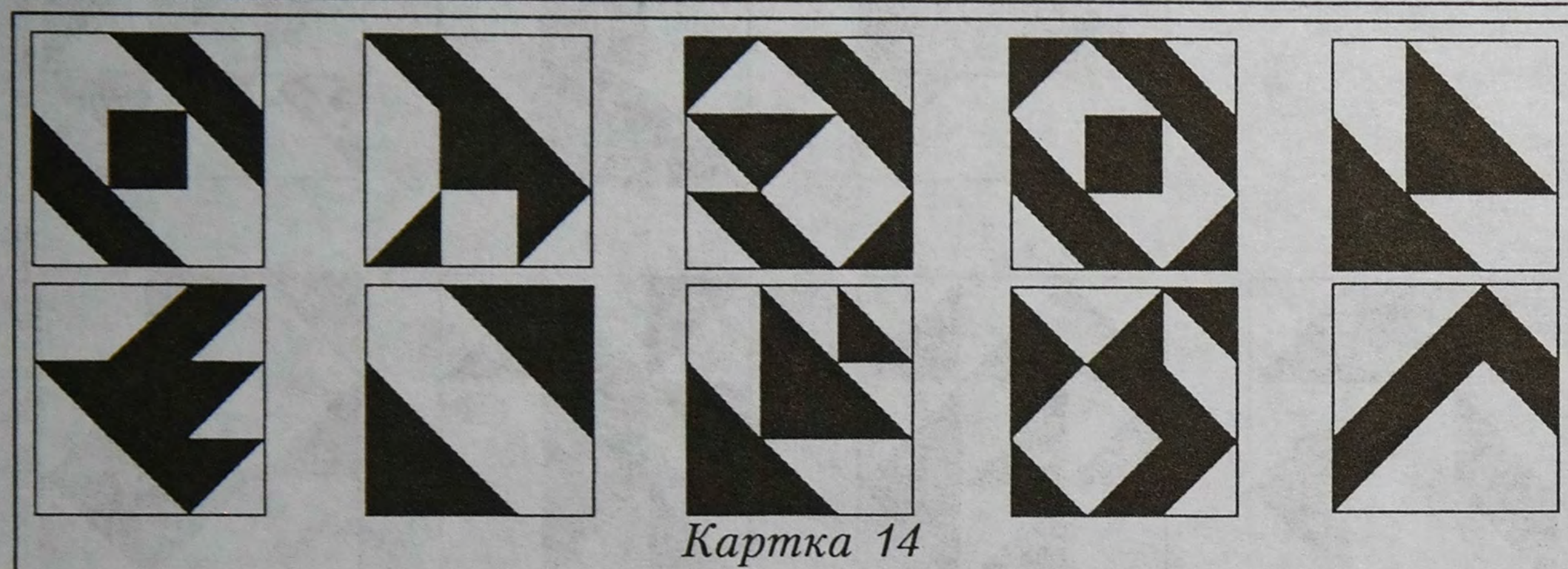
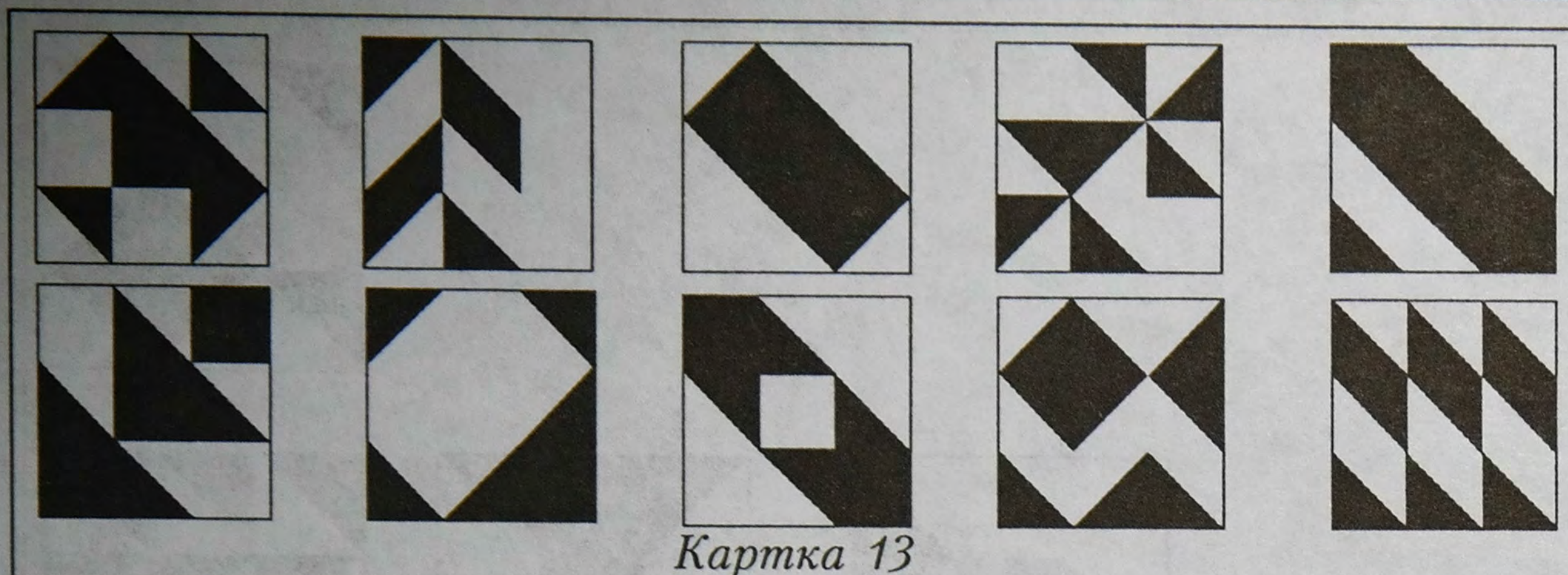

Картка 6

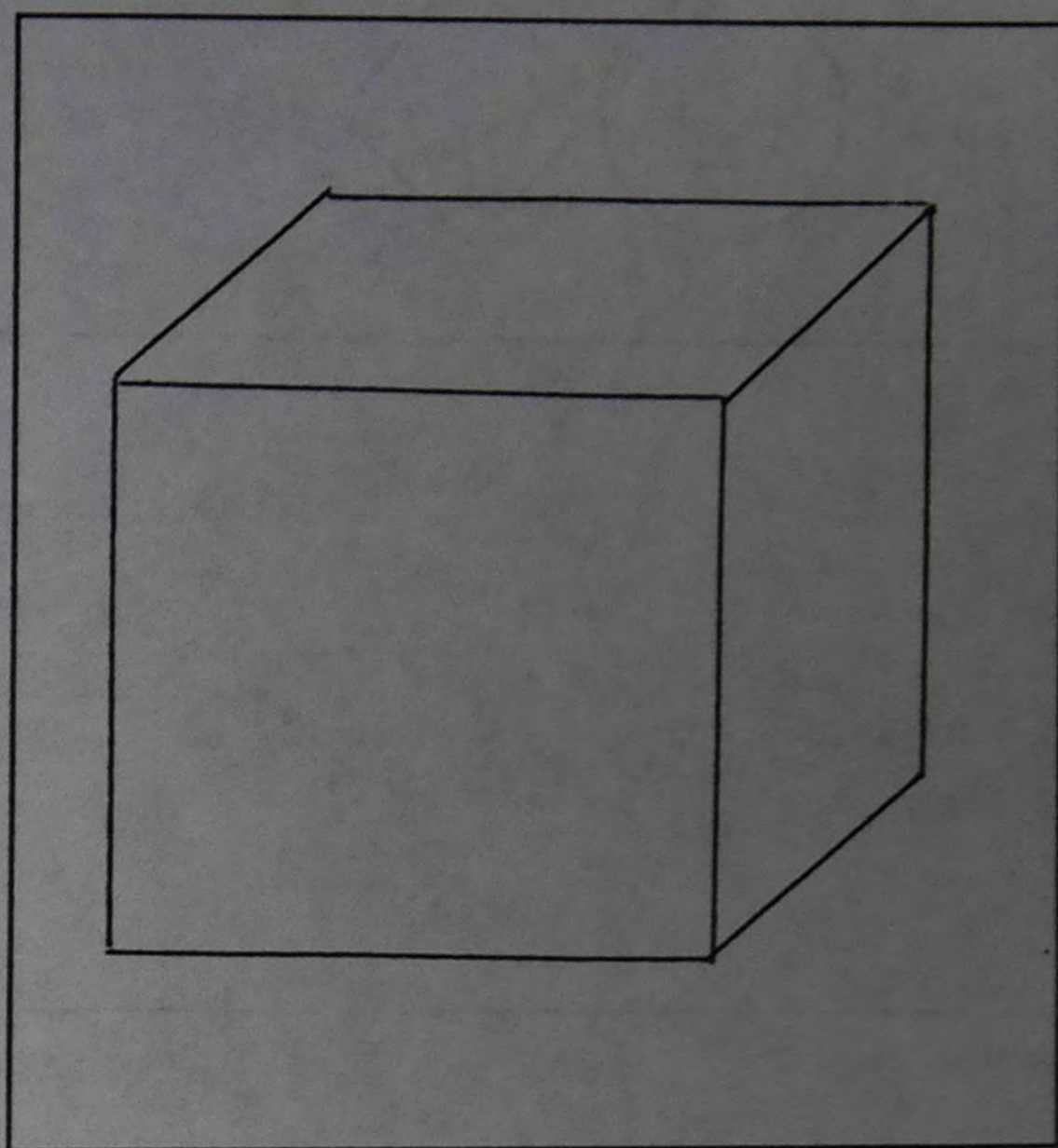
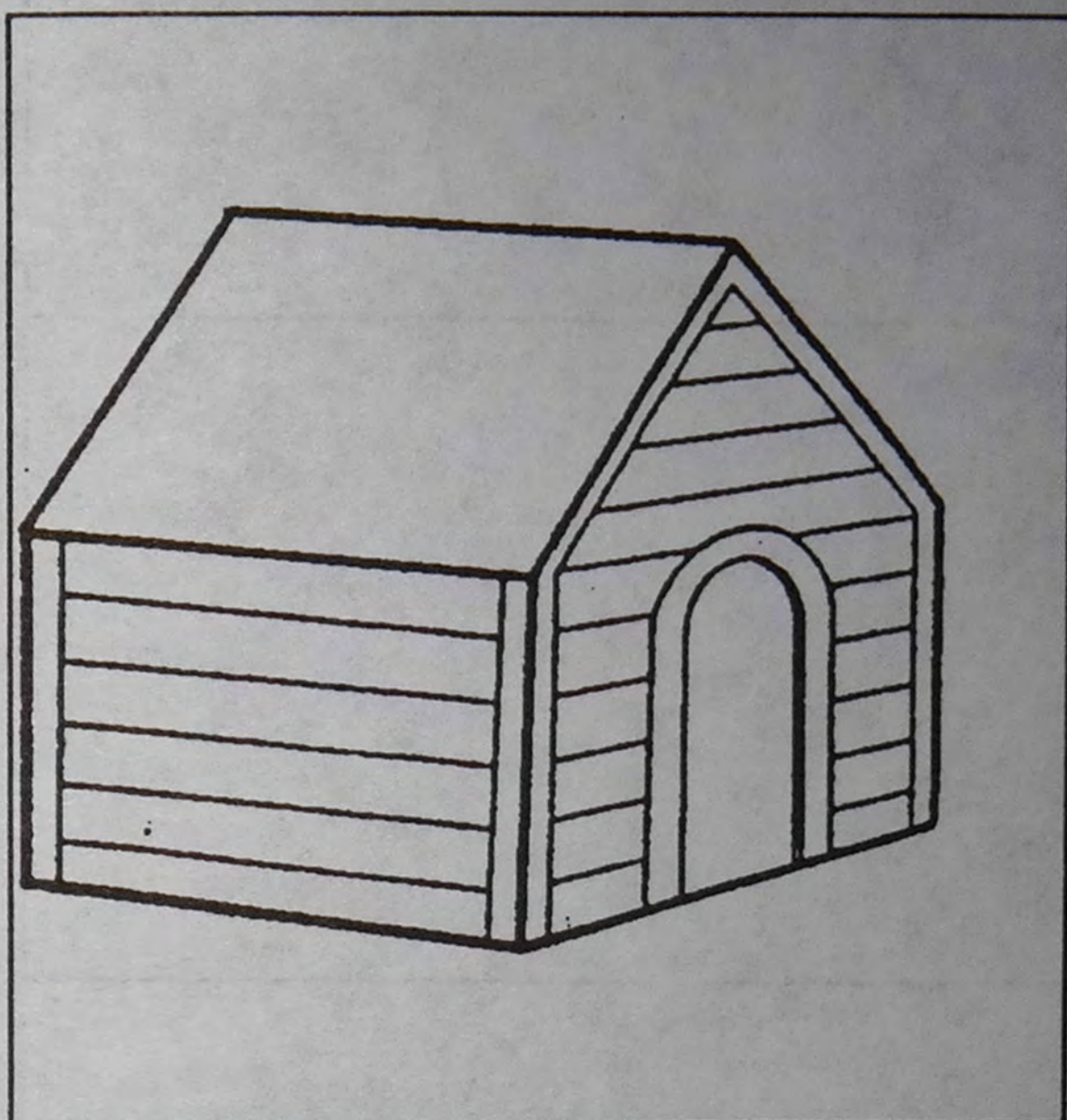

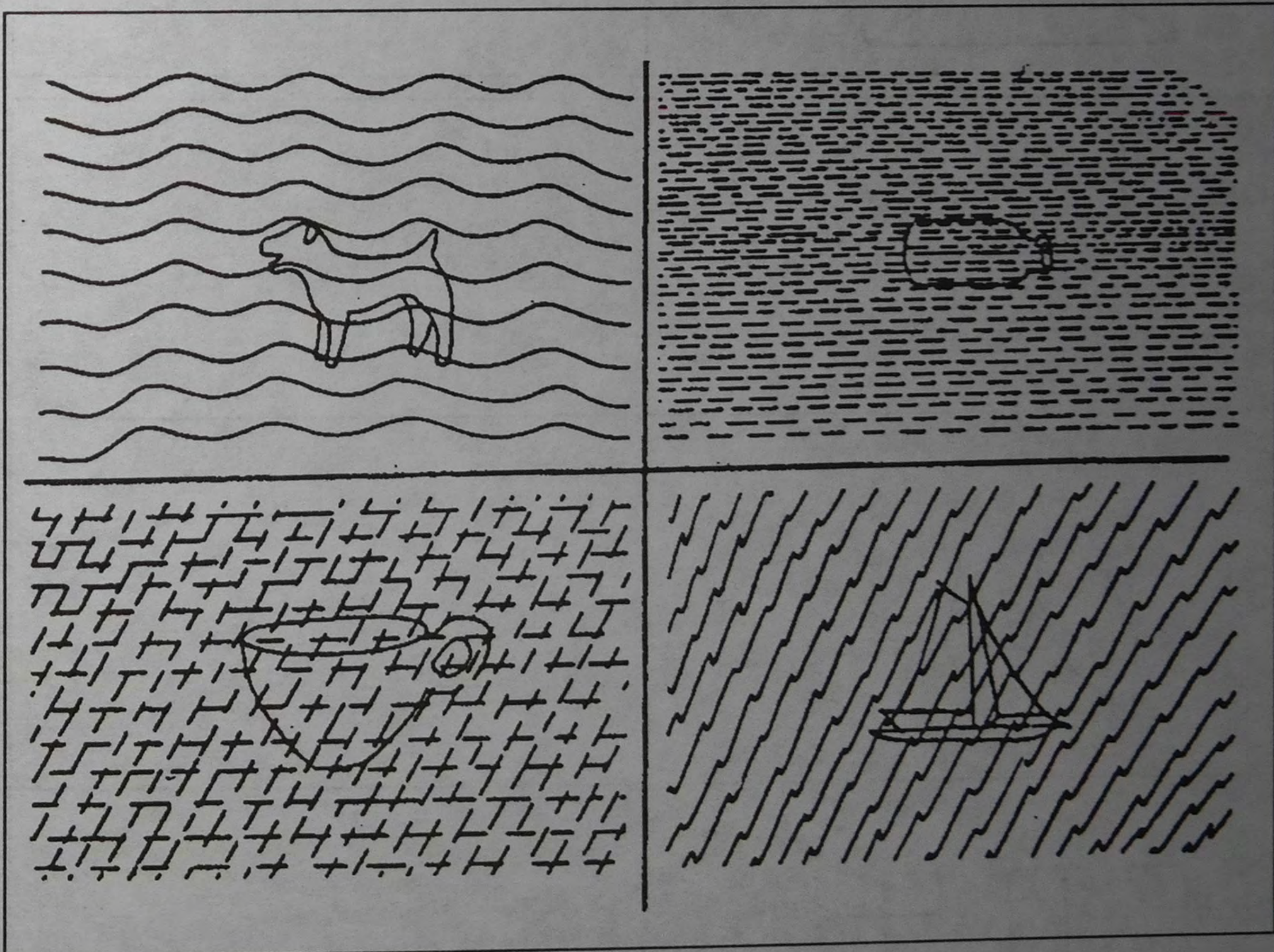

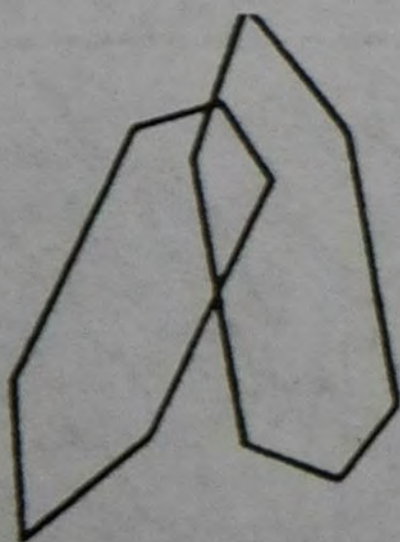
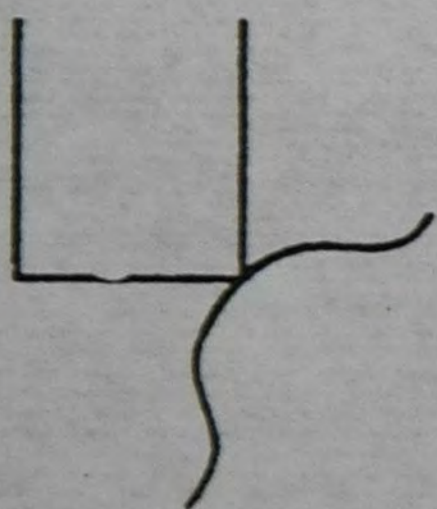
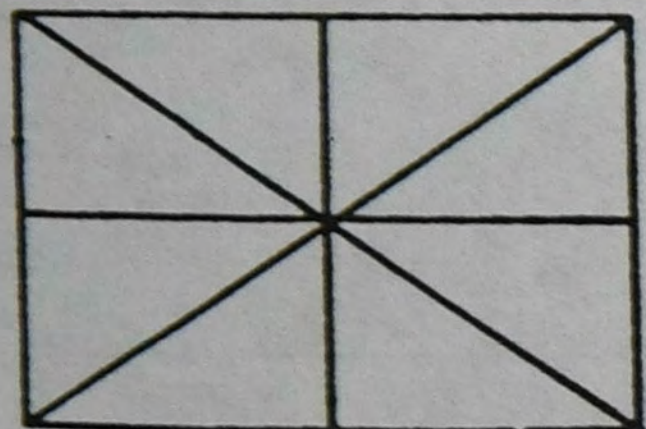
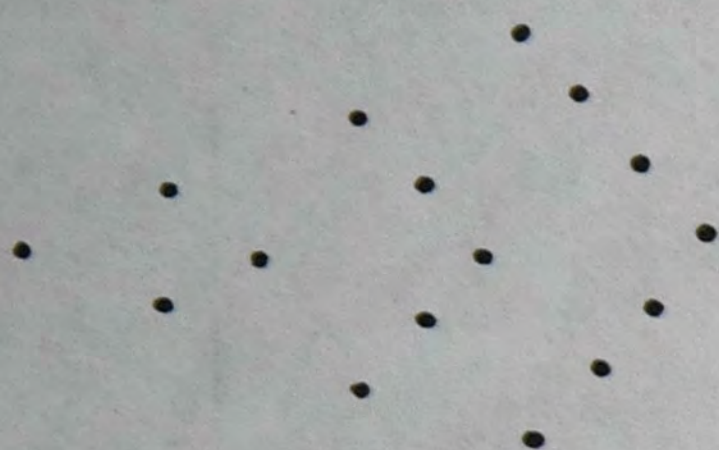
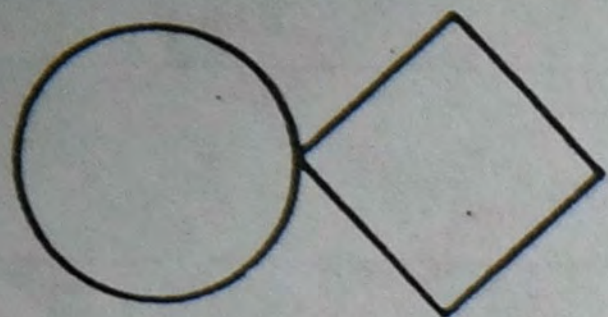
Додаток до с. 12

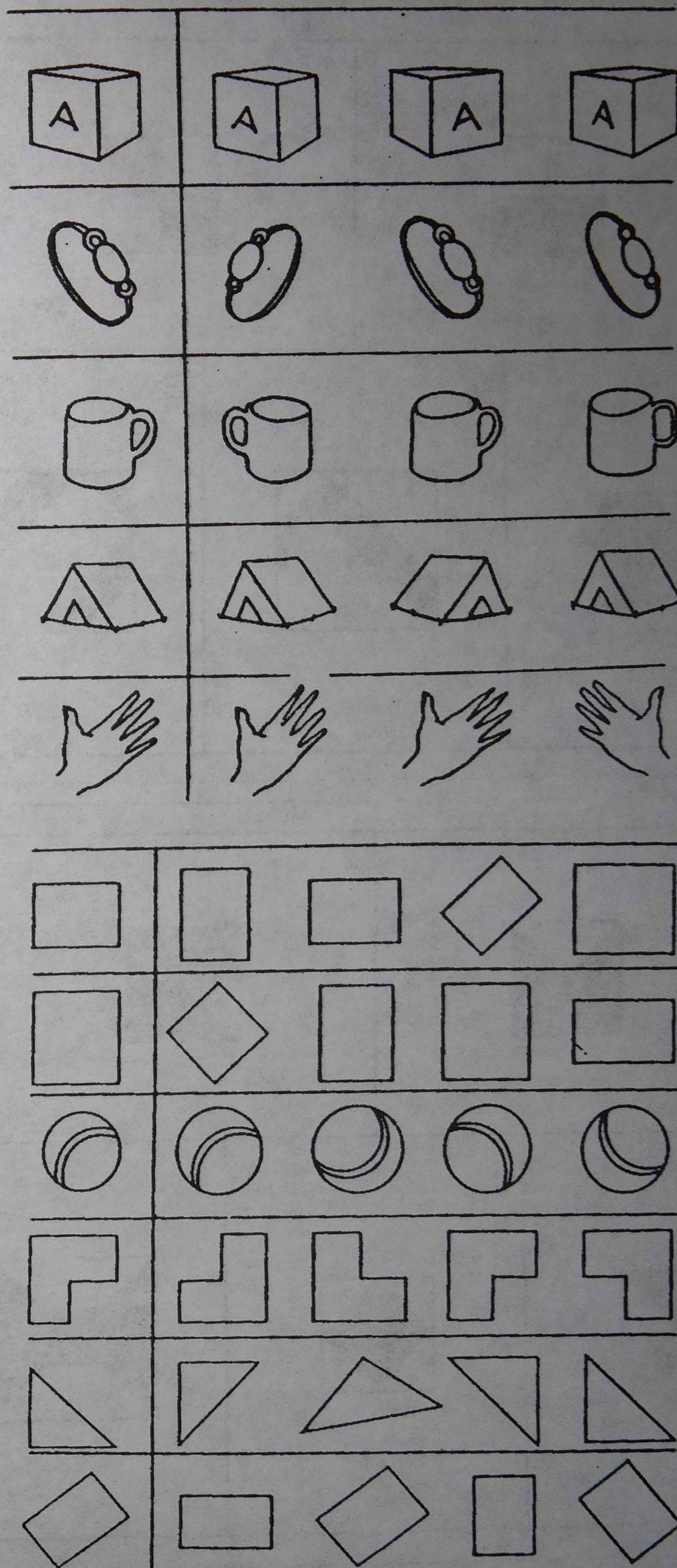
Додаток до с. 16

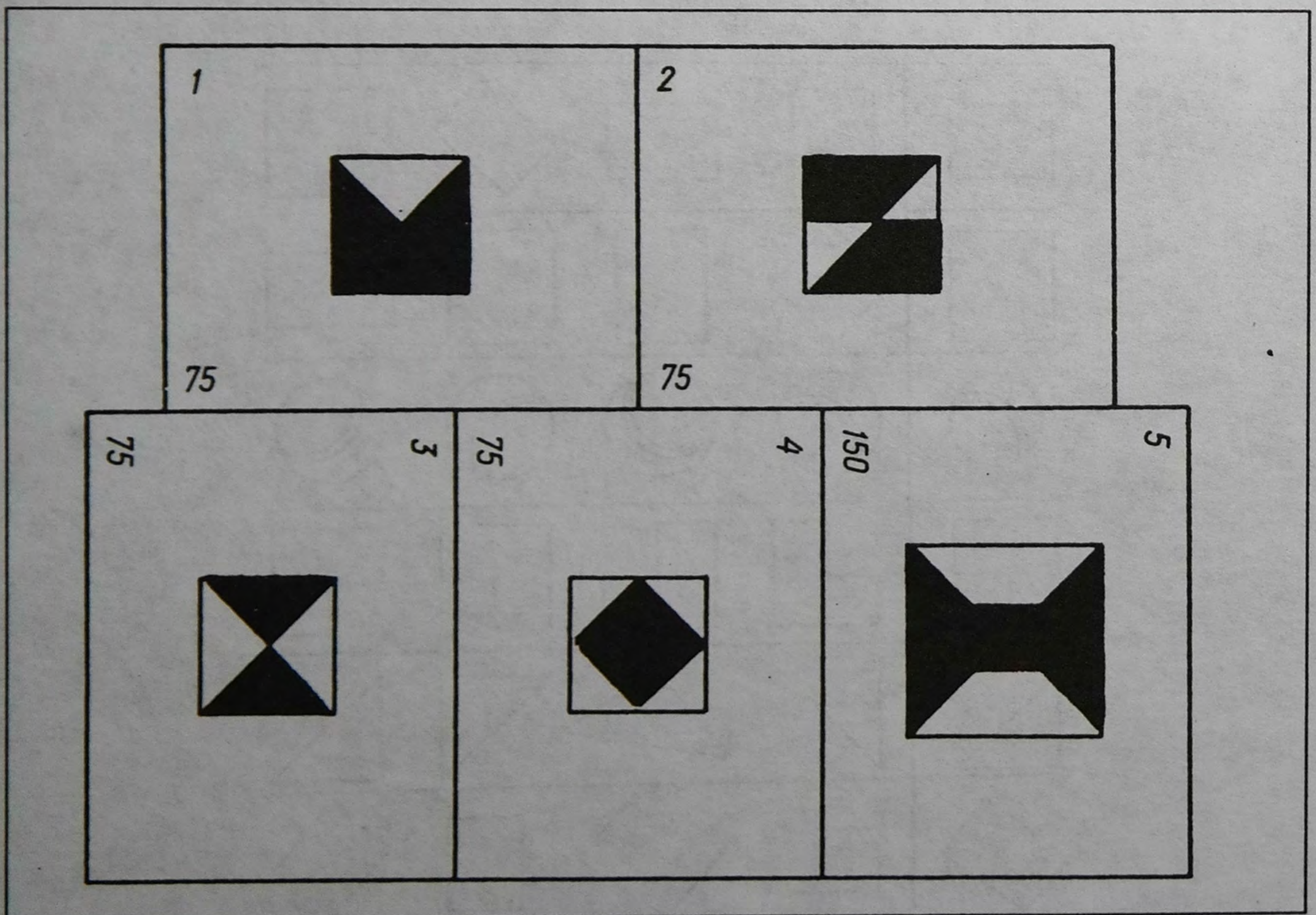
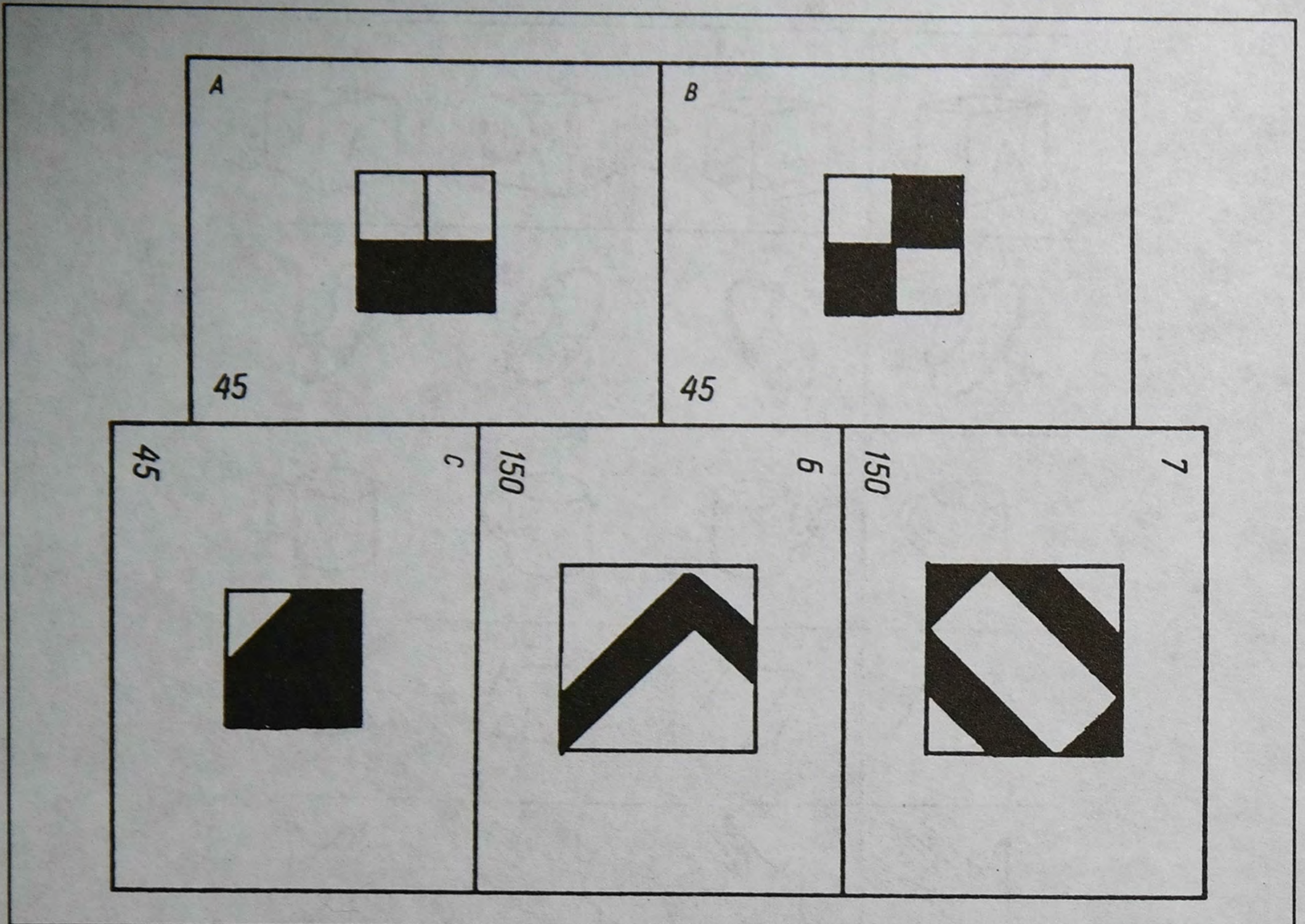
Бланк до перевірки візуально-моторної координації (с. 13)

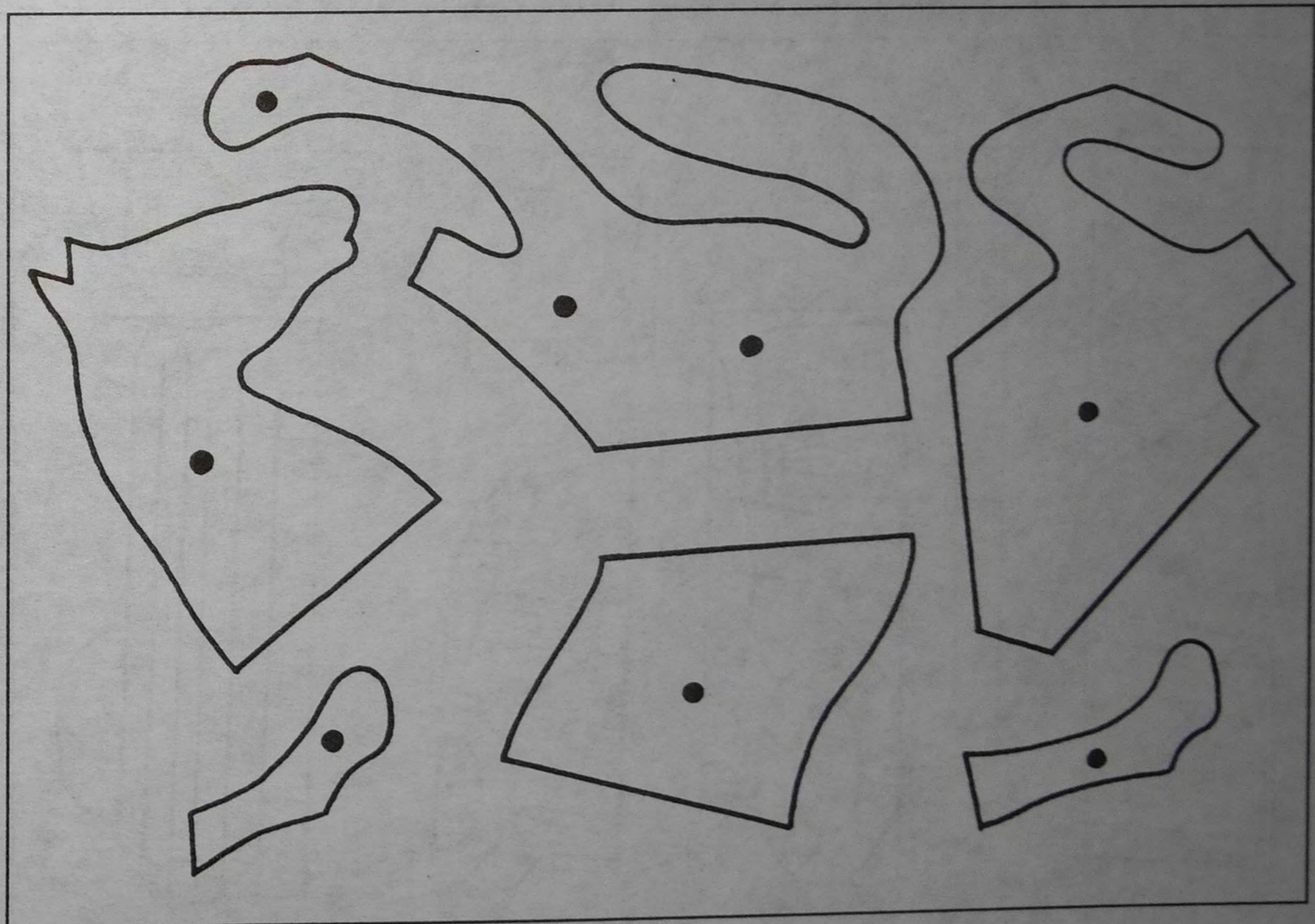
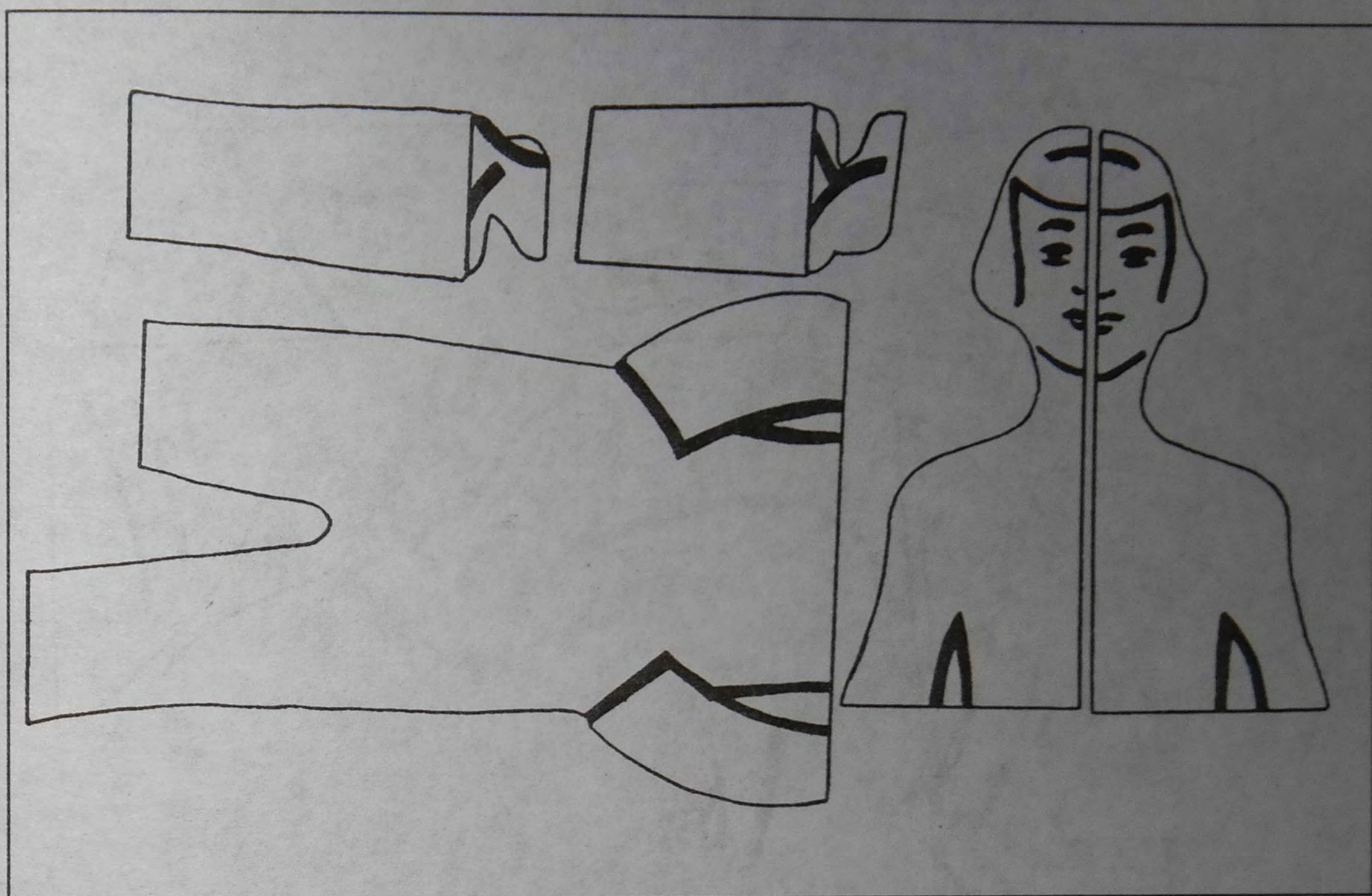
Додаток до с. 16

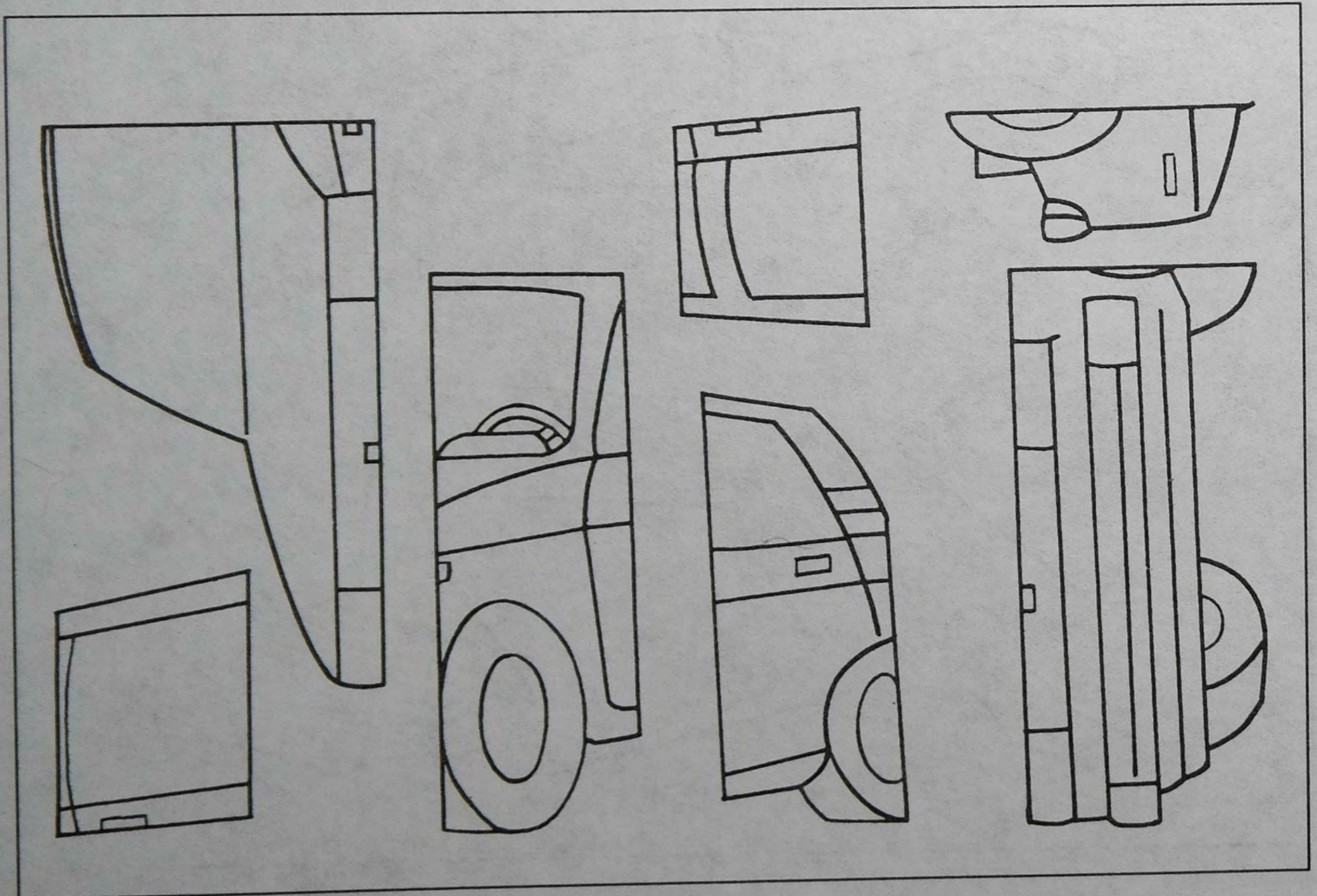
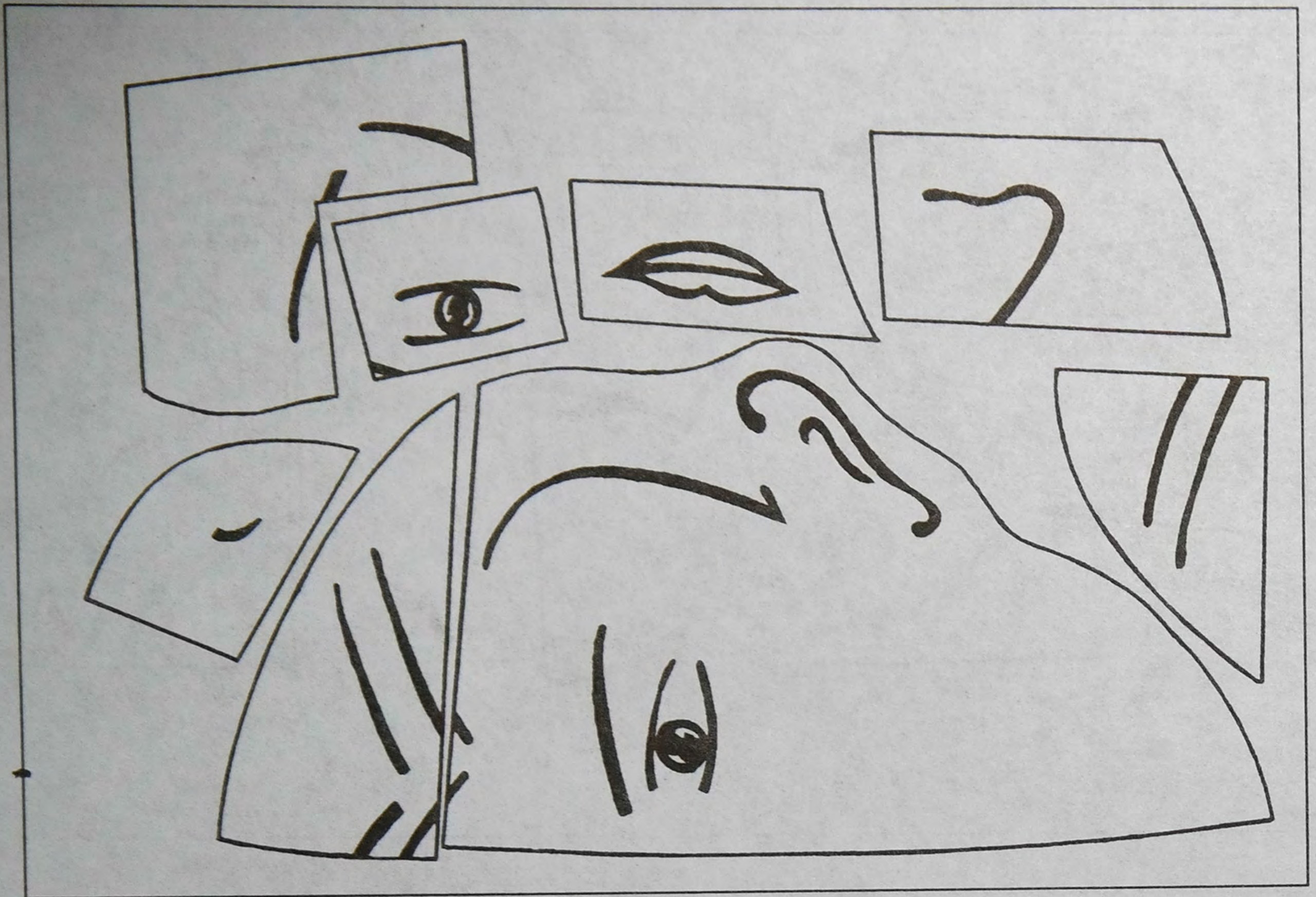
Вивчення рівня розвитку просторового аналізу та синтезу (до с. 25-29)

Складання фігур із розрізнених деталей. Тест Д. Векслера (до с. 29-33)

Складання фігур із розрізнених деталей. Тест Д. Векслера (до с. 29-33)

ЗМІСТ

Чому виникають труднощі в оволодінні письмом	3
Діагностика вивчення характеру графічних помилок	5
Ускладнення в оволодінні навичками письма, які зумовлені психофізіологічними особливостями розвитку шестирічних дітей	8
Комплексна методика В. Петерсон для визначення можливих ускладнень у навчанні	11
Експрес-методики виявлення загальної здатності до оволодіння письмом	18
Методика Керна-Ірасека у модифікації лабораторії психодіагностики	19
Продовження орнаменту (модифікація тесту Д. Ельконіна)	20
Визначення ведучої руки (Варіант 1)	22
Визначення ведучої руки (Варіант 2)	23
Вивчення рівня розвитку просторового аналізу та синтезу	25
Складання фігур із розрізнених деталей. Тест Д. Векслера	29
Конструктивний праксис (здатність виконувати графічне зорово-просторове перешифрування плоскісного зображення)	33
Що з якого боку?	35
Вивчення рівня розвитку кінестетичної організації рухів	36
Вивчення праксису пози пальців	36
Корекція недоліків письма	37
Тренування м'язів руки	38
Зошит з розвитку та корекції графічних навичок	39
Зошит з розвитку просторового мислення	70
Додатки	73

Науково-виробниче видання

Серія «Психологічний інструментарій»

Кондратенко Л.О., Прищепа О.Ю.

Технологія попередження дисграфії

Підп. до друку 18.07.05. Формат 84x108/32.

Гарнітура Петербург. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 11,8. Наклад 2000. Зам. №

Видавець СПД ФО – В. О. Главник

01033, Київ, а/с 185

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру

суб'єктів видавничої справи ДК № 1372

від 28.05.2003

Надруковано у МКП фірма «Друк»:

11500, Житомирська обл., м. Коростень, вул. Кірова, 4-а,

тел.: 8 (04142) 4-25-93

За «Каталогом видань України»
ви можете передплатити такі книги
серії «Психологічний інструментарій»

2005 рік

Вересень Технологія попередження
дисграфії

Жовтень Технологія самоаналізу
Листопад Технологія консультування
Грудень Технологія спілкування

2006 рік

Січень *Лариса Терлецька*
Основи психодіагностики
Лютий *Лариса Терлецька*
Психологія дитинства: практикум
Березень *Лариса Терлецька*
Психологія зрілості: практикум
Квітень *Людмила Роговик*
Психомоторика: практикум
Травень *Зоя Кісарчук та ін.*
Психологічна допомога сім'ї. Ч.1
Червень *Зоя Кісарчук та ін.*
Психологічна допомога сім'ї. Ч.2
Липень *Зоя Кісарчук та ін.*
Психологічна допомога сім'ї. Ч.3
Серпень *Людмила Подоляк*
Основи вікової психології
Вересень *Людмила Подоляк*
Основи педагогічної психології
Жовтень *Лидія Даниленко*
Інноваційний освітній менеджмент
Листопад *Олена Главник*
Тренерська валіза
Грудень *Олена Марінушкіна*
Основи гештальтерапії

ISBN 966847920-3

З питань розповсюдження
звертатися за телефоном:

(044) 461-40-79

e-mail:

victor@svitonline.com

*Психологічний
інструментарій*

Передплатний індекс: 06591

*Психологічна
Газета*

Передплатний індекс: 08054

**Соціальний
працівник**

Передплатний індекс: 91745

БСП працівника
соціального
бібліотечка

Передплатний індекс: 91746

**«Соціально-
психологічний
комплект»**

Передплатний індекс: 91747

Передплачуйте
та заощаджуйте

20 %

До комплекту
входять:

«Психологічна газета»
«Психологічний
інструментарій»
газета «Соціальний
працівник»
«Бібліотечка
соціального
працівника»